הלכה · שולחן ערוך · מפרשים · חק יעקב

# חק יעקב על שולחן ערוך
# אורח חיים

רבי יעקב ריישר

**ספריית אור ברסלב** · or-breslev.co.il

# חק יעקב על שולחן ערוך אורח חיים

רבי יעקב ריישר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חק-יעקב-על-שולחן-ערוך-אורח-חיים/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

# תוכן העניינים


**סימן תכט** ..... 5
**סימן תל** ..... 7
**סימן תלא** ..... 9
**סימן תלב** ..... 11
**סימן תלג** ..... 15
**סימן תלד** ..... 21
**סימן תלה** ..... 24
**סימן תלו** ..... 26
**סימן תלז** ..... 32
**סימן תלח** ..... 34
**סימן תלט** ..... 36
**סימן תמ** ..... 38
**סימן תמא** ..... 42
**סימן תמב** ..... 44
**סימן תמג** ..... 54
**סימן תמד** ..... 61
**סימן תמה** ..... 64
**סימן תמו** ..... 68
**סימן תמז** ..... 70
**סימן תמח** ..... 84
**סימן תמט** ..... 92
**סימן תנ** ..... 94
**סימן תנא** ..... 98
**סימן תנב** ..... 112
**סימן תנג** ..... 117
**סימן תנד** ..... 123
**סימן תנה** ..... 126
**סימן תנו** ..... 130
**סימן תנז** ..... 132
**סימן תנח** ..... 137
**סימן תנט** ..... 138
**סימן תס** ..... 146
**סימן תסא** ..... 150
**סימן תסב** ..... 154
**סימן תסג** ..... 158
**סימן תסד** ..... 159
**סימן תסה** ..... 159
**סימן תסו** ..... 160
**סימן תסז** ..... 164
**סימן תסח** ..... 178
**סימן תסט** ..... 184
**סימן תע** ..... 184
**סימן תעא** ..... 186
**סימן תעב** ..... 189
**סימן תעג** ..... 194
**סימן תעד** ..... 201
**סימן תעה** ..... 202
**סימן תעו** ..... 207
**סימן תעז** ..... 209
**סימן תעח** ..... 210
**סימן תעט** ..... 210
**סימן תפ** ..... 211
**סימן תפא** ..... 212
**סימן תפב** ..... 213
**סימן תפג** ..... 214
**סימן תפד** ..... 215
**סימן תפה** ..... 216
**סימן תפו** ..... 216
**סימן תפז** ..... 217
**סימן תפח** ..... 218
**סימן תפט** ..... 219
**סימן תצ** ..... 226

**סימן תצא** ..... 227
**סימן תצב** ..... 228
**סימן תצג** ..... 228
**סימן תצד** ..... 229

## סימן תכט

א **שואלין בהלכות פסח**. בב"י מקש' מהא דאי' בפ' בני העיר משה תקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין הלכות פסח בפסח וכו' משמע דקודם לכן אינו מחויב לדרוש ותירץ דהא דאמרינן שואלין קודם הפסח ל' יום לא שיהא מחויב לשאול אלא דהוי שואל כענין אם שואל באותו זמן ונפקא מינה לשני תלמידים ששואלין קודם פסח אחד שואל שלא כענין ואחד שואל מהלכות פסח נזקקים לשואל בענין פסח עכ"ל. ולהכי לא נקט לשין חיוב רק בלשון הש"ס ואע"ג דבש"ס נקט שואלין ודורשין השמיט הטור והמחבר לשון דורשין לפי שעיקר הדרישה היה בזמן הבית משום תקנת הקרבן כדאי' בב"י וכדאיתא ריש פ' לפני אידיהן וע"ש בתוספות. והט"ז כתב דיש עוד נ"מ לענין שאילה בבעלים וכמבואר בח"מ סי' שמ"ו סעיף י"ג וז"ל דלפני המועדים שדרך לשאול ולדרוש הלכות מועד הרב לתלמידיו אז הוא נשאל להם ואם שאלו ממנו כלי הוי שאילה בבעלים ועיין עוד בב"י ושאר אחרונים מה' שתירצו על קושיא זו ואשתמיטתיה לכולהו לשון הירושלמי פ"ק דפסחים וז"ל שואלין בהל' פסח בפסח והלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג ובבית הוועד שואלין קודם שלשים יום עכ"ל:

ב **בהלכות פסח**. וה"ה שאר ימים טובים וכן הסכמת האחרונים והא דנקט הש"ס ופוסקים דוקא גבי פסח ולא שאר י"ט נ"ל משום דבשאר י"ט לאו דינא הוא רק מנהגא בעלמא נהגו וכן משמעות הב"ח כמבואר להדיא בטור ח"מ סי' שמ"ו וזהו ג"כ כוונת רש"י בסוכה דף ט' ובחנם השיג מהרש"א שם על הב"י בסימן זה ודלא כנ"ל:

ג **קודם פסח**. וכן בי"ט עצמו שואלין ודורשין בענינו של יום כדאיתא בפ"ק דמגילה וכ"כ המ"א: והב"ח מתמי' על מנהגינו שאין אנו דורשין בפסח ושאר י"ט עצמם לכן כתב דמה שאמרו בברייתא הלכות פסח בפסח והל' חג בחג לאו בי"ט עצמו קאמר אלא סמוך לפסח וסמוך לחג כהא דאמרינן חייב אדם לטהר עצמו ברגל דפירושו סמוך לרגל וה"ה כאן וכן הוא בהדיא ברוקח סי' למ"ד עכ"ל. ותמי' גדולה הוא לפרוש הכי דא"כ מאי מקשה הש"ס ריש מגילה על הא דאמרינן פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום מאי אריא פורים אפילו י"ט נמי דתניא משה תיקן לישראל שיהא שואלין ודורשין וכו' ומאי קושיא הא התם לאו בחג עצמו דורשין רק סמוך לחג ופורים שחל להיות בשבת דורשין באותו יום דוקא לפרסם הנס לפי שאין קורין המגילה משום גזירה שמא יעבירנו ד' אמות בר"ה. אלא ודאי פשוט דבי"ט עצמו קאמר ומ"ש הב"ח שכן הוא להדיא ברוקח סימן רמ"ד אגב ריהטא כתב ושגג' גדולה הוא להמעיין ברוקח שם ואדרב' משמעות הרוקח שכתב וז"ל אע"פ שדורשין הלכות חג בחג יש לדרוש שלשים יום קודם

הרגל משמע דבחג עצמו ול' יום ג"כ יש לדרוש. ומ"ש הרוקח שם בלשונו הלשון סמוך כוונתו דסמוכין קדריש בקרא כמבואר שם היטב בדבריו דלא כמו שהבין הב"ח ודו"ק. וכדי לישב מנהגינו שאין דורשין בחג עצמו נ"ל דסומכין על הפיוטין וקריאת התורה וכן משמע בסמ"ג בעשין סי' י"ט. וגם מה שמתמי' הב"ח על מנהגינו שאין אנו דורשין שלשים יום קודם פסח רק בשבת שלפני פסח שקורין שבת הגדול ע"ש שהאריך ובאמת לק"מ וכמ"ש הראב"ן פ"ק דמגילה והרוקח סי' רמ"א וכל בו סי' מ"ו ובתניא דלכך קורין פרשת פרה משום שאמרו חז"ל שואלין ודורשין בהלכות פסח שלשים יום מקודם ע"כ קורין פ' פרה הל' טומאה וטהרה להזכיר שיעשה פסח בטהרה וכן בפ' החודש שהוא ענינו של פשח. הרי להדיא דיוצאין בקריאת פרשיות הללו וכ"ש בפיוטים שיש בהם הרבה דינים והלכות ומנהג של ישראל תורה היא. וכתב המ"א ועכשיו נוהגין לדרוש בשבת הגדול אף כשאין חל בו ע"פ ובשבת שובה והעיקר להורות לעם ה' דרכי ה' ללמוד המעשה אשר יעשון:

ד **שלשים יום**: ומתחילין מיום הפורים עצמו כדמשמע פ"ק דר"ה וכ"כ תוס' בבכורות דף נ"ז ע"ב ד"ה בפרוס הפסח וכו' ע"ש שהאריכו בזה:

ה **י"ב חודש**. וכתב המ"א שאין נותנין לעני חטים אא"כ שדר בעיר י"ב חודש וכתב בסמ"ק סי' רמ"ז דהאידנא סגי בשלשים יום וכ"כ הרב בי"ד סי' רצ"ו ואם דעתו להשתקע הוי כאנשי עיר מיד כמבואר שם בי"ד ועיין בח"מ בסי' קס"ב והרב קיצר כאן וסמך עצמו על עיקר הדין בי"ד ובחנם טרח בכל זה בית הלל שם ע"ש וכתב עוד המ"א דאף בעניים דעלמא שאין נותנים להם חטים מ"מ נותנים להם מצה לאכול עכ"ל ופשוט הוא כדין תמחוי לעניים דעלמא ומנהגינו פה לחלק קמח ולא חטים:

ו **להזכיר בציבור**. פי' דאין מזכירין התענית בצבור אבל מכל מקום היחיד שנהג להתענות בה"ב מותר להתענות בו לדעת המחבר ומנהגינו כרמ"א שאין להתענות כלל:

ז **אין אומרין צדוק הדין**. וכתב במנהגים וה"ה שאין אומרין יהי רצון שאחר קריאת התורה ולא והוא רחום ורחום וחנון ואין מזכירין בו נשמות וצו"ץ וכתב עוד שם בהג"ה מנהגים וז"ל כשאין אומרים צ"ה אין אומרים קדיש חוץ מע"ש אחר חצות שאז אומרין צדוק הדין בהליכה ואין אומרים קדיש פסקי תוספות פרק אלו מגלחין עכ"ל וכתב על זה בעולת שבת וז"ל וצ"ל כשהיה בשעת הליכה המת קודם חצות ובחזר' הוא אחר חצות אבל אם גם בהליכה אחר חצות הוא אז אין אומרים צ"ה עכ"ל וכל דבריו הם דברי שגג' בזה ולא עיין כלל במקור הדין דמבואר בפסקי תוספות שם ובהג"ה אשר"י והרא"ש שם דאפי' בחנוכה ור"ח וחש"מ שאין מספידין בו מ"מ י"ל צדוק הדין בשעת הליכ' וכמבואר

ג"כ בב"י בא"ח סי' ת"ך ובי"ד סי' ת"א אך אנן לא נהיגין כן כמבואר שם בש"ע ואין אומרין כלל צ"ה וקדיש כלל בימים אלו (ומ"ש במנהגים לחלק בין צ"ה לקדיש בשם פסקי תוספות לא מצאתי כן בדבריהם) ולא בע"ש ועי"ט אחר חצות וכתבו האחרונים דבערב חנוכה וער"ח אומרים ובע"ש כתוב דאחר זמן מנחה גדולה אף בער"ח וחנוכה אין אומרים ופוק חזי מה עמא דבר ופה פראג המנהג שלא לומר אחר חצות בימים אלו רק בער"ח לפי שאומרין ג"כ סליחות שקורין י"כ קטן אחר חצות אומרין ג"כ צ"ה וכתב הש"ע ולבוש בי"ד סי' שצ"ה דבימים שאין אומרים צ"ה א"צ להעמיד המת ג"פ משום שאין רוחות הטומאה מצויים ה"ה באותן הימים וכתב גיסי הרב בספרו א"ז וז"ל וק"ק מהא דפסק שם בסי' שט"ו על הא דנוהגין לישב ג"פ ואומרין ויהי נועם משום רוחות דכשנקבר המת בי"ט יכולין לישב ג"כ כמו בחול עכ"ל וע"ש מ"ש לישב בזה ואפשר עוד דדוקא על המת עצמו כיון שאין מדת הדין מתוח' עליו באותן הימים ולא חיישינן שידבקו עליו רוחות הטומאה ואינם מצוים אצלו אבל אנשים המלוים אותו צריכין לישב להסיר מהם רוחות הטומאה. וע"ל סי' ת"ך ותר"ע בדין אם אומרין צ"ה לחכם בפניו:

ח **תענית כלל.** אין למידין מן הכללות אפי' במקום שנאמר בו חוץ דתענית חתנים ג"כ מתענים בו אפילו בר"ח ניסן עצמו כמ"ש הרב לקמן סי' תקע"ג: ותענית שמת בו אביו או אמו בער"ח אייר יש פוסקים דיש להתענות אחר שעברו ימי פסח ויש אחרונים חולקין וכן נ"ל עיקר וע"ל סי' תקע"ג:

ט **אבל תענית חלום מתענין.** ואין צריך למיתב תענית לתעניתו ואם התענה בשבת תענית חלום יתענ' תענית לתעניתו בניסן. וה"ה בין י"כ לסוכות או בימי הגבלה מ"א:

י **מזמור לתודה.** וכתבו אחרונים בשם של"ה שיש לקרות כל יום ניסן הנשיא השייך ליומו וביום י"ג יקרא פ' בהעלותך עד כן עשה את המנורה וכתב במג"א מ"כ ליתן חרם בבה"כ לאיזה צורך גדול מותר בניסן:

## סימן תל

א **שבת שלפני פסח.** וכתב המ"א וז"ל מהרש"ל היה דורש שכל אחד יאכל מעט קודם פסח מקמחא דפסחא כי שמא היה שם חמץ ויתלה במה שאכל וטוב ליתן ממנו לעניים מ"מ ושל"ה וצ"ע דזהו דוקא בדבר חשוב שנתערב יבש ביבש ונאכל אחד מהם אז מותר כמבואר בי"ד סימן ק"ט אבל קמח בקמח מיקרי לח בלח ואם יש ששים הכל שרי ואם אין ס' הכל אסור וצ"ל דלחומרא בעלמא נקט עכ"ל המ"א. ול"נ לדינא קאמר דאע"ג דקי"ל קמח בקמח מיקרי לח בלח מ"מ הא דעת קצת גדולי פוסקים דקמח בקמח מיקרי

יבש ביבש (כמבואר בש"כ בי"ד סי' ק"ט ס"ק ג' ובמ"ב ח"ב דף פ"ד ע"א) וא"כ לדידהו היה חוזר וניעור תוך הפסח על כן כל מה דאפשר לתקן לכתחילה לצאת אליבא דכ"ע מתקנינן דיאכל מעט ותלינן במה שאכל ואע"ג דמבואר בי"ד דלא תלינן במה שאכל אא"כ שאכלו שוגג או נפלה מעצמו מכל מקום כיון שנעשה קודם פסח שאז עדיין שעת היתר הוא ליכא למיחש כלל ודוק:

ב **מפני הנס שנעשה בו.** ז"ל הטור שפסח מצרים מקחו בעשור כדכתי' ופסח שיצאו ממצרים היה ביום ה' כדאיתא בסדר עולם ונמצא שעשר' בחודש היה שבת ולקחו כל אחד שה לפסחו לשחוט אלהיהן ולא היו רשאין לומר להם דבר ועל שם אותו נס קרוי שבת הגדול עד כאן לשון הטור ובאמת כן הוא בברייתא דשבת דף פ"ז ובתוספות שם אך מה שכת' הטור כן בשם סדר עולם צ"ע דלהדיא איתא בסדר עולם דבע"ש יצאו ישראל ממצרים וכן הוא להדיא בש"ס בשבת שם ריש דף פ"ח בשם סדר עולם ואתי כרבנן דבששי בסיון ניתנה תורה בשבת מה שאין כן לרבי יוסי שניתנה בז' בסיון ס"ל ביום ה' יצאו ממצרים ואם כן כיון דלדידן לעולם שבועות בוי"ו בסיון ומנהגינו לומר את יום מתן תורתינו כרבנן ואם כן צ"ע איך כתב הטור ושאר פוסקים טעם זה אצל שבת הגדול שהוא שלא אליבא דהלכתא כר"י (וע"ל סי' תצ"ד ריש הסי' במ"א מ"ש שם) ועוד קשה דאי קי"ל כדעה זו דביום ה' יצאו. ואם כן ביום ו' ב' דפסח הוא יום א' דשבועות (ע"פ הסימן א"ת ב"ש ע"ל סי' תכ"ח) חמשים לספירה לדידן ובאמת התורה ניתנה בשבת אליבא דכ"ע והוא יום נ"א לספירה ובקושיא זו הרגיש גם כן בעשרה מאמרות הובא במ"א לקמן סי' תצ"ד ומדחיק לישב בזה גם אני כתבתי שם ישוב לקושיא זו ע"ש בס"ק א' אכן לתנא דסדר עולם דביום וי"ו יצאו ושבת הי' יום שני לפסח ובשבת ניתנה תורה שהיה יום חמשים לספירה נמצא דהמספר מכוון אליבא דהלכתא ומנהגא. והא דקורין שבת הגדול עיין בדברי אחרונים שנאמרו בו הרב' טעמים אחרים: כתב ט"ז רבי' מקשי' א"כ ה"ל לייחס הגדולה ליו"ד בחודש אפי' בחול. ושמעתי מפי הרב ר' משה חריף ז"ל דבאותו יום י' לחודש נעשה עוד נס שנבקע הירדן וא"כ היו סבורים שהמעלה היה מחמת נס הירדן לכן קראוהו שבת הגדול דיום עלייתן מהירדן לא הי' בשבת. והגדתי זה לפני מו"ח ז"ל וקלסי' עכ"ל:

ג **במנחה ההגדה** אפילו אם חל שבת הגדול בע"פ ואז דורשין בשבת הקודם (אחרונים):

# סימן תלא

א **בתחילת ליל י"ד.** ז"ל הרא"ש בתשובה כלל י"ד סי' ג' ואחר שאיבת מים מיד בתחילת הלילה יבדוק החמץ לא יאכל ולא יעשה דבר אחר עד שיבדוק עכ"ל וכ"כ מהרי"ל ומשמע דהבדיקה צריך להיות בלילה ממש ולא בין השמשות רק אחר צאת הכוכבים ואף שיש עדיין קצת אור יום וכן כתב גיסי הרב בספרו אליה זוטא דלא כהב"ח שאחריו נמשכו שאר אחרונים ודבריו נכונים מלתא בטעמו ומוכרח בלשון הפוסקים גם דברי הראב"ד שמביא ב"י יש לפרש כן וכן מבואר בדבריו להדיא בספר תמים דעים בהשגותיו ריש פסחים על בעל המאור וכן הוא דעת הר"ן:

ב **שדרך להכניס שם חמץ.** לאו דוקא אף שאין דרך להכניס שם חמץ רק במקום שמשתמשין שם חיישינן שמא הכניס שם חמץ ולאו אדעתיה וכ"כ הטור וכמבואר לקמן סי' תל"ג:

ג **שלא יתחיל בשום מלאכה.** ואסור חצי שעה קודם הזמן דילמא אתי לאמשוכי מ"א:

ד **ולא יאכל.** אבל טעימ' שרי מהרי"ל וכן הסכמת אחרונים וע"ל סימן רל"ה במ"א ס"ק ד' ובסי' רע"א ס"ק יו"ד:

ה **ואפי' אי יש בו עת קבוע ללמוד.** וכתב מהרי"ל בהל' פסח סי' קצ"ב דה"ה בתפילת ערבית מי שלא התפלל עם הצבור שאסור במלאכה ובלימוד קודם שיתפלל כדאיתא בפרק קמא דברכות עכ"ל ועיין בב"ח שמקשה דאדרב' אמרינן בריש ברכות אדם בא מן השדה בערב נכנס לב"ה אם רגיל לקרות קורא ואם רגיל לשנות שונה וקורא קריאת שמע ומתפלל הרי שמותר ללמוד ולא חשבו לפשיעה אצל לימוד ומ"ש הכא דחששו גם בלימוד וכן משמע בהני דקחשיב התם בפרק קמא דשבת מה שאסור לעשות סמוך למנחה ולא קחשיב דאסור ללמוד ועיין בב"ח שמחלק בכמה גיוני וכן הט"ז בסי' זה ע"ש ויש עוד דרכים לחלק אבל העיקר נ"ל דלק"מ דדוקא במלאכה ואכילה וכדומה אסור חצי שעה קודם בדיקה או תפילה מטעם שמא ימשך מה שאין כן בלימוד כדי שלא יהא יושב ובטל בכל יום ויום קודם תפילה והרי כבר נאמר והגית בו יומם ולילה וכמה תנאים ואמוראים שבטלו התפלה לגמרי בשהיו תורתן אומנתן עד שהוצרכו לומר זמן תורה לחוד וזמן תפלה לחוד אבל קודם זמן תפל' אין לבטלו מתלמוד תור' ואדרבא אמרו אין עומדין להתפלל אלא מתוך דבר הלכ' והאי דאדם בא מן השדה בערב וכו' אם רגיל לקרות מיירי גם כן קודם זמן תפלה וכדעת תלמידי ר"י הובא בב"ח ומ"א בסי' זה ובסי' רנ"ב ע"ש. וא"כ ה"ה כאן לענין בדיקה אין לבטלו מתלמוד יתורה קודם התחלת זמן בדיק' כדמשמע במהרי"ו דשווים הם וכן משמע להדיא מש"ס ופירש"י דריש פסחים

ע"ש וכן דעת ומשמעות שאר פוסקים (אך לשון הרמב"ם פ"ב מהל' חמץ וסמ"ק משמע קצת דקודם הזמן גם כן אסור אבל אחר העיון אפשר גם כן לפרשו בדרך זה. ודוק) . וכן נ"ל עיקר להלכה דלא כדעת אחרונים בזה ועיין מ"ש ס"ק א' שכן דעת ב"י:

ו **לא ילמוד**. וכתבו האחרונים בשם תשובת ראב"ח וז"ל ואותן אנשים האומרים דבר הלכה בבה"כ אחר התפלה מותרין ללמוד כי זה בודאי ילך לביתו עכ"ל ועפ"ז יש לתרץ ג"כ הקושי' שכתבתי לעיל ס"ק ה' בשם הב"ח מפ"ק דברכות ע"ש וכתב במ"א דבדבר פלפולא אפי' אינו בביתו אסור דאתי לאמשוכי עכ"ל:

ז **עד שיבדוק**. ומי שלא התפלל או קרא ק"ש עיין בב"ח שכת' חילוקי דיעות בזה והמ"א מסיק כיון דזמן הבדיקה הוא קודם צאת הככבים ע"כ יבדוק תחילה ואח"כ יתפלל אם לא שרגיל להתפלל בבה"כ בעשר' אז יתפלל תחלה עכ"ל ואזיל לשטתו שדעתו כדעת הב"ח שזמן בדיק' קודם צאת הככבים אך לפי מ"ש לעיל ס"ק א' דעיקר זמן הבדיקה הוא בליל' אחר צאת כוכבים א"כ מי שרגיל להתפלל ולקרות ק"ש בזמנה אל ישנ' כי תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם כנ"ל אע"ג דמלשון הרא"ש ומהרי"ל משמע קצת דאין לעשות שום דבר קודם בדיקה צ"ל דלאו דוקא קאמרי ולא דברו בזה וק"ל:

ח **ללמוד מבעוד יום**. דהיינו התחיל בהיתר כמ"ש הב"י (ודלא כמ"א שכת' דמיירי בהתחיל באיסור דהיינו חצי שעה קודם לילה ודברים אלו דחוים הם כמ"ש לעיל סק"ה ע"ש) ומשמע דאם התחיל באיסור פוסק אליבא דכ"ע וגם משמע לכאורה דוקא בלימוד אין להפסיק לדעה זו משא"כ במלאכה ושאר דברים מפסיק אליבא דכ"ע וצ"ע מ"ש מדלעיל סי' רל"ב בהני דברים שאסורים לעשות סמוך למנחה דאם התחיל אפי' באסור אינו פוסק ואף דבדיקת חמץ דרבנן וכ"ש בהתחיל בהיתר' אפי' בק"ש דאורייתא אינו פוסק ע"ל סי' רל"ה וכה"ג יותר קשה לדעת הי"א שהביא רמ"א בהג"ה והוא דעת הטור ומאוד טרחו האחרונים לחלקן לכמה חלוקים שונים בזה ודבריהם דחוקים ולע"ד נראה דלא ק"מ דדוקא גבי לימוד יש לחוש יותר כיון דאין קץ וסוף ללימוד תורתינו דראוי לקיים והגית בו יומם ולילה על כן ראוי לחוש יותר שמא ימשוך זמן רב ואף אם התחיל פוסק לדעת הטור דהלא סוף כל סוף יפסיק בלימודו לבסוף שלא יעבור זמן תפלה או בדיקתו. משא"כ במלאכה וכה"ג כיון דיש קץ וסוף לכל הדברים אף אם ימשך זמן מה לא אטרחוהו חכמים לפסוק באמצע מטעם שמא ימשך דאולי יגמור ואח"כ יתפלל כיון שיש שהות להתפלל כמבואר לעיל סי' רל"ב. ובזה יתורץ ג"כ קושית בעל המאור בפ"ק דשבת על הא דאמרי' כגון אנו מפסיקין לק"ש ולתפלה מד"ת ומקשה והלא אפי' אצל מלאכות אמרינן אם התחילו אין מפסיקין ותירץ דמיירי בדליכא שהות. ולפי מ"ש לא

ק"מ כיון דאין קץ וסוף לתורתינו ולבסוף עכ"פ יפסוק כדי שלא יעביר זמן תפלה מה לי אם יפסוק עכשיו או אח"כ. (ומה"ט אין מברכין ברכה אחרונה אחר הלימוד כמ"ש ב"י סי' מ"ו) משא"כ בהני מלאכות כיון שאפשר לגמור המלאכה ועדיין יש שהות וכן נ"ל קצת ראיה לסברא זו מסוגיא דפ"ק דשבת דף י"א דמקשה הש"ס ואם התחילו אין מפסיקין הא תנא לה רישא ואין מפסיקין ומשני סיפא אתאן לד"ת שאין מפסיקין קשה אכתי הקושיא במקומה עומדת דהוי זו ואצ"ל זו דאם משאר דברים אין מפסיקין לתפלה לכ"ש שאין מפסיקין מד"ת ואף לדעת בעל המאור דפירש דאין מפסיקין מד"ת אפילו בדליכא שעות להתפלל מ"מ עיקר תירוץ זה חסר מן הספר ואך מ"ש הכל ניחא ולפי זה דוקא בלימוד פליגי שני הדפות אי מפסיקין מה שאין כן במלאכה ואכילה אם התחילו אין מפסיקין ודוק:

## סימן תלב

א **קודם שיתחיל יטול ידיו.** והוא רק משום נקיות ולא יברך עליו מהרש"ל בתשובה סי' פ"ו:

ב **על ביעור חמץ** ונאמרו בזה הרבה טעמים על תיקון נוסח הברכות דלפעמים תיקנו בעל ולפעמים בלמ"ד כאשר האריך בזה הרא"ש והר"ן פ"ק דפסחים ובתמים דעים סו' קע"ט וקפ"ו ובראב"ן סי' ל"ה והכל בו והרוקח והרמב"ם פי"א מהל' ברכות ווהלבוש כתב הטעם דמברכין על ביעור ולא לבער משום דאפשר לעשות מצוה זו על ידי אחרים וכדעת הר"ן וריב"א. וכתב בע"ש אכן לדברי המחבר דלקמן סי' תע"ה שפסק דמברכין על אכילת מרור צריך לומר דהמחבר נ"ל עיקר כטעם הרא"ש והרמב"ם והלבוש העתיק דעת הר"ן ולא הרגיש בזה שאין טעם זו עולה לדעת המחבר עכ"ל ע"ש. הנה מ"ש מדפסק המחבר דמברכין על אכילת מרור צ"ל דס"ל כטעם הרא"ש והרמב"ם משמע דלטעם הרמב"ם ניחא הא דמברכין על אכילת מרור ומצה זה ודאי אינו כמו שמתמיה על זה הראב"ד בהשגותיו שם והכ"מ שם הניח בצ"ע ודעת הראב"ד באמת לברך לאכול מצה ומרור עה"ט וכן הוא דעת הרא"ש לפי' ריב"א בפ"ק דפסחים. ועיקר הקושיא הא דאנו מברכין על אכילת מצה ומרור כבר הרגיש הלבוש עצמו בזה לקמן סי' רע"ה ונתן טעם לדבריו ע"ש ול"נ עיקר הטעם דמברכין על אכילת מרור ומצה ולהציל גם הרמב"ם מהשגות הראב"ד משום שהוא כלשון המקרא על מצות ומרורים יאכלוהו לכן אין משנין לשון המקרא (וכדומה לזו מבואר בתשובת מהר"מ מינץ סי' ע"ז ע"ש) כנ"ל ברור:

ג **על ביעור**. הסכמת האחרונים דאם בירך לבער יצא וכ"כ הרא"ש דלבער כ"ע לא פליגי אך לכך יש לברך על לאשמעינן חידוש דכה"ג מותר לברך וכדאמרי' מברכותיו של אדם ניכר אם ת"ח הוא ועיין בט"ז סי' קס"ו ס"ק מ"ה שמתקשה בזה ולפמ"ש בתשובת מהר"ם סי' ע"ו לחלק יש לתרץ ג"כ קושית הט"ז ע"ש ועיין בתשובת רמ"א סי' ל"ה:

ד **ביעור חמץ**. וכתב הטור בשם הרא"ש הא דאין מברכין שהחיינו על בדיקת החמץ לפי שהבדיקה היא צורך הרגל סמכינן אזמן דרגל והקשה מהרש"ל תימא והא איסור חמץ קודם לרגל משעה שש ולמעלה בשעת זביחת הפסח ועיין בט"ז מ"ש ליישב קושיא זו וממו"ח הגאון מוהר"ר וואלף שמעתי תירץ נכון דלפי מ"ש הרא"ש פ"ק דפסחים דמה שמוציא החמץ מהבית לאו מתשביתו נפק רק שלא יעבו' בבל יראה ובל ימצא ונתבאר לקמן תמ"ג בשם המ"מ ע"ש במ"א דמדאורייתא אינו עובר בבל יראה עד הלילה ואם כן יפה כתב הרא"ש דהבדיקה היא צורך הרגל בשעה שעוברין בבל יראה ודוק:

ה **כל זמן שלא סיים בדיקתו**. משמע מזה דלאחר שסיים בדיקתו שוב לא יברך וכן משמעות לשון הכל בו להדיא שם דף מ"ו ע"ד שהוא מקור הדין שכ' וז"ל מברך כל זמן שלא סיים בדיקתו דכל מצות שיש לה משך זמן עד היכא דבריך מקמי סיום המצות עובר לעשייתו הוי הלכך נתעטף בטליתו ולא בירך ישב בסוכה ולא בירך מברך כל זמן שמניח או ישב בסוכה עכ"ל הרי להדיא כמ"ש דאחרי הסיום אין לברך וכן פי' הב"ח ושאר אחרונים דעת הרב והכל בו והוא כדעת הרמב"ם פ"א מהל' ברכות וספ"ג מה' אישות (ועיין בכל בו בהל' אישות שכ' גם כן דעת הרמב"ם והחולקים שם מטעם אחר ע"ש) דאם כבר סיים הדבר שוב אין לברך אך קשה מהא דפסק הרב לעיל בסי' קנ"ח סעיף י"א בנטילת ידים אם שכח לברך עד אחר הניגוב מברך אחר כך והוא מהג"מ דפ"ק דברכות נגד דעת הרמב"ם וכאן פסק כדעת הרמב"ם ולע"ד דדעת הרב לחלק דדוקא התם בנטיל' כיון דבלא"ה א"א לברך עליו מיד עובר לעשייתן משום דאין ידיו נקיות לכן מותר לברך גם כן אחר נטיל' וניגוב וסברא כזו מוזכ' להדיא בטי"ד סי' כ"ח לענין כסוי ע"ש ועי"ל דעדיין לא הוי גמר המצוה עד אחר שאכל המוציא כי אין מפסיקין בין הנטיל' להמוציא אבל אחר אכילת המוציא באמת אין לברך כמ"ש האחרונים לעיל בשם מהרש"ל וכדפסק הרב כאן והאחרונים וכ"פ הש"ך בי"ד סי' י"ט ס"ק ג' ע"ש. ובאורח מישו' שנדפס מחדש השיג על הש"כ שם ומהפך ומבלבל דברי הכל בו והרב כאן ובאמת הוא מטעה קא טעי ודברי הכל בו והרב נכונים כמ"ש ודברי הש"כ שם ברורים בראיה זו ודבריו ממילא מוכרחים ועיין שם בפר"ח שהאריך גם כן בדין זה:

ו **שלא סיים בדיקתו**. ומתי מקרי סיום הבדיקה יש חלוקי דעות דלדעת הט"ז והמ"א יכול לברך בשעה ה' כששורף החמץ דאז גמר הבדיקה לדעת הרא"ש אכן חתימות לשון הרב והכל בו משמע קצת דלאח' שסיים הבדיקה בלילה שוב אין לברך כלל וכ"פ הב"ח שאע"ג דכל בו עצמו פסק כהרמב"ם דכל מצוה שיש לה משך זמן חייב לברך והלא גמר הביעו' הוא בשעת שריפה והבדיקה הוא תכלית הביעו' ונגמרה בשעת הביעו' כמ"ש הרא"ש פ"ק דפסחים צ"ל דדעת הכל בו דעיק' הברכה הוא על הבדיקה אע"ג דמברך על ביעור חמץ מ"מ לשון ביעור כולל גם כן הבדיקה כמ"ש הכל בו שם על כן אם סיים הבדיקה תו לא מקרי עובר לעשייתן וקצת ראיה לזו ממ"ש הרא"ש והטו' וכל בו שם בשם י"א שאם שח תוך הבדיקה שחוז' ומברך כיון שמפסיק תוך המצות ואם איתא דהמשך מצוה יהיה עד שעת הביעור אמאי אינו חוזר ומברך ביום בהפסק גדול כזה אלא ודאי דכבר נגמרה הבדיקה בלילה אכן הרא"ש אזיל לשטתו דס"ל דשיחה לא הוי הפסק כלל לכן ס"ל דגמר הבדיקה הוי ביום בשעת הביעור וק"ל ובזה ניצל הב"ח מהשגת המ"א ע"ש וכן עיקר כהב"ח ושלא להכניס עצמו בספק ברכה ובכה"ג כ' דכה"ג יש לברך בלא שם ומלכות:

ז **ויזהר שלא לדבר**. ואם דבר דברים שאינם מענין הבדיקה צריך לחזור ולברך:

ח **עד שיגמור כל הבדיקה**. ואם שח כיון שכבר התחיל במצוה אין צריך לחזור ולברך ובשכה"ג כ' וז"ל בהא פלוגתא ואמינא הלכה ואין מורין כן וצריך לחזור ולברך כיון דלא נתקיימה הברכה עד שישלים כל הבדיקה (ברכת אברהם ה"ד סי' קל"ט) וכ"כ המרדכי בפ"ק דפסחים בשם תשובת הגאונים ז"ל עכ"ל ובאמת דעת הגאונים אלו הם דעת הי"א שבטו' כמ"ש גם הכל בו בשמם אבל כל גדולי הפוסקים חולקים עליהם כמ"ש הרא"ש והטור. ומ"ש הטעם כיון דלא נתקיימה וכו' הסברא הוא להיפך כמ"ש התוספת והרא"ש והר"ן פ' כסוי דם והרי"ף והרא"ש סוף ר"ה והרוקח סימן שס"ז והרשב"א בתשובה הובא בב"י בא"ח סימן תרצ"ב דכל מצוה שבירך והפסיק ושח בנתים ולא סגי ליה אם לא יגמרנה אין צריך לברך פעם שניה כיון דלא סגי ליה שלא יגמור המצוה ולא דמי לשח בין שחיטה לשחיטה משום דהתם אי בעי לא שחט לאחריני כלל משא"כ כאן שחובה עליו לבדוק כל חדריו ובתיו לכן לא הוי שיחה הפסק כלל אפי' שח בין בדיקת בית לבית אף דכל בו כ' וז"ל וכתבו הגאונים דאם יש לו כמה בתים לבדוק אינו מברך אלא ברכה אחת ובלבד שלא יפסיק עכ"ל אפשר לומר דלכתחלה קאמרי או דהגאונים אלו הם אותן הגאונים שכתבתי לעיל בשם המרדכי דאם הפסיק באמצע הבדיקה שצריך לחזור ולברך אבל לפי מה דקי"ל כל היכי דלא סגי אם אינו גומר המצוה כלה לא הוי

שיחה הפסק אין לחלק וכן מבואר הדין לענין קריאת הלל ומגילה ותקיעת שופר וכן הסכמת האחרונים ובספק ברכה להקל שומעין:

ט **יכול לבדוק כמה בתים** וכ' בבית הילל לי"ד סי' רפ"ד ס"ק א' וז"ל ולא הוי הפסק ההליכה מבית לבית כיון דאף אם שח אין צריך לברך שנית ע"כ ההליכה לא הוי הפסק עכ"ל:

י **יעמיד מבני ביתו**. דבר בהווה וה"ה אחר שאינו מבני ביתו כדאי' בס"ס דיש מקומות ששוכרין מי שיבדוק ועכ"פ הוא יסייע לדבר כי מצוה בו יותר מבשלוחו ולכתחלה טוב לשלוח אנשים גדולים ובדעבד יוצא אף בנשים וקטנים כי הכל נאמנים על בדיקת חמץ אפי' עבדים מהרי"ל וכ' בתשובת רדב"ז סי' רפ"ט דבזמן הזה אין לסמוך על השפחה הכנענית שלנו ע"ש. ועיין בעירובין דף ל"א ע"ב בתוספות ד"ה כאן שכתבו דאע"ג דקטן נאמן לענין בדיקת חמץ היינו בבית שלהם אבל לענין שליחות אפשר דלא סמכי עלייהו עכ"ל וזה הוא נגד ממשמעות האחרונים שבסימן זה וע"ל ס"ס תל"ז ומ"ש שם:

יא **מבני ביתו אצלו**. ויענו אמן על ברכתו ואם אינם עומדין אצל ברכתו משמעות הפוסקים מהתוספות דאין יכול לשלח אותם ולבדוק ובע"ש מתמיה על זה וכ' וז"ל ואם הוא כבר בירך למה לא יעשה שליח לבדיקה הא קי"ל בכל מקום שלוחו של אדם כמותו עכ"ל ובאמת שגג בזה דאף שבעל הבית מותר לשלוח שלוחו מ"מ השליח אינו יוצא במה שעושה המצוה בלא ברכה כמבואר בא"ה סי' ל"ה המקדש ע"י שליח מברך השליח וכ"ת הכי נמי יברך השליח י"ל כיון דבירך הבע"ה והוא רק חדא מצוה אין לברך שני פעמים עליה לכך יעמוד אצלו לצאת בברכתו של ב"ה וכן מבואר בטי"ד דשומע ואינו מדב' מותר לשחוט אם שומע הברכה מאחר אבל בלא"ה אסור לו לשחוט אפי' בתורת שליחות ואם עבר ושחט ולא שמע הברכות יצא דברכות אינן מעכבות:

יב **שבירך ב"ה**. במהרי"ל בשם מהרש"ל היכא שרוצה להוציא המסייעים יברך על מצות ביעור ולא נהגו כן. האחרונים:

יג **פתיתי**. והיינו חמץ קשה שאינו מתפרר. אחרונים:

יד **אם לא נתן לא עכב**. והראב"ד בתמים דעים סימן ך"ט כ' דמנהג זה מעשה נשים הוא והט"ז כ' ג"כ דלכתחלה ראוי לנהוג שלא להניח כלום ומהר"י סי' קצ"ג כ' הטעם שמניחין שלא ישכח לבטל למחר משא"כ כשיש לו חמץ נזכר בזמן הביעור לבטל עכ"ל ול"נ טעם המנהג שאם יבדוק ולא ימצא זמן מה יתרשל שוב ויתייאש מן הבדיקה ולא יבדוק עוד היטב לכך מניחין לו פתיתים שעי"ז שימצא חמץ יתן לבו לבדוק היטב אולי ימצא עוד וק"ל ואין לבטל מנהג של ישראל:

## סימן תלג

א **צריך שתהיה לאור הנר**. ובליל י"ד ואף אם בדק יום י"ג לאור הנר צריך לחזור ולבדוק ליל י"ד כתקנת חכמים שאור הנר יפה לבדיקה ובני אדם מצויין בבתיהן כמבואר בב"י בשם הפוסקים ראשונים ובת"ה סימן קל"ג וכן הסכמת האחרונים אכן אם בדק ליל י"ג ונזהר היטב שלא להכניס עוד חמץ אין זה זריז ונפסד וא"צ לבדוק עוד כן מבואר במשמעות דברי הפוסקים ראשונים והמ"א ס"ס זה ובע"ש ר"ס תל"א וסי' זה אך הלבוש והב"ח הפריז על המדה דאף אם בדק ליל י"ג צריך לחזור ולבדוק הוציא כן מדברי המרדכי בפ"ק דפסחים בשם ירושלמי. באמת שאין דבריו מוכרחים דמיירי הירו' מליל י"ג ואדרבה הע"ש ר"ס תל"א מוכיח מתוך הירושלמי להיפך. ועוד דהמרדכי עצמו מסיק מיהו בתלמוד שלנו וכו' הרי להדיא המרדכי עצמו כ' דתלמוד שלנו חולק אירושלמי וכלל בידינו בכ"מ הלכתא כתלמודא דידן נגד הירושלמי ואף שב"ח מדחיק להשוות בזה תלמוד שלנו עם הירושלמי. מכל מקום נראה לי מוכח מכמה סוגיות דמהני בדיקה בליל י"ג חדא מהא דקאמר הש"ס דף ד' ע"ב אבעיא להו המשכי' בית לחבירו בחזקת בדוק ועל כרחך צריך לומר דבי"ג איירי דבי"ד על המשכיר לבדוק וא"כ ל"ל למימר בחזקת בדוק וכן כתבו שם תוס' להדיא ושאר מפרשים (ועיין בר"ן שכ' שיש פי' אחר בזה) ואי אמרת דמי שבדק בליל י"ג צריך לחזור ולבדוק מה מבעי ליה אי הוי כמקח טעות הלא בלא"ה צריך לחזור ולבדוק. ותו מהא דקאמר הש"ס שם דף ט' ע"ב אמר אביי ל"ק הא בי"ד והא בי"ג ואם איתא הא לא מהני בדיקת י"ג כדעת הירושלמי שלא לחלק בין בדיקה לבדיקה (דודאי אין סברא כלל לומר דמיירי ביוצא לדרך דוקא דמותר לבדוק קודם) אלא ודאי דהיכי דבדק ליל י"ג לאור הנר כדינו יצא ושוב א"צ לבדוק ואם רוצה להחמיר על עצמו עכ"פ לא יברך להכניס עצמו לחשש ספק ברכה אך יחזיר ומשתמש בתוכה חמץ ואז יוכל לחזור ולברך ולבדוק כנ"ל:

ב **ואכסדרה**. וכ' המ"א פי' הבנויה ע"ג עמודים ואין לה כותל עכ"ל והיינו אכסדרה רומייתא שבש"ס אבל סתם אכסדרה הוא שיש לה ג' דפנות כמבואר בש"ס דב"ב דף י"א ע"ב ובתוס' שם ד"ה הכא ובפ' הקומץ (מנחות דף ל"ג) ובי"ד הל' מזוזה סי' רפ"ו וא"כ הכא דנקט סתם אכסדרה מיירי ג"כ כה"ג ויש לה ג"כ אור הרבה כיון שדופן רביעי פתוחה לגמרי ולא ידעתי מאין יצא לו פי' אחר על אכסדרה שבכאן וכ"ה להדיא בריא"ז בש"ג הפי' של אכסדרא כמ"ש:

ג **אם בדקה לאור החמה דיו.** אפי' לכתחלה אם לא בדק ליל י"ד בודק אכסדרה לאור היום אך לכתחלה יזהר לבדוק ליל י"ד. אחרונים. ומבואר בש"ס שם דמי שלא בדק ליל י"ד שבודק ביום יבדוק בצפרא משום דזריזין מקדימין למצות.

ד **וה"ה כנגד ארובה שבחדר.** ארובה מקרי מה שבאמצע גג וכנגד חלון שבכותל הובא במ"א שני דעות אי מותר לבדוק כנגדה לאורה או לא ול"נ עיקר דמותר לבדוק לאורה כמו בארובה וקצת ראיה לזה מהא דמפלפל הש"ס על הא דקתני מתני' ולא לאור החמה היכי דמי ולא מוקי בפשיטות דמיירי כנגד החלון שבחדר אלא ודאי דנבדקה לאורה כמו בארובה וכ' המ"א וז"ל ונ"ל דחלון שיש בו מחיצות של זכוכית לכ"ע אסור לבדוק כנגדה עכ"ל והא דלא מוקי הש"ס בהכי צ"ל דזהו מילתא דפשיטא ומה קמ"ל:

ה **לאור האבוקה.** ואפי' בדיעבד לא מהני בדיקה בזה משא"כ באינך נרות בדיעבד מהני הבדיקה אחרונים ושעת הדחק שאין לו נר של שעוה יבדוק לכתחלה בנר אחרינא דשעת הדחק כדיעבד דמי מ"מ אם אפשר לו בנר של שמן יבדוק דהוא ג"כ נכון אפי' לכתחלה לדעת כמה פוסקים כמ"ש הרא"ש והכלבו ע"ש:

ו **והוא יחידי.** ונ"ל דמה"ט לא נזכר בשום פוסק אם יש לו לבדוק בנר של עץ משום דאינו מדליק ביחידי כדאיתא בש"ס מה עץ אינו דולק ביחידי ואף בעצים דמשחן שקורין בל"א קי"ן אף שדולק לפעמים ביחידי מ"מ כיון שריחו רע (ומה"ט אין לוקחין אותו להבדלה כמבואר לעיל סימן רצ"ח בדברי אחרונים ואף גם ניצוצות נתזין ממנו על הכלים) חיישינן שעי"ז לא יבדוק היטב:

ז **כל חדרי הבית.** כגון חדרי המשכנות וחדרי כבושים וגבינות ומרתפות ובית העצים וגחלים ותחת הספסלים ואוצרות יין ושכר שמסתפקין מהם צריכין בדיקה ואוצרות שמסתפקין מהם ויש קבע שנוטל מהם בפעם אחת א"צ בדיקה. אחרונים:

ח **שאין יד האדם מגעת שם.** וכ' הטור בשם הירושלמי דהיינו אם גבוה י"ט והשיג עליו הטור דאדרבא עיקר התשמיש הוא בגבוה י"ט ועיין באחרונים שטרחו לתרץ הירושלמי ול"נ דהירושלמי לא קאמר אלא בגבוה י' למעלה מקומת איש כזה שאין יד האדם מגעת שם וכן משמע שם בירושלמי דומיא דהבור והדות דקתני התם דהוא למטה מקומת איש וע"ל סי' תל"ח גבי ככר בקורה וככר בבור:

ט **אינן צריכין בדיקה.** ואם תינוקות מצויין אף בנמוכין צריך בדיקה וכן אם ידעינן שנשתמש בהם חמץ צריכים בדיקה. אחרונים:

י **וכן לול של תרנגולים**. וה"ה בבית אם תרנגולים מצויים שם א"צ בדיקה ויש לכבד תחת הספסלים ותחת המטות כ"כ האחרונים וכ"כ גיסי הרב בספרו אליהו זוטא לפי דברי מהרי"ו ודלא כע"ש וכן המנהג:

יא **וכן אמצעי של חצר**. כן הוא ל' הרמב"ם וכ' הר"ן דאתי למעוטי חורי חצר וצ"ל הא דלא אמרינן דאתי למעוטי צדדים דא"כ תקשה על סוגיא דש"ש דריש פסחים דקאמר ולא לאור החמה היכי דמי אי נימא בחצר הא אמר רבא חצר א"צ בדיקה ואמאי לא משני דמיירי בחצר ומן הצדדים אלא ודאי דאף הרמב"ם מודה דמן הצדדים א"צ בדיקה רק דאתי למעוטי חורין שבחצר דצריך בדיקה והא דלא משני הש"ס הכי משום דהתם ליכא אור החמה כל זה נ"ל פשוט וברור בדברי הר"ן בכוונת דעת הרמב"ם דלא כהב"ח שפי' שדעת הרמב"ם נגד המשמעות הש"ס ושאר הפוסקים:

יב **וה"מ מספק חמץ אבל ודאי חמץ לא**. כ"כ הב"י בשם סמ"ק אבל יגעתי ולא מצאתי בדבריו כן רק באגודה פ"ק דפסחים כ' בל' זה הא דחצר א"צ בדיקה היינו ר"ל מספק חמץ אבל ודאי חמץ צריך לבער עכ"ל וכ"כ מהרי"ו בסי' קצ"ב ובהגהות מיימוני כ' וז"ל קודם זמן איסורו יכול להשליכו בכל מקום שהעורבים מצוין שם הואיל ועדיין לא נאסר בהנאה ובהכי אייתי האי דחצר א"צ בדיקה ואם מוצא חמץ אחר זמן איסורו אין להניחו שמה כדי שיקחוהו העורבים דעיקר ביעור חמץ הוא שריפה עכ"ל והנה לכאורה יש כאן שני דעות הסותרות זו את זו דמהגה"מ מבואר דאפי' ודאי חמץ א"צ בדיקה ומותר להשליך שם אפי' לכתחלה שלא כדעת האגודה וע"כ הרגיש בזה רמ"א בהגהותיו על הב"י שבפסקיו כאן ובסי' תמ"ה סתרי אהדדי ומה מאוד טרחו האחרונים בזה ליישב דעת הב"י ונכנסו בדוחקים גדולים בשביל קושיא זו וביותר תמוה על הב"י שאחר שהעתיק בב"י בסי' זה לשון הסמ"ק כ' לשון הגהות מיימוני ולא הרגיש כלל בסתירת דבריהם ותו קשה לדעת אגודה מה הקשה הש"ס היכי דמי אי נימא בחצר הא אמר רבא חצר א"צ בדיקה דלמא לעולם בחצר ובחמץ ודאי (ובמ"א הרגיש בקושיא זו ומדחיק ליישב אליבא דאגודה ולא ישב כלום דאכתי תקשי דלמא מיירי בחמץ ודאי ובמקום שאין עורבים מצויים שם רק עופות וק"ל מ"ש במ"א) איברא כד מעיין שפיר בלשון אגודה ומהרי"ו שהוא כלשון הסמ"ק שהביא בב"י יראה שלא קשה מידי ואין שום סתירה בדברי הראשונים כלל דהרי צריך לדקדק בדבריהם דמתחלה כתבו דחמץ א"צ בדיקה ובסיפא כתבו צריך לבער אלא ביאור דבריהם כך הוא הא דחצר א"צ בדיקה היינו ר"ל מספק חמץ דתלינן דהעורבים והעופות יאכלוהו אבל אם יש ודאי חמץ ובזמן הביעור לא אמרינן דלא יצטרכו לבערו בזמן הביעור לסמוך שהעיפות יאכלוהו אלא

צריך לבערו וכדעת הגה"מ ממש אבל ודאי קודם זמן הביעור מותר להניח שם חמץ על סמך שיאכלוהו כלשון הגה"מ שפסק לקמן סי' תמ"ה והא דנקט בלשונם ברישא ספק חמץ ה"ה ודאי אלא משום שלשון בדיקה לא שייך אלא על הספק דלודאי חמץ מה לשון בדיקה שייך (וכ"כ הב"י לקמן סימן תל"ח) רק הכנה לבערו למחר וכן מוכרח ומבואר להדיא במ"ש בדברי מהרי"ו סימן קנ"ג שכתב וז"ל אמצעית החצר א"צ בדיקה אבל אם יש שם חמץ ודאי צריך לבערו כדאיתא בהגה"מ הרי להדיא דהרכיב שני הדיעות יחד וכמ"ש והאחרונים שגגו בזה לפי שהב"י קצר בהעתקת לשון הסמ"ק לכן הבינו שהם דיעות חלוקות והשיגו על הב"י ובאמת הכל הוא דעה א' נצמדים יחד בלי שום פירוד כלל. וברוך ה' אשר האיר עיני בזה להבין דברי הראשונים ומקום הניחו לי להתגדר בו ופשוט הוא:

יג **והשאר מבטלו בלבו** וכ' הב"ח אבל בודאי חמץ צריך להוציא דה"ל כמטמין בבור עכ"ל ובאמת דבר זה הוא מחלוקת ישנה בין הפוסקים לענין חמץ בבור אם צריך סולם להעלותו או סגי בביטול בעלמא כמבואר לקמן סי' תל"ח ודעת הראב"ד דלא סגי בביטול דה"ל מטמין בבורות ודעת הרמב"ם ושאר פוסקים אינו כן דדוקא מטמין דקא עביד בידים והכי קי"ל כמבואר לקמן ודוחק לחלק ולומר דהכא ליכא טרחא כולי האי וגם סתימות לשון הש"ס והפוסקים משמע דכל ענין סגי בביטול וכ"פ בעולת שבת ולבסוף הניח בצ"ע לפי שהבין שהב"ח העתיק כן בשם רש"י וזה אינו שהוא רק דברי הב"ח עצמו אדרבא דעת רש"י להיפך כמ"ש הט"ז סק"ג וגם לא הרגיש שהוא מחלוקת פוסקים ראשונים וע"ל סי' תל"ו סעיף א' בהגה אם מותר להנות מחמץ כזה אחר פסח אף שבטלו ועמ"ש שם:

יד **כשפים הוא עושה לי**. וכ' הכ"מ בשם הר"מ דמ"מ ביום י"ד יבדוק לאור היום כדרך שהשתמש שם וכן משמע בש"ס וע"ש:

טו **בא לידי סכנה**. ואע"ג דשלוחי מצוה אינן נזוקין היכי דשכיח היזקא שאני כן מתרץ הש"ס שם ולא קבעי לתרץ ג"כ שמא אחר גמר הבדיקה תאבד לו מחט שאז אינו עוסק במצוה ויבא לידי סכנה כמו שמבואר בסעיף ח' נ"ל פשוט משום דהתם במפולת שייך שמא יאבד לו מחט תוך המפולת לפי שהוא כדרך נפילה משא"כ הכא בחור שבכותל אין זה דרך אבידה ונפילה ודבר שאינו מצוי ע"כ הוצרך כאן לטעם היכי דשכיחי היזקא כנ"ל עמ"ש האחרונים בזה ומבואר בדברי הב"ח דאפי' בחמץ ודאי א"צ בדיקה כאן משום סכנה ולפמ"ש ס"ק י"ד יש לו תקנה לבדוק ביום עכ"פ:

טז **א"צ לבדוק תחתיו.** מדלא נקט גם כאן מבטלו בלבו כמו בסיפא בחמץ ידוע משמע דכאן אפילו ביטול א"צ בין לפירש"י דפי' הטעם דצריך ביטול בחמץ ידוע דשמא יפקח הגל במועד ונמצא עובר בבל יראה היינו דוקא בחמץ ודאי אבל בסתם איכא תרי ספיקא דלמא אין כאן חמץ ואת"ל יש כאן דלמא לא יפקח ואף לטעם הסמ"ק דצריך לבטלו משום בל יטמין כיון דאינו יודע אם יש שם חמץ לא שייך איסור דבל יטמין (ועמ"ש בס"ק י"ג) כל זה נ"ל פשוט וברור ממשמעות הש"ס והפוסקים דלא כמקצת האחרונים ובע"ש מביא ראיה לדבריו מסוגיא דש"ס דגם זה צריך שיבטל ואין דבריו מוכרחים וברורים כלל. ואע"ג דקי"ל דכל בודק צריך שיבטל כמבואר בסי' תל"ד דמ"מ נ"מ בהני דקתני מבטל בלבו דאם עבר זמן איסורו ולא ביטל שאין בידו לבטלו עוד צריך לעשות כל טצדקי דאפשר לו למעבד ולחפש אחר החמץ הידוע כדי לבערו משא"כ בזה כנ"ל וע"ל ס"ק י"ט:

יז **שיש בו סכנת עקרב.** וכ' המ"א דוקא במקום שמצוים עקרבים משא"כ נחשי' דלא ברי היזקא כל כך צריך לבדוק וע"ל סי' ק"ד:

יח **שאינו עוסק במצוה.** משמע אבל בשעה שעוסק במצוה לא חיישינן שיבא לידי סכנה מטעם דשלוחי מצוה אינן ניזוקין. והא דלא אמרינן היכא דשכיח הזיקא שאני כמו גבי חור שבין יהודי לעממין וע"ל ס"ק ט"ו ותירץ הע"ש דשאני התם דאיכא סכנת בן אדם דהוא בעל בחירה עכ"ל ונתעלם ממנו סוגיא דקדושין דאפי' מסכנת סולם רעוע וכה"ג שאינו מבעל בחירה ג"כ אמרינן היכי דקבועי היזקא או שכיח הזיקא שאף שליח מצוה ניזוק כמו מבעל בחירה דנלמד משמואל שאמר איך אילך ושמע שאול ע"ש וכן מבואר לעיל בסי' ק"ד דבתפלה פוסק בשביל עקרב שהוא מועד להזיק ואפשר דמש"ה לא מקרי התם שכיח הזיקא כיון שאין כאן עקרב לפנינו ואיכא ספיקא וחששא טובא דלמא יש כאן עקרב ושמא יזיק לו והוא לא יראה אותו בשעת הבדיקה להשמר ממנו ושמא אינו יכול להזיק כיון שהוא בגל ע"כ לא מיקרי בשביל זה שכיח הזיקא לבטל ממצוה בשביל חששות אלו אבל בשעה שאינו עוסק במצוה חיישינן לסכנה כי חמירא סכנתא מאיסורא:

יט **מבטלו בלבו.** וכתבו האחרונים דיש פלוגתא אי ביטול זו מדאורייתא אי מדרבנן נ"מ אם לא ביטל והוא לאחר זמן איסורו אי צריך לפנות המפולת כדי לבער החמץ או לא ולפמ"ש בסס"ק ט"ז נ"ל דאליבא דכ"ע צריך לפנות כיון שלא עשה כדינו ולא ביטל דלענין זה נקט הש"ס והפוסקי' דצריך שיבטל דאל"כ מאי למימרא הלא כל אדם צריך

לבטל כל חמצו כתקון חכמים כל חמירא ומ"ש דקאמר במפולת צריך לבטל אלא ודאי אתי למימר אי לא ביטל מחויב לפנות:

כ **ודיו**. וכתבו האחרונים בשם ריא"ז שיכול לאכלו אחר הפסח דכיון שנפלה עליו מפולת אין לחוש לערמה עכ"ל והב"ח הניח דין זה בצ"ע גם הט"ז מחלק בדין זה גם המ"א כ' בשם תשובת הרשב"א שרב האי ז"ל אוסר ובספרי תורת השלמי' שאלה וי"ו הארכתי בזה והבאתי סמוכות לדין זה מהירושלמי והרא"ש והרשב"א בתשובה גם מ"ש הרשב"א סי' ע' בשם רב האי דאוסר מסיק שם בתשוב' דגם רב האי מודה במפולת (וע"ל סי' תל"ו ותמ"ח) וכתב המ"א דאם נפל עליו גל גדול דאין בידו לפקחו והוא אבוד ממנו ומכל אדם מותר אפילו לא בטלו דלא קרינן ביה שלך עכ"ל:

כא **מרתף**. היינו שמסתפקין ממנו ע"ל סעיף ג':

כב **בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכין בדיקה**. והיינו בליל י"ד כ"כ האחרונים ומ"מ ונראה אם עבר ולא בדק בליל י"ד בודק אפילו לכתחלה ביום י"ד לאור החמה כמו אכסדרה שאורה ג"כ רב וכן מצאתי ראיתי במרדכי פ"ק דפסחים בשם הירושלמי וע"ל סי' ק"נ סעיף ד' ולא ראיתי נזהרים בזה לבדוק הבית הכנסת רק סגי להו בכיבוד בעלמא ביום וראוי להזהיר על זה השמשים של ב"ה וכ"כ מהרי"ל וכת' עוד דביש מקומות מכריזין אחר בדיקת בית הכנסת שלא יביאו עוד שם התינוקות עם חמץ:

כג **ביום שלשה עשר**. ודוקא ביום אבל אם בדק ליל י"ג אין צריך לחזור ולבדוק כמו שכת' לעיל סק"א כ"כ הע"ש דלא כשאר אחרונים וע"ש:

כד **אף על פי כן צריך לבדוק בליל י"ד**. ואכסדרה אם בדק ליל י"ג לאור החמה יצא וכ"כ מ"א מיהו עכ"פ יש לבדוק חדר אחד בלילה עכ"ל ועיין סק"א:

כה **לכבד חדריו**. לכן נהגו ליטול נוצות ולכבד כ"כ המ"א ובאמת לא על כיבוד זה נאמר רק מכבדין ממש כל החדר והנוצות לוקחים רק בשעת בדיקה במקום שמוצא חמץ לגרור עם הנוצה מהסדקים והחורים או י"ל כוונתו על הנוצות גדולות מחוברות יחד דהיינו כנף של האווז שקודין פלעדר וויש בל"א שמכבדין בו כל המקומות קודם פסח:

כו **שנותנים בהם לפעמים חמץ**. אפילו אומר ברי לי שלא נתתי בהם חמץ אפשר דאפ"ה צריך בדיקה כיון שדרך לתת בו חמץ ומלתא דלא רמיא עליה דאינש לאו אדעתיה ועוד דלפעמים דבוק פירור חמץ בידים ונותן לתוך כיסוי ובתי יד שלו בלי ידיעתו כי ידים עסקניות הם וע"ל סימן תמ"ז סעיף ה' בהג"ה ומ"ש שם:

כז **צריכין בדיקה**. לכאורה משמע דבזמן בדיקה קאמר דהיינו ליל י"ד אבל באמת העולם אין נזהרין בזה ומנערים הכיסים בשעת הביעור ואפשר מטעם שאוכלין עוד חמץ ואולי

נדבק בידיו דבר מה וחוזר ונותן לתוך כיסוי גם בלבוש משמע דאין צריך בדיקה בשעת הבדיקה והרוצה להחמיר עכ"פ צריך לחזור ולנער כיסו בשעת הביעור:

## סימן תלד

א **אחר הבדיקה**. לאו דוקא דה"ה קודם התחלת הבדיק' יצניע החמץ שרוצה לאכול דאולי יתחסר לחמו תוך הבדיקה ויהא צריך לחזור ולבדוק מה שבדק כבר כן מבואר בב"ח ממשמעות פוסקים ראשונים ואחריו נמשכו האחרונים. ובחנם השיג עליו הט"ז בזה. וראוי שכל מדקדק במעשיו שיזכור גם כן הפקר בביטול דהיינו שי"ל לבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא וכן נוסח הביטול כל חמירא וכל חמיעא דאיכא ברשותי דלא חזיתי' ודלא בערתי' ודלא ידענא לי' ליבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא. (מור"י ב"ח וכת' שם טעם של דבר):

ב **שמשייר לאכילתו**. או לבער למחר:

ג **בדיקה אחרת**. וה"ה שצריך לבטל פעם אחרת כי אין דעתו לבטל בשעת הביטול מה שרוצה לאכול אחר הבדיקה על כן צריך לבטל שנית כ"כ הב"י בשם הר"ן והב"י השמיט בש"ע לפי שבלא"ה חוזרין ומבטלין ביום ומ"ש המ"א בשם הב"י בספר הב"י ד"ק לא מצאתי כן ונראה דאע"ג דצריך בדיקה שנית מכל מקום א"צ לברך שנית וע"ל סימן תל"ב:

ד **אבל בסתם שאינו יודע**. הטעם מבואר בש"ס דאי איכא למיחש להא א"כ מחצר לחצר ומעיר לעיר אין לדבר סוף דאי אפשר שלא יבדוק אחד קודם חבירו ואף באותו בית עצמו לא חיישינן להא משום דהוה ספק ספיקא ספק אם בא עכבר ואת"ל בא שמא אכלהו כל זה מבואר פשוט שם בפסחים דף ט' בסוגיא דש"ס ולפ"ז אפילו לא ביטל כלל וכבר הגיע זמן איסור שאין בידו לבטל אין צריך לחזור ולבדוק אף על גב דאז הבדיקה היא דאורייתא כיון שלא ביטל וכן מבואר להדיא בתוספת שם ד"ה כדי שתהא הבהמה דאף בלא ביטול מיירי המתני' אכן בע"ש כת' טעם מלבו משום דהוי ספיקא דרבנן דבדיקת חמץ דרבנן משמע אבל אי הוה דאורייתא כגון בלא ביטל חיישינן ובעי בדיקה ונתעלם ממנו סוגיא דש"ס בהא:

ה **אין צריך לבדוק**. ודוקא בהניח במקום שאין יד התינוקת ממשמשין שם מ"א:

ו **יכפה עליו כלי**. משמע דאפי' לכתחלה מותר בכפיית כלי וכת' במג"א אע"ג דבפסח אם מוצא חמץ בח"ה שורפין מיד ולא סגי בכפיית כלי כמ"ש סי' תמ"ו שאני התם דחיישינן שישכח ויאכלנו אבל הכא ליכא למיחש שמא יגלה אותו אדם ואח"כ יבא

שרץ ויגררו כי אדרבה דרכו של אדם לכסות כמ"ש הר"ש פי"א דפרה עכ"ל ולפי דבריו לדעת רש"י בפ"ק דחולין דף יו"ד והרמב"ם ספ"ט מה' פרה דס"ל דדרכן של בני אדם לגלות כמו לכסות א"כ אסור לכתחלה בכפית כלי וזה אינו דמשמעות כל הפוסקים דמותר לכתחלה וכמבואר להדיא בירושלמי ובתשובת הרא"ש כלל י"ד סימן ג' (ומ"ש הטור לשון דעבד ואם כפה עליו כלי וכו' ובלשון המחבר שכת' תחלה ואם כפה וכו' כוונתו בלשון דעבד כלומר שאם נעשה המעשה שכפה עליו כלי ולא מצאו להכי נקט לשון דעבד משום לא מצאו אבל באמת אפי' לכתחלה כופה עליו כלי כלשון המחבר שבכאן והוא פשוט ודלא כב"ח גם הנ"ץ מדחיק בזה גם מ"ש הב"ח שכן דעת רש"י זהו ודאי אינו להמעיין בפרש"י שם) ועיקר הקושיא שמקשה המ"א מעיקרא לק"מ דלקמן במוצא חמץ בחיל המועד כיון דעל כרחיך צריך לבערו והוא אסור אמאי יכפה עליו כלי יבערו מיד זריזין מקדימין משא"כ הכא דרוצה לשמרו לאכלו או לבערו למחר בשעת מצות ביעור ועוד דכאן איכא ספיקי וחששי טובא חדא שמא אותו אדם שגילה בלתי ידיעתינו הוא שאכלו את"ל עכבר גררה דלמא אכלתה. על כן לא חיישינן לכתחלה שמא יבא אדם ויגלהו ושמא לא יאכלהו ושמא יבא עכבר ולא יאכלהו מכ"ש בדיעבד דל"ח בפרט בבדיקת חמץ דרבנן משא"כ דלקמן דאיכא חשש תקל' שיאכל חמץ תוך הפסח והוא דאורייתא וק"ל:

ז **עכבר יכול לבא**. והא דאם ראינו שגרר' החולד' או עכבר שצריכין לחזור ולבדוק אפילו במקומות שאין מכניסין בהם חמץ היינו דוקא שלא ראינו לאיזה מקום הוליכתם וכן דוקא בחדרים שפתחיהן פתוח דאל"כ אין צריך בדיקה רק באותו מקום שהוליכתה או בחדר הפתוח ולא בחדרים הנעולים ואם היה רק כזית חמץ שאפשר חולדה או עכבר לגרור עמה דרך חור וסדק חיישינן כ"פ בשכ"ג ועיין בב"ח שפסק דלא חיישינן שמא גררה דרך חור:

ח **דלא חזיתיה ודלא בערתי**'. אבל מה שרא' וביער אינו מבטל עכשיו שהרי רוצה לאכול עוד מה שמשייר וגם כדי לקיים מצות שרפ' בחמץ שלו מחר לכך אינו מבטל הכל עד למחר אחר אכילה ואחר ששרף החמץ:

ט **לבטל וליהוי**. עיין בב"ח שהאריך בחילוק דעות הראשונים דלדעת ר"ח וסייעתו ביטול מטעם הפקר הוא אכן בתשובת מהרי"ק סימן קמ"ב כתב דדעת רש"י ומיימוני וסייעתם דלאו מטעם הפקר הוא אלא שמבטל שיהא כעפרא וכ"כ הכל בו דף מ"ז ע"א ואם כן נוסחא שלנו שאין אומרין הפקר סומכין על דעת רש"י וסייעתו ועיין בב"ח שהאריך וכת' דעיקר כר"ת על כן מסיק ונכון לומר בזה הנוסחא כל חמירא דאיכא

ברשותי' דלא חזיתיה ודלא ביערתיה ודלא ידענא ליבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא עכ"ל וכן הסכמת האחרונים. וכת' עוד שם בתשובת מהרי"ק דאליבא דכ"ע מהני כאן הפקר בינו לבין עצמו משא"כ בשאר הפקר וכ"כ הרוקח סימן רס"ו ועיין בח"מ סימן רע"ג סעיף ז' ובסמ"ע שם סקי"א ועיין לעיל סימן רמ"ז:

י **כעפרא דארעא.** להורות שאינו עושה כהפקר דעלמא דלא הוי הפקר כל זמן שלא בא ליד הזוכה על כן צריך לבאר שעושה אותו הפקר שיהא כעפר עכ"ל הב"ח ודבריו תמוהים דאף בהפקר בעלמא הוי הפקר אף שלא בא ליד הזוכה עדיין אלא שתוך ג' ימים יוכל לחזור בו כמבואר בח"מ סימן רע"ג והא חמץ איסורא לא ניחא ליה דלקני' ואינו חפץ לחזור בו כלל לכן נ"ל דעיקר הנוסחא שאנו אומרין כעפרא הוא ע"פ אותן הדעות דסוברין דביטול לאו מטעם הפקר הוא ואף לדעת ר"ת וסייעתו שאנו אימרים הפקר מ"מ אומרים דלהוי הפקר כעפרא כדי לזכור באיסור חמץ שלא יזכה בהם יהודי אחר על כן אומרין שיהא כעפרא שלא יהיה לשום אדם זכי' בגווי'. והא דאמרינן דארעא ולא סגי במה שאומר כעפרא לבד עיין בב"ח שמדחיק בטעמו ול"נ פשוט דצריך לומר כן דאי לא אמר דארעא אולי יהיה כוונתו ומחשבתו על עפר החשוב שאינו מבטלו כמו ועפרות זהב לו דהוי גם כן עפר לענין כסוי דם מה"ט אומרים כעפרא דארעא כנ"ל:

יא **ואם אמרו בלשון הקודש כל חמירא.** כן הוא הנוסחא ברוב ספרים אך במקצת ספרים איתא ואם אמרו בלשון הקודש יצא כלומר אע"פ שאינו מבין וכ"כ בע"ש לפי שהוקשה להם דכל חמירא אינו לשון הקודש ממש אכן גיסי הרב בספרו א"ז מתקן ומישב ספרים הישנים שהרב קרא ללשון הש"ס כל חמירא לשון הקודש ע"ש ובתשובת שער אפרים בקונטרס אחרון דף קי"ג ע"ב רוצה להשיג על דבריו שכל חמירא אינו לשון הקודש ובאמת אין זו השגה כלל כנגד שאר לשונות מקרי כל חמירא לשון הקודש ומצאתי להדיא סמך וסעד לדבריו באגודה פ"ק דפסחים סימן א' דאחר נוסח כל חמירא כת' אבל אם אינו יודע לומר בלשון הקודש יאמר בלשון אשכנז או שאר לשון שמבין עכ"ל הרי להדיא כמ"ש גיסי הרב לפרש דברי רמ"א ואתמר משמיה דגברא רבה כוותיה באגודה:

יב **אבל בשאר לשונות צריך להזכיר כל אחד ואחד בפני עצמו.** וה"ה אם אומר לשון הקודש ממש צריך ג"כ להזכיר חמץ ושאור כמבואר בב"י אלא דמסתמא כל אחד אומר כתקון חכמים בלשון כל חמירא אלא מי שמשנה הוא מפני שהוא עם הארץ ואינו יודע לומר לשון שתקנו חכמים ולא לשון הקודש מחסרון הבנתו על כן אומר בלשון לע"ז ואשכנז ודומיהן ואם אמר בלשון שאינו מבין כלל מה שאמר ואינו יודע כלל דכוונתו לבטל ודאי לא יצא אבל אם ידע ודעתו לבטל אף שאינו מבין המלות יצא דהרי ביטול

בלב גם כן מועיל וכן הסכמת אחרונים. ואין חילוק בזה בין אמר בלשון הקודש או שאר לשונות ודלא כמשמעות נוסחות החדשות שכתבתי בס"ק י"א:

יג **שלוחו יכול לבטל.** וכת' בש"ל כלל ז' סי' ז' כשמבטל שלוחו יאמר כל חמירא דאיכא ברשותיה דפלוני לא ידע ביה כו':

יד **יכול לבטל.** הר"ן כת' וז"ל ואחרים חולקים כיון דביטול מתורת הפקר נגעו בה וכמ"ש למעלה שליח ודאי לא מצי מבטל שהרי אם אמר אדם לחבירו הפקר אתה נכסי אין בכך כלום עכ"ל ובב"י דחה טעם זה לכן פסק כאן דיכול לבטל וכן דעת הכל בו דף מ"ז ע"א והב"ח השיג על הב"י ודעתו דאין לבטל על ידי שליח ודבריו אינם מוכרחים וכנ"ל עיקר כפסק הב"י דהא דפשוט להר"ן שאם אמר אדם לחברו הפקר אתה נכסי אין בכך כלום אע"ג דבכל התורה קי"ל דשלוחו של אדם כמותו היינו כיון שלא זיכה נכסיו לשלוחו לכך לא יכול להפקירו אם כן הכא אמרינן מסתמא ניחא ליה וזיכה לשלוחו חמצו כדי שיוכל להפקירו ולבטלו (ומה"ט כתבו הפוסקים דמהני כאן הפקר בינו לבין עצמו וכמו שכתבתי בשמם בסי' ק"ט) כדי לקיים מצות ביטול:

טו **אם אין האיש בביתו.** ונ"ל דאפטרופס של יתומים מחויב לבדוק ולבער ולבטל חמץ של יתומים ונותן שכר הבדיקה במקום שנותנים שכר על הבדיקה וכדאיתא בש"ס דגיטין דף נ"ב וכן הדין בכל מצות עשה בין שהיא דאורייתא או דרבנן וכן מבואר בח"מ סימן ר"צ סעיף ט"ו ע"ש ואם פשע ולא ביער ולא מכר חמצם ועבר עליו פסח ע"ל סימן תמ"ג:

## סימן תלה

א **ביום ארבעה עשר** והיינו לאור הנר וכן כל הבדיקות אפילו לאחר הפסח ושלא לחלק בין בדיק' לבדיק' וכן משמעות הפוסקים לעיל סי' תל"ג:

ב **לא בדק כל יום ארבע עשר.** וצ"ע במי שלא בדק חמץ קודם זמן אסורו ומת אי על היורשין מוטל לבדוק ולבער אי נימא דאיסורא לברי' לא מורית וכדאמר אמימר בגיטין ד' מ' גבי המפקיר עבדו ומת יע"ש ואע"ג דלית הלכתא כאמימר התם מ"מ היינו מדרבנן בעלמא וכמ"ש הרא"ש שם ודלא כדעת הרי"ף שם ע"ש ועוד דחמץ גופיה חידוש הוא שאינו ברשותו ועשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו להתחייב עליה כדאיתא פ"ק דפסחים ובב"ק א"כ אין לך אלא חידושו ושלא לחייב היורשים אך אם הם משתמשין באותו בית כדי שלא יכשלו בחמץ צריכין לכפות עליו כלי או במחיצ' כמו בחמץ של אחרים וכמבואר לקמן סימן ת"מ ומכל מקום טוב לבערו כיון שכבר נאסר בהנאה ולמה להם

לקיימו אך שאין לברך על הבדיקה וביעור כיון שאינם מחוייבים לבדוק ולבער החמץ שאינו שלהם נ"ל:

ג **בתוך הפסח**. ואפי' כבר ביטל ואפי' ביו"ט עצמו בודק אעפ"י שאינו יכול לשרפו בי"ט מ"מ יכול לכפות עליו כלי עד מוצאי י"ט כן הסכמות הט"ז והמ"א ודלא כב"ח:

ד **שהוא אסור בהנאה**. כן הוא לשון הטור והרמב"ם והסמ"ג ושאר כל הפוסקים מלשון זה משמע דדוקא מטעם חומרא זו שהוא אסור בהנאה על כן החמירו לבדקו ולבערו בחמץ דלא בדילי מיניה כולי שתא משא"כ אלו היה מותר בהנא' אף שאסור באכיל' לא היה צריכין לבדקו ולבערו וכן מבואר להדיא מדברי הר"ן במתני' זו וכן משמעות התוספות ריש פסחים דאפילו קודם פסח שצריך לבדקו היינו מטעם שהוא אסור בהנא' דאילו היה מותר בהנאה מותר לקיימו תוך ביתו כדי להנות ממנו רק שיעשה היכר שלא יבא לאכלו או למכרו לעממין וכל זה פשוט ומוסכם מהפוסקים ולפי זה היכא שביטל קודם פסח דלדעת בעל העיטור מותר לאחר פסח החמץ שעבר עליה פסח כמבואר בסימן תמ"ח ואם כן לדעתו אין צריך לבדקו אחר פסח וצריך לומר דמוקי מתני' זו דקתני יבדוק אחר המועד בלא ביטל אז שפי' לאחר המועד היינו משש שעות ולמעלה וכפירש"י במתני' זו ולא לאחר הפסח וזה הוא דעת הב"ח לקמן סימן רמ"ח וכן כתבתי בספרי תורת השלמים שאלה וי"ו ע"ש באריכות ולאפוקי ממה שכתב' בתשובת שער אפרים בקונטרס אחרון ע"ש:

ה **ועל הבדיק' שלאחר הפסח לא יברך**. אע"ג דתקנתא דרבנן היא לבדוק מ"מ לא מברכין עליה כיון דהיא רק משום גזירת תקנה בעלמא דלא ליתי לחלופי בשאר חמץ והיא גופא דאסור חמץ שעבר עליו הפסח קנסא בעלמא הוא וק"ל ודלא כפר"ח בי"ד בקונטרס אחרון בסימן י"ג סק"ה ע"ש ומשמע דדוקא על הבדיקה שלאחר פסח לא יברך אבל הבדיקה שבתוך הפסח צריך לברך כיון שהוא אסור באכילה ובהנאה דבר תורה ואף על פי שביטל ג"כ דאז שוב אינו עובר בבל יראה ובל ימצא אפ"ה צריך לברך עכ"פ כיון שהמצוה עליו לבערו אף שאינו עובר בבל יראה ובל ימצא וכמשמעות התוס' ריש פסחים וכן משמעות לשון הכל בו והאגוד' פ"ק דפסחי' שכתבו וז"ל ולעולם יברך מלבד מי שבדק אחר המועד וכן יש קצת ראיה מהא דמבואר לעיל סימן תל"ב דהסכמת אחרונים כדעת הרא"ש שאם שכח מלברך שיברך בשעת הביעור שהיא עיקר הבדיקה ואם איתא דהיכי שביטל אינו מברך על הביעור אם כן היאך מברך בשעת הביעור כיון שביטל מסתמא כדינו בליל י"ד והוא עיקר הביטול דביטול היום הוא רק למצוה מן המובחר כמ"ש לעיל סי' תל"ד סעיף ב' וטוב לחזור ולבטלו ושוב אינו עובר בב"י וב"י

אפ"ה צריך לברך א"כ כ"ש היכי שלא בדק כלל שיברך בשעת הבדיקה כנ"ל עיקר ודלא כט"ז שמסתפק בזה גם מדברי המ"א מבואר שדעתו שיש לברך אע"פ שביטל אך היכי שבדק וביטל ומצא חמץ בתוך הפסח הניח בצ"ע אם יש לברך עליה ולע"ד עיקר שיש לברך בשעת ביעורו וגם המ"א עצמו בר"ס תמ"ו כת' בפשיטות דצריך לברך בשעת הביעור בין אם נתחמץ לו דבר בתוך פסח בין במונא חמץ תוך פסח צריך לברך וכאן הניח הדבר בספק בצ"ע. כל זה בנמצא חמץ גמור אבל חמץ משהו שנמצא תוך הפסח אין לברך עליה וכ"כ המ"א לקמן ר"ס תמ"ו ועיין שם סק"א:

## סימן תלו

א **המפרש** לפי שראיתי כמה ערבובי דברים ראשונים ואחרונים על כן הוצרכתי להאריך ולהעתיק מקור הדין זה מש"ס וירושלמי ומה דאתמר עלה וממילא רווחא שמעתתא ויתבררו דברי ראשונים על נכון. גרסינן בפסחים דף ו' אר"י אמר רב המפרש והיוצא בשייר' קודם שלשים יום אין זקוק לבער תוך שלשים יום זקוק לבער אמר רבא הא דאמרת קודם ל' יום אין זקוק לבער לא אמר אלא שאין דעתו לחזור אבל דעתו לחזור אפי' מר"ה זקוק לבער עכ"ל. ובתלמוד ירושלמי תנינא הכי היוצא והמפרש קודם שלשים יום א"צ לבדוק בתוך שלשים יום צריך לבדוק הדא דתימ' ביש דעתו לחזו' אבל אין בדעתו לחזור אפי' קודם שלשים יום צריך לבדוק ובספק אבל בודאי אפי' מר"ה אמר רבא ואפי' יש בדעתו לחזור צריך לבדוק שמא ימלך ולא יחזור עכ"ל וכת' הר"ן על סוגיות אלו וז"ל פירש"י ז"ל שאין דעתו לחזור בתוך הפסח אבל דעתו לחזור בתוך הפסח אפילו קודם ל' יום זקוק לבער כדי כשיחזור בימי הפסח לא ימצא חמץ בתוך ביתו ולפ"ז איכא למימר דלא פליג אירושלמי דאמר לא אמרן אלא כשדעתו לחזור קודם פסח אבל אין דעתו לחזור עד תוך הפסח אפילו קודם ל' יום זקוק לבער ואחרים פירשו שאין דעתו לחזור היינו שאין דעתו לחזור כלל עד אחר פסח אבל דעתו לחזור בין תוך הפסח בין קודם הפסח צריך לבער שמא יחזור ע"פ בין השמשות ולא יהיה להם פנאי לבער וכ"כ הרמב"ם פ"ב מהל' חמץ וסמ"ג ובירושלמי לא משמע הכי. ותו בירושלמי בספק אבל ודאי אפי' מר"ה כלום' דכי אמרינן קודם לפסח ל' יום אין זקוק לבער ה"מ בספק כלום' שאין שם חמץ ידוע אבל יש שם חמץ ידוע בודאי אפי' מר"ה זקוק לבער ואינו נראה כן לפי גמרתינו דמדאמ' לישנא דאין זקוק לבער ולא אמר אין זקוק לבדוק משמע קודם ל' יום אפי' יש שם חמץ ידוע אין זקוק לבערו לפי שעשאוהו כחמץ שנפלה עליו מפולת דסגי ליה בביטול בעלמא עכ"ל הר"ן ובאמת הדבר תמוה לכאור' לפי מה שהבין ופי'

הר"ן ל' הירושלמי ובספק וכו' דקאי אהא דאמרי' קודם פסח אין זקוק לבערו דהיינו בדעתו לחזור לדעת הירושלמי א"כ לפי זה נראה פשוט אף לפירוש שניה שהביא הר"ן שם והוא דעת הרמב"ם וסייעתו והוא דעה זו שהביא כאן בש"ס אמאי סיים הר"ן שם דתלמודא דידן מתנגדת לירושלמי הלא בפשיטות יש להשוות הירושלמ' לתלמודא דידן דהא דאמרי' בש"ס בדעתו לחזור בין בתוך פסח בין קודם פסח צריך לבער היינו בודאי חמץ כלישנא דתלמודא דידן דנקט ל' לבער וכמו שפי' הר"ן דמיירי בודאי חמץ כמו דאיתא בירושלמי דבודאי חמץ אפי' מר"ה צריך לבער והא דקאמר בירושלמי היוצא לפרש קודם ל' יום א"צ לבדוק בדעתו לחזור קודם פסח היינו בספק כדאיתא שם להדיא בירושלמי אבל אין בדעתו לחזור קודם פסח רק בתוך הפסח אפי' בספק צריך לבדוק קודם שלשים יום וא"כ אין מחלוקת כלל בין הירושלמי וש"ס דידן ולמה לן להפריד בין הדבקים וצ"ע: אכן אפשר לומ' דל' הרמב"ם והסמ"ג והסמ"ק והכל בו שהם בעלי דעה זו שבש"ע המה הכריחו להר"ן לפרש כן לפי שהם לא כתבו בלשונם רק ל' בדיק' משמע דמיירי מספק חמץ ואפ"ה כתבו אפי' בדעתו לחזו' קודם פסח צריך לבדוק אפי' קודם שלשים יום מוכח דלא חשי כלל להירושלמי בדין זה וכמ"ש הר"ן נגד דעה הירושלמי: (ודעת הי"א שהביא בסמוך בסעיף ב' הוא כדעת הירושלמי וכפי פירש"י כמ"ש הר"ן וגיסי הרב בספרו א"ז מתמיה על הר"ן וב"י בדעה זו דהא גם בירושלמי מסיק בשם רבא אפי' יש בדעתו לחזור צריך בדיק' וע"ש ואפשר לומר דדעת הר"ן וב"י כיון דלרבא בכל ענין צריך לבדוק אפי' קודם שלשים יום דחייש לאמלוכי ליכא למיחש לדבריו דיחידא' הוא וק"ל: ואי לאו דמסתפינא לסתו' פי' הר"ן בירושלמי הייתי מפרשו בדרך אחר שהוא יותר מתיישב על ל' הירושלמי דלפי פי' הר"ן יש לדקדק דה"ל למתני האי חלוקא ובספק וכו' מיד אדעתו לחזור כיון דעלה קאי לפרושי. ותו למה תני בחלוקה ראשונה אבל אין בדעתו לחזור אפי' קודם ל' יום צריך לבדוק ובחלוקה שניה קתני אבל בודאי אפי' מר"ה נמי כיון דשני חלוקות שוים הם לדינא וגבי הדדי תניא לתני תרוייהו בחדא לישנא אפי' קודם שלשים יום או אפילו מר"ה אלא ודאי דכך הוא הצעת ודעת הירושלמי דמתחלה קאמר אבל אין בדעתו לחזור קודם פסח רק תוך הפסח אפי' קידם ל' יום צריך לבדוק דמשמע דוקא זמן מועט) קודם שלשים יום מחויב לבדוק ועיין בר"ן דגטין ס"פ מי שאחזו מה שנכלל בל' קודם לדעת הירושלמי ע"ש אבל בזמן מרובה אפי' אין בדעתו לחזו' קודם פסח א"צ לבדוק וע"ז קאמר הירושלמי ובספק דוקא אבל בודאי חמץ אפי' לזמן מרובה קודם ר"ה צריך לבער אם אין בדעתו לחזור קודם פסח רק תוך הפסח אבל יש דעתו לחזור קודם פסח י"ל אפי' בודאי חמץ א"צ לבער קודם ל' יום לדעת הירושלמי וא"כ

לפ"ז יפה עשה רמב"ם והסמ"ג וסייעתם לפי פירושם בש"ס דידן דאם דעתו לחזור קודם פסח אפי' מר"ה זקוק לבער שהיא נגד הירושלמי והילכתא כתלמודא דידן: והעולה מכל זה דלפי פי' הר"ן בירושלמי אם בדעתו לחזור קודם פסח מספק חמץ א"צ לבדוק קודם ל' יום אך מודאי חמץ צריך לבער אפי' קודם ר"ה ואם אין בדעתו לחזור רק עד תוך הפסח אין חילוק בין ספק לודאי דבכל ענין צריך לבדוק ולבער אפי' מר"ה (ואם אין בדעתו לחזור כלל לא הוזכר כלל בירושלמי אפש' דבכל ענין א"צ לבער כמשמעות תלמודא דידן. אכן לפי פי' שני שפרשתי בירושלמי דבדעתו לחזור קודם פסח בין בודאי חמץ ובין בספק חמץ א"צ לבער קודם ל' יום ובדעתו לחזור אחר הפסח אפילו תוך ל' יום א"צ בדיקה אפילו מודאי חמץ אך בדעתו לחזור תוך פסח יש חילוק בין ודאי לספק ולית הלכתא כותיה כיון שהוא נגד משמעות תלמודא דידן לפי' הרמב"ם וסמ"ג וסייעתם) אכן לפי פרש"י אין סתירה כלל מתלמודא דידן אירושלמי כיון דתלמודא דידן קאמר בדעתו לחזור תוך הפסח אפילו מר"ה צריך לבער דהיינו וודאי חמץ כמשמעות לשון לבער כמ"ש ר"ן. ואם אין בדעתו לחזור תוך הפסח אפילי מודאי חמץ א"צ בדיק' קודם ל' יום כדעת הירושלמי ועתה נקוט שורש סוגיא זו בידך ועל פי זה יתפרש סימן זה בכל סעיף וסעיף על נכון:

ב **מי שיבדוק**. אבל אם מניח מי שיבדוק א"צ לבדוק דשלוחו של אדם כמותו וכן הסכמת אחרונים וכ"כ גיסי הרב בספרו א"ז והשיג על שכה"ג שהשיג על הב"ח בזה ונכנס בחילוק שאינו נכון ע"ש ודבריו נכונים ובפרט לפי מ"ש לעיל בסימן תל"ד ס"ק י"ד להלכ' דיכיל לבטל אפילו ע"י שלוחו ע"ש:

ג **זקוק לבדוק**. וכת' הט"ז דאז א"צ שיבטל אלא ימתין כשיגיע פסח דיבטל ואפשר שזה ג"כ כוונת רמ"א שכ' בסמוך וכשיגיע פסח יבטלנו דקאי גם אבבא זו וכן משמעות הכל בד ובמג"א השיג על הט"ז בזה דכיון דחל עליו חובת בדיק' צריך ג"כ ביטול כתיקון חכמים ואין לסמוך שיבטל לשיגיע פסח דשמא ישכח באותו פעם. ולע"ד עיקר כפסק הט"ז כיון דעכ"פ זמן ושעת בדיקה הוא במקום שהוא לא חיישינן לשכח' ובפרט לפי המנהג שכת' הרב לעיל ס"ס תל"ז שכל אדם צריך לבדוק הכיסים ובתי ידים של הבגדים א"כ כיון שמוטל עליו לבדוק יזכור גם כן בביטול וק"ל:

ד **קודם שלשים יום א"צ לבדוק**. וכת' הב"ח והמג"א דאם יש שם חמץ ידוע צריך לבער קודם שיצא כמשמעות הירושלמי ובאמת זה אינו לכל הפי' שפרשתי לעיל בירושלמי דאם אין דעתו לחזור עד אחר פסח אין חילוק בין ודאי לספק וכ"ש הלבישׁ:

ה **צריך לבדוק**. אפי' מראש השנה ואפי' מספק חמץ והוא כדעת הרמב"ם וסייעתם ע"פ תלמודא דידן ודלא כמשמעות הירושלמי כמ"ש בס"ק א' ודלא כהב"ח שכת' שדעת הרמב"ם הוא על פי הירושלמי וזה אינו:

ו **דחיישינן שמא יחזור ע"פ בין השמשות** וכת' הט"ז דזה מיירי ביוצא לדרך רחוק ומכוין חזרתו ליום אחד קודם פסח או לכל היותר יומים אבל אם מגביל ביאתו מקדם זמן רב לא חיישינן שמא יבא לידו איזה סבה שיתעכב כל כך ע"כ והמ"א כת' בפשיטות להיפך אפילו בדעתו לחזור זמן רב חיישי' ביוצא בשיירא ובמפרש והוציא כן ממ"ש בד"מ בשם הגהות מיימוני פ"ב וז"ל וא"ת כל היוצא לדרך ודעתו לחזור אפילו זמן רב קודם פסח יצטרך לבדוק הא לא קשיא דדוקא מפרש לים או יוצא בשיירא חיישינן שמא ישתהה עד סמוך לפסח אבל בדרך לא חיישינן עכ"ל והבין המ"א דהא דכת' בהג"מ זמן רב אדעתו לחזור קאי לכן פסק בדעתו לחזור אפילו זמן רב קודם פסח חיישינן שמא יתעכב הנה בוודאי שגגה גדולה יש בדבריו בראיה זו דהא דזמן רב איוצא לדרך קאי שיצא זמן רב קודם פסח וכדאיתא בש"ס ופוסקים אפי' מראש השנה צריך לבער ואהא קא השמע הגמ' כל היוצא לדרך וכו' והוא פשוט וברור וכן הוא להדיא בהגהות סמ"ק שמקשה ומתורץ ג"כ קושיא זו ע"ש אבל מ"מ לדינא נ"ל הדין דין אמת כיון דמסתמא קאמר בש"ס וכל הפוסקים המפרש והיוצא בשיירא אם דעתו לחזו' צריך לבער תו ליכא לחלק מסברת הכרס בין אם מגביל יום ביאתו זמן רב או לא כי סתם מפ' ויוצא בשיירא דרכו להתעכב בלשון הג"מ ואפש' שגם המ"א כיון לזה שמביא ראיה מהגהות מיימוני:

ז **ולא יהיה לו פנאי**. ומבואר בב"י בשם הג"ה סמ"ק והסכמת אחרונים דאפילו ביטל צריך לבדוק קודם שיצא כדי שלא יבא לאכלו כשיבא בין השמשות ולא יהיה לו פנאי לבערו ודלא כהלבוש אבל גיסי הרב בספרו א"ז פסק כה"ג שדעתו לחזור קודם פסח דלדעת י"א שבסעיף ב' אין צריך לבדוק עכ"פ יש לסמוך עלייהו היכי שכבר ביטל:

ח **שיש חטים מחומצים**. הט"ז השיג על הרב בדין זה וכת' ודעת רמ"א נעלמה ממני דהרשב"א לא מיירי רק בספק אבל בחמץ ידוע יש איסור ותו תמוה לי במה דחילק בין תוך ל' יום דאין זה ענין לזה וכו' ובתשו' הרשב"א שם לא חילק כלל בין תוך ל' עכ"ל בקוצר ואחר העיין ראיתי שכל דברי הרב נכונים ומיוסדים ע"פ תשובת הרשב"א ממ"ש בסימן ע' והיא בתשובה להרמב"ן סימן קס"ח וז"ל השואל ישראל שיש לו בורות מלאים חטים ובקרקעות ובקירותיו יש מן החטים שנתבקעו מלחות הבור אם צריך לבערו וכו' או נאמר שאין צריך אלא ביטול דהוי כעושה ביתו אוצר קודם ל' יום ואין דעתו לפנותו בפסח. תשובה מה שאמרת שיש בקרקעות הבור חטים שנתבקעו לא שיהא דבר ברור

אלא שאמרת זה מן הסתם יש מבוקעת ואפשר שאין שם ולפ"ז קל ממה שיש שם בבירור ומ"מ בין כך ובין כך (כונתו בין שיש שם בבירור חמץ או לא) בביטול בעלמא סגי כאותו שאמרת דעושה את ביתו אוצר עכ"ל הרי להדיא מבואר מתוך תשובה זו דאף בחמץ ידוע פסק דסגי בביטול כמ"ש בין כך ובין כך ומדמה לעושה ביתו אוצר כדעת השואל אם נעשה שלשים יום קודם א"צ לפנותו וכדעת הרב כאן. אך כשמפנה האוצר אחר פסח בזה מחלק שם בתשובה בין חמץ ידוע כשמפנה אפשר שצריך לבער דהרי זה כמבוטל ומכוין לחזור ולזכות בהם אחר פסח משא"כ בחמץ שאינו ידוע סגי בביטול ומותר אף אחר פסח כמו בנפילת מפולת דלית כאן חשש הערמה אך אפשר דהכא גרע טפי כיון שהיה בדעתו לפנות האוצר אחר פסח ע"ש שהאריך בתשובה ואחר זה נמשך הרב כאן בהגה שפסק דאחר פסח אסורין החטים בהנאה בחמץ ידוע ובחמץ שאינו ידוע כיון שהרשב"א עצמו מסופק בדבר לכן פסק למכור הכל ביחד כל זה פשוט וברור כדעת רמ"א ובחנם השיג עליו הט"ז גם המ"א בס"ק ח' נכנס לחלק בחילוקים בין לכתחלה ודעבד וגרם לו שנמשך אחר דעת הב"ח דבחמץ ידוע אף בדעתו לחזור אחר פסח אפי' קודם ל' יום זקוק לבער וכן בעושה ביתו אוצר כמבואר בדבריו ס"ק ב' וז' לכן הוצרך לחלק כן ע"ש ובאמת זה אינו כמו שהשגתי עליהם בס"ק ד' ע"ש וע"ל סי' תל"ג סק"ך מ"ש שם מדין מפולת:

ט **אסור ליהנות.** בראש יוסף מסתפק במי שיצא קודם פסח ל' יום דהוי דינא דאין צריך לבער וכשחזר לביתו אחר פסח ומצא חמץ בבית והוא כבר ביטלו מה יהיה דינו של אותו חמץ אם הוא אסור כחמץ שעבר עליו פסח אף באונס או שוגג או דלמא כיון שלא היה אותו שעה בביתו וגם בטלו וא"כ לא עבר אדאורייתא ולא אדרבנן דהא לא היה מחויב בבדיקה וביעור כלל אותו חמץ מה יהיה דינו אף כדעת הטור לקמן סי' תמ"ח עכ"ל ועיין בספרי תורת השלמים שאלה וי"ו שכתבתי ג"כ בנדון זה וע"ל סי' תל"ג וסימן תמ"ח ע"ש:

י **אע"פ שדעתו לחזור קודם פסח.** אפ"ה א"צ בדיקה משמע דוקא קודם שלשים יום א"צ בדיקה אבל תוך ל' יום צריך בדיקה אף שדעתו לחזור לדעת רש"י ודלא כמ"ש בהגהות סמ"ק כמ"ש הט"ז בשמו נראה דלמד הב"י כן מדברי הר"ן במה שמשוה דעת רש"י להירושלמי עמ"ש בסק"א:

יא **וכשיגיע** פסח יבטלנו. אף שכה"ג כ' והגיה הרב לעיל סעיף א' חזר והגיה כאן דלא תימא כיון שלדעת זה מקילין אף בדעתו לחזור קודם פסח א"צ שיבדוק א"כ ה"ה שא"צ

ביטול כשיגיע פסח להכי איכפל הרב והגיה דביטול צריך אליבא דכ"ע ועיין במ"א ישוב אחר על קושיא זו:

יב **בתוך הפסח**. אף שכתבתי לעיל בשם הגהות לחלק בין שאר יוצא לדרך שאין צריך לבדוק משא"כ מפרש ויוצא בשיירא מ"מ כאן אין לחלק כיון שדעתו לחזור תוך הפסח בכל ענין צריך בדיקה כדי שלא יעבור בב"י וב"י וכ"כ הב"ח והא דלא קאמר בש"ס שאם יוצא לדרך היינו לרבותא דרישא דאם אין דעתו לחזור תוך פסח לא חיישינן בשיירא ושמא יתעכבו שתהא עד תוך פסח או י"ל דאתי לאשמועינן בדעתו לחזור תוך הפסח צריך לבדוק אע"פ שדרכו להתעכב בשיירא ומפרש וק"ל.

יג **אפילו מר"ה**. אפי' מתחלת השנה אחר פסח צריך לבדוק אם דעתו לחזור לשנה הבאה עיין בב"י וב"ח ואז אין לברך כלל על הבדיקה כדאיתא ריש סימן זה והב"ח הכריע דתוך ל' יש לברך על הבדיקה ובשכ"ג חולק עליו דאין לברך כלל וכן עיקר ובספק ברכה שומעין להקל:

יד **וגם אשתו תבדוק**. אף כי נאמנות הנשים לענין הבדיקה מ"מ מחויב לבדוק בעצמו לכתחלה כ"כ הב"ח וכ"כ מהרי"ל דמצוה לכתחלה באנשים ואם כן מ"ש המחבר תחלה דאינו מניח מי שיבדוק צ"ל דמיירי שאינו מניח אנשים דוקא כ"כ הב"ח ועיין במ"א שכ' ישוב אחר על קושיא זו ולע"ד נראה פשוט דאם מניח בביתו אשתו ובניו פשיטא שלא שייך כלל דין זה דהלא המה יחזרו ויכניסו שם חמץ ויצרכו בדיקה לעצמם ומה לו ולבדיקתו עכשיו (יקיים מצות ביעור במקום שהוא) וכ"כ הט"ז בפשיטות ריש סי' זה אלא מה שדקדקו הפוסקים וכתבו שאינו מניח בביתו כלומר בביתו המיוחד לעצמו אינו מניח שם מי שיבדוק אבל בודאי מיירי אף שמניח בעורו אשתו ובני ביתו רבים שמשתמשין בחדריהם בפני עצמן אפ"ה צריך לבדוק חדרו קודם שיצא כיון שאינו מניח שם אדם שיבדוק וע"ז שפיר כ' הרב ואם שכח ולא בדק מחויבת אשתו לבדוק גם חדרו ובית וק"ל:

טו **מבית עממין**. אבל מבית ישראל וישראל אחד דר בו בכל ענין אינו מחויב לבדוק כי על ישראל השני מוטל חיוב הבדיקה מבית שדר בו כ"כ המ"א והוא נכון דלא ככ"ח:

טז **שהרי יקיים מצות ביעור** באותו בית אחר או הוא בעצמו או בעל הבית דהוי כשלוחי לבער חמצו ושלוחו של אדם כמותו. אחרונים:

יז **אבל אם הוא מפרש**. לפי מה שפסק הרב לעיל ס"ס תל"ג דהכיסים ובתי ידים של הבגדים שנותנים בהם לפעמים חמץ צריכין לבדוק א"כ אף יוצא בשיירא ומפרש ג"כ

אפשר לו לקיים מצות ביעור ובדיקה ואפשר לומר כיון דכתיב תשביתו שאור מבתיכם עקר המצוה לבדוק ולבער החמץ מהבית ממש:

יח **אע"פ שהעממין יכנס לבית.** וכ"ש כשאין נכנס עממין יש לו לבער כדי לקיים מצות ביעור אבל אם נכנס לבית אחר בעיר זו או הולך לעיר אחרת א"צ בדיקה כלל אפי' תוך שלשים לפסח כיון שאין זה ביתו רק בית העממין וחמצו מופקר הוא כיון שמניח בבית העממין והוא פשוט מסתימות הפשט דברי המחבר בסעיף זה כשאר פוסקים ודלא כמ"א שכת' בפשיטות דאם אינו נכנס בו שום אדם תוך ל' חל עליו חובת ביעור כדאיתא ריש סימן זה ולא דק דהתם מיירי בביתו ממש מה שאין כן בית העממין והוא פשוט עיין בבית יוסף:

## סימן תלז

א **לצורך י"ד.** כן הוא לשון הר"ן אף דבש"ס קאמר בתחלת האבעיא המשכיר בית לחבירו בארבע עשר על מי לבדוק משמע דוקא בארבע עשר פי' הר"ן דלצורך י"ד קאמר שהשכיר לו בי"ג והוא פי' נכון לפי מסקנת הש"ס דקתני אם משמסר לו המפתח חל ארבע עשר משמע דכבר נשכר לו וזהו דעת הרמב"ם וריי"ו והאגודה ושאר פוסקים דנקטו סתמא ואף התוספות שכתבו ריש פסחים דף ד' דדעת הבעל האבעיא דוקא היכי שהשכיר' בי"ד שבשע' שחל חיוב בדיקה היה קודם שהשכיר' משא"כ בהשכיר בי"ג לא קא מבעיא ליה דעל השוכר לבדוק מ"מ י"ל דלפי המסקנא דקפשוט דהכל תלוי במסירת המפתח אין נפקותא בזה בין השכיר בי"ג או בי"ד וכרי"ף והרא"ש והטור העתיקו לישנא דש"ס המשכיר בית בי"ד אין הכרע בדבריהם ואפשר לפרש ג"כ כוונתם כפי' הר"ן בדברי הרי"ף וכן מבואר בדעת הטור להדיא בקיצור פסקי הרא"ש שכת' המשכיר בית בי"ג או בי"ד וכן דעת המ"מ וכן עיקר ודלא כב"ח שתופס עיקר כדעת התוספת דדוקא בי"ד מיירי וכת' שכן דעת הרי"ף והרא"ש והטור דלא כר"ן ובאמת אין הכרע כלל בדבריהם:

ב **וקנהו בא' מהדרכים ששכירות קרקע נקנה.** משמע דוקא היכי שקנאו השוכר בדין הקנין אבל אם לא קנהו השוכר עדיין אף שהמפתח בידו אין עליו בדיקה כלל וכ"כ הר"ן להדיא וז"ל ונהי דהשוכר קנאו אפ"ה כיון שהבית של משכיר והחמץ שלו ועדיין הבית מעוכב אצלו שאין השוכר נכנס שם מפני שהמפתח בידו של משכיר על המשכיר לבדוק ואם מסר לו מפתח קודם י"ד כיון שקנאו כדינו ובידו להיות יוצא ונכנס על השוכר לבדוק עכ"ל הר"ן. הרי להדיא מבואר מתוך דבריו דדוקא היכי שקנאו כדינו אז על השוכר לבדוק אם המפתח בידו אבל אם לא קנה כדינו אין חיוב עליו לבדוק

אף שמפתח בידו דהוי כאלו הפקידו לו המפתח וכן דעת המ"מ פ"ב מה' חמץ ומשמע עוד מדבריהם דדוקא במשכיר כיון שהגוף הבית של המשכיר לכן אם המפתח בידו עליו מוטל לבדוק משא"כ במכר והחזיק הלוקח כיון שאין למוכר שום זכיה בקרקע אף שמפתח בידו החיוב מוטל על הלוקח כל זה לדעת הר"ן אכן שיטת התוס' בזה דמיירי אף בלא החזיק בו ומ"מ כיון שרוצה לקנותו ובידו המפתח עליו מוטל לבדוק וה"ה במוכר ג"כ דינא הכי וכן משמעות תוס' בב"ק דף כ"ב ע"א להדיא ע"ש והיכי שאין בידו המפתח אף שקנהו על המשכי' לבדקו ע"ש וזהו פשוט דעת התוספות וכ"פ בנ"ץ ודלא כהב"ח שהבין בדעת התוספת דמיירי דוקא בלא החזיק בה מסא"כ בהחזיק בה אף שאין המפתח בידו על השוכר לבדוק. וכן משמע קצת בכ"מ לכן מדחיק לתרץ לדעת התוס' סוגיא דש"ס ע"ש ובאמת לא ק"מ דודאי הבעל האיבעיא מבעיא בהחזיק בה וכדאמר להדיא או דלמא על השוכר לבדוק כיון דאיסורא ברשותיה קאי ואי לא החזיק בה עדיין לא קמה ברשותיה (ודוחק לומר דה"ק דאיסורא ברשותיה קאי כשיקנה אח"כ בתוך זמן איסורא וק"ל) אך האי ברייתא דתליא הדבר במסירת המפתח שוב אין חילוק בין החזיק ללא החזיק לדעת התוספות והוא ברור ולענין הלכתא כת' הב"ח דדעת התוספת עיקר וכן כת' הב"י בכ"מ עצמו ומכל מקום סתם כאן כדעת הר"ן ובלבוש הביא שני הדעות וכן נראה לי דראוי לחוש לחומ' ב' הפירושים:

ג **שלא מסר המפתח**. ואף אם מסר המפתח ליד השוכר וחזר והפקיד למשכי' על המשכי' לבדוק כ"פ בתשובה מ"ש סי' א' וכ"פ בר"ן כיון שהחמץ שלו והמפתח בידו אבל בהפקיד ביד אחר אין עליו חיוב בדיקה לכ"ע וכמ"ש התוס' וכן הוא להדיא בירושלמי פרק כל שעה הלכה ב':

ד **המפתח**. ובית שאינו נעול אם כבר החזיק בה השוכר עליו לבערו כמשמעות ל' הר"ן והתוספות:

ה **על המשכיר לבדוק**. ואפשר דלדעת י"א בסעיף ג' דבמקום שנותנים שכר על הבדיקה צריך לשלם למשכיר שכר הבדיקה כיון שהשוכר קנהו והחזיק בו:

ו **על השוכר לבדוק**. גם יבטל אף שאין החמץ שלו רק של משכיר מ"מ מסתמא הוי כמו הפקירו המשכיר והשוכר שזוכה בה צריך לבטל והאחרונים שסיים במ"א שגם המשכיר יבטל ושכן משמע בתוס' ולא ראיתי שום משמעות בתוס' שם:

ז **אם הוא בעיר שואלו**. וה"ה אם אשתו או בני ביתו בעיר יכול למשאל להו דהרי הם נאמנים אפילו נגד החזקה כמבואר בסמוך ס"ד:

ח **חזקתו בדוק**. אף שעדיין הוא ליל י"ד כיון שכבר עבר זמן בדיקה חזקתו בדוק. אחרונים:

ט **שהרי מצוה הוא עושה**. ועיין בתומת ישרים סי' ע"ו ובמ"א ועוד נ"ל לחלק עוד דדווקא לענין לבטל המקח אין לבטל בשביל זה כיון שכבר נעשה המקח ואין להוציא ממון אבל להשתמש לכתחלה בפקדון לדבר מצוה מטעם דניחא ליה למיעבד מצוה בממוניה לא אמרינן ובאמת זה המשכיר ג"כ עשה איסור ורמאות:

י **וי"א דצריך להחזיר לו שכר הבדיקה**. בבית הילל בי"ד סימן רצ"א סעיף א' מתמיה הרב שלא הגיה כן שם בהשוכר בית בחזקת שיש לו מזוזה ואין לו שצריך לשלם לו הדמים והניח בצ"ע ועיין במ"א שמחלק דשאני התם שהמזוזה עצמו שוה לו הדמים עכ"פ אחר זמן השכירות מה שנתן בעדה והב"ח פסק כדעה ראשונה דאין להוציא ממון מיד מוחזק גם בע"ש מפקפק על דין זה דהרי אמרו ניחא לאינש למיעבד מצוה בממוניה משמע דאין צריך להחזיר כלום אף שבמ"א מדחיק לחלק מכל מקום דבריו דחוקים:

יא **שהוחזק שלא בדקו**. משמע דוקא כה"ג שהוא בחזקת שאינו בדוק אבל אם הוא מוחזק שיש בו ודאי חמץ ואמרו אנו בדקנוהו וביערנו אפשר דאינם נאמנים וזה נראה דעת רמ"א בי"ד ס"ס קכ"ז שכת' ואם מעיד על איסור דרבנן להקל ולא איתחזק איסורא כגון בדיקת חמץ נאמן דהימנוהו רבנן בדרבנן עכ"ל וכאן סתם דנאמן אפילו היכא דאתחזק שאינו בדוק אלא ודאי דכוונתו כמ"ש ונסתלק תמיהת המ"א על רמ"א בזו:

יב **אנו בדקנוהו**. ע"ל ס"ס תל"ו כתבתי בשם קצת פוסקים דלכתחלה אין לסמוך אלא לאנשים בי מצוה:

יג **הרי אלו נאמנים**. הכל בו סי' מ"ו ע"ד כת' דדוקא אם אמרו ראינו שבדק נאמנים אבל הם עצמם אינן נאמנים והוא נגד משמעות הש"ס והפוסקים וע"ל סי' תל"ב ס"ק י':

יד **והוא שיהא קטן שיש בו דעת**. והיינו שהגיע לחינוך כ"כ הכל בו

## סימן תלח

א **שנכנס לבית בדוק**. משמעות הש"ס והפוסקים דאין לחלק כלל אפי' בככר קטן שיוכל עכבר לאכלו ואפי' ביטלו אפ"ה לא תלינן לקולא מטעם ספיקא דרבנן לקולא משום דאין ספק מוציא מידי חזקת ודאי איסור כיון שידעינן בודאי שעכבר גררה החמץ לפנינו אין ספק מוציא מידי ודאי כדאיתא להדיא בפסחים דף ט' ע"א וכ"כ הב"ח ודלא כראש יוסף דכת' דמיירי בככר גדול דאל"כ הוי ספיקא דרבנן לקולא לא דק:

ב **ומצא פירורין**. אבל אם מצא ככר שלם א"צ בדיקה כמבואר להדיא בסמוך בסימן תל"ט והיינו דוקא בביטל משא"כ בלא ביטל לא תלינן להקל וצריכין לבדוק עדיין כל הבית וכ"כ הטור להדיא בסי' תל"ט ובע"ש הניח דין זה בצ"ע וסיים וכת' מיהו מהא דפסק הטור עכבר נכנס וכו' נתעלם ממנו דברי הטור שכת' להדיא דין זה וכן דעת שאר הפוסקים ע"ל סימן תל"ט ס"ק ח':

ג **ולבדוק הבית**. והיינו כל החדרים שפתחיהן פתוח שיוכל העכבר לכנס שם אפילו דרך חור כמ"ש סימן תל"ד בשם שכה"ג. והב"ח פסק דלא חיישינן שמא גררה דרך חור אכן במ"א השיג על הב"ח בזה וכת' וז"ל ול"נ דבית פירושו חדר ואינו צריך בדיקה אלא אותו חדר שראינו שנכנס לשם אבל שאר חדרים היינו בעי' דגמ' בנכנס לחצר ואינו ידוע אם נכנס לבית ומסקינן אע"פ שקרוב לבית מאד תלינן להקל וא"צ לבדוק אם ביטל או שאין הככר גדול ה"ה כאן עכ"ל ובאמת מל' הרמב"ם בפ"ב מהל' חמץ והטור בסי' תל"ד והרוקח ושאר פוסקים שכתבו וז"ל יהא נזהר בחמץ שמשייר להצניעו שלא יצטרך בדיקה אחרת כגון אם יטלנו עכבר בפניו שאז צריך לבדוק כל הבית פעם אחרת עכ"ל מלשון כל הבית תשמע דכל החדרים שאפשר לעכבר לבא משם לשם צריך בדיקה וכן משמע קצת בהא דמדייק שם בש"ס דף ט' על המתני' אין חוששין שמא גררה חולדה מבית לבית טעמא דלא חזינא דשקיל אבל חזינא דשקיל בעי בדיקה וגם בשני בתים בדוקים ולא ידעינן להי עייל אם הם של אדם א' שניהם צריכין בדיקה לדעת הטור סימן תל"ט ומה דמייתי המ"א ראיה מהא דחצר אין ראיה כלל דאפשר לומר דהתם כיון שהחצר אינו בדוק תלינן באינו בדוק כמו בית א' אינו בדוק וא' בדוק תלינן באינו בדוק כמבואר בסי' תל"ט וגם איכא למימר שלא נכנס העכבר כלל לא' מהבתים רק מחצר לר"ה ועופות ועורבים השכיחים בחצר נטלוהו כדאיתא לעיל סי' תל"ג ובזה מיושבים גם כן מה שמקשה בראש יוסף לקמן סי' תל"ט על הטור בדין דחצר ע"ש ומדחיק מאד בזה ולפמ"ש ניחא:

ד **שאין דרכו של עכבר לפרר** וה"ה כלב ותרנגול. אחרונים בשם רוקח:

ה אם תינוק נכנס ודוקא תינוק משא"כ קטן בר דעת ע"ל ס"ס תל"ד.

ו **שחזקתו שאכלו**. אפי' לא ביטלו כ"כ הב"ח וגיסי הרב בספרו א"ז ודלא כע"ש וכן נ"ל ראיה ברורה ממ"ש התוס' בפסחים דף יו"ד ע"ב ד"ה מפני שדרכו של תינוק לפרר ואפי' לרשב"ג דאמר תבדוק כל השדה שאני הכא דיש רגלים לדבר שפירורין מן הככר שהרי מיד נכנס אחריו עכ"ל ואם איתא דלא מתירין גבי תינוק אלא א"כ שבטלו בלא"ה לא קשה מידי מרשב"ג דמיירי שם לענין טומאה באיסור דאורייתא ומשום ספיקא דאורייתא

לחומרא משא"כ הכא בביטול באיסור דרבנן וכמבואר להדיא בטור וב"י סי' תל"ט ע"ש וגבי על ובדק ואשכח דבביטול מודה רשב"ג אלא ודאי אין לחלוק כלל וק"ל:

ז **כזית חמץ**. משמע אבל בפחות מכזית א"צ סולם להורידו וסגי בביטול וכ"כ בע"ש:

ח **חמין בבור**. ברוקח סי' רע"א כת' בשם התוספתא דחמץ שנפל בתוך הבאר הרי הוא כמבוער עכ"ל. וצריך לחלק בין הבאר לבור רק שאין בו מים וע"ל סי' תס"ז לענין להשתמש בפסח בבאר שנפל בתוכו חמץ ע"ש:

## סימן תלט

א **תשעה צבורין**. כן הוא לשון הרמב"ם פ"ב מהלכות חמץ בדינים אלו ומ"ש במהרי"ל בשם מהר"ש שהשיטה זו ברמב"ם הוא שיטה חמורה ומתמיה על דבריו כמה תמיהות קיימות זה הוא ע"פ נוסחא מוטעת שבקצת ספרי הרמב"ם אכן כבר הניחו המ"מ והכ"מ דברי הרמב"ם שם על נכון ע"ש ולק"מ:

ב **אם הככר קטן**. וכי היכי שבנפל אף בככר גדול תלינן להקל דספיקא דרבנן לקולא ואומר מצה שקל כן הוא לדעת הטור אכן דעת הרמב"ם להחמיר וטעם סברתו עיין בב"י בשם מ"מ ס"ב מה' חמץ ובלחם משנה שם ובראש יוסף סימן זה ובתשובת מהר"י מטראני חלק י"ד סי' ב' ובתמים דעים סי' רמ"א בהשגת הראב"ד על בעל המאור בפסחים ע"ש והב"ח כת' דעיקר כדעת הטור:

ג **תלינן להקל שאכלו**. משום דהוי ספק ספיקא ספק מצה ספק חמץ ואת"ל חמץ דלמא אכלו אף שהשני הספיקות לא נודעו יחד אלא זה אחר זה וגם בקבוע לא מקלילן בספק ספיקא כמבואר בי"ד סימן ק"י מ"מ מקילין הכא בס"ס וכמ"ש הטעם בספרי מנחת יעקב כלל מ"ג ס"ק כ"ז ומ"ב ובקונטרס הספיקו' ס"ק מ"ה ועיין במ"א מ"ש על זה ודעת המחבר שכת' בלשון הרמב"ם בסתם דצריך לבדוק משמע דדעתו להחמיר בכל ענין שאין להקל בספיקות אלו ועיין בב"ח ואולי חושש גם כן לדעת בעל המאור דפסק כר' זירא דבאם משיירא ולא חשוב ספק כלל ובע"ש כת' דגם דעת המחבר להקל בכה"ג כן נראה דעת רמ"א שלא כת' בלשון חולק אהמחבר ול"נ עיקר דדעת המחבר להחמיר אך כיון שסתם הדברים לכן לא כת' רמ"א בלשון חולק ולדינא אין לזוז מהכרעת הרב ולהקל בפרטות היכא שבטל וע"ל סק"ב. וכת' עוד בע"ש דה"ה אם ט' צבורין של קמץ וא' של מצה ג"כ דינא הכי ובספרי מנחת יעקב כלל מ"ג ס"ק מ"ב כתבתי שיש להסתפק בדבר ע"ש מילתא בטעמו:

ד **שכל קבוע כמע"מ דמי.** ואם נתערב החמץ תו לא מיקרי קבוע כיון שאינו עומד בפני עצמה כ"כ מ"א וע' בספרי מנחת יעקב כלל מ"ג בדין הקבוע ואיזה מיקרי קבוע דאורייתא או דרבנן:

ה **ואם פי'** ע' בתוספות בפסחים דף ט' ע"ב ד"ה היינו ט' חניות מבואר בתו' דה"ה אם נטלו העכבר שלא בפנינו הוי כפירש ואזלינן בתר רובא וע"ש:

ו **א"צ לחזור ולבדוק.** לפירוש ר"י בתוספת שם דפי' כל הסוגיא זו דט' צבורין קאי לענין אי שרי לאכול אותו חתיכה שלקח העכבר א"כ בפירש א' מהחתיכות מותר לאכלו בפסח כמו בט' חניות מוכרת בשר שחיטה וא' נבלה דמותר בפירש אחד מן הקביעות וכ"כ מנחת כהן דף ק"ד ע"ב דמותר לאכול תוך הפסח ואין בו איסור אפי' מדברי סופרים עכ"ל אבל מ"מ נ"ל דאין לסמוך על קולא זו להלכה באיסור חמץ דחמיר לענין ביטול יותר משאר אסורים ובפרט שפי' ריי אינו מוסכם מהפוסקים שהרי הרמב"ם והטור ושאר פוסקים כתבו דין זה דוקא לענין בדיקה ולא לענין אכילה כפירש"י:

ז **וצבור אחד של חמץ.** וה"ה שני צבורים א' של מצה וא' של חמץ ג"כ דינא הכי שהרי בש"ס מדמי לשני בני אדם בשני שבילין וכ"כ הט"ז בי"ד סי' קי"א ובפרי חדש:

ח **א"צ לחזור ולבדוק.** והיינו דוקא בביטול לדעת הטור וכמ"ש לעיל סי' תל"ח ס"ק ב' ואף לדעת הרמב"ם הדין כן כמשמעות המ"מ פ"ב מהל' חמץ וכ"כ הב"ח ומ"א שכן הוא דעת הרמב"ם:

ט **אבל מסקנת שאר הפוסקים אינו כן** ע' בטור וב"י שיש כמה חילוקים בדין זה וכן אם נכנס לחצר ואינו יודע אם נכנס לבית ובש"ע השמיטה וקצר בכל דינים אלו מטעם שכתב הרב לעיל סי' תל"ח סעיף ב' בהג"ה שהם מילתא דלא שכיחא ומה"ט השמיטה ג"כ הרי"ף כמ"ש הרא"ש והר"ן פ"ק דפסחים ולכן קצרתי:

י **וי"א דה"מ בקשורים.** מדברי הרב לקמן סי' תצ"ז מבואר שדעה זו עיקר להלכה וכן דעת הלבוש כ"כ האחרונים וכ"פ בפרי חדש ב"ד סי' מ"ג ע"ש:

יא **צריך לחזור ולבדוק.** וכ' המ"א וז"ל ואפי' כבר ביטל לדעת הרמב"ם ול"ד לאם בדק קצת מהבית וביטל דתלינן שזה הככר שהכניס העכבר דהתם לא חזינן ריעותא אבל הכא היה מונח מתחלה בזויות זו ואח"כ מוצאו במקום אחר עכ"ל ואין דבריו נכונים ביישוב זו כלל דהתם ג"כ נטל העכבר ממקום זה וגררה לבית והכא ג"כ עיקר החשש שנטלה העכבר הככר מזויות זו וגררה למקום אחר וכמבואר להדיא שם בסוגיא ופירש"י ותוס' שם דעיקר הקושיא אשתמיטתא ליה דברי תוספות בפסחים דף י' ריש ע"ב שהרגישו התוס' בקושיא זו ותירצו דשאני התם דמצא ככר כמו שנטל העכבר משא"כ הכא מיירי

שאינו יודע כמה ככרות שהיו כאן וצריך בדיקה שמא לא מצא כולם וכה"ג מתוקמא ג"כ לשון הרמב"ם שהוא כלשון הש"ס אכן לדעת הטור בלא"ה ל"ק מידי דגם בהניח בזויות זו א"צ בדיקה אם ביטל רק אם לא ביטל דאז הוי ספק דאורייתא אפילו יודע כמה ככרות הניח צריך בדיקה מספק כמו בנכנס עכבר ובדק קצת מהבית צריך ג"כ בדיקה בלא ביטל בין לדעת הרמב"ם כמ"ש לעיל ס"ק ח'. ומזה הטעם פסק הרשב"א וסייעתו לענין בשר שנתעלם מן העין דיש חששא דאורייתא דבר נבלה וטריפה אם לא מצאו במקום שהניח אפילו בבית הוא אסור מספיקא והוא ברור דלא כמו שראיתי בספר פרי חדש בסי' ס"ג ס"ק ב' האריך לסתור דברי הראשונים וכ' דהעלה דאפילו ביטול לא בעי בהניח בזויות זו ומצאו בזוית אחרת וכ"ש בדיקה ולא דק וכמ"ש דודאי אם עדיין הוא קודם ו' סגי בביטול ואחר ו' אם לא ביטל צריך לחזור ולבדוק מספיקא כמבואר בדברי ראשונים ואחרונים ודוק וגם לענין הלכה מסיק שם דיש להחמיר ע"ש:

## סימן תמ

א **אם הוא חייב באחריותו**. כן הוא לשון הטור אכן הרמב"ם בפ"ד כת' אם קבל עליו אחריות וכן פירש"י בפ"ק דפסחים משמע דבעינן קבל אחריות בפירוש אבל מן הסתם הוי כלא קבל אחריות וכ"כ הלבוש אכן הר"ן הובא בב"י פירש לאו למימרא שקבל עליו אחריות להדיא אלא ה"ק הפקידו אצלו הרי הוא כמו שקבל אחריות דמי כדאמרינן בב"ק כנוס שורך ברשותי חייב עכ"ל וכ"כ הב"ח וגיסי הרב בספרו א"ז דהדין בזה כאשר נתבאר בת"מ סי' רצ"א דבסתמא הוי כקבל עליו אחריות אם לא שאמר הנח לפני ודלא כלבוש ע"ש ובאמת הדין כן הוא גבי ישראל מישראל כמבואר שם בח"מ אכן לפי מה שמבואר שם בסימן ש"א דבעכו"ם שהפקיד אין דין שומרים ופטור מלשלם דרעהו כתי' והוא מרמב"ם בשם המכילתא ע"ש בב"י א"כ ע"כ צ"ל דהכא מיירי בקבל אחריות והיינו בקנו מידו כמבואר שם בב"י או י"ל דהכא אפי' בלא קנו מידו מ"מ כיון דהתנה בפי' וקבל אחריות אע"ג דמדינא אין חייב לשלם מ"מ כיון דמחק ודין המלכות חייב באחריות מחויב לבער אליבא דכ"ע אף לדעת היש חולקים שבסמוך כמבואר בדברי המ"מ הובא בב"י גם לדעת הי"א שבסמוך דאפי' היכי דחייב בפשיעה חייב לבער וא"כ לאותו דעה שהובא בח"מ דאף שאין בעכו"ם דין שומרים מ"מ מחייב בפשיעה וא"כ הכא מחויב לבער אבל לדעה ראשונה דאינו מחויב לבער כל שאינו מחויב באחריות גניבה ואבידה א"כ בעכו"ם שאין לו דין שומרים אינו מחויב לבער אא"כ פירש וקבל עליו אחריות.

ב **מגניבה ואבידה**. עיין בתוס' פרק האומנין ופ' שבועת הדיינים שכתבו דלדעת רש"י אינו חייב לבער אא"כ קבל עליו אחריות דאונסים ועיין בש"כ לח"מ סי' ע"ב שכת' הרבה פוסקים חולקים על רש"י וטרח לתרץ דברי רש"י ועיין בספר בית לוי שהשיג על הש"ך:

ג **בכל מקום ברשותו**. ואפי' יחד לו בית בפני עצמו אפ"ה חייב לבער שכן ראוי להחמיר כמ"ש הב"י בשם הרשב"א בתשובה והאחרונים הכריעו דלכתחלה יש להחמיר אף ביחד לו בית ובדיעבד אין להחמיר ועיין סק"ד:

ד **חייב לבערו**. ואם עבר ולא ביערו כת' המ"א אם בא עכו"ם אחר פסח רשאי ליתן לו החמץ כדאמרינן הגוזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר הרי שלך לפניך ומ"מ י"ל דאסור מה"ט ליתנו לו שמא יחזור העכו"ם וימכרנו לישראל ויכשל ישראל בחמץ שעבר עליו פסח ע"כ תוכן דבריו משמע מדבריו דפשיטא ליה דחמץ זו אסור אחר פסח ולע"ד אין זה דבר פשוט דכיון דחמץ הוא של עכו"ם הנפקד והדרי ליה בעינא אף שישראל עבר עבירה על שלא ביערו מ"מ ה"ל חמץ של עכו"ם שעבר עליו פסח דמותר בהנאה. ושוב מצאתי און וראיה ברורה לדברי מירושלמי פרק כל שעה הלכה ב' עכו"ם שהפקיד חמצו אצל ישראל רבי יונה אומר מותר ר' יוסי אומר אסור א"ר יונה חמצו של עכו"ם הוא ישראל הוא שעבר עליה ע"כ הרי דמסיק בירושלמי כר' יונה דמותר מטעם שכתבתי ואף את"ל דהוא ספיקא דפלוגתא מ"מ בחמץ שעבר עליו פסח דהוא דרבנן אזלינן להקל כמבואר לקמן סימן תמ"ט ועוד י"ל דכיון שהוא אינו מוכר לעכו"ם רק שמחזיר לו את שלו אם כן אף אם יהיה שום צד איסור לישראל לאכול ממנה מ"מ מותר לחזור לאותו עכו"ם דהוא אינו מחויב לשלם לעכו"ם ולקנותו ממנו החמץ כדי שלא יכשל בו ישראל אחר כיון שהוא אינו מוכר לו רק שמחזיר לו ואומר הרי שלך לפניך ואין להחמיר כולי האי דפן ואולי ימכר לישראל וק"ל נ"ל:

ה **ואפי' חזר והפקידו**. משמע אף שהפקידו ג"כ כדרך שהפקידו העכו"ם ראשון אצל ישראל על אחריות ישראל חזר והפקידו הוא אצל העכו"ם על אחריותו אפ"ה על ישראל לבערו כיון שהוא כשלו ה"ל כחמצו של ישראל שהפקידו אצל העכו"ם וכן משמע מלשון הגהות אלפסי פ"ק דפסחים וכן משמעות סתימות לשון הרב ולא כמ"א שכת' בפשיטות בלי ראיה דאם קבל העכו"ם שני האחריות דא"צ לבער ולע"ד כמ"ש:

ו **ביד עכו"ם אחר**. וכ' המ"א מדמדקדק וכת' ביד עכו"ם אחר משמע אבל אם חזר והפקידו אצל עכו"ם זה אף שאחריות הוא על ישראל אינו חייב לבערו כמו בקיבל עליו אחריות מחמץ של עכו"ם בבית עכו"ם אף החולקים על ר"ת היינו ביחד לו בית בביתו אבל בבית העכו"ם לכ"ע שרי עכ"ל. הנה אף שסוף דינו נכון בקיבל עליו אחריות בחמץ

של עכו"ם בבית העכו"ם שלא קיבל ברשותו מעולם דשרי לכ"ע ועיין בב"י משא"כ בקבל הישראל הפקדון דה"ל כחמצו לענין ביעור א"כ אף שחזר והפקידו אחר כך לאותו עכו"ם ה"ל כישראל שהפקיד חמצו דמ"ל אותו עכו"ם או עכו"ם אחר ול"ד ליחד לו בית מתחלה והא דנקט הרב ביד עכו"ם אחר היינו משום דאתי לאשמועינן אפי' קבל עכו"ם השני אחריות עליו כמ"ש בס"ק ה' מה שא"כ בעכו"ם ראשון אם חזר וקבל עליו אחריות ה"ל כהחזירו לו לגמרי חמצו כיון שאין לישראל על חמץ שום אחריות ורשות משא"כ בהפקידו ביד עכו"ם אחר כיון דאחריות על ישראל רק שהוא חוזר ותובע לעכו"ם שני: ועי"ל והוא עיקר דנקט דבר ההוה ורגיל להיות משא"כ לעכו"ם ראשון מהיכי תיתי שיתן לו בתורת פקדון אם מחזיר לו מסתמא מחזיר לו לגמרי כי הפוכי מטרתא למה לי וק"ל:

ז **אלא ש"ח**. וגיסי הרב בספרו א"ז הכריע דלכתחלה אף בשומר חנם חייב לבערו ובדיעבד אם שכח לבערו יש לסמוך על דעה ראשונה דכל שאינו חייב באחריות גניבה ואבדה אינו מבערו:

ח **ויש חולקים**. ודעת גדולי הפוסקים כדעה ראשונה והיא עיקר ואם הוא חייב באחריות מחק ודינא דמלכותא אף אליבא דהחולקים מחויב לבער כמבואר בדברי הראב"ד והמ"מ עיין בב"י:

ט **אינו חייב לבערו**. אבל בפסח אין יכול לקבל כלל פקדון חמץ אפי' בלא אחריות כלל וכ"כ הרוקח סי' קס"ז ואם הניח חמץ בלא רשותו נתבאר בהג"ה כיצד ינהוג עצמו:

י **מחיצה גבוה עשרה**. וכ' המ"א ואין לעשות מחיצה ע"י סדין לפי שהולכין ובאין תחתיו והא דלא סגי כאן בכפיית כלי לפי שעושה זה אכל ימי פסח ולפעמים נוטלין את הכלי לצורך לכן לא סגי בכפיית כלי כן פרש"י:

יא **אבל אם הוא קודם י"ט**. דאפשר לעשות ע"י מחיצה עושין משא"כ בי"ט שהוא רק ליום א' שאפשר ע"י כפיית כלי וא"א במחיצה גם לטלטלו אסור ע"כ סגי בכפיית כלי ואם הוא בחול המועד יכול לטלטלו אותו ולזרוק אותו מהבית ע"י דבר אחר או לבערו לגמרי אם אינו מחויב לשלם לנכרי ואין לטרוח לעשות מחיצה בח"ה וכן כת' בע"ש והוא פשוט דלא כמ"א שכת' דאף בח"ה יש לעשות מחיצה וזה אינו ומה שהוכרח המשמעות מפירש"י המעיין שם יראה שאין שום משמעות בדבריו כלל וכן משמעות דברי הרב שכת' קודם י"ט עושה מחיצה אבל לא בי"ט ולא בח"ה:

יב **אינו זקוק להוציאו**. וסיים בש"ל כלל ז' סימן ס"ב ומה שנהגו לגעור בעכו"ם הנכנס ברשות ישראל מטעם דשמא יפלו פירורין מידו ופעמים יבא בהן לידו איסור עכ"ל:

יג **על השולחן** וז"ל הרשב"א דקרוב הדבר לידי פשיעה כיון שמכירין זה את זה כמו שישראל אינו מקפיד על העכו"ם שלא יאכל משלו כן העכו"ם לא יקפיד עליו ואפילו בהפסק מפה אסור הכא כיון שחמץ במשהו רחוק הוא שלא יתערב פירור אחד משלו בשל ישראל עכ"ל משמע מתחלת לשונו דבאין מכירין זה את זה מותר להעלות עמו על השלחן משום דגם על התערובות פירורין לא חיישינן אלא שעל ידי שמכירין אף שפסקו מפה ויהיה היכר שלא יבא ישראל לאכול עם העכו"ם מ"מ העכו"ם יאכל משל ישראל וע"י כך יתערבו הפירורין משל עכו"ם משא"כ באין מכירין ליכא למיחש למידי וכ"כ גיסי הרב בסא"ז ודלא כע"ש שלא העתיק יפה ללשון הרשב"א ומשמע ג"כ מלשון דכל שמקפידין זה על זה אף במכירין מותר וכמ"ש ג"כ בספרי מנחת יעקב כלל ע"ו ס"ק כ"כ כדעת מהרש"ל ובחנם השיג עליו הט"ז שם גם בספר פרי חדש נמשך אחר דברי הט"ז וגרם לו לפי שעדיין לא הגיע לידו ספרי כי באמת ישבתי בזה דברי מהרש"ל על נכון בלי פקפוק כלל ע"ש ומ"מ אין להקל לכתחלה כמ"ש שם וכ"ש כאן לענין חומרת חמץ נכון להחמיר אפילו באין מכירין זה את זה ומקפידין לכתחלה:

יד **אע"פ שקבל עליו הנפקד אחריות** הטעם כת' הרא"ש פ"ק דפסחים לדעת הר"ר יונה כיון דעיקר הממון של הבעלים הוא והנפקד השאיל בית לשמירת ממונו של המפקיד לכן עליו מוטל לבערו. והא דאיתא במכילתא מה ביתך ברשותך אף גבולך ברשותך יצא חמצו של עכו"ם ברשות ישראל שהוא בביתו ואין יכול לבערו שאינו שלו יצא חמצו של ישראל ברשות העכו"ם שהוא שלו ואינו ברשותו צריך לומר דההיא מכילתא מיירי בעכו"ם שהלוה לישראל על חמצו עכ"ל הרא"ש וראיתי שהט"ז מתקשה הרבה בדברי הרא"ש תרי תמיהי חדא דאי המכילתא מיירי בהלואה א"כ בחמצו של עכו"ם אצל ישראל מיירי ג"כ בהלואה למה לא חייב לבערו דהא כל שהוא באחריות ישראל חייב לבער וכ"ש זה שהלוה עליו וסתם הלואה הוא באחריות המלוה ותו קשה דלפ"ז מה שהשאיל ביתו למפקיד קרוי ביתו גם בעכו"ם שהפקיד אצל ישראל נימא דהוי ביתו של עכו"ם ואמאי אמרינן שזקיק לבער ובשביל תמיהות אלו תפס לעצמו שיטה אחרת בזו ולע"ד דברי הרא"ש נכונים בלי פקפוק כלל ומה שהקשה על האי דמכילתא דאי מיירי בהלואה א"כ בחמצו של עכו"ם אצל ישראל למה לי חייב לבערו דהם סתם הלואה הוא באחריות המלוה הא ודאי לא קשיא ולא מידי דאף על גב דסתם הלואה האחריות המשכון הוא על המלוה היינו במלוה לישראל מדין שומר כמבואר בח"מ סימן ע"ב משא"כ במשכון של עכו"ם שאין לו דין שומר וכמ"ש לעיל סק"ח וכ"כ תוס' להדיא בפרק שבועת הדיינים ד"ה שומר אבידה ע"ש והקושיא השני' ג"כ לא ק"מ דודאי היכא

דמפקיד כאן והוא בר ביעור עליו מוטל חובת ביעור מה שא"כ במפקיד עכו"ם דאינו בר ביעור או שהמפקיד אינו לפנינו אז על הנפקד חל חובת ביעור כיון שהוא ברשותו כמבואר בסימן תמ"ג וזה ג"כ דעת הלבוש ובחנם השיג עליו הע"ש גם מה שמקשה מסוגיא דש"ס המעיין שם יראה דלק"מ דודאי אם המפקיד כאן חל חובת ביעור על המפקיד וכ"פ הט"ז ע"ש וע"ל סי' תמ"ג ומ"ש שם בתשובה:

## סימן תמא

א **שהלוה לישראל על חמצו** בט"ז פסק מ"מ לכתחלה אסור להלות לעכו"ם על חמצו לפדותו אחר פסח דבפסח מיהו קעבר בבל יראה ונ"ל מ"מ אם אמר בשעה שהגיע זמן הביעור שלא לפדותו שוב אינו עובר ואין איסור בדבר כלל וכן משמעות הש"ס וכן נראה מסקנת הב"ח ואף חשש הערמה ליכא למיחש כאן כמו לק' בסי' תמ"ח דחיישינן שמא יערים לו' שביטלה אע"פ שלא ביטל דהתם עושה כן שלא לאסור ולהפסיד בדיעבד חמצו משא"כ כאן דבדיעבד ודאי ליכא אסור והפסד כיון שאינו פודה החמץ באמת נקנה לעכו"ם למפרע והוכיח סופו על תחילתו שלא היה בדעתו לפדותו שוב משהגיע זמן הביעור דלמה יפדה כיון שנאסר לו:

ב **משכנו בידו וא"ל מעכשיו**. אבל אי לא א"ל מעכשיו אף שהרהינו אצלו עכו"ם מישראל אינו קונה משכון וכן היכא שא"ל מעכשיו ולא הרהינו אף שהזמן הוא קודם פסח מ"מ כיון שהוא בידו ישראל הוא על אחריותו ולא גרע מעכו"ם שהפקיד חמצו אצל ישראל על אחריותו דחייב לבער כדלעיל סי' ת"מ כל זה מבואר בש"ס ופוסקים וזה גם כן דעת הרא"ש והראב"ד אך שהשיג על הרמב"ם במה דהצריך הרמב"ם מעכשיו ודעתייהו דאם הגיע זמן קודם פסח אף בלא מעכשיו החמץ מותר כיון דאין אסמכתא לעכו"ם אבל הרהינו אצלו מיהו בעי וכן משמע קצת בש"ס דפ' כל שעה בהא דמקשה הש"ס שם לרבא דאמר ב"ח מכאן ולהבא הוא גובה ממתני' דעכו"ם שהלוה לישראל על חמצו דמותר לאחר פסח מכלל דלמפרע הוא גובה ומוקי האי מתני' כשהרהינו אצלו ולא מוקי האי מתני' אף בלא הרהינו ובהגיע זמן קודם פסח ולא יצטרך לאוקומי האי מתני' ג"כ בדאמר מעכשיו לדעת הרא"ש והראב"ד ז"ל וכן מבואר להדיא בדברי הרא"ש במה שמדחיק שם לאוקמי התוס' ע"ש ולא מוקי בשלא הרהינו אצלו לכך בעינן הגיע זמן קודם פסח אלא ודאי בהגיע זמן קודם פסח מ"מ בעינן הרהינו אצלו ואל תשיבני מהא דפירש הרא"ש בנדרים דף פ"ו דהא דאמרינן חמץ מפקיע מידי שיעבוד ופירש הרא"ש שם ישראל שעשה חמצו אפותיקי לעכו"ם שאם לא יפדה אותו לזמן ידוע אחר

פסח שיהא שלו עבר הזמן ולא פרעו אסור בהנאה כי ברשות ישראל היה עד זמן פדיה ואיסור חמץ הפקיע שיעבוד העכו"ם ע"כ משמע דוקא שקבע זמן אחר פסח אבל קודם פסח אינו מפקיע שיעבוד עכו"ם (אף דהתם מיירי בלא הרהינו אללו רק שעשה אפותיקי וכ"כ הר"ן להדיא ע"ש וכן פירש"י בכתובות דף נ"ט) י"ל דאע"ג דאינו מפקיע שיעבוד עכו"ם ממש כיון שהוא של עכו"ם קודם פסח מ"מ חל עליו חיוב לבערו כיון שהוא תחת ידו ואחריותו וכל זה ברור ופשוט להמעיין היטב בדבריהם דלא כב"ח שפירש דברי הרא"ש והראב"ד סעיף ב' בדרך אחר וכתבו האחרונים בשם הש"ג דאם הקנהו לעכו"ם בקניו או אגב קרקע אע"פ שלא מסרו לעכו"ם עד אחר פסח שרי והוא שלא יהא באחריות ישראל עכ"ל וכיצד יהיה קנין עכו"ם ע' בח"מ סימן קכ"ג ובדברי אחרונים שם וע"ל סי' תמ"ח:

ג **וא"ל מעכשיו**. דעת הב"י על פי' המ"מ שכן הסכמת רוב הפוסקים דהכל תלוי במעכשיו בין הגיע זמן קודם פסח או לאחר פסח אם לא אמר מעכשיו נאסר החמץ ואם אמר מעכשיו מהני ולא הוי אסמכתא כיון דאמר מעכשיו דמהני גבי משכון אי לא הוי משכון לא מהני מעכשיו לאפוקי מדין אסמכתא כמבואר בח"מ סי' ר"ז בסמ"ע וכ"כ המ"א:

ד **מעכשיו יהא שלך**. כ' המ"א צ"ע דאם לא אמר מעכשיו שהחמץ אסור אם מחויב לפדותו מן העכו"ם וכתב עוד כמה חלוקי דינים בזה וע' מ"ש בסי' ת"מ ס"ק ד' וראוי להחמיר ולפדותו כיון שהחמץ מפקיע מידי שיעבוד נמצא פורע חובו מאיסורי הנאה:

ה **והגיע זמן ולא פרעו מותר** ולא אמרינן הואיל ובידו לפדותו עובר עליו בפסח משום בל יראה כיון דמחוסר ממו נא לא אמרינן הואיל וכ"כ הר"ן פ' אלו עוברין ועוד נלע"ד כיון שעבר עליו שעת איסור ונאסר אם יפדה לא אמרי' הואיל כיון דודאי לא יפדה כדי לאסור החמץ ולהפסידו וכה"ג מחלקים התוספת בפ' אלו עוברין (פסחים דף מ"ו ע"ב) ד"ה הואיל וכמש"ל סק"ה סברא זו ע"ש:

ו **אם משכנו בידו**. בראש יוסף הקשה לפי דעת הרא"ש והר"ר יונה הבאתי לעיל סי' ת"מ ס"ק י"ד דישראל שהפקיד חמצו אצל עכו"ם אע"פ שקבל עליו האחריות עכ"ז אסור א"כ אע"פ שהחמץ ביד עכו"ם נאסר כיון שהישראל קני ליה למפרע ה"ל כהפקיד אצל עכו"ם עכ"ל ול"נ דלק"מ דמ"מ הוצרכו לומר שמשכנו בידו דאל"כ אף במכירה ממש לא אמרינן מעות קונה מעכו"ם עיין בח"מ סימן קל"ד ובש"כ שם ס"ק א' ועוד י"ל אף לאותו דעה שמעות קונה בעלמא מכל מקום הכא דהו' רק על דרך אסמכתא ואינו סומך

דעתו על העכו"ם אפי' במעכשיו לא מהני אא"כ במשכנו בידו ועיין בח"מ סי' ע"ג סעיף י"ז וכ"כ שם ס"ק ג':

ז **משום דקני ליה למפרע.** וממילא עבר עליה בבל יראה ובל ימצא לכן צריך ביטול וביעור כמו חמצו וכן משמעות הפוסקים וכ"כ הב"ח ודלא כמ"א שכ' דבפסח אין ישראל מחויב לבער ובע"ש כ' דביטול לבד מהני ולא ידעתי מאין יצא להם קולות אלו:

ח **ואין אחריותו עליו.** ובסתם משכון מעכו"ם אין אחריות על ישראל וכמ"ש לעיל ס"ס ת"מ וע' בתו' פ"ק דקדושין דף ח' ע"ב ובגיטין דף ל"ז ד"ה שאני משכון מבואר דינים אלו אין חלוק בין משכנו בשעת הלואתו או שלא בשעת הלואתו ע"ש:

ט **מותר.** משום דישראל מעכו"ם אינו קונה משכון ועיין לקמן סי' תמ"ג מדין משכון ישראל:

## סימן תמב

א **תערובת חמץ.** הסכמת האחרונים כדעת הפוסקים אפי' דלית ביה כזית בכדי אכילת פרס עובר בבל יראה ודוקא מין בשאינו מינו דאינו בטל מדאורייתא ברוב' לדעת הסוברים דטעם כעיקר מדאורייתא אבל מין במינו דמדאורייתא ברוב' בטל ומותר לאכלו מכ"ש שמותר לשהותו מדאורייתא אך מדרבנן אסור לשהותו דילמא יבא לאכול ממנו בפסח וצריך לבערו ע"מ עבר ושהה מותר לאחר פסח כיון דלא עבר על בל יראה ובל ימצא (כמבואר לקמן סי' תמ"ז ותס"ו ע"ש בדברי האחרוני') וכן היכא דאיכא ס' אף מין בשאינו מינו דינא הכי והיכא דליכא שום ממשות חמץ רק טעם חמץ בלבד כת' בע"ש ג"כ דעובר בבל יראה ובל ימצא. ולדעתי ראוי להסתפק בדין זה מאד דמשמעות הפוסקים אינו כן וכ"כ במנחת כהן ספר תעריבות דף ס"ג ע"ב ונ"ל דאף למ"ד דטעם כעיקר אף בלא ממשות דאורייתא היינו דוקא לענין אכילה דילפינן ממשרת אבל לעבור בבל יראה כיון שאין כאן צורת חמץ כלל ואע"ג דבית הלל יליף ביעור מאכילה בריש ביצה דף ז' ע"ב מ"מ לאו לכל מילי הושוה ועיין בתשובת הרשב"א סי' ל' דרוצה להתיר השואל כה"ג על ידי ששים אפי' באכילה וכן מבואר מדברי הרב נטרונאי שהובא בטור בסימן זה (כן משמע בתשובת מהרי"ט חלק מ"ח סי' א') ומ"ש הטור אבל אם יש בו טעם חמץ מחוייבין עליו דטעם כעיקר דאורייתא עכ"ל האי מחוייבין עליו אאכילה קאי ולא לענין להשהותה ועי"ל דקאי אכל הני שגוף החמץ מעורב בהן ולית בהן כזית בכדי אכילת פרס דלא כמ"ש הב"ח בזה וכ"כ הב"ח וראש יוסף ודברי הב"י תמוהים (ומה שיש לתמוה בדברי הטור וב"י בר"ס זה עיין בדברי אחרונים שהאריכו בזה כבר העליתי מה

שעולה מדבריהם לדינא) גדולה מזו כ' בע"ש דגם בנתבשל בכלי ב"י יש להחמיר שלא להשהותה ולא ידעתי מאין יצא לו חומרא זו ואדרבה האגודה ריש פסחים כ' בפירוש דמשום פליטת כלים א"צ ביעור ובפרט דלדעת הרבה פוסקים בכל תערובות חמץ אין עוברין בב"י וב"י וגם לדעת רש"י וסייעתו טעם כעיקר לאו דאורייתא וגם י"א דקודם פסח שהוא שעת היתר מקרי נ"ט בר נ"ט לענין פליטת כלים וכ"ש לפי מה שמבואר לקמן סי' תמ"ז דלדעת רש"י ותוס' דפ' כל שעה דפליטת כלים לא מיקרי רק איסור משהו שנתבטל קודם פסח וא"כ אף נימא בטעמא ולאו ממשו דעובר בב"י וב"י מ"מ בפליטת כלים אין להחמיר כלל ומותר להשהותו. ונשאר טעמו ולא ממשו נ"ל דעכ"פ אסור להשהותו מדרבנן וצריך ביעור בנמצא תוך פסח אבל אם עבר ושהה אין לאסור ועכ"פ יש להתירו בהנאה ואיסור אכילה בזה אינו אלא חומרא בעלמא וכן הדין בכל הני שמותרין מדאורייתא להשהותה רק מדרבנן נאסר להשהותה לכתחלה וישרוף תוך פסח מדרבנן ואם עבר ושהה מותר כמבואר לקמן סימן תמ"ז וכ"כ המ"א ומה"ט הורה הגאון המפורסם חמי זקני ז"ל הובא בדברי גיסי הרב בספרו א"ז סימן תמ"ז ס"ק כ"א בחמאה ששרה בו פת וקמח ועבר ושהה תוך הפסח יוליך הנאת הפת או הקמח לים והחמאה התיר בהנאה ונ"ל דמיירי שהקמח היה סולת או שנתער' מים עם החמאה דאל"כ בלא"ה מי פירות אינו מחמיץ ושכר שלנו דעוברין עליה בב"י וב"י כמ"ש הרא"ש היינו לפי שעיקרו משעורי' דהוי טעמו וממשו וגם לטעמיה עבידי וכמ"ש הרא"ש כלל ב' לענין איסור חדש יע"ש:

ב **עוברין עליו**. לשון הש"ע הוא כלשון הרמב"ם דפסק כר' אליעזר דעל תערובות חמץ בלאו ועל חמץ נוקשה בלא כלום לכן לא כת' גם כן דעוברין על חמץ נוקשה כסתם מתני' דפ' אלו עוברין וכן מבואר לקמן סי' תמ"ז סעיף י"א ולכתחלה מ"מ אסור להשהות ועיין מ"ש שם:

ג **ושכר המדי**. וכולם ע"י תערובות מים דאל"כ מי פירות אינו מחמיץ כ"ה בירושלמי וכ"כ הרא"ש ואע"ג דמים עם מי פירות הוי חמץ נוקשה כבר הרגישו תוס' בזה בפ' כל שעה (פסחים דף ל"ה ע"ב) ד"ה מי פירות ותרצו ששורין החטים או שעורים תחלה במים שמחמיצין ע"ש ואשתמיט תוס' אלו להראש יוסף:

ד **וכל כיוצא בדברים אלו** היינו חומץ האדומי וזיתים המצרי כל הני דקחשיב במתני' ר"פ אלו עוברים וגם יין שרף הנעשה מתבוא' חמוצה שקורין מאלץ כת' בתשובת מ"ב סי' נ"ח דהוי חמץ גמור וגרע מתערובת חמץ ע"ש מילתא בטעמו וכ"כ הר"מ בטיקטין בתשובה נדפסת ריש הרי"ף דפוס קראקא בסדר נשים ע"ש ואין חילוק בין הנעשה

מתבואה חמוצה או הנעשית משמרי שכר ודלא כמו שעלה על דמת חכם אחד כמו שאעתיק בשמו שאלתו אלי. וז"ל **השאלה** אחת שאלתי ואותו אבקש ממעלתו דמר להשיבני על מעשה שבא לידי בהיותי במדינת אשכנז נשאלתי על ראובן שהיה לו יין שרף הנעשה משמרים של שכר שעורים ושכח מלמכור קודם פסח ובתוך המועד הוזכר שלא מכרו והיין שרף היה בבית עכו"ם שישראל הנ"ל היה לו חדר בבית העכו"ם ונשאלתי מה דינו של היין שרף שהוא הפסד מרובה לערך שני מאות ר"ט והנה לפום ריהטא הוא דין פשוט לאסור דה"ל חמץ שעבר עליו הפסח וצריך לבער מהא דתנן בגמ' דף מ"ב ואלו עוברין בפסח כותח הבבלי ושכר המדי וכו' ופירש"י אלו עוברין בב"י וב"י וכן פי' ריב"א וכ' הרא"ש בשם ר"ת דוקא שכר המדי דרמו ביה שערי אבל שכר שלנו העושים באשכנז שעיקרו משעורים הוא חמץ גמור ויש כזית בכא"פ וכ"כ הטור וכל האחרונים וה"ה ביין שרף העשויה מתבואה הוא איסור חמץ גמור שיש בהם כזית בכא"פ וכן פסקו כל האחרונים והכי קיי"ל שהיין שרף הוא חמץ ולא כמ"ד דהוי זיעה בעלמא ולפ"ז בנ"ד ה"ל חמץ שעבר עליו הפסח ואסור בהנאה אכן נ"ל לצדד אי זה היתר ולהציל ממון של ישראל ונ"ל לחלק בין הי"ש הנעשה מתבואה ובין הי"ש הנעשה מן השמרים מאחר דקי"ל כר"ת דפ' אלו עוברין היינו מן השלחן דלאו בני מיכל נינהו אבל בב"י וב"י ליכא גבי תערובת חמץ ובטור סי' תמ"ב איתא כל אלו לר"א הן בלאו ואין בהן כרת ולדבריו אסור להשהותה ולרבנן אפילו לאו אין בהם אלא איסור בעלמא ולדבריהם מותר להשהותו וכ"פ הרי"ף והרא"ש והכי קי"ל ולפי מה דאיתא בגמ' דב"ב דף צ"ו ע"ב ת"ר א' שכר תמרים ואחד של שעורין ואחד שמרי יין מברכין עליהן שהכל נ"ב אחרים אומרים שמרים שיש בהם טעם יין מברכין עליהם ב"פ הגפן וקי"ל דהלכתא כת"ק עוד התם בעי מניה ר"נ מר' חייא שמרים שיש בהם טעם יין מאי פרש"י לברכת היין קא מבעי ליה ובריית לא הוי שמיע' ליה דאלת"ה הל"ל הלכה כאחרים או לא עכ"ל פירש"י. והשיב לו מי סברת חמר' הוא קיוה' בעלמ' הוא ע"כ וכתבו תוספת מי סברת חמר' הוא קיוה' בעלמא הוא מכאן הורה ר"ח בדיעבד אם רחץ גוי חביות של שמר יין דשרי לאו חמרא הוא אלא קיוהא בעלמא הוא עכ"ל וכן פי' תוס' בד"ה שמרים של מעשר דלכל מילי הוי רק קיוה' בעלמא רק בהקדש החמירו ע"ש וכן איתי' באשר"י בשם הר"ר יונה ע"ש א"כ ה"ה גבי חמץ דיש להקל כיון שהוא רק קיוה' בעלמ'. ואין לומר דיש להחמיר בשמרים יותר מבתבואה משום דה"ל דבר המעמיד ומחמיץ אפילו באלף לא בטיל. זה אינו ה"מ אם נותן השמרים בעין לתוך העיסה או לתוך הדבש לעשות משקה מע"ד להחמיץ הוא דאסור וכדאיתא בתשובת מהר"ם לובלין לאפוקי הכא דלא העמידו

בהשמרים שום דבר רק יוה' בעלמ' שיצא מהשמרים הוא ממש רק זיעה בעלמ' וכדאית' בתוס' פרק המוכר דף ס"ב בד"ה אחד שכר תמרים ע"ש. ולא עדיפ' שמרים שהם רק קיוה' בעלמ' מהמעמיד בשרף העלין והעיקרן דמותר כדאיתא בפ"ק דערלה וכדאיתא בש"ס דעכו"ם דף ל"ד ול"ה ובודאי אין להם כזית בכא"פ וכת' הטור בשם הרא"ש בסי' תמ"ב דכל דבר שאין נוהגין בו אלא לקיוהא בעלמא שרי להשהותו עד לאחר פסח ואף ע"ג דקי"ל שמברכין על שמרי יין בפה"ג כדאיתא בא"ח ע"ש בב"י תירץ על סוגיא ז' דב"ב הא איתא התם בב"י דאיירי דוקא ביינות שלהם שהיו חזקים לאפוקי יינות שלנו מכ"ש שמרי שכר וע"ש ועוד מאחר שהבע"ד היה שוגג ושכח מלמכור אין לקנסו כר"ש דקנס לאחר הפסח וכדאיתא בהר"ן סברא זו גבי תערובת חמץ ועוד נראה לצדד היתר מאחר שביטל חמצו והפקר מועיל בשוגג כדאיתא בע"ש בשם מהר"ם מראקאנטי ואע"ג דכבר השיג ע"ז בתשובת מ"ב ע"ש אמת שדינא הכי שאינו מועיל הביטול הנ"ל כשאמר כל חמיר' כי לבו בל עמו אפילו הכי בנ"ד בשוגג נראה דמועיל וכדאיתא בטור סי' תל"א מדאורייתא בביטול בעלמא סגי וכנ"ל אלא שחכמים הצריכו להוציא מהבית וכו' ואף שהרמב"ם ז"ל כת' שהוא מדאורייתא כבר השיג עליו הב"י ואסיקנן דמדרבנן הוא ושרי להשהותה בפסח ומכ"ש הי"ש הנ"ל לא היה בבית ישראל. ואע"ג דקי"ל המפקיד חמצו אצל העכו"ם הישראל עובר בב"י וב"י שאני הכא שביטל חמצו וגם הוא רק קיוה' בעלמ' לכן היה נ"ל מכל הלין טעמי להתירו בהנאה עכ"פ ואח"כ הראה לי חכם אחד תשובת מהר"מ מטיקטין הנדפסת בריש סדר נשים להרי"ף ז"ל ושם נאמר לאיסור בין הנעשים מתבואה חמוצה או שנעשה משמרי שכר אך יש לחלק בנדון דידן דשם היה במעשה שהחכם הורה לכתחלה להשהות היין שרף בביתו לאפוקי בנדון דידן היה הדבר בשוגג ועוד שלא היה בבית ישראל לכן נ"ל שהוא מותר וכן הסכים עמי הרב הגדול מוהר"ר שמואל אב"ד דק"ק פירדא מפני קצת צדדי היתר שכתבתי והפסד מרובה ובתנאי כפול שיסכים עוד עמו א' מהמורים ובאם לאו יהיו דבריו בטלים בכן יורינו מר דעתו בזה נאם ה"ק מאיר בן א"א מוהר"ר משה הנקרא ר' מאיר ר' קאפלס מפוזנא: **תשובה** אף שאין דעתי מכרעת. ובפרט בדין החמור שבאיסור חמץ ואנכי יעקב תולעת. ואיך אפתח פה במקום גדילים כלי יקר שפתי דעת אשר כבר עלה אל ההרים וירד בקעות. אל בית פמיאל הרמתה והסכים עמו בטעם ודעת אך כדי שלא להשיב פניה ריקם אמרתי להסיר מסוה בושה מעל פני והאל לנו אל למושעות ותתן אמת ליעקב ושלא לבא ח"ו לידי טעות. וזה יצא ראשונה. הנה מ"ש מכ"ת צד להיתר מאחר דקי"ל כר"ת דב"י וב"י ליכא גבי תערובת חמץ וכו' לא ידעתי איך פשוט לו דבר זכי' דהרי בש"ע ר"ס תמ"ב פסק

להדיא דעוברין בלאו על תערובת חמץ אפי' לית ביה כזית בכא"פ דהרי קחשיב כותח הבבלי דלית ביה כזית בכא"פ כדאיתא בש"ס להדיא הנח לכותח הבבלי דלית ביה כזית בכא"פ ואי דקא שריף ואכל (פי' שאכלו יחד בלי טיבול) בטלה דעתו אצל כל אדם ואף דאיכ' למימר דמ"מ מיירי באכילתו בבת א' כדי אכילת פרס לכן חייב לבערו והא דקאמר בש"ס אי דקשריף ואכל בטלה דעתו אצל כל אדם ה"ק בטלה דעתו ולא מיירי התנא מזה אבל אם אירע שאכל כך חייבין עליו וכ"כ בתשובת מהר"מ מטראני סי' רמ"ו בשם הר"י בי רב ותמצא ג"כ פי' זה בתוס' דמס' נזיר יע"ש מ"מ סתימות לשון הש"ע משמע דעיקר דבכל ענין חייבין על תערובת חמץ אף דליכ' כזית בכא"פ וכן הסכמות כל האחרונים (וכאשר עיינתי בדין זה בדברי ראשונים ואחרונים שהאריכו מאד בדינים אלו ראיתי תמיה' קיימת וגדולה בדברי הט"ז בר"ס רמ"ב במה שמתמיה על הב"י שכת' דלרבנן אף שאין עוברין בתערובת חמץ בלאו דבל יראה מ"מ אסור להשהות' עכ"פ מדאו' וכת' הט"ז וז"ל ותו תימא גדולה עליו דאמאי מוקמי למתני' דאלו עוברין כר"א דס"ל דיש לאו בזה אמאי לא מוקים להמתני' אפילו כרבנן הא מתני' לא קתני לוקה אלא עוברין ופרש"י עוברין מן העולם ואתי שפיר כרבנן דיש בה עכ"פ איסור' כשישנן בעולם אף על פי שאין בו מלקות עכ"ל הט"ז ולא ידעתי איך נעלם ממנו המתני' דקתני להדי' הרי אלו באזהרה מוכח שיש לאו בביעורו ולא אתי' כרבנן כלל וע"ז קאמר הש"ס שם ואין בזה אפילו קצת קושיא על הב"י) . ותו דאפילו אי נימ' דבתערובת חמץ בעינן כזית בכא"פ מ"מ הכא בי"ש לא מיקרי תערובת חמץ רק חמץ ממש כמו השמרים עצמם דזיעה היוצא מן המשקה כמשקה כדמוכח מכמה משניות דפ"ב ופ"ה דמכשירין ופכ"ה וכמבואר בתשובת הרא"ש כלל כ' סי' כ"ו ובריב"ש בסי' רצ"ה יע"ש וכ"כ בפשיטות בתשו' מ"ב סי' נ"ח די"ש שנעשה מחמץ הוי חמץ ממש ולא תערוב' חמץ עיין שם וכ"כ בתשו' מהר"מ מטיקטין דקחשי' כאיסור בעיני' והוי דבר המעמיד ולא לזיעה בעלמ' ע"ש. אך מה שהעלה מכ"ת לחלק ולו' דדוק' אותו י"ש הנעש' מתבוא' חמוצ' יש חשש איסור משא"כ הנעש' משמרים לפי שהשמרים עצמם קיוה' בעלמ' הם כדאית' להדי' בש"ס דב"ב הנה אף דלכאורה חילוק זה נכון אף שיש בו חומר' לענין יין נסך גם לענין ברכה מ"מ אפשר לחלק ולומר לענין נ"ד הוה רק קיוה' כמשמעו' הש"ס ותו' שם ד"ה ה"ה בירר מכדי מדתו וכו' ובד"ה מי סברת יע"ש: איבר' מעיקר' דדינ' פירכ' מאין יצא לו לדמות שמרי שכר לשמרי יין שאין ענין זה לזה כלל כאשר יעיד החוש והשכל דודאי שמרי יין שהיין בעצמו הוא הדבר הצלול והשמרים הם באים רק ע"י פסולת החרצנים והזגים שנצללו למטה ואין בהם טעם רק קיוה' בעלמ' מה שא"כ בשמרי שכר שמיד

שקבלו טעם החמץ הם צלולין והשמרים הם באים על ידי הכישות והחטים והשעורים שנטחנו ונצלל למטה והם הם עיקר החמץ בטעם ומראה ומחמיצין בהם רוב העיסות ואין בהם רק קיוה' של השכר אבל הן הן עיקר החמץ והקמח. ואף גם מה שמצדד מכ"ת להקל מכח שהיה בבית העכו"ם דלדעת כמה פוסקים אין עוברין בב"י וב"י הנה מלשון השאלה שכת' מכ"ת משמע שהיהודי היה לו חדר מושכר בבית העכו"ם וא"כ הוי כשלו ועוד דהא דדעת קצת פוסקים דאין עוברין בב"י וב"י אם הוא בבית העכו"ם היינו אם העכו"ם קבל עליו אחריות מה שא"כ בלא קבל עליו אחריות והוא פשוט כמבואר בב"י ס"ס ת"מ יע"ש ומכ"ת מסתם קא סתים בלשונו אי קיבל עליו אחריות. ומשום שהיה בשוגג אין להקל כלל דחמץ שעבר עליו הפסח בין בשוגג בין באונס אסור בהנאה כמבואר בסי' קמ"ח. ומ"ש מכ"ת בדין הביטול בפני עדים לא רציתי לכתו' מזה כאשר כבר ביארתי דין זה בספר תורת השלמים הנדפס בשאלה וי"ו ומה לי לכפול הדברים כי נתבאר שם כל חלקי התשובה בזה כה דברי הקטן יעקב:

ה **ואינו ראוי לאכילה מותר לקיימו.** ולא גזרינן דלמא אתי למיכל כיון שאינו ראוי לאכילה כלל משא"כ בחמץ נוקשה דאסור ליה להשהותה לכתחלה אף על פי שאונו מאכל אדם מ"מ ראוי לאכילה ע"י הדחק אחרונים בשם הפוסקים:

ו **נפסד צורת החמץ.** ובכל בו כתב זה דעת הרמב"ם אבל הראב"ד חולק דמותר אף לאוכלו תוך הפסח כיון שכבר נתבטל קודם זמנו עכ"ל וזה כוונת הראב"ד בהשגותיו בפ"ה מהלכות חמץ אלא שלשונו מגומגם מכח איזה טעות שנפל בדפוס והמ"מ והלחם משנה לא ירדו לשוף כונ' דעתו בהשג' זו ואין ספק שכוונתו כמ"ש הכל בו להדיא בשמו וילמוד הסתום מן המפורש וא"כ מ"ש הרב בסמוך סעיף ד' בהג"ה המתתלת ולקמן וכו' קאי ג"כ אכל הני שהורו כאן וק"ל:

ז **ומלוגמא** פירש תחבושת עשויה מקמח ותאנים וכיוצא בהם שאדם לועס ונותן ע"ג מכה והרמב"ם בפי' המשניות פ"ח דשביעית משנה א' ובפ' כ"ד דכלים משנה ג' פי' מלוגמא הוא מלא לוגמא שלועס חטין ע"ג מכתו וע"ל ר"ס תס"ו:

ח **שנסרחה.** ודוקא בנסרחה קודם פסח או נסרחה ואח"כ נתחמצה וכן הדין בחמץ שעיפשה כמבואר בסעיף ט':

ט **שכבסו אותם.** וכתב הרוקח סי' רמ"ו בגדים ששורין בסובין לאחר כיבוסן מותר ללבשן:

י **וכן ניירות.** ז"ל המ"מ זה אינו מה שנזכר בגמרא קולן של סופרים דאסור לקיימו והוא קודם שדבקו בו הניירות שהוא נוקשי בעיני' ואסור לקיימו אלא דברי רבינו הם אחר

שדבקו בו הניירות דה"ל כעריבה שנתן לתוכו עורות עכ"ל. והטור כתב בשם הראבי"ה חילוק אחר וז"ל קולן של סופרים נ"ל שהנייר בעצמו מיתקן בכך כגון עיבוד וניכר החמץ אבל אנו מדבקין בו הקלף על הטבלה ואינו ניכר שרי עכ"ל ובדברי המחבר שהוא כלשון הרמב"ם ג"כ יתפרשו כ"א משני הפירושים מה שמחולקים המ"מ עם הראיב"ה (ודלא כב"ח שכ' בשם הב"י שהרמב"ם עצמו מחולק עם הראבי"ה) והט"ז ס"ק ב' כ' וז"ל ולע"ד תמוה חילוק של הראבי"ה דאם יש כאן איסור חמץ מה מועיל מה שמכסין אותו בנייר והלא איסור בל יראה שייך אפי' מטמינו בבור שאינו נראה ושוב מתמיה כן על ת"ה שנמשך לדעת הראבי"ה והעלה כמה דינים דלא כותייהו עיין דבריו באורך ולע"ד אין כאן אפי' קצת תימא דודאי קולן של סופרים דהוי חמץ נוקשה אף שניכר החמץ מ"מ אינו עובר בב"י כמ"ש לעיל מסקנת הפוסקים דנוקשה בעיניה ולא כלום אלא דמ"מ אסור לקיימו דדילמא יבא לאכלו ממנו וזה דוקא היכי דניכר החמץ משא"כ בקלף הנדבק על גבי טבלא כיון שאינו ניכר החמץ תו ליכא למיחש שיבא לאכלו ממנו כיון דליכא אסור בב"י וזה פשוט כוונת הראבי"ה והט"ז לפי שהבין דיש אסור בל יראה לדעת הראבי"ה לכן נתקשה לו דאפילו מטמין בבור קעבר ובאמת זה אינו:

יא **מותר לקיימן**. וכתב המ"א ומ"מ אסור להציע אותן הבגדים המכובסין בחלב חטה (שקורין בל"א שקראפף) על השלחן או לשום בתוכם קמחא דפסחא וגם צעיפי נשים שרגילין לתקנם עם קמח יש להסירן בשעת אכילה דשמא יפרד קצת מהן לתוך המאכל עכ"ל ונוהגין באותן בגדים שמכבסין בחלב חטה ללבשן בשעת אכילה ואין קפידא כי אין דרך לפרור מהן שום דבר והמ"א מיירי בענין שמתקנין אותם עם קמח עד שהוא עב קצת שדרך לפרור כמבואר בלשונו:

יב **ויש מחמירין אם נראה מבחוץ**. ולא נעשה קודם שלשים יום וסיים בת"ח שם המחמיר לטוחן טיט מבחוץ תע"ב והמדקדקים נוהגים להסיר כל הבצק ולתקן החלונות קודם פסח:

יג אסור לאכלו ומותר בהנאה:

יד **והכי קיימא לן**. הטורי זהב כתב וצ"ל דאפי' להיש חולקים יש לאסור באכילה בזה דשמא החומץ מעמידו דלא מהני הביטול קודם פסח עכ"ל וכל זה גרם לו שלא ראה דברי הראב"ד הבאתי לעילי ס"ק ו' ואין ספיקו של הט"ז מוציא מידי ודאי של הראב"ד ורמ"א:

טו **חייבים לבערו**. ואית בו כרת ובל יראה ואם נתערב בדבר אחר אסור כמו שאר תערובת חמץ. מהרי"ל סי' צ"ז:

טז **אם העמיד גבינות בחלא.** וה"ה אם שופכין לתוכו חמץ או שכר או יין שרף כדי להעמידו הוי ג"כ דבר המעמיד ובתשובת נחלת שבעה סי' ל"ה כתב ג"כ אם לא מכרו קודם פסח הגבינה ששפכו לתוכו יין שרף יש לאסרו משום דלטעמיה עבידי ולא בטילי וכן פסק בתשובת מהר"מ מלובלין בעיס' שנתחמצ' בשמרי שכר שעבר עליו פסח וכן הסכמות אחרונים סי' תמ"ז סעיף י"א ע"ש וכ"ה בגליון הנ"ץ בסי' זה בשם הרב מהר"ן כ"ץ במי דבש שהועמד בשמרי שכר וכ"כ בתשו' הרשב"א סי' תת"ן אפי' אם העמיד מי דבש בשמרי מי דבש שכבר הועמד בשמרי שכר ועיין בט"ז שהאריך בדין מי דבש כיצד לנהוג ומסקנא דמלתא דיש מקילין לשתות בי"ט אחרון של פסח מע"ד של כל השנה וכמ"ש רמ"א סי' תמ"ז ה"ה בכל דבר שמבשלים ככלי חמץ שיש להקל בי"ט אחרון. ונראה דזהו משום דהוה ספק אם היה בן יומא בשבשלו בו ואנן קימ"ל סתם כלים אינן ב"י ובי"ט אחרון אמרינן כן אבל אם ספק שמא החמיצוהו בשמרי שכר אין מקום להקל בו וכ"ש במקומות שמבשלין המע"ד בכל השנה ביורות שעושין בו יין שרף דהוי דבר חריף וחזק ונ"ט לשבח במע"ד כידוע לא מהני מה שאינו ב"י וא"כ אין כאן ספק כלל ע"כ שומר נפשו ירחק מזה אפי' בי"ט אחרון וכ"ש מליקח המע"ד מעכו"ם בי"ט אחרון דשמא מערב בו שכר עכ"ל. ואף ע"ג דדבר המעמיד ומילתא דלטעמיה עבידי דלא בטיל היא רק מדרבנן כמ"ש התוס' פ' כל הזבחים והאו"ה מ"מ כיון דדבר המעמיד הוה כמו בעין לכן נאסר אפי' בדיעבד אם השהה אותו עד לאחר פסח ואפשר שזה דעת הטור והמ"א כחב דדעת הטור דדבר המעמיד מדאורייתא לא בטיל ואין דבריו מוכרחים וכ' בספר בית הילל וז"ל פעם אחת שאלתי על הכלי שקורין בל"א מרו"ג (או טשישי) שמיוחד ללוש בו עיסה ונותן בעיסה שאור ואופין פת קודם פסח ונשאר בה דבוק מעט עיסה ושכחו ולא רחצו יפה וגם לא מכרו ועבר עליו פסח ואחר הפסח שכחו ולשו בו עיסה ואפו מהעיסה פת מה דינו משום שהדבק מחמץ את העיסה והוא חמץ שעבר עליו פסח. והשבתי יראה שהפת מותרת באכילה כמבואר בא"ח סי' תמ"ז סעיף יח וא"כ גם כאן בטיל בס' ואם הדבק בדפנות הוא פחות מס' ישליך דמיו לנהר אע"ג דשאור לטעמיה עבידי ואפי' באלף לא בטיל אע"פ דהעיסה מבטל השאור כדאי' בת"ה סי' ק' וז"ל אע"ג דשאור לטעמיה עבידא לא בטיל העיסה לגבי שאור עכ"ל א"כ משמע בהדי' שהשאור בטל אע"ג דלטעמיה עבידא והא דאי' בחולין דף לט שאני שאור דחימוצו קשה היינו בק"א אבל באלף בטיל ואין חימוצו קשה כ"כ שלא לבטל באלף ע"כ תוכן דברי ב"ה שם בקצת אריכות לשון ע"ש וכל דבריו בזה תמוהים מאוד חדא דדבריו בעצמם סותרים דמתחלה כ' לבטל בס' ואח"כ חזר וכ' דבאלף בטיל ועוד דמייתי ראיה מת"ה והוא נגד

הש"ס וכל הפוסקים דמחמץ ומתבל אוסר בכל שהוא כמ"ש הרמב"ם בר"פ ט"ז מהמ"א והוא הסכמת כל הפוסקים ראשונים ואחרונים ואף באיסורי דרבנן כמבואר בב"י ר"ס קי"ב והסכמת אחרונים בסי' צ"ט וע' שם בפר"ח בס"ק ז' וסק"ח. ומה שהביא ראיה מת"ה הוא ממילא נפרך דהוא לא כ' רק דעיסה לא בטיל לגבי השאור דחייב בחלה משא"כ השאור ודאי לא בטיל וכמ"ש לעיל הסכמת הפוסקים אך אם לא היה בהשאור כדי להחמיץ דבטיל כמבואר להדי' בי"ד סי' צ"ח סעיף א' ובס"ס פ"ז דזה וזה גורם מותר כל שאין באיסור לבד כדי להחמיץ וכן הסכמות אחרונים כמבואר שם בט"ז ובש"כ ופר"ח ע"ש וכן בהני דלטעמיה עבידי שאוסרין היינו כל זמן שמרגישין טעמו ע' בי"ד סי' צ"ח סעיף ח' ובפר"ח ס"ס ך"ד ומ"מ נ"ל דאפשר דכל הני דאמרינן מידי דלטעמיה עבידי לא בטילי או משים דבר המעמיד לא גרעו מנתערב פחות מס' שעבר עליו הפסח דסגי בהשלכת הנאת האיסור לים המלח כמבואר לקמן סי' תמ"ז סעיף י"א בהגה אכן מדברי קצת אחרונים שהבאתי מבואר דכולו אסור דהוו כמו בעיניה וכמ"ש הרמב"ן בסי' ח' הובא במ"א סי' ה' וק"א ע"ש ומ"מ במקום הפסד מרובה אפשר להתירו בהנאה ע"י השלכת הנאת המעמיד לים המלח וכתבו האחרונים בשם תשובת רדב"ז דגבינה שהעמיד מקיבה שבלוע מכלי חמץ אסור לאכלו ומותר להשהותו:

יז **ואם לאו חייב לבערו.** והיינו שיש ע"י צירוף כזית דאם לא כן אינו חייב בבעורו וכן משמע מדברי המחבר בסעיף ח' וכ"כ בפשיטות בפסקי מהרא"י סי' קס"ד דפחות מכזית א"צ ביעור אכן באמת יש מחלוקת בין הפוסקים בזה דדעת הרבה פוסקים דאפי' פחות מכזית צריך ביעור וע' בב"י וב"ח (ועמ"ש לעיל ס"ס תל"ח סק"י) שהאריכו בזה גם הט"ז כתב דלטעם דחיישינן שמא יבא לאכלו א"כ אפילו פחות מכזית חייב אפי' היכ' דליכא ב"י מחומרת חכמים וכמ"ש תוספת ריש פסחים בשם הרשב"א ואין להאריך בדינים אלו כמ"ש הרא"ש שא"צ לבאר דינים אלו לפי שישראל קדושים הם וגוררין כל החמץ הנמצא אפי' הדבק בכותלי בית וע' סעיף י"א בהג"ה:

יח **או ששרפו באש** וכתב הרא"ש ואלמודי שעושין מורייס ומשימין בו לחם קלוי י"א שמותר אחר פסח שחמץ ע"י תערובת שעבר עליו הפסח מותר ועוד שהרי חרכו קודם זמנו ומותר בהנא' לאחר זמנו ויש מרבוות' אומרים דלא קי"ל הכי דלא שרי ר"ש אלא כגון דערוב שלא בכוונ' אבל לערובי ולשהוי' לא ומשום שחרכו נמי אימר לא נחרכו יפה יפה דלא אסיק אדעתיה פסח בשעת עשייתו עוד דלא אמרו חרכו קודם זמנו מותר באכילתו לאחר זמנו אלא מותר בהנא' קאמר דלאו אורחי' למיכל פת חרוך כל צרכו אבל גבי מורייס אורחיה למיכל הכי אסור עכ"ל הרא"ש ומתמיה המ"א על הטור שמשמע מדבריו

שפסק כדעת היש אומרים ובאמת לדעת היש אומרים שכתב הרא"ש אסור אפילו בהנא' ולמה פסק הטור דאסור באכילה והניח בתימה ולי יותר תימא לדעתיה בכוונת הטור דפסק כי"א דאסור לערובי ולשהוויי דהרי הטור דפסק להדיא להיפך בב' מקומות דלא כוותיה חדא שבסי' זה כתב להדיא שאין לאו בתערובת חמץ רק איסור דרבנן ולפ"ז מותר לערבו לכתחל' לפני פסח ולשהותה (אף שהטור סיים ודוק' שאין בתערובת טעם חמץ כגון אלו שאין נותנים בו אלא לקיוה' בעלמא אבל אם יש בו טעם חמץ מחויבין עליו דטעם כעיקר דאורייתא וכן אם יש בו כזית בכדי אכילת פרס מ"מ ע"כ צריך לומר דהאי מורייס לית ביה טעם כעיקר ולא כזית בכדא"פ דאל"כ אפילו נתערב ממילא ג"כ אסור לדעת הטור כמ"ש להדיא בס"ס תמ"ז) ועוד שבס"ס תמ"ז חולק הטור להדיא אמאן דפסק דאסור לערב לכתחלה כדי להשהותה לכן נ"ל דבחדא מתרצה חבירתה דדעת הטור לפסוק כדעה ראשונה דמותר בהנאה ואסור לאכול וכן משמע מדבריו בקיצור פסקי הרא"ש ע"ש ריש פ' כל שעה אך קשה דלמא באמת לדעה ראשונה אסור באכילה דהא חמץ ע"י תערובת מותר אף באכילה לאחר פסח כמו שפסק הטור עצמו ס"ס תמ"ז ואפשר לומר דאף דעה ראשונה עצמו מסתפק אי מיקרי חמץ ע"י תערובת דלמ' יש בו טעם כעיקר או כזית בכדי אכילת פרס. והש"ע השמיט לגמרי דין זה ואפשר לפי שסובר הרא"ש וסייעתו אזלי לשיטתייהו שפסקו דתערובת חמץ אין עוברין בבל יראה. אכן המחבר בש"ע סתם בר"ס זה לשון הרמב"ם דמורייס הוא בכלל תערובת' חמץ דעוברין עליה בב"י וב"י וזה המורייס ג"כ בכלל והוי כשאר חמץ שעבר עליו פסח וע' מ"ש ר"ס זה כל הדינים אלו:

יט **מותר לכתוב בו** וכ' שם בת"ה סי' קנ"ט ולא חיישינן שיתן קולמסו לתוך פיו וחמץ שנפסל מאכילת כלב אסור באכילה עכ"פ כיון שנותן שלא בכוונה ליכא קפידא דדוקא לאכלו בכוונה אסור דאחשביה לאכילה עכ"ל ונ"ל לפ"ז פשוט דאם נפל דיו או שאר חמץ שנפסל מאכילת כלב לתוך המאכל אפי' ברובא בעלמא בטל כיון דעפרא בעלמא הוא ולא אחשביה באכילתו בזה כי אין כוונתו רק לאכול המאכל וזו פגום לגמרי הוא מעיקרו וע"ל סי' תמ"ז. נראה דה"ה לדיו שמדפיסין בו שנעשית ע"י פתיתי חמץ ופגום מאוד הוא ודיו שבישל עכו"ם בפסח אסור לכתוב בו כיון שלא נפסל מאכילת לכלב קודם זמנו כ"כ בת"ה שם וע' בי"ד סי' קל"ד:

כ **כי א"א לנקרן**. לכאורה משמע דדוקא רחיצה בחמין וניקור לא מהני אבל גרירה מהני ובזה אפשר ליישב ג"כ מה שהקשה הט"ז דברי הטור אהדדי וכן מבואר ומשמע מלשון הטור אף מסוף לשונו שסיים כלשון המחבר וצריך ליתנם במתנ' לעכו"ם וכו'

ולא כ' תקנה דגרירה משמע קצת דלא מהני וכן מבואר לקמן סי' תנ"א לענין הגעלה וע' בט"ז והמ"א מחלק בין העריבות שלשין בהן פת שיש חריצין בין נסר לנסר אבל עריבות קטנות שעושין מחתיכה אחת ואין בהם שום סדק פשיטא דיכולין לנקרן וכ' מהרי"ו סי' קכ"ג ובמהרי"ל הל' פסח דכן המנהג לעשות לדפי מוליית' ועצים מגלגלין וכל הכלים ששמשו בעיסה למכור לעכו"ם או לטוחן בטיט וסיים מהרי"ו ויש להטמינם בחדר שא"צ בפסח וכ' מ"א לא שיאמר לעכו"ם כן אלא יתנם לו במתנה גמורה ואחר הפסח יחזור ויטלם ממנו (ע' סי' תע"ח):

כא **כבוס**. וכ' במ"א דהיינו בחמין ואפר וחביטה וע"ל סי' תנ"א מדין השקים לקמחא דפסח ומ"ש שם:

## סימן תמג

א **אסור בהנאה**. וכ' המ"א ומ"מ אינו עובר בבל יראה ובל ימצא עד הלילה רק מ"ע דתשביתו מ"מ פ"ג עכ"ל וכ"כ בתשובת מהר"ם ב"ב סי' קצ"ב וע' בתמים דעים סי' רמ"ה וע' בב"ק דף כ"ט ע"ב בפירש"י ד"ה משש שעות ולמעלה וכו' לעבור עליו בב"י וב"י מבואר להדיא דסובר דעד הלילה ג"כ קעבר בבל יראה ובל ימצא:

ב **אפי' חמצו של עכו"ם**. כן מסקנת הש"ם והפוסקים וכ"כ הטור סי' ת"ן וכן העלה מהריב"ש סי' ת"א ע"ש וע' באו"ה כלל ל"ט דין ל"ג בהג"ה בגליון מסתפק בדין זה ואין ספיקו מוציא מידי ודאי:

ג **ואסרוהו חכמים שתי שעות קודם**. אפי' חמץ דרבנן כגון חמץ נוקשה אסו' ג"כ וכ"ש חמץ ע"י תערובת וכ"כ בע"ש:

ד **מתחלת שעה**. לכן ימהר לאכול בשעה ד' וכ' במהרי"ל מת בע"פ יוציאו המת לבית הקברות ויחזרו לביתם ויאכלו ואח"כ יקברוהו עכ"ל ובמ"א מתמיה על מהרי"ל דאיך יפסיקו לאכילה ונעלם ממנו מנהג אשכנז שכן נוהגים אף בשאר ימים להוציא את המת לבה"ק וחוזרים לביתם עד שחפרו החופרים ושאר צרכי המת ואחר כך חוזרים וקורין לקבורת המת וא"כ ליתא כאן הפסקה כלל. ועוד דאם יאכלו קודם הוצאת המת ממילא ימשוך האכילה וביעורו עד זמנו ואחר כך ע"י הוצאת המת חוץ לעיר וקבורתו ימנעו מלהתעסק בצרכי י"ט ולישות המצות על כן הקדימו בהוצאתו והפסיקו לאכילה דאל"כ ימנעו לגמרי מלהתעסק בקבורת המת וק"ל:

ה **אפי' הרבה ביחד**. ואפי' כותח או יין שרף אף שנקרא שם בעליו עליו מותר למכרו קודם פסח בשעת היתר לנכרי אף שיודע שלא יכלה קודם פסח כן הסכמת האחרונים דלא כב"ח שמחמיר בזה והוא חומרא יתירה:

ו **ומתחלת שעה וי"ו ולמעלה אסרוהו גם בהנאה**. וסיים הטור ואם קידש בו אשה אינה מקודשת וב"י מקשה דברי הטור שבכאן ואבן העזר אהדדי הב"ח והט"ז משוים להרב ב"י כטועה גמור גם בש"ע בא"ח סי' ך"ח מתמיהים מאוד האחרונים על הב"י בש"ע ולפע"ד דברי הב"י כאן ושם באה"ע נכונים בלי פקפוק כלל לכן אציע תחלה מקור הדין דגרסינן שם בפסחים דף ז' על הא דאמר ר"י הבודק צריך שיבטל וכו' ומקשה הש"ס ונבטלה בשית ומשני הש"ס כיון דאיסורא דרבנן עלה כדאוריי' דמי' ולאו ברשותיה קאי ולא מצית מבטל ליה דאמר רב גידל א"ר המקדש משש ולמעלה אפי' בחטי קורדנייתא אין חוששין לקידושין ופירש"י משש שעות ולמעלה מתחלת שש דאיסורא דרבנן הוא עכ"ל והתוס' כתבו וז"ל ולא נהירא לר"ת דמשש שעות ולמעלה משמע מסוף שש שעות ומ"מ מייתי ראיה מחטי קורדנייתא שהן קשין והוי חמץ נוקש' שאין אסור נמי אלא מדרבנן. והנה האחרונים הבינו כאן ובא"ה דגם דעת רש"י דחטי קורדנייתא אינו אלא חמץ דרבנן דהוי נמי שעות דרבנן דהיינו תחלת שש אפ"ה לא הוי קידושין בתרי דרבנן באמת אין זה מוכרח כלל לע"ד בדעת רש"י דאפש' דגם דעת רש"י בתרי דרבנן לא הוי קידושין אך שס"ל דחיטי קורדניית' לא הוי חמץ נוקשה או שס"ל כמ"ד דחמץ נוקשה דאוריי' וכן צ"ל ראיה ברורה ומוכרחת מדעת רש"י פ' כל שעה (פסחים דף ך"ח) שכ' שם אהא דרב גידל וז"ל משש שעות על כרחיך מתחלת שש דאי לאחר שש אסור מדאורייתא מאי אתא לאשמעינן פשיטא דאין מקדשין באיסור הנאה הרי להדיא מדעת רש"י דחוטי קורדנייתא אם נחמצו הוי דאורייתא דאל"כ מה הוכיח רש"י דאי לאחר ששה אסור מדאורייתא מאי אתא לאשמועינן פשיטא הלא מ"מ אתי לאשמועינן בחמץ נוקשה דרבנן אלא ודאי דהוי חמץ דאורייתא וכך משמעות לשון התוס' דריש פסחים שהם חידוש דין זה דהוי חמץ דרבנן מעצמם ולא שיהיה כן דעת רש"י איבר' מתוספת דסוף פ' האיש מקדש (קידושין דף נ"ח) בסוגי' בחולין שנשחטו בעזרה ר"ש אומר מקודשת ומקשה הש"ס אלמא בחולין שנשחטו בעזרה לר"ש לאו מדאורייתא ורמינהו וכו' ומשני דהכא במאי עסקינן בשוחט ונמצא טריפ' דהוי שחיטה שאינה ראויה ואף שנשחטו בעזרה מותרים בהנאה וכתבו תוס' שם אלמא חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא משמע דאסור בהנאה דרבנן וקשה דאיך מקדש בהם והאמר רב גידל פרק קמא דפסחים המקדש משש שעות ולמעל' אפי' בחטי קורדנייתא דאינם אסורים אלא מדרבנן אין חוששין

לקידושין י"ל דהתם איכא מיהא שעות דאורייתא לפי מה שפי' ר"ת התם אבל הכא ליכא אלא איסורא דרבנן ולפי' הקונטרס נמי לא קשה מידי למסקנא דהא אפי' לר"ש אינה מקודשת עכ"ל תוס' ומדכ' תוס' דלפרש"י לק"מ לפי המסקנא משמע דקודם המסקנא לא א"ש לפירש"י דאף בתרי דרבנן אינה מקודשת וכן פי' מהרש"א שם בדברי תוס' (וכן דעת הרע"ב ריש פרק כל שעה) ולפ"ז צריך לדחוק לפרש לשון רש"י בפ' כל שעה שכתבתי דה"ק מדקאמר אפי' בחטי דקורדנייתא משמע דהדין עצמו קאי אשעות דרבנן כי אי אפשר לומר דמיירי בשעות דאורייתא א"כ לאיזה צורך קאמר אפי' פי' אף בחטים קורדנייתא שהוא דרבנן הלא כל עצמו של הדין לא נאמר רק בשביל זה דחמץ דרבנן דאיסור הנאה דאורייתא מאי אתא לאשמועינן דאינה מקודשת אלא ודאי דמיירי משעות דרבנן ולהכי קאמר אפי' בתרי דרבנן ג"כ אינה מקודשת ואחר דברי תוס' אלו אפשר נמשכו האחרונים אך לדעתי ודעת הב"י הפי' זה דחוק ורחוק מאוד במשמעות פרש"י וכוונת התוס' דר"פ האיש מקדש יש לפרש דלרווחא דמלתא קאמרי התוס' וכוונתו דלשיטתייהו דחטי קורדנייתא הוא רק דרבנן וגם אם נפרש דברי רב גידל בשעות דרבנן כפרש"י מ"מ לפי המסקנא לק"מ אבל באמת דעת רש"י לחוד דמיירי בחמץ דאורייתא וכן על כרחיך צ"ל שזה דעת רש"י כי היכי דלא תיקשי לפרש"י מסתמא דסוגיא דקדושין דקאמר אלמא דסבר חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא משמע דבאיסור הנאה דדבריהם מקודשת אף דלפי המסקנא לא קיימא היינו מטעם דר"ש סובר דחולין בעזרה דאורייתא ומוקי בשוחט ונמצא טריפה אבל בהא משמע מסתמא דש"ס מקודשת אלא ודאי דדעת רש"י דחטי קורדנייתא הוי חמץ דאורייתא וא"כ ל"ק מחולין בעזרה דליכא שום צד דאורייתא כתירוץ התוס' לר"ת ומ"ש תוספות שוב ולפ"ה וכו' הוא רק לרווחא דמלתא כמ"ש: (ואולי אפשר לפרש דברי התוס' עוד בדרך אחר וע"ש) ואל תטעך לשון הרא"ש דספ"ב דקדושין שכ' דלר"ת תרי דרבנן מקודשת וכו' וסיים ודלא כפרש"י ע"כ ע"ש אין זו ראיה כלל להמעיין הטיב דהרא"ש כ' ג"כ לפי שמדברי ר"ת מבואר כן להדיא דתרי דרבנן מקודשת וגם הוא מכריע שם דעיקר כפירוש ר"ת וזה שכ' דלא כפירש"י ע"כ ע"ש ולא קאי דלא כפרש"י אתרי דרבנן ע"ש. והעולה מזה כיון דלדעת רש"י מיירי מחמץ דאורייתא ושעות דרבנן וא"כ לכאורה תקשה באמת למה לא אמר רב גידל סתמא המקדש בחמץ דרבנן אינה מקודשת אלא צ"ל דדוקא קאמר משש שעות ולמעלה כיון דלבסוף אתא לידי צד איסור דאורייתא ולכך אין חוששין לקידושין משא"כ בחמץ דרבנן דלא אתא לידי שום צד דאורייתא לעולם הוי קידושין כסתמא דש"ס דקידושין באיסור הנאה דרבנן מקודשת זה נראה לשיטת רש"י וזה ג"כ דעת הרמב"ם ריש פ"ה מה' אישות

שכ' ג"כ כלשון רש"י ולדעת ר"ת בכל ענין דהוי חד צד דאורייתא או בשעות דאורייתא או חמץ דאורייתא לא הוי קדושין עד דאיכא תרי דרבנן אז הוי קדושין. ודעת הר"ן בשם הרמב"ם הובא בב"י סי' זה להיפך מדעת רש"י דדוקא בחמץ דרבנן בשעות דאורייתא לא הוי קדושין משא"כ בחמץ דאורייתא בשעות דרבנן חוששין לקדושין דדילמא אתי למטעי בשעות כל זה נ"ל פשוט שיטות הפוסקים לדעת הב"י על כן פסק בש"ע בא"ה סי' ך"ח וחושש לדעת כולם להחמיר דדוקא בתרי דרבנן מקודשת שהוא מוסכם מכל הפוסקים הנ"ל אבל בחמץ דאורייתא ושעות דרבנן או חמץ דרבנן ושעות דאורייתא הוי ספק קידושין ונסתלק בזה תמיהות כל האחרונים על הב"י שם בש"ע שפסק בחמץ דרבנן בשעות דאורייתא דהוי ספק קידושין הא לכ"ע לא הוי קידושין ובאמת זה אינו ובבית שמואל שם רוצה לתרץ דעת הב"י בש"ע דחושש לדעת בעל המאור דלית הלכתא כרב גידל דאינו אסור עד הלילה מדאורייתא. ומ"מ בחמץ דאורייתא מסוף שש ולמעלה אינה מקודשת משום דמ"מ לדעתו אסור מדרבנן עד הלילה והוי חמץ דרבנן ושעות דאורייתא ע"ש דבריו יותר באורך. הנה מלבד שדבריו דחוקים שהרי הב"י כתב בסי' זה ואין דבריו של בעל המאור שהוא יחיד עומדים בפני רבים עכ"ל שדוחה לגמרי דבריו והתם יחוש לדבריו להחמיר אלא דבריו עצמו שם תמוהים לי דהוא עצמו סיים בלשון המאור מדרבנן אסור באכילה עד הלילה משמע דמותר בהנאה אף מדרבנן וא"כ למה פסק בחמץ דאורייתא מסוף שש לא הוי קידושין הא יש לחשוש לדעת בעל המאור דהוי קידושין כיון דלית כאן אף מדרבנן רק איסור אכילה כמו המקדש בשאר איסורי אכילה אכן כפי מ"ש הכל נכון בלי פקפוק כלל. וכבר כתבתי הדברים כהוייתן לבעל המחבר דבית שמואל בעצמו לק"ק שידלוב ותשובתו עדיין נשאר מעל. ועפ"ז דברי הב"י בסי' זה ג"כ נכונים כמה שמקשה דברי הטור אהדדי שכאן כתב כלשון הרמב"ם ורש"י דמשעה ששה אסור בהנאה ואם קידש בה האשה אינה מקודשת ובא"ה סי' ך"ט פסק כדעת הרא"ש ור"מ. וכל זה ברור ופשוט בכוונת דעת הב"י ונסתלק תלונת הב"ח והט"ז מעליו ומ"מ כדי ליישב דעת הטור דצריך לומר דכאן כיון שאין מקום עיקר הדין לכן לא דקדק לכתוב כל פרטי דין זה רק חדא מנייהו נקט אגב אורחיה בשעות דרבנן וחמץ דאורייתא וה"ה להיפך בחמץ דרבנן ושעות דאורייתא וסמך עצמו על מקום עיקר הדין באבן העזר סי' ך"ח ששם ביאר הדין להדיא כדעת הרא"ש ור"ח ודוק:

ז **וי"א עד ב' שעות קודם חצות.** הסכמת האחרונים כדעת ראשונה עד שליש היום דחשבינן יום י"ב שעות זמניות בין שהיום קצר או ארוך וכן העלה הט"ז שכן עיקר. ובספר מנחת לכהן מסיק דלענין זה שהוא דרבנן חשבינן ליום מעלות השחר עד צאת הכוכבים:

ח **חייב לבערו בזמן איסורו.** אף ע"ג דאין החמץ שלו מ"מ מוטל עליו לבערו שלא יעבור עליו המפקיד אם לא ידעינן שמכרו ואין ספק מוציאו מידי ודאי ב"ח. וכ' מ"א ונראה דהנפקד חייב לשלם דמי הפיקדון למפקיד שה"ל למכרו קודם זמן איסורו וא"ל דהמפקיד פשע שה"ל למכרו לעכו"ם במקום שהוא כיון דקי"ל דאין הנפקד רשאי לסמוך על זה (כי אין ספק מוציא מידי ודאי וחייב לבערו) וחייב למכרו א"כ פשע שלא מכרו ומיהו אם החמץ בעין א"ל הרי שלך לפניך וכן משמע בב"ק דף מ"ה עכ"ל המ"א הנה בדין דהרי שלך לפניך יפה כיון כדאיתא להדיא שם בש"ך ובדף צ"ח אף שראיתי בתשובת שער אפרים סי' ך"ח מסתפק בדין זה לפי שמהרש"ל ביש"ש דפ' הגוזל קמא סי' ד' מחלק בין האי דהגוזל חמץ ובין שומר סיים שם הלכך בכל איסורי הנאה שבעולם אמרי' הש"ל גבי גזלן ולא גבי שומר עכ"ל מהרש"ל ברם הש"כ לח"מ סי' שס"ג השיג עליו עיין שם בשער אפרים עוד דבריו באורך להכריע בין הדעות אכן באמת שגגה גדולה הוא ובחנם טרח בזה דודאי מהרש"ל לא כתב להכריע שם דגבי שומר לא אמרינן הש"ל דהלכה כרבנן אלא גבי שור שנגמר דינו דאמר הוה מעריקנ' לאגמ' אבל בחמץ בפסח דאיסור ממילא כ"ע מודו דאמרינן הש"ל דאל"כ נפלגו בחמץ בפסח וכדאיתא שם להדיא בש"ס בשני מקומות וזה ברור להמעיין היטב בדברי מהרש"ל. אכן בעיקר הדין שכתב המ"א שאם החמץ אינו בעין כגון שביעורו תוך זמן איסורו דחייב הנפקד לשלם וכן משמע שם בתשובת שער אפרים סי' ך"ח אין דבריו נכונים דהרי הרמב"ם ובח"מ סי' רצ"ב כתבו דאין הנפקד מחויב למכרו רק משום השבת אבידה לבעליו וכן משמע קצת מפרש"י דב"ק דף צ"ח דפי' אדמפליג בשור לגבי שומר לפלוג נמי לגבי גזל חמץ ועבר עליו פסח ומדנקט לגבי חמץ גזל ולא נקט שומר אלא ודאי ששומר פטור אף בלא הש"ל ובתשובה לחכם אחד הארכתי יותר בביאור דין זה ואעתיקי בסמוך וע' בדברי אחרונים דה"ה אם משכן ישראל משכון אצל חברו ג"כ דינו לענין זה כמו גבי שומר וע' בהרא"ש ופסקי הרא"ש דפ' הגוזל עצים דהא דגזל חמץ ועבר עליו פסח דאומר הרי שלך לפניך מ"מ אם נשבע עליו לשקר אינו מתכפר עד שישלם לו ממון מעליה וצ"ע על שלא הוזכר דין זה בח"מ סי' שס"ג לענין גזילה וע' שם ביש"ש: **ונשאלתי** וז"ל מעשה שנעשה במדינה הסמוכה למדינת לבאמברג בישראל אחד שהפקיד חמץ שלו בסך ג' מאות שהוא חמץ גמור אצל ישראל חבירו שדר בעיר אחרת ונשתהה אצלו החמץ עד תוך הפסח ולא מכר הנפקד החמץ ההוא לעכו"ם והנה נגנב החמץ הנ"ל ממנו תוך הפסח שלא בפשיעתו ונסתפק לנו על מי מוטל ההפסד והנה לפי מ"ש המ"א ס"ס תמ"ג דדוקא אם הוא בעין יכול לומר הש"ל אבל אם נגנב שאין יכול לומר הרי שלך לפניך חייב הנפקד לשלם

להמפקיד אך נ"ל פשוט דאף אם זה מקרי פשיעה שלא מכר החמץ מ"מ כשנגנב תוך הפסח פטור כיון דעל מה שלא מכר החמץ פטור דהיזק שאינו ניכר הוא ואגניבה פטור כיון דלא פשע בגניבה והוא שומר חנם ועוד דעיקר הדין שכ' המ"א ולחייבו על שלא מכר משום דהוי פשיעה דחייב בו שומר חנם צ"ע. דמרש"י דב"ק דף צ"ח ד"ה אדמפלג בשור לפלגו בחמץ בפסח ופרש"י אדמפלגי בשור ושומר לפלוגי בגזל חמץ משמע דבשומר אין לחייבו כלל בחמץ על שפשע ולא מכר אותו דרמב"ם ובח"מ סי' רצ"ב סעיף י"ז כתב ז"ל המפקיד חמץ אצל חברו והגיע ערב פסח אחר חמשה יצא ומוכר בשוק מפני השבת אבידה לבעלים הרי שאינו חייב מדין שמירה אלא מדין השבת אבידה לבעלים אינו חייב באבידה לטפל במכירה כולי האי ושוב ראיתי בתשובת דברי ריבות סי' קך"ג גבי אפטרופוס שפשע שלא מכר נכסי יתומים דגרם הפסד וכ' זה לא מקרי פשיע' דגרמא בעלמא הוא עד כאן לשונו בכן בקשתי שטוח' שיורנו מר הדרך אשר נלך בה הקטן עוזר בלא"א הר"ר מאיר מלובלין לע"ע פה באמברג: ואף שהשואל האריך מאוד בלשון שאלתו ולפי שלע"ד אינם ענין לנדון זה כלל כאשר השבתו על דבריו באריכות. לכן קצרתי כאן ולא העתקתי רק מה שנוגע לעיקרא דדינא וזאת אשר השבתי אשר שאל יעקב בעזר בדין החמץ הנה סברתו ראשונה לפטור הנפקד כיון דעל מה שלא מכר החמץ פטור דהיזק שאינו ניכר הוא ואגניבה פטור דלא פשע ואם כן פטור הנפקד בנדון זה אף לדעת המ"א זה ודאי אינו אם זו פשיע' הוא על שלא מכר וא"כ אם היה תובעו תוך הפסח דאז לא הי' יכול לומר ליה הש"ל לפי שהכל מצוה עליו לבערו באותו פעם כאלו שרוף ועומד דמי נמצא שאינו מחזיר לו כלום ומה"ט נקטו הש"ס והפוסקים חמץ ועבר עליו פסח אומר הש"ל משא"כ תוך הפסח וכדאיתא שם בב"ק דף צ"ח גזל חמץ קודם פסח ובתוך המועד בא אחר ושרפו פטור דהכל מצויין עליו לבערו וא"כ אף שנגנב או שנאנס תוך המועד הוה כתחלתו בפשיעה וסופו באונס שחייב כדאי' בסי' רצ"א סעיף וי"ו ויע"ש בסמ"ע והכא ג"כ נוכל לתלות האונס ע"י הפשיעה דאלו מכר לעכו"ם שמחוץ לבית היה נשמר על ידו יותר ומכ"ש אם היה יכול למכור לעכו"ם ממש והכספים היה יכול לשמור בשמירתן אך במ"ש לדחות דעת המ"א דלא מקרי פשיע' מפרש"י דב"ק ומרמב"ם וח"מ סי' רצ"ב בזה שפתו ברור מללו וכוונתי ג"כ לזה בספרי בסי' רמ"ג סק"ז כהלכת' ולא כטעמו ועדיין צריך אני למודעי לפי מה ששמע מדבריו שהשיג על המ"א דאין לחייבו מטעם פשיעה כשומר חנם אבל אי הוה שומר שכר יש לחייבו וכן משמע בתשובת שער אפרים סי' ך"ח וא"כ אכתי הדרי הקושיא לדוכתא אפרש"י דפי' בב"ק לפלוגי לגבי גזל ואמאי לא פי' ג"כ בש"ש ובאמת על עיקר ראיה זו מפרש"י יש לפקפק

ולומר דלכך פרש"י בחמץ בפסח בגזל לפי דבגזל מיירי המתני' וממתני' מוכח דלא פליגי וכמו שפרש"י בהדיא בב"ק דמ"ה בד"ה לפלוגי וכו' לכן דקדקתי בלשוני בספרי וכן משמע קצת מפרש"י כי ראיה גמורה אינה. תו מה שמבואר מתוך דבריו כיון דאינו מחויב למכור רק משום השבת אבידה אינו חייב באבידה לטפל במכירה כולי האי אין זה ברור כלל לע"ד דלדעת הרמב"ם מה' אבידה דשומר אבידה הוה ש"ש אי רואה שהאבידה הולך לאיבוד צריך לעשות תקנה שלא יתאבד כיון שכבר זכה באבידה וכל שלא עשה כן אע"ג דפשיע' לא הוי מ"מ אונס ודאי לא הוי וחייב לשלם לדעת הרמב"ם (וכן משמעות לשונו קצת בה' פקדון יע"ש) כדין ש"ש ולהחולקים הוי שומר חנם והוי ספיקא דדינא כמבואר בב"י סי' ע"ב וא"כ ה"ה הכא בנדון דידן אף על גב דהוי שומר חנם מ"מ בהגיע סמוך לשש דנתחייב מטעם השבת אבידה הוי כש"ש באותה שעה כיון שהפקדון בידו והו' באותה שעה כשומר אבידה והוי כש"ש לדעת הרמב"ם משום פרוטה דרב יוסף וכמ"ש בספרי תורת השלמים שאלה ט"ו יע"ש אם כן לדעת הרמב"ם לכאורה יש לחייבו מדין שומר שכר באותו שעה על שלא מכר ואל תשיבני מהא דכ' הרמב"ם ובש"ע ח"מ ס"ס רצ"ב דאם מכר הפקדון על פי בית דין יש לו רשות להשתמש במעות לפיכך הרי הוא עליהן ש"ש משמע דאי לא ה"ל רשות להשתמש במעות לא ה"ל ש"ש אמאי לא אמרינן דהוי כש"ש מכח שנעשה שומר אבידה בשעת דמכירה כיון שהולך לאיבוד אי משום הא לא תברא דודאי אחר שכבר מכר הפקדון אם כן כבר קיים השבת אבידתו לענין זה ואחר כך לא הוי רק על המעות כמו שהיה מתחלה על הפקדון שומר חנם אי לאו משום דיש לו רשות להשתמש בו וק"ל משא"כ באותו שעה שהולך לאיבוד הוי כשומר אבידה ממש. אך יש לפטרו מטעם אחר והוא מה שאיתא ב"ס ור' הרמב"ם ובש"ע ס"ס רצ"ב וז"ל בד"א בפקדון שהלכו בעליו למדינת הים אבל היה עמו באותו ארץ הרי לא יגע בו אף על פי שיאבד עכ"ל מטעם דאיהו אפסיד אנפשי' וכאבידה מדעת דמי ואם כן ה"ה הכא ואף דלשון הרא"ש והטור דוק' שהו' עמו באותו עיר כבר כ' הסמ"ע שם דעיר לאו דוקא יע"ש ועוד דאי תימא דדוקא עיר היינו דוקא בהני שהולכין לאיבוד או ערקב או להחמיץ דכיון שהמפקיד לא היה בעיר ולא ה"ל לידע שפירותיו הולכין לאיבוד לכן על הנפקד לחייב בהשבת אבידתו מימשא"כ בחמץ בפסח כיון שהמפקיד ידע שחמצו הו' ביד הנפקד ויגיע זמן אסורו ה"ל למכרו במקומו אף שהיה רחוק מן החמץ אפשר לו לעשות תקנה בענין המכירה כמבואר בתשובת מהר"ס לוי סי' י"ב וע"ל סי' תמ"ח ואף על גב דהנפקד לא הי' יכול בסמוך על זה וה"ה מחוייב לבערו כמ"ש המ"א מ"מ ה"ל להודיע בכתב או על ידי שליח להנפקד ואם לא מכרו והודיעו

לנפקד איהו דאפסיד אנפשיה ואבידה מדעת הוא ומכל מקום הנפקד מחויב לבערו כדי שלא יעבור המפקיד בב"י. אכן אם המפקיד היה במדינת הים בענין שאי אפשר להודיע ואם כן אף אם היה מוכרו במקומו מכל מקום על הנפקד לבערו על כן מחויב למוכרו משום השבת אבידה ואפשר לחייב אם לא מכרו לדעת הרמב"ם כמו שכתבנו אבל מ"מ פשיעה ודאי לא הוי כמו שהוכחנו ואפטרופוס שלא מכר החמץ ודאי אין לחייבו כיון שאינו חייב אלא בפשיעה כמבואר בח"מ סי' ר"ן יע"ש כנ"ל ברור:

ט **מותר** וכ' מ"א בשם ב"ח דוקא אם שפחה קנא' בלי ידיעתו אז מותר הבעל הבית ליהנות ממנו אבל אותו האיש שקנאה אסור להנות ממנו ע"כ. וקצת מאחרונים מקילין בזה וכן נראה דעת הש"ע כאן וגיסי הרב בספרו א"ז כ' דאחר שש עד הלילה אכן חליפי חליפין יש להתיר אף לדידיה ול"נ דאף המחמיר לדידיה בחליפין תוך הפסח היינו דוקא כסות פירות וכלים שהוא דבר הניכר ונראה כ"כ תוס' פ"ק דחולין דף ד' ע"ב ומבואר שם בפסקי תוס' שתירוץ זה עיקר להלכה אבל דמיו מותרין אפי' לכתחלה וכן משמעות התו' ריש פ' כל שעה ועיין בתשובת שער אפרים סי' ד' וכל זה דוקא חליפי החמץ מותרין אבל החמץ עצמו אף שנחלף וחזר וניתן לישראל מ"מ באיסור הראשון קיימא כמשמעות הש"ס ופוסקים דחמץ של ישראל שעבר עליו פסח דאסור בהנאה דלא כמשמע שם בתשובת שער אפרים להתיר אף החמץ עצמו כה"ג בהנאה ובקונטרס אחרון הרגיש ג"כ גיסי הרב עליו בזה שהוא פשוט לאיסור:

י **שחמץ אינו תופס דמיו**. וחליפיו מותרין ונראה לי דה"ה בדגן שנתחמץ ועבר עליו פסח ונזרע דגדוליו מותרין דחליפין כגדולין ועיין בנדרים דף מ"ז וצ"ב נ"ז בסוגיא דש"ס ובפ"ק דשבת אע"ג דגדולי תרומה אסורין משום דדלמא משהי ליה ואתא לידי תקלה אבל בחמץ שעבר עליו פסח דרבנן לא גזרו האי בדבר שזרעו כלה וכ"כ בספרים ותוס' פ"ק דפסחים דגדולי איסורי הנאה מותר:

## סימן תמד

א **כדלקמן סי' תס"ב**. אף דאין ענין לסי' תס"ב דאפשר דדוקא התם תוך הפסח נוהגין לאסור משום דלמא אתי לאכול אותה לילה ראשונה משום חובת מצה וכמבואר בטור וב"י לקמן סי' תס"ב וכ' שם הב"י ואין טעם במנהג ההוא לגזור ולחשוש מה שלא חששו חכמי התלמוד וחכמים אחרונים א"כ הבו דלא נוסיף עלה בערב פסח דאיכ' היכרה טובה שהרי אסור לאכול באותו זמן מצה גמורה ואפשר דכוונת הרב כיון שאין נוהגין במדינות אלו בפסח במצה עשיר' לא אטרחהו כולי האי בשביל סעודה ג' שבע"פ ללוש

מצה עשיר' ויוצאין במיני פירות וכו' אבל היכ' דיש לו מצה עשיר' מותר לאכלו בסעודה שלישית ואין בזה משום מבטל המנהג אכן מהרי"ל הל' שבת הגדול ובהג"ה סמ"ק סי' רי"ט כ' ג"כ דגם בע"פ אין לאכול מצה עשירה משו' דחיישי' שמא נתערב בו מעט מים ומחמיץ אף שיש תקנ' בשימור לפי מ"ש לקמן סי' תס"ב מ"מ חיישינן דלא לעבוד שימור כיון שהוא מי פירות ולא אסיק אדעתיה למיחש שנתערב בו מעט מים ואחר זה נמשך הרב:

ב **במיני פירות או בשר ודגים**. אע"ג דלעיל סי' קצ"א מבואר דיותר טוב לעשות בבשר ודגים מפירות וכאן כתב הרב פירות תחלה נ"ל דמשום מצה לתיאבון יותר טוב לקיים במיני פירות שאינו משביע כולי האי ועוד כיון שדרך בבשר ודגים ללפת בו את הפת חיישי' דלמא אתי למטעי לאכול בו מצה ובמג"א כתב וגם בע"פ יותר טוב לקיים אותו בבשר ודגים ואין זה משמעות לשון הרב כאן אלא כמ"ש כתב עוד בשם הזוהר לעסוק בתור' במקום סעוד' ג' וכתב במהרי"ל וראוי לעשות במצה מבושלת ולא ראיתי נוהגין כן עכ"ל וכתבו האחרונים דמ"מ טוב לעשות עוד סעוד' בשחרית קודם זמן הביעור כיון דיוצ' בזה ע' ב"ח:

ג **טוב לבער בע"ש** וכדין הביעור שיתבא' בסמוך סי' תמ"ה סעיף א' ובהג"ה שם ע' שם:

ד **קודם חצות** כמבוא' לעיל סי' תצ"ד ועל הביטול לא כתב דטוב לבטל בע"ש קודם שעה ששית כדי שלא יבא לטעות בשאר שנים לפי שהביטול יכול לעשות בזמנו בשבת בע"פ כמו בכל ע"ש משא"כ הביעור דא"א בשבת זה נראה כוונת רמ"א בהג"ה דהיא לכאור' כפול שכ"כ המחבר בסעיף וי"ו להדיא אלא דכוונתו כמ"ש וע' במ"א שרוצה ליישב ג"כ הגהות רמ"א כאן עכ"פ אין מן הצורך כלל לבטל בע"ש רק בלילה בשעת הביעור ובשבת והוא פשוט וע"ל סי' תל"ד:

ה **וא"א לקנחו**. והיכי דאפש' לקנחם אסור להדיחם כיון שא"צ להם כמבואר לעיל סי' שכ"ג וכ"כ מהרי"ו סי' קצ"ג וכתב עוד שטוב לבשל בכלים חדשים וע"ל סי' תע"א:

ו **ינער המפ'**. ואותן פירורין דקים וקינוח הקערות כתב הרא"ש דא"צ להוציא' מרשותו דנדרסין ומתבערין מאליהן ומהרי"ו בסי' קצ"ג כתב שאם אין לו עכו"ם שיכבד לו הבית יכבד הישראל ע"י שינוי בבגד וכ"ש במקום שיש נסרים דליכא למיחש לגומא עכ"ל:

ז **על מנת שלא לצאת בה**. משמע אבל בסתם אסור בחמץ דדמי לשאר חפצים שנתבארו לעיל סי' שכ"א לפי שאין דרך לאכול החמץ בבית ישראל וכן משמע במרדכי פרק קמא דשבת לדעת י"א וכ"כ שם בגדולת מרדכי וזה נ"ל פשוט כוונת לשון המחבר ודלא כהמ"א אף דלעיל סי' שכ"ה ס"ב בהג"ה כתב דמותר לשלוח אפי' ע"י עכו"ם לצורך

מצוה כגון להוצי' החמץ מבית בפסח אפ"ה סתם כאן כדברי המחבר לאיסו' משום דכאן מיירי שיש לו עוד תקנה על החמץ כגון ליתן לפני כלבו ובהמתו דבר שמזונותי' עליו כמ"ש הרוקח סי' רס"ו וע"ל סי' שכ"ד או לדעת קצת פוסקים לזורה לרוח כמבואר לקמן סי' רמ"ו ע"ש בס"ק ט' ואם כן ליכא צורך מצוה כיון דאפשר בענין אחר וזה דקדק המחבר יכול ליתנ' לעכו"ם לשון רשות ואלמלא היה חובת מצוה ה"ל לכתוב ל' שמחויב ליתנו לעכו"ם מה שאין כן לעיל מיירי דא"א בענין אחר דאז הוי צורך מצוה כנ"ל פשוט דלא כמקצת האחרונים שמדחיקים מאוד לחלק בכמ' גווני ליישב קושיא זו ואינו עולה דבריהם לפי לשון המחבר והג"ה וכמ"ש הכל נכון:

ח **ודבר מועט**. ואם שכח למכור חמצו שיש לו בחדר מיוחד בע"ש צריך לתת בשבת במתנ' לעכו"ם החדר עם מסיר' המפתח ואפשר דאפילו מכיר' ג"כ שרי ולא הוי כמקח וממכר דאסור בשבת כיון שאינו עושה רק לינצל מאיסור חמץ וכה"ג כתבו תוספת בעירובין דף ס"ו ד"ה יפה דמותר לשכור רשות מעכו"ם בשבת ולא הוי כמו"מ לפי שאין עושין אלא להתיר טלטול כמבוא' לעיל סי' שפ"ב ושפ"ג ע"ש אך מכל מקום היכי דאפשר במתנ' עבדינן אם ידע שהעכו"ם יחזור לו אחר פסח כמבוא' לקמן סי' תמ"ח:

ט **כדרך שהוא מבטל בשאר שנים**. ע"ל סי' תנ"ה מדין שאיבת מים כשחל ע"פ בשבת וע"ל סי' תנ"ו מדין אם שכח ליטול חלה מפת שאפה לצורך שבת וע"ש וכתב בס"ח דלא יאריכו בתפלה לאמרו אות' בנחת בשבת זו משום אכילת חמץ וכן נוהגין:

י **לאכול מסעורת אירוסין**. וה"ה סעודה של סבלונות או סעודת קנין שעושין עכשיו בשעת השידוכין גם כן מיקרי סעודת מצוה אף על גב דאסור לעשות סעודת אירוסין בע"ש וע"ע מ"ש האחרונים ליישב קושיא זו וע' ברמב"ם פ"ה מה' דעות שכתב דלא מקרי סעודת מצוה שת"ח רשאי להנות ממנו אלא בבת תלמיד חכם לתלמיד חכם והכסף משנה שם כתבו שזה רק מדרך מוסר ולא אמרו פרק אלו עוברין דלא מקרי סעודת מצוה אלא בבת תלמיד חכם לעם הארץ ובת כהן לישראל משא"כ היכי דשניהם שוים אף שהם עמי הארצים מקרי סעודת מצוה ע"ש עיין במרדכי פ' מקום שנהגו מדין סעודת מצוה:

יא **בבית חמיו**. לאו דוקא החתן עצמו אלא דה"ה לאחר שהולך לסעודת מצוה כן משמע ברמב"ם פ"ג מה' פסח וכ"כ המ"א ועיין לעיל סי' תקנ"א:

יב **יבטלנו בלבו**. ואם הוא אחר זמן הביעור דאז אינו יכול לבטלו כמבואר לעיל סי' תל"ד ובסמוך סעיף א' חוזר ומבער וכ' המ"א אם הולך להתעסק במת מצוה אינו חוזר ומבער:

יג **אפי' יש שהות.** ואפי' לאחר זמן הביעור שאין יוכל לבטל ויש שהות עדיין להציל אפ"ה לא יחזור דחיישינן שמא יטריד בביעורו ומתבטל מהצלת נפשות כ"כ הכ"מ פ"ג מה' חמץ ומצה דלא כמ"א שכ' להיפך:

יד **ואם יצא לצורך עצמו.** נמשך אחר לשון הרמב"ם שכ' בב"י דמסתימות לשונו מבואר דחולק על הטור בשם הרא"ש והירושלמי שפסקו דאפי' הולך לערב כדי ללמוד תורה חוזר שמעש' גדול מן התלמוד ומ"מ נראה דעיקר כדעת הטור והרא"ש וכן נראה דעת האחרונים ואף שרמ"א לא הגיה כאן כלום אפשר שסמך עצמו על מ"ש בס"ס תל"א דאפי' אם התחיל ללמוד צריך להפסיק משום בדיקת חמץ שהוא תכלית הביעור וכ"ש כאן. ומה שמקשה המ"א דאמאי אמרינן הכא דחוזר משום מצות ביעור דרבנן מהא דמותר ליכהן לטמא בבית הפרס דרבנן כדי לילך ללמוד תורה ע' מה שתירץ בזה ולע"ד מעיקרא לא קשה מידי דהא אמרינן הטעם דמעשה גדול מן התלמוד משמע דדוקא מעשה שהוא מצות עשה (דוגמ' לדבר עשה דוחה לא תעשה) אפי' דרבנן כגון בדיקות ביעור חמץ משא"כ טומאה בבית הפרס דהוא רק לא תעשה דרבנן וק"ל ובלא"ה אין לדמות גזירת חכמים זו לזו דלפעמים העמידו דבריהם במקום כרת ופעמים לא העמידו דבריהם במקום כרת הם אמרו והם אמרו כמבואר בתשו' רמב"ם סי' קכ"ז ע"ש:

טו **פחות מכאן מבטלו.** ואחר זמן הביעור דאינו יכול לבטל חוזר עד כזית ופחות מכאן אין חוזר כן משמעות התוספת ס"פ אלו עוברין בשם הירושלמי וכ"כ המ"א:

## סימן תמה

א **שורפו או פוררו וזורה לרוח** זה הוא פלוגתא במתני' דריש פ' כל שעה ר' יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה וחכמים אומרים אף מפרר וזור' לרוח או מטיל לים ופסק הרמב"ם שהוא כלשון המחבר כחכמים ואף שהרמב"ם פסק סוף הל' פסולי המוקדשים כחכמים דסוף תמורה כל הנקברים (פי' שזור' לרוח או מטיל לים הוי בכלל נקברים כמ"ש הטור) לא ישרפו צ"ל דוקא בהני דקתני רק נקברים משא"כ בחמץ דחכמים קתני בהדיא דנשרף ונקבר אין זה בכלל סתם נקברי' ולכן לא קחשיב הרמב"ם שם חמץ לא בכלל נקברים ולא בכלל נשרפים וכ"כ בתשו' אמונת שמואל סי' נ"ה ואין להקשות אכתי כיון דעכ"פ הנקברים אסור לשרוף מטעם כיון דנקברין גחלתן ואפרן אסור ונשרפים אפרן מותר וא"כ אתי לאקולי בגחלתן ואפרן וכה"ג כ' הרמב"ם שם סוף הל' פסולי המוקדשים להדיא וז"ל כל הנקברים לא ישרפו אע"פ שאתה מחמיר בשריפתו אתה מיקל באפרן וא"כ כיון דבחמץ גחלתן ואפרן אסור כנקברין א"כ איך ישרפו י"ל משום

חומר' דחמץ יותר משאר איסורי הנאה דקעבר על ב"י וב"י וכמ"ש תוס' ריש פסחים א"כ טפי עדיף להחמיר בשריפתו דשוב לא אתי לידי איסור בל יראה ובל ימצא אף שהיקל באפרן ועי"ל כיון דכ"ע מבערין כדינו קודם שש (כנ"ל סי' תל"ד) אז גחלו ואפרו מותר בהנאה רק אם לא בערו מבערו אח"כ והוא מילתא דלא שכיח לא גזרו חכמים כל זה נ"ל לדעת הרמב"ם אך הר"י והרא"ש אף שיש להם גירסא אחרת בדברי חכמים ולא גרסו אף מפררו רק מפררו וכו' מ"מ ס"ל דמותר לשרפו אף לחכמים וכדאי' להדי' שם בש"ס אליבא דחכמים טעמייהו לא מצא עצים לשורפו יהא יושב ובטל והתורה אמרה תשביתו מ"מ והרא"ש פסק להדיא בפרק כל שעה כל הנקברים אם רוצה להחמיר על עצמו ולשורפן רשאי כרבי יהודה דסוף תמורה והטעם צ"ל דכיון דסתמ' דמתני' דפטר חמיר מוקי התם כר' יהודה וזה טעם מנהגינו דנוהגין לשרוף החמץ שיוצאיו אליבא דכ"ע אף לאותן הפוסקים כר"י דאין ביעור חמץ אלא שריפה (ע' בבית הילל בי"ד סי' רצד ובאו"ה כלל ך"א דין י"ג) והארכתי בכל זה לפי שראיתי במ"א שפי' סוגיא דש"ס אליבא דהרמב"ם בדרך דחוק ורחוק מאוד גם מ"ש כדעת הרי"ף והרא"ש ג"כ אינו והדברים ברורים כמ"ש:

ב **החמץ קשה** וה"ה אם היו חטין בשק מפזרן מן השק וזורקם לים אבל א"צ לטחנם לפררם וכן משמעות רש"י והפוסקים ובמ"א כתב דמשמעות המ"מ לדעת הרמב"ם דגם החטים עצמן צריך לפרר ואין דבריו מוכרחים כלל גם לא ראיתי נוהגין כן וכתב עוד המ"א דאם משליכו לבית הכסא א"צ פירור ולא גזרינן שמא יבא לאכול ממנו בעל חיים כגון כלב או חזיר או דגים במים כיון שאינו נותן לפניהם כדי לאכול אך אם יש לו מים מכונסין עם דגים אסו' להשליך לתוכו עכ"ל ובאו"ה כלל ך"א דין י"ג כתב וז"ל נוהגין לשפוך התבשיל של בשר וחלב בבית הכס' ויהיה קבורתו או לנהר דהוי כנשרף שאין יכול להנות ממנו שום ברי' ולא לרחוב אף שאין שם כלב עכ"ל:

ג **וטוב לשורפו ביום**. דהיינו קוד' שעה ששית וכתב מהרש"ל בתשובה סי' כ"ו שיש לשרוף בהושענ' וכה"ג כתב מהר"י סי' קנ"ג דיש להסיק התנור בלולב ומהר"י היה רגיל לעשות ממנו היסק בפי התנור בשעת אפיית המצות וע"ל סי' ך"ה:

ד **הרשות בידו**. ובתשובת מהרי"ק סי' ק"ע כתב וז"ל ואפ"ה מקיים מצות דתשביתו בזמנו כיון שבשעת הביעור אין לו חמץ בתוך ביתו אפי' ביערו שלשים יום קודם פסח עכ"ל: ואם נתנו לעכו"ם כו' (כתב הב"ח בתשובה סי' קמ"ז דאסור לתת לעבדו ולשפחתו חמץ הנשאר ביום י"ד אם החמץ רב שא"א לאכלו קודם זמן איסורו מאחר דמזונותיהם עליו ה"ל כפורע חובו באיסור הנאה עכ"ל):

ה **מותר להנות בפחמין שלו.** בטור משמע דאפ"ה ישרפו בפני עצמו ולא יהנו ממנו בשעת ביעורן וזה שמדקדק דמותר ליהנות בפחמי'. אבל לא בשעת שריפה וכ"כ מהרש"ל בתשובה סי' פ"ו וכ"כ במהרי"ל בהל' בדיקת חמץ בשם מהר"ש אכן במהרי"ו סי' קצ"ג משמע דקודם שש אף בשעת שריפה מותר ליהנות ממנו:

ו **הרי זה לא יסיק בו.** כתב הבית הילל בסי' קמ"ב ס"ק א' דשלהבת של חמץ מותר דלא גרע מעצים של עכו"ם דאפרן אסור ואפ"ה שלהבת מותר וא"כ גבי חמץ נמי אע"ג שאפרן אסור מ"מ שלהבת מותר וזה פשוט עכ"ל ולא ירדתי לסוף דעתו כי פשוט היא להיפך בביצה דף ל"ט דגרסי' התם במתני' שלהבת של הקדש לא נהנין ושל עכו"ם מותרת ומקש' הש"ס מ"ש ומשני דעכו"ם בדילי אינשי מיניה לא גזרו רבנן משא"כ דהקדש דלא בדילי אינשי מיניה גזרו ביה רבנן ופרש"י ותוספ' שם דאע"ג דבפ"ו דפסחים קאמר דדם של הקדש א"צ לכסותו מפני שבדילים ממנו אלמא משמע דמהקדש בדילין מ"מ נגד עכו"ם מקרי לא בדיל משא"כ לגבי חולין מקרי בדיל מיניה עכ"ל תוס' הרי דבהקדש אסור להנות משלהבתו אע"ג דבדילי מיניה נגד חמץ כ"ש חמץ דלא בדילי מיניה כלל וכדאיתא להדי' בריש פסחים דף י"ח מכ"ש דשלהבתו אסור' והוא ברור ופשוט דלא כב"ה:

ז **אסורין בהנאה.** עיין בב"י סי' זה ובי"ד סי' קמ"ב דמדמי חמץ לשאר איסור הנאה דאין הפת והתבשיל נאסר אלא כשאבוק' כנגדו וכן משמעות התו' דפסחים דף ה' ע"א ד"ה ואומר ע"ש אכן הסכמת אחרונים שם וכאן לאסור אף בבישל' או נאפ' אצל גחלים או בחומו של תנור וזה ג"כ דעת הב"י והרב שלא הגי' כאן דוקא כשאבוק' כנגדו כמו שהגי' בי"ד סי' קמ"ב סעיף ד' ע"ש גם מבואר מדברי אחרונים אלו דאין לו תקנה בהולכת הנאה לים המלח (וכתב עוד המ"א אפי' אם היה כאן גם כן עצים דהתיר' לא מהני אף דהוי זה וזה גורם ע"ש) וכתב הש"ך שם בי"ד בסק"ח שמותר למכרו לעכו"ם חוץ מדמי איסור שבו רק שיהיה בענין שלא יחזור וימכרנו לישראל וכ"כ גם כן הש"ך שם בי"ד סי' ק"י ובפר"ח שם וכן משמעות הפוסקים אכן המ"א כתב וז"ל אבל מלשון המ"מ שכתב אין לו תקנה משמע שאין לו תקנה כלל והטעם כמ"ש המרדכי פ"ב דביין נסך שהוא דאוריית' וה"ה בחמץ לא מהני מכירה חוץ מדמי איסור שבו ובתוספת פסחים דף ע"ה משמע דכשאבוקה כנגדו אסור מדאוריית' ואם כן לא מהני מכירה לעכו"ם עכ"ל הנה מדברי המ"מ אין ראיה לפי שהוא נמשך אחר דעת הרמב"ם דס"ל דהשלכת דמי הנאה ולמכור חוץ מדמי איסור הכל הוא דין א' כמבואר מדבריו כמה פעמים ולא ס"ל כוותיה וע' בי"ד בב"י סי' קל"ו. ומ"ש הטעם בשם המרדכי לא עיין היטב שם דהמרדכי לא קאי

אלא היכי שגוף האיסור דאוריית' מעורב בו משא"כ כאן שנהנה רק מן האיסור כמבואר מהגוף הראיה שהביא המרדכי מפ' השוכר את הפועל דהלכה כרשב"י חביות בחביות אבל לא יין ביין וכמבואר בי"ד סי' קל"ו לכן נ"ל עיקר כש"ך שם כי דבריו ברורים בראיות מוכרחים ע"ש וא"צ באין אבוקה כנגדו והוא רק איסור דרבנן וע' בתוס' פ"ק דפסחים ד' ה':

ח **הפחמין שלו.** וה"ה אפרן ואם קידש בהן אשה כיון דיש פוסקים דהלכה כר"י דאין ביעור חמץ אלא שריפה וכל הנשרפין אפרן מותר על כן הוי ספק קידושין כ"כ האחרונים בא"ה סי' ד"ב ובלא"ה נ"ל דהוי קידושיו וצריכה גט כיון שגחלתן ואפרן הוא רק איסור דרבנן ואף אם נדמהו לחמץ דרבנן בשעות דאורייתא מ"מ הוי ספק קידושין כמבואר שם בא"ה סי' כ"ח סעיף ד"א וע"ל סי' תמ"ג סק"ו:

ט **אסורין בהנאה.** ומ"מ מותר לכסות בו דם שחיטה משום דמצות לאו ליהנות נתנו ומה"ט מותר לכסות בעפר עיר הנדחת בס"פ כיסוי הדם ומשמע שם דאפי' לכתחלה מתיר רבא לכסות בה אך בשכ"ג נמשך אחר תשובת מהר"מ דיבונו דף ק' שמדחיק לתרץ כן דברי אביו אבל באמת הוא להדיא נגד משמעות הש"ס שם ול"ד לשופר של עיר הנדחת דלא יתקע בו לכתחלה משום דמאיס משא"כ לענין כיסוי דם כמ"ש תוס' שם וע"ל סי' תרנ"ה:

י **יכול להשליכו במקום שעורבין מצוין.** ע' בט"ז שמקשה דמ"ש כאן מדלעיל סי' תל"ח בעכבר שגררה ככר לפנינו דאין ספק אכילת עכבר מוציא מידי ודאי וצריך בדיקה ובאמת לק"מ דדוקא בעכבר שדרכה לגרר במקומות המכוסין כגון חורים וסדקים לכך צריך בדיקה משא"כ במניח אותם במקום מגולה לפני עורבים דמסתמ' יראה אותו כשלא יאכלי שאין דרכם לטמר ולכסות מבני אדם כמו עכברים ומה שמקשה עוד הט"ז ושאר אחרונים מדלעיל סי' תל"ג כבר ישבתי שם הכל על נכון בס"ק י"ב ע"ש:

יא **שהמקום הפקר** כתב הט"ז והמ"א דלא הפקר ממש קאמר כגון שמונח בר"ה דאז לכ"ע א"צ לבער כיון שאינו מונח ברשותו וקודם זמן אסורו אפי' לכתחלה סגי בהפקירו (ע' בש"ס דב"ק דף ך' ע"ש) אלא דהכא מיירי בחצר שלו וקראו הפקר כלומר שהחמץ מופקר לעורבים וכיוצא בו ומה שהקשה הט"ז על לשון הגהות מיימון שהובא בב"י לק"מ דודאי דברי הג"ה מתחלה מיירי בזמן הביעור דאז צריך ביעור דוקא ולא מהני אפי' בהניח במקום הפקר כמבואר מהראיה שהביא מהירושלמי אך סוף דבריו מיירי בחצר שלו והוא ברור דלא כב"ח שפי' בסי' תל"ג דהגה"ת מיימוני מיירי בחצר של שני שותפין ויפה השיג עליו הט"ז וז"ל דשותפים חייבים ממש כמו אדם א' לכל מילי עכ"ל ואין

להקשות דהא כתיב לא יראה לך חמץ ומתיבת לך יש למעוטי דשותפין וכדאיתא בחולין דף קל"ו ע' בתוס' בסוכה דף ע"ב י"ל דהא כתיב תשביתו שאור מבתיכם דמשמע אפי' דשותפין ולך למעוטי של הקדש ושל אחרים כדאיתא שם בפסחים:

## סימן תמו

א **ויבערנו מיד**. ויברך על ביעור חמץ כ"כ המ"א וכ"כ לעיל ס"ס תל"ה אע"ג דמדאורייתא כבר יצא בביטול מ"מ צריך לברך כמו בשאר מצות דרבנן ואף בנתחמץ תוך הפסח יש לברך ואפשר דאפי' בתערובת משהו דהוא ג"כ דרבנן יש לברך על ביעור אכן המ"א כ' דאין לברך על התערובת משהו ועמ"ש לעיל סי' תל"ה סק"ה:

ב **ואם הוא י"ט**. לכאורה משמע דדוקא בי"ט אסור לשורפו משא"כ בעי"ט מותר להציל בו את האור סמוך לחשיכה והיא דולקת והולכת בי"ט ול"ד לדעיל סי' רנ"ה דאסור להדליק עד שיצית האור ברובו דהתם מדליק כדי שיהנה ממנו כדי להתחמם וכיוצא בזה על כן חיישינן וגזרינן שמא יחתה משא"כ כאן אכן בתשו' הרשב"א סי' ע"א כ' דלמאן דאוסר לשרוף החמץ בי"ט אסור ג"כ להציל בו את האור מעי"ט והיא דולקת והולכת בי"ט וכדאיתא בירושלמי כן גבי שמן שריפה ובמדורת קדשים עכ"ל:

ג **יכפה עליו כלי**. דעת הטור אפי' לא בטלו ג"כ אסור לבערו וכן נראה ממשמעות הרמב"ם פ"ג מה' חמץ ולא אמרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ונתבאר הרבה טעמים על זה עיין בכסף משנה שם ובמ"מ ובתשו' מהר"מ מלובלין סי' ך' ואפי' טלטול לא התירו כגון להטיל אותו לים או לזרות לרוח אכן באמת דעת שאר גדולי פוסקים מבואר דדוקא בביטול דאינו עובר על בל יראה סגי בכפיית כלי אבל בלא ביטל אתי לאו דב"י ודחי עכ"פ טלטול דרבנן ואפי' לשרוף מותר דאמרינן גם כן מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה שלא לצורך כמ"ש הר"ן והר"ר יחיאל בטור ורש"י והגהות מיימוני והריב"ש בתשובה סי' ת"א וסמ"ק והאגודה פ"ק דפסחים והכל בו סיים ומיירי שבטל קודם זמנו והרמב"ם ז"ל אוקמה כשלא בטל ואין הכל מודים לו עכ"ל וכן משמע קצת בסוגיא דש"ס פ"ק דפסחים דף ה' ע"ב גבי ש"מ לא אמרינן וסוגיא דתוס' שם דלא כפי' הכ"מ אליבא דרמב"ם יע"ש וכן יש לכאורה לדקדק מדברי רב עצמו דא' יכפה עליו כלי דאם איתא דמיירי אף בלא ביטלו א"כ הא דקאמר שם בש"ס אמר רבי יהודה אחר רב הבודק צריך שיבטל מ"ט גזירה שמא ימצא גלוסק' יפה ודעתיה עילוה וכו' ולמה לדחוקי כולי האי בטעמו דרב הלא בפשיטות יש לו' טעם דרב כשמעתייהו דדלמא ימצא בי"ט דאז אין יכול לשורפו ולא איצטריך לטעם דחוק דרש"י ותוס' יע"ש

אלא ודאי דאף בי"ט מותר לשרפו אם לא ביטל וכ"כ הב"ח אבל הסכמת רוב האחרוני' כמשמעות הפסק בש"ע דאין לו שום תקנה אלא בכפיית כלי וכן נהג מ"ו חמי הגאון זצ"ל ואפי' ע"י אמירה לעכו"ם לזרוק לים ג"כ לא התיר וכן מסיק המ"א מ"מ היכי דנהג היתר נהוג ויש להם על מה שיסמכו כמ"ש שכן דעת גדולי פוסקים:

ד **שלא יוכל לטלטלן**. וראוי ליזהר כל מורה הוראה ליחד חדר או תיבה מסוגרת (וכה"ג כ' בתשו' מהרי"ו סי' קצ"ג לענין חלה ע"ש) כדי כשיחמיץ איזה דבר לשואלו שיכול להשליכו שם מיד ולא יטלטל תו ובאמת ראיתי המנהג שאחר שהחמיץ להם מטלטלין אותו מבית הנשאל לבית השואל והוא איסור גמור ואולי מהאי טעמא אין נזהרין בזה באיסור טלטול לפי שע"פ רוב ההוראות הם רק חומרא בעלמא על כן נוהגין להקל ולטלטל כיון שע"פ הדין מותר באכילה או בהנאה בתיסור משהו לדעת קצת פוסקים לכך מטלטלין אותו חמץ מ"מ אין זה נכון דא"כ יטלטלו ג"כ לבערו מיד להטיל לים גם בב"ח משמע דהסבר' להיפך שכ' וז"ל ותבשיל שנמצא בו חטה אפילו בי"ט שני ישהנו עד ח"ה כיון שאינו חמץ גמור וע"ל סי' תמ"ז:

ה **ויש מי שאומר די"ט שני**. כן כ' בב"י בשם א"ח ובט"ז כ' שזה גם כן דעת הרמב"ם פ"ג שכ' וכופה עליו כלי עד מוצאי י"ט הראשון ומבערו משמע דמותר לבערו בי"ט שני ובאמת אין דבריו מוכרחים די"ל מ"ש מוצאי י"ט הראשון לאפוקי מוצאי י"ט אחרון של פסח קאי דלא תימא שאסור לשרפו בח"ה וכאשר נשמע מדעה זו הטור ושאר פוסקים וכן משמעות הטור דאין חילוק בין י"ט ראשון לשני שכ' וז"ל המוצא חמץ בביתו אם הוא בח"ה יוציאנו מיד משמע דדוקא בח"ה מה שאין כן ביום טוב שני יכפה עליו כלי וכ"כ בשכ"ג וזה נ"ל גם כן כוונת הטור במ"ש ואם הוא י"ט יש אומרים שיכפה עליו כלי עד הלילה שיוציאנו עכ"ל ומתמיה הב"י דלמה כתוב הטור בלשון יש אומרים הלא הדין פשוט בגמ' ע' בב"י שמדחיק לתרץ ולהכניס פלוגתא בדעת הטור שאין סובל כלל לשון הטור שהרי אח"כ נקט הטור פלוגתא זו להדי' ותרתי ל"ל. אכן לפי מ"ש ניחא דלכך נקט לשון יש אומרים משום י"ט שני דהיש אומרים סובר דימתין רק עד הלילה ומותר לשרוף בי"ט וכדעת א"ח לאפוקי מדעת הטור עצמו שכ' וסתם תחלה לאסור לזה אפשר גם כן דעת הש"ע שמתחלה סתם כלשון הטור ואח"כ כ' בשם יש מי שאומר בלשון יחיד וכן כ' גיסי הרב בסא"ז שכן נהג מ"ו חמי הגאון ז"ל וכן מסתבר מסתימות לשון הש"ס ושאר פוסקים דנקטו לשון י"ט סתם והכל בכלל דאין בין י"ט ראשון לשני כדלקמן סי' תצ"ו אכו בלא ביטול או כתחמץ תוך הפסח דאינו בכלל ביטול דאז לדעת הרבה פוסקים אף בי"ט ראשון מבערו וכמ"ש לעיל סק"ג עכ"פ אפשר לסמוך עליהם בי"ט שני וע"י טלטול

לים או לרוח או לבית הכסא ואם אפשר יעשה ע"י עכו"ם ואפשר דגם הא"ח עצמו לא מיירי אלא בלא ביטל וכ"כ בשכ"ג:

א **די"ט שני** כ' הב"ח בסי' זה ובתשו' ס"ס קכ"ד אם נמצא תערובת חמץ בז' של פסח יבערנו מיד דאם ישהנו עד שיכנס יום אחרון יהיה מותר להשהותה ונמצא שאיסור חוזר להיתרו עכ"ל וגיסי הרב בסא"ז והמ"א דוחה טעם של הב"ח וע' במ"א שכ' טעם אחר ול"נ טעם הדבר פשוט כיון שחזר להיתרו כמבואר בסי' תס"ז א"כ הוי כרוצה בקיומו של איסור ביום הז' דאסור לגבי חמץ כמבואר לקמן ס"ס ת"ן על כן יבערו ע"י טלטול לזרות לרוח או לים וטוב לעשות ע"י עכו"ם אם אפשר כן נ"ל:

ז **דוחפו בקנה.** ואסור ליגע בי דשמא יאכל ממנו כיון שאין החמץ שלו ואינו מבערו משא"כ בחמץ שרוצה לבערו מותר ליגע בו וכ' בתשו' הריב"ש סי' ת"א דאם נמצא חמץ ברשית הרבים פשיטא שלא יטלטלו דנמצא קונה בהגבהה והוי ליה חמץ שלי וקעבר על ב"י וב"י אפי' כדי שלא יוזק בו רבים לא יטלטלם ע"ש דבריו באריכות ולפ"ז אף בח"ה לא יטלטלו רק ישרוף במקומו אך אפשר כיון שמטלטל אותו כדי לשורפו מיד שפיר דמי ועיין בתוספת בפסחים דף ך"ט:

ח **דאסור לטלטלו.** אף ע"י דחיפת קנה כמבואר לעיל סי' שי"א ס"ח:

ט **בי"ט ושבת.** ומה"ט כשחל ע"פ בשבת הנותר אחר ה' שעות כופה עליו כלי אבל בשעה ה' שמותר בהנאה ומאכיל לחיה ולבהמה ולעוף מותר לטלטלו ג"כ כן משמעות הטור וכן מסיק הב"ח והמ"א:

י **דאזלינן בתר בתר'.** אפי' משתכח בגומ' שאינה מכוסה בקרשים נמי שרי דמאן דבדיק בגומא נמי בדיק כ"כ המ"א:

## סימן תמז

א **במשהו** וכתב הרב בתשובתו סי' ך"ח היכא דאיכא עוד צד להקל אפשר לסמוך על מ"ש המרדכי דיש לסמוך אשאלתות ויש להקל ולבטל חמץ בששים כמו שאר איסורים וכ"כ בתשובת מ"ב סי' ס"ט והובא ג"כ במ"א לקמן סי' תס"ז סק"ג ומ"מ למעשה נראה מדבריהם שאין סומכין על זה אא"כ דאיכ' עוד הרבה צדדים להקל:

ב **וצריך לשרוף הכל.** כן הובא בד"מ בשם המרדכי פ"ק דפסחים ופסקי מהרא"י ז"ל. וכתב בשכ"ג וז"ל ואני בדקתי במרדכי ופסקי מהרא"י ז"ל ולא מצאתי כן עכ"ל ובאמת נראה דכוונת רמ"א על מ"ש המרדכי שם פ"ק חטה שנמצאת בתרנגולת בי"ט צריך כפיית כלי כדי לשרפה בחול המועד עכ"ל. וכת' בפסקי מהרא"י אחר דברי המרדכי אלו

וז"ל ואין נראה דאחטה גופא קאי דפחות מכזית א"צ ביעור וכדאיתא בפ' אלו עוברין עכ"ל ואחר זה נמשך הרב בהגה. אכן כד מעיינן ודייקינן שפיר נראה להדיא דהמרדכי לא קאי התם רק אדין החטה עצמה לבערה ומדין התרנגולת עצמה לא מיירי התם כמבואר ג"כ מלשון המרדכי להמעיין שם ודין התרנגולת עצמה כתב המרדכי אח"כ בפ"ב דפסחים על התרנגולת שנמצא בה חטה וכו' ע"ש: ומדברי מהרא"י שכתב איו נראה דאחטה גופא קאי וכולי דבריו תמוהים מאוד לכאורה חדא מה הוכחה היא זו מכח דפחות מכזית א"צ ביעור הלא דעת גדולי פוסקים דגם פחות מכזית צריך ביעור ועכ"פ מדרבנן צריך לבערו וכמ"ש לעיל בסי' תמ"ב ס"ק י"ז וע"ש וא"כ מאי קשיא ליה על המרדכי ותו יותר תימא דאי פחות מכזית א"צ ביעו' א"כ אם אתרנגולת קאי דהיה רק תערובת ממשהו בעלמא מכ"ש שא"צ ביעור והוא פשוט ומבואר כמה פעמים בש"ס (ודלא כמ"ש הראש יוסף בסי' תמ"ב סעיף ק"ז הסברא להיפך כי דבריו דחוקים) ובאמת אפשר לתרץ דברי מהרא"י בענין שלק"מ ולומר דכוונת מהרא"י להיפך דמתחלה כתב דמנהג לשרוף התרנגולת מהאי דמרדכי. ואח"כ כתב על המנהג אין נראה כי אין ראיה כלל מהמרדכי זו דהמרדכי לא מיירי רק מחטה עצמה ואי תקשה בך דאם אחטה עצמה קאי והי' חמץ בעין בלתי תערובת וצריך ביעור מן התורה ליתי עשה דתשביתו ולידחי לאו דהבערה ובפרט שמתחמץ תוך הפסח דלא היה בכלל ביטול (וכמ"ש לעיל סי' תמ"ו שכן דעת כל גדולי פוסקים) על זה מתרץ דפחות מכזית אין צריך ביעור מן התורה ע"כ יכפה עליו כלי כנ"ל ליישב דברי מהרא"י להצילו מקושיות שהקשתי עליו. ועכ"פ דברי המרדכי אין לפרשו כלל דקאי אתרנגולת עצמה: ושוב מצאתי און לי באסור והיתר הארוך כלל ק"א דין יו"ד וז"ל וכתב במרדכי פ"ג דעכו"ם ובהג"ה מיימוני שהרשב"א ורשב"ם וראבי"ה המתירין חמץ שנתערב במשהו על ידי שישליך דמי הנאתו לאיבוד (ע"ש שמחלק בין במינו לשאינו מינו אפי' בס' ולא קי"ל כוותיה אלא דאין חילוק כמ"ש המחבר) והשאר מותר בהנאה ודלא כהרא"ש פ"ז דעכו"ם אבל באכילה אסור עכ"ל והכי נהיגין והא דכתב רי"ף והרמב"ם פט"ז דמ"א שאין מתירין במה שמשליך דמי הנאתו לים המלח (ע' בכסף משנה ולח"מ פט"ו מהמ"א שכתבו שגם דעת הרמב"ם כהראב"ד דבכל איסורי הנאה מהני הולכת הנאה לים המלח כמו ביין נסך ואין חילוק כלל) היינו לאכילה אבל להיתר הנאה היכא שנתערב כבר מודו דמותר בהנאה אבל באכילה אסור אף אחר פסח עכ"ל האו"ה הרי להדיא דדעת המרדכי כמ"ש וזה דעת האו"ה להלכה. ואין ספק שדברי האו"ה אלו נשמטו לפני הרב דאלו היה רואה אותן לא היה נמנע מלהביא דעתו כדרכו בי"ד ובתורת חטאת שנמשך בכל מקום אחר דבריו והארכתי בכל זה אף שאין

דעתי להרים ראש ולהקל במה שנתפשט איסורו על פי דברי רמ"א ואחרונים שנמשכו אחר דבריו אף שנ"ל עיקר כמ"ש מ"מ אין להקל גם הש"ך בי"ד סי' ק"י סק"א כתב שכן דעת גדולי פוסקים דלא מהני השלכת הנאה כדעת הרא"ש וכ"כ שם בפר"ח אף שדברי הש"ך אינם מוכרחים ובפרט לדעת הכסף משנה בשם הרמב"ם יע"ש מ"מ הבאתי דעת הגדולים המקילין דבמקום הפסד מרובה מאוד או בשעת הדחק המיקל להתירו בהנאה ולהשליך דמי הנאת חמץ משהו שמעורב בו לים לא הפסיד כי יש לו על מה שיסמוך וע"ל סי' תס"ז סעיף ט' יו"ד ומ"ש שם:

ג **ולמכור השאר**. ע' בש"כ בי"ד סי' קל"ו דאסור למכור לעכו"ם חוץ מדמי איסור שבו כל שגוף האיסור דאורייתא עצמו בלח מעורב בתוכו כדאמרי' סוף עכו"ם הלכה כרשב"ג חביות בחביות אבל לא יין ביין וכ"כ המרדכי בפ"ב דפסחים שהבאתי לעיל בסי' תמ"ה ע"ש:

ד **מיהו כלים שנתבשל בהם מותרין לאחר פסח**. הרוקח סי' רפ"ח כתב לשבור הכלי ובסי' רצ"א ותפ"ז כתב וז"ל והקורה שנתבשל בו משהו תוך הפסח לא יבשלו בו מינו אחר פסח עד שיבשלו בו שלשה תבשילין שאינו מינו כדאיתא בירושלמי בפסחים אלו עוברין אחר רב קדירה וכו' אבל קדירות קודם פסח בלעו התירא על כן אחר פסח יבשל אפי' מינו בהם עכ"ל וכל הפוסקים השמיטו הירושלמי בזה וסברי דאולי רב אזיל ג"כ לשיטתו כדאיתא בתלמודא דידן דקדרות בפסח ישברו לגמרי אבל לא קי"ל אלא כשמואל אליב' דר"ש כמבואר לקמן ר"ס תנ"א דמשהו להו עד אחר זמנו ועביד בהו בין במינן בין שלא במינן ולא חילקו בין קיבל טעם החמץ תוך הפסח או קודם וכן עיקר:

ה **בחמץ במשהו**. אם נתערב עוד בתערובת שנית במשהו דאיכא תרי משהו מותר כן מסיק הט"ז בי"ד סי' צ"ג ס"ק ט"ו ולקמן סי' תס"ז ס"ק י"ו וכה"ג כתב הש"כ עצמו בי"ד סי' קל"ד ס"ק ט"ז ובנה"כ השיג על הט"ז וטרח לתרץ דברי עצמו וע' מ"ש גיסי הרב בסא"ז ליישב דעת הט"ז וע' בע"ש ובמ"א לקמן סי' תס"ז ס"ק י"ג מבואר שדעתם עיקר להלכה כדעת הש"כ וכתב הש"ך שם בנה"כ שכן נתפשט ההורא' אצל כל בעלי הורא' לחומרא בתרי משהו. אבל לח בלח אוסר אפי' תרי משהו וכן מסיק ט"ז בי"ד סי' צ"ב וע"ש והסכים עמו הפ"ח בא"ח בסי' זה:

ו **לא היה צריך ששים**. בעטרת שלמה דף י"ח בדיני לב כתב וז"ל טהור מלוח וטמ' תפל גם בפסח יש להתירם וכן הוא במרדכי קצר לכן אם נפל חמץ על בשר מלוח אינו אוסר עכ"ל אזיל לשיטתו שפסק כן בכל איסור והיתר דטמ' תפל אף שנוגע ממש בטהור שמלוח מותר אכן הרב פסק בי"ד סי' ק"ה סעיף יו"ד דגם בשאר איסורים יש להחמיר

אם נוגע בטהור שלא במקום הפסד א"כ כ"ש בחמץ דיש להחמיר יותר אכן בספרי מנחת יעקב כלל ך"א ס"ק י"א כתבתי הסכמת אחרונים כמהרש"ל וכן עיקר ואין להחמיר אף בחמץ במקום הפסד או מניעת שמחת י"ט. והא דכתבו הפוסקים דין חטה שנמצאת בתרנגולת מלוח' דאוסר כמבואר לקמן סי' תס"ז צ"ל דמיירי שגם החטה נמלחה עם התרנגולת והו' דבר ההוה ורגיל להיות חטים בתוכ' ע"י זפק התרנגולת ונמלחו עמה:

ז **די בקליפה** לאו דוק' אלא כדי נטיל' כמבואר בי"ד סי' ק"ה:

ח **ואין שם דבר המפעפען**. כך הוא לשון המ"מ פ"ד מה' חמץ ומצה משמע דאם יש שם דבר המפעפען אפי' רק ההיתר שמן אמרינן דאזיל ומפטם להכחוש באיסו' מחמת עצמו וכדעת הטו' י"ד סי' ק"ה ובפר"ח שם ס"ק י"ט השיג על הטו' מכח דברי הטור עצמו שם בס"ס ק"ה שכת' בשם הרשב"א דאין הנאס' יכול לאסור אלא במקום שאיסור עצמו יכול לילך לשם ע"ש דבריו באריכות ומ"מ אין להקל נגד דעת הטור והמ"מ ועיקר הקושיא כבר הרגישו בהו האחרונים ותירצו בדרכים שונים הבאתי דבריהם בספר מנחת יעקב כלל ל"ח ס"ק י"ג ותירוץ שהבאתי שם בשם הד"מ וכתבתי שכן דעת גדולי אחרונים נסתר מכח דברי המ"מ והמחבר כאן דמבואר מדבריהם להדיא דאפי' בכחוש גמור אמרי' דמפטם ואולי סבירא להו דדוקא התם במליחה יש לחלק בין כחוש גמו' או לא משא"כ בחם לתוך חם יש להחמיר יותר אף בכחוש גמור מתפטם מהיתר שמן (וע' בספרי מ"י כלל ך"ג ס"ק מ"ח) וע' במ"א שפסק גם כן להחמיר באיסור מחמת עצמו לכן כתב מצות המשוחים בשומן ונגעה א' מהם בחברתה במקום שנתכפלה אוסרת לחברתה כולה ואם נגעה בצד האחר במקום שלא נתכפלה שרי דאין האיסור בלוע יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב אפי' ההית' שמן עכ"ל אף דמה שמתי' בנגעה בצד אחר מטעם שמקרי רק איסור בלוע הוא נגד הסברא כיון שעכ"פ במצה זו האיסו' מצד עצמו ולא הוזכ' חילוק זה בשום פוסק ואדרבא משמעות דבריהם בי"ד דכל כה"ג מיקרי איסור מצד עצמו. מ"מ אין להחמיר במצה כפולה שהי' רק חומרא דספיקא בעלמא כאשר יתבאר לקמן סי' תס"א ע"ש:

ט **שאינו מבליע יותר**. ואם עבר ובשלו בלא קליפה כתב גיסי הרב בסא"ז דלפי מה דקי"ל בשאר איסורים צריך ס' נגד הקליפה אם כן יש לאסו' בחמץ בפסח במשהו עכ"ל ונ"ל דיש להתירו עכ"פ בהנאה וע' בספרי מ"י כלל ך"ג ס"ק י"א וע"ל ס"ס תס"ז במ"א ובמ"ש שם ס"ק מ"ח:

י **ויש מחמירין** בי"ד סי' ק"ח בהג"ה פסק הרב דבה"מ יש להקל בחמץ כמו בשאר איסורים ומשמע אפי' בתנור צר וסתום מכל צד יש להקל אף שבמ"א מחמיר בזה אין

דבריו מוכרחים נגד מהרי"ל בתשובה סי' רי"ד ומביא ראיה ברורה לדבריו ממה דמבואר בש"ס ופוסקים דגם לענין יי"נ ריחא לאו מילתא היא אף דנאסר במשהו אלא ודאי בכל ענין ריחא לאו מילתא היא אפי' בדברים הנאסרין במשהו וממ"ש הרי"ף בפגום דטעמא דרב דאמר ריחא מילתא היא משום דאזיל לשיטתיה דמין במינו במשהו ש"מ דאיסורי שנאסרו במשהו ריחא מלתא אין זו סתירה כלל דהרי"ף לא כתב זה רק דרך סניף אבל באמת פסק בתחלת דבריו כלוי דריחא לאו מילתא היא ואפי' משהו ליכא וכן הסכמת רוב הפוסקים ואם ההית' דבר חריף מבואר בי"ד סי' ק"ח מדברי אחרונים דאפי' בתנור גדול ופתוח אסו' וכן העלתי' בספרי מנחת יעקב כלל ל"ה ודלא כהחולקים ע"ש ומ"מ היינו דוקא בהית' דבר חריף נאסר משא"כ באיסור דבר חריף אין להחמי' בכה"ג מטעם שכתבתי בספרי שם ממשמעות הש"ס ופוסקים דדוקא היתר דבר חריף נאסר משא"כ באיסו' דבר חריף אין נפקותא כלל ע"ש וע' שם בפר"ח שהפריז מאוד על המדה להקל בענין ריחא אפי' בדבר חריף ותנור קטן ופיו סתום והשיג שם על הש"ע והרב בהג"ה ואנו אין לנו אלא דבריהם וכן נוהגין וע' במ"א שמחלק עוד בין קדירות שמטמינים לשבת ויום טוב שיש להחמיר ואזיל לשטתו שמחמיר בתנור סתום וכבר כתבתי שנוהגין להקל וכדעת רמ"א במקום ה"מ או לצורך שמחת י"ט כמו בשאר איסורים אם לא שהיתר דבר חריף והיכא שאחד מהן מכוסה בבצק פסק הרב שם בהג"ה להקל וגיסי הרב חוכך קצת להחמיר בזה וכתב עוד שם מעשה שסתמו התנור בדף שמשימין כל השנה לפני חמץ בלא הדחה והתיר הגאון חמי זקיני בדיעבד: **וכתב** בגליון הג"ה באו"ה כלל ל"ט דאין להריח ללחם חם בפסח אפילו בשל עכו"ם יש להסתפק אי חמצו אסור בהנאה תוך הפסח עכ"ל וכבר נתבאר לעיל סי' תמ"ג דקי"ל אסור בהנאה תוך הפסח כמו בשל ישראל:

יא **אינו אוסר במשהו.** כיון שאין בו כרת וכ' מהרי"ל ומה"ט חמץ נוקשה (כמו קרטין וכיוצא בו כאשר נתבאר לעיל סי' חמ"ב ע"ש בטור וב"י) דאין בו כרת בטל בס' אפילו תוך הפסח וכן הסכים המ"א להלכה. אבל הט"ז אוסר באכילה ומותר להשהותו אחר פסח עיין לקמן ס"ק י"ט בט"ז גבי קארטין שנפל למאכל יע"ש:

יב ונ"ט לפגם נמי שרי בע"פ ואפילו בפחות מס' וכתב במ"א וז"ל כתב בשבולי לקט שאור או חמץ שנתבשל עם בשר מבושל או צלי נ"ט לפגם הוא ומותר עכ"ל ולע"ד הדבר תמוה דמה פגם שייך בזה דהרי כמה פעמים מתקנים בשר עם פרורי לחם וכן עושין מהם מולייתא ואוכלין הרוטב ובשר עם הלחם כי על הלחם יחיה האדם וכה"ג כתב הב"י בי"ד סי' ק"ג לענין דבש ע"ש ובתורת חטאת כלל פ"ה דין ך"ב שוב עיינתי בשבולי

לקט עצמו כלל ז' סי' ס"ג וכתבו וז"ל שאור או חמץ שנפל בקדירה או נתבשל עם בשר צלי ומידע ידעי ביה דנ"ט לפגם הוא באותו מאכל מותר כיון דטעמו פגום ופוגם במאכל זה מותר עכ"ל הרי להדי' מבואר מדבריו דדוק' בתבשיל או צלי שידעינן בודאי שפוגם בו החמץ והוי נ"ט לפגם משא"כ בסתם לא הוי נ"ט ל"פ וכ' עוד המ"א בשם המרדכי פ"ב דפסחים דחיטים בבאר הוי נ"ט ל"פ ובפ"י דתרומות אי' דשעורים הוי נ"ט ל"פ בביר וכן הוא בירושלמי פ' כל שעה וכ' עוד דעיסה חמץ שנפלה לבאר ספק נ"ט לשבח או לפגם ומסתמא נ"ט לפגם עכ"ל המ"א ובהא דחטים בבאר הוי נ"ט ל"פ אין זה ברור כמבואר ג"כ בסי' תס"ז סעיף י"ב מדברי המחבר שיש מי שאוסר בנמצא חטה במים אף שהמחבר פסק בפשיטות להתיר בנ"ט ל"פ תוך הפסח כמבואר בסעיף י' חטה שנמצא' וכו' וכן הדין חטה שנמצאת בע"פ במצה אפוי בטילה בס' אפי' לא הסירה אך שנתקררה קודם הפסח מותר לאכול המצה ויסיר החטה משם אף בפסח (עטרת זקנים בשם הב"ח):

יג **אם היד סולדת בו** משמע דבצונן אין לאסור ולקמן סי' תס"ז מבואר דאף בצונן יש לאסור עיין במ"א שמחלק בין שם לכאן ועיין שם מה שהעליתי להלכה וע"ל בסי' תנ"א סעיף א' מדין כ"ש ומ"ש שם

יד **אינו חוזר וניעור תוך הפסח** ול"ד לחטה דלעיל סעיף ג' דאם חממו בעוד החטה בתוכו דשאני התם כיון שממשות החטה בעין שם כן תירצו האחרונים וכה"ג צריכין אנו לחלק קצת בדברי הטור דכאן ובסי' תס"ז פסק דלא אמרינן חוזר וניער ולעיל סי' תמ"ב פסק לדברי הרמב"ם בדין הטריאק"ה אף ע"פ שאין בו מן החמץ אלא כל שהוא הרי זה אסור לאכלו ואזיל לשיטתו דס"ל דאמרי' דחוזר וניער (כמ"ש הה"מ וכן מבואר לעיל סי' תמ"ב סעיף ד' בהג"ה) אלא נראה לי דשאני התם בטריאק"ה כיון שממשות החמץ בתוכו ואינו מתערב יפה דהוי כיבש וכ"כ בראש יוסף וע' עוד שם כמה חלוקים בדבריו דהטור מודה בטריאק"ה ואם כן קשה על הרב שכ' לעיל סי' תמ"ב סעיף ד' בהג"ה וז"ל ולקמן סי' תמ"ז מבואר דיש חולקים ומתירין והכי קי"ל עכ"ל. הלא מוכח להדיא מדברי הטור דאף דהחולקים כאן מודים בטריאק"ה ובאמת לפי מה שכתבתי לעיל סי' תמ"ב בשם הכל בו ובשם הראב"ד מוכח להדיא דהוא מתיר אפילו בטריאק"ה אך מה שהביא הרב ראיה מכאן אין ראיה כלל כי הטור וסייעתו דמתירין כאן מכל מקום סבורין דטריאק"ה לאיסור וצ"ע: לאסור במשהו כו' כתב פ"ח על א"ח מעשה שנמצאת חלה א' של בצק בתוך הסל שהיו נותנין המצות אפויות ביציאתן מן התנור והוריקו הסל ולא נודע באיזה המצות נגע הבצק ופסקתי דחד בתרי בטל כיון שהיה התערובות קודם פסח בשם הר"י בנימין ויפה הורה למ"ד דאינו חוזר וניעור ומותר לחמם המצות בפסח לכ"ע כיון דליכא

אלא טעמא בעלמא ומיהו כל המצות שידוע שנגעו בבצק צריכין קליפה לפי שאין ביטול לאיסור הידוע עכ"ל (וכן כ' בתשו' הגרשוני סי' צ"ט):

טו **ויש חולקים** והא דחמץ משש ולמעלה בטל בס' היינו לאכלו קודם פסח או לח בלח או שמסיר ממנו ממשות האיסור לפי דעת הרב בהגה:

טז **בכל התערובת** שהוא לח בלח וכתבו האחרונים דאפי' לכתחלה מותר להרבות עליו ולבטלו קודם פסח כיון שאז שעת היתר ועיין בב"ח סי' תנ"ג ובשכ"ג לשם וע"ל סי' תנ"א אי אמרינן גבי חמץ כיון דשמו עליו כשעת איסור דמי או לא ע"ש:

יז **כגון פת שנפל ליין**. משמעות הרשב"א שם קצת דאפילו סינון לא מהני הכא וכ"פ הט"ז וצ"ל דל"ד למאי שנתבאר בי"ד סי' ק"ד לענין עכברא בשכרא דמועיל סינון בבגד אם אינו דבר עב רק צלול יע"ש משום דהתם אף אם מיעוט נכנס עם הסינון נתבטלו ולא פוגע בממשות של שרץ משא"כ הכא דחמץ בפסח משהו ואולי יכנס משהו עם הסינון אכן הב"ח בסי' תמ"ב והמ"א בשם הש"ך פסק דמועיל סינון קודם פסח ביין דהכא וכן נ"ל עיקר דאף אם רצונו לומר דאף ע"י סינון היטב נכנס מעט חמץ מ"מ כיון שהיא דק כל כך ומתערב א"כ הוה לח בלח דאינו חוזר וניעור ע' בתשו' מהרי"ל סי' צ"ט שפסק דאף אם נתערב מעט שכר קודם פסח לתוך היין חוזר וניעור תוך הפסח וזה אינו לפי הכרעת הרב לח בלח אינו חוזר וניעור וקמח בקמח אי מקרי לח בלח ע"ל סי' ת"ל ולקמן סי' תצ"ג ע"ש. ואם שאב זוהמא של מי דבש בנפה חמוצה שרי דהוה לח בלח שו"ת ב"ח סי' ק"ז:

יח **אסור בפסח**. דהיינו לשתותו אבל מותר בהנאה מכ"ש דמותר לקיימו כן מבואר בתשו' הרשב"א סי' קע"ד ובת"ח סי' קי"ג כ' ג"כ כל מה שמותר להשהות מותר ליהנות ממנו ע"ש:

יט **מותר לאכלם בפסח**. דאף אם היה בו מעט חמץ כבר נתבטל קודם פסח כ"כ הטור בשם רש"י וכ"כ בתשו' מהר"מ ב"ב סי' קס"ב וקס"ג ושס"ב ובתמים דעים סי' ל"ו ועוד הרבה פוסקים דסוברים כן עיין בב"י והא דאין חוששין שנמלחו בכלי חמץ ב"י ואין במה שבתוך הכלי לבטל פליטת הכלי י"ל לפי שאין מליחה לכלים להפליט גם סתם כלי אינו ב"י ונטל"פ שרי קודם פסח א"נ והוא עיקר דרש"י אזיל לשיטתו דמבואר להדיא מתוך דבריו בפ' כל שעה (פסחים דף ל' ע"א) ד"ה ליעבד להו ובתוספת שם ד"ה לשהינו דפליטת כלים בגבי חמץ חשיב משהו שאין רגילין להשתמש הרבה ביחד א"כ שפיר מתבטל קודם פסח וכ"כ בתשו' מהר"מ ב"ב סי' ק"ן להדיא ובתמים דעים שם וזה נראה ג"כ כוונת בעל העיטור הובא בטור סי' זה שכ' על גיעול היוצא מדופני כלי קודם פסח

בטל הוא ובחנם מדחיק הב"י לפרש דברי העיטור ורש"י בפנים שונים שאין מתישב כלל בלשונם גם הט"ז ס"ס זה מדחיק לתרץ דברי העיטור ואשתמיטת' להם דעת הפוסקים בזה ולענין דינא לפי הכרעת הרב דבדיעבד יש להתיר מכל מקום אם ידענו שנמלחו אלו תוך כלים שנשתמשו בו חמץ הרבה תוך מע"ל בשפע כמו חביות של שכר או יין שרף ומחבת שמטגנין בו מיני קמחים וכה"ג נאסר מה שנשתמשו בו אף בדיעבד תוך מע"ל ע"י בישול וכן ע"י כבישה אף בדיעבד אלא דע"י כבישה אי אפשר לאסור קודם פסח משום דברגע שנגמר הכבישה אז הוא נ"ט לפגם כיון שנותן המאכלים תוך הכלי זה אחר זה דהיינו החמץ שנשתמש בו תחלה ממילא סוף מע"ל למאכל שני כבר הוא אחר מע"ל למאכל חמץ שנשתמשו בו אם לא שנתן המאכל שני בעוד שהמאכל חמץ בתוכו או שהמאכל שני הוא דבר מלוח הרבה או שאר דבר חריף דמשוי ליה לשבח מה שבלוע תוך הכלי גם המלח מבליע תוך הכלי מע"ל ואינו נפגם הבלוע ראשון שבתוכו וכן העלתי בספרי מנחת יעקב כלל ג' סק"ז וכלל י"ב ס"ק י"ד וע"ש בסולת למנחה מ"ש שם וכן משמע כאן מדברי קצת אחרונים דלא כע"ש ששגג בזה גם בפר"ח ריש סי' ק"י דרך בדרך זה והניח דברי הט"ז בקושיא שדבריו בעצמם סותרים ואלו ראה מ"ש שם לא היה חולק. והמ"א כתב להחמיר בחמץ אף ע"י כבישה בציר כדי שירתיח ודלא כש"ך עכ"ל ולע"ד אין להחמיר בדעבד מה שנעשה קודם פסח וכמ"ש בספרי מ"י כלל י"ב ס"ק י"ד אך בכבישה ממש ובכלים שנשתמשו בו בשפע חמץ הרבה תוך מע"ל וכמ"ש יש לאסור אף דעבד דבזה אף המתירין מודו כמבואר להדיא בתשובת מהר"מ ב"ב סי' ק"ץ ובתמים דעים סי' ל"ו ועיקר דין הכבישה ע' ביו"ד סי' ק"ה ובספרי מ"י כלל ך"ב:

כ **השרויים במים בפסח**. משמע דדוקא דתרתי בעי' ששרוי תוך הפסח ובכלי חמץ דאז חיישי' לפליטות כלי וצונן משא"כ קודם פסח אפי' בכלי חמץ או תוך הפסח בתוך כלי של י"ט פשיטא דשרי דאם רצינו לחוש לפירור חמץ שבתוך המלח בחוזר וניעור א"כ מה לי אם שרה קצת או לא ויותר נבלע ע"י רתיחת מליחה משריה קצת וכן פשוט בב"י ושאר אחרונים דלא כמשמעות הלבוש דאף בכלי י"ט יש לאסור וכ"כ בתשובת מהרי"ט חלק א"ח סי' א' ולע"ד עיקר כמ"ש ודוק:

כא **גבינות ודגים ובשר יבש** וכן בשר מלוח מחדש ושאר מיני מלוחים וכבישים כגון אוגארק"ס וכרוב פרוס שקורין בל"א קומפש"ט ולי"מינש אם לא נזהרו לבדוקי המלח מחמץ בשעת עשייתו נזהרים שלא לאכלו בפסח חוץ מביום האחרון של פסח וע"ל סי' תס"ז:

כב **אם הדיח הבשר**. יבש או אפי' מליח מחדש הרבה ממלח שלא נבדק שדרכו להדיח וכן דגים יבשים אבל דגים לחים מלוחים לא נהגו להקל לכתחלה כיון שאין דרכן בהדחה חיישינן שמא ישכח וגיסי הרב בסא"ז כתב דאפשר להקל במה שקורין לקסי"ן בל"א דדרכו בהדחה ומ"מ לא נהגו להקל בשום מין דגים מלוחים לאכלם תוך פסח חוץ מי"ט אחרון ובדעבד או בשעת הדחק או במקום מניעת שמחת י"ט הכל שרי (אחרונים) וע' בשו"ת ב"ח ס"ס קכ"ג דאוסר בשר מלוח אפי' ע"י הדחה ג' פעמים יע"ש וכ"כ מהרש"ל קבלנו שלא לשרות בשר מלוח:

כג **ג"פ קודם פסח**. דהיינו על ידי שרייי' קצת ולא בהעברה בעלמא ויש לשרותו בנהר או בכלי פסח ע"י מים מחולפים ג"פ אבל לא בכלי חמץ לכתחלה (אחרונים) והכי נהיגין לשרות דוקא אף שבמ"א ס"ק י"ז כתב דמשמע מתשובת מהרי"ט סימן א' גבי דגים מלוחים דהדחה עדיף משריה לא העתיק יפה לשונו כי שם לא הקפיד רק שלא לשרותו תוך הפסח אבל קודם פסח אין לחוש כלל ויש לשרותו דוקא כמשמעות אחרונים ומנהג יפה לשרותו בנהר:

כד **קודם פסח**. אבל תוך הפסח אין לשרותו ובדיעבד אין להחמור. ומהרי"ל כתב דאם לא הדיח קודם פסח ידיח אף לכתחלה בי"ט ואפשר אף בכלי חמץ אם לא שנכבש שם מע"ל ועמ"ש לעיל סי' ק"ט:

כה **ובכרכשות אינו מועיל הדחה**. למולייתא שבפנים ומה"ט בגבינה לא מהני הדחה כמו בכרכשות וכתב הט"ז ואם היה הבשר יבש תוך החדר שמנהיליין שם קמח לא מהני הדחה עכ"ל ויש להזהיר שלא לנהל קמחא דפסחא סמוך למאכלים ומשקים או כלים של פסח מקום שאבק הקמח יכול להגיע: וכתב בתשובת חוט השני סי' נ"ה אפי' בשר יבש שנמלח וחתכו תוך המלח בסכין שום אפי' אינו מקונח וחתכו אותה דק דק ושמו אותם על בשר למיהב בה טעמא וריחא מ"מ יש להתיר הבשר ע"י הדחה כמו שאר בשר יבש:

כו **ובדיעבד אין להחמיר**. פי' אם כבר בשל אותם אין להשליכם לאיבוד אם אי אפשר לקיימם עד אחר פסח וכ"ש שאינם אוסרין תערובתן אפי' פחות מס' כיון שהוא רק חשש ספק משהו דרבנן ולדעת קצת פוסקים לא אמרינן בחמץ דחוזר וניער וכן בשעת הדחק או במקום מניעת שמחת י"ט דהוה כדיעבד ואם יש שום בטבחות שנחתכו בסכין חמץ כתב המ"א אף בדעבד אוסר:

כז **אסור מדינא**. והיינו באכילה אבל ודאי דמותר בהנאה והוא פשוט וכן משמע מלשון הגהות מיימוני ובב"י ושאר אחרונים והוא פשוט דלא כמשמע בתשו' שער אפרים

סי' ה' לאסור אף בהנאה מה שנתבשל בכלי חמץ (ועמ"ש לעיל ריש סי' תמ"ב) ומה שהביא שם וראיה ממהרי"ל שלא להדליק בשמנים העשוין ממיני קטניות משום חשש חימוץ היינו מטעם חשש שמא יפלו מהן לתוך המאכל גם בזה לא ק"ל כוותיה ומותר להדליק בשמניהן כמבואר לקמן סי' תנ"ג וע"ש במ"א ס"ק ב' ובאמת מהרי"ל לפי מנהג מדינתו בלאו הכי מחמיר בענין ההדלקה בפמוטות על השלחן מטעם שכת' שם בהל' פסח והגעלה לפי שדרכם לבשל ולטגן כל השנה עם שמניהם ומותר טגניהון נותן תוך הפמוטות על כן הוי הפמוטות כשאר כלי חמץ והוצרך לקנות חדשים או ללבנם דוקא והגעלה לא מהני להו אף בכלי מתכות לפי שא"א לנקרן היטב מבפנים משא"כ במקומות שאין דרכם בכך לא נהגו להחמיר בענין ההדלקה רק מנקרין הפמוטות וגם בשומן זו מותר להדליק דאף אם יפול שום דבר לתוך המאכל הלא אינו אוסר התערובת במשהו היא גופא חומרא וחששא רחוקה היא דהא הוי נ"ט בנ"ט וסתם כלי אינו ב"י והבו דלא נוסיף עלה:

כח **אם לא היו נזהרין.** משמע דכל שלא היה נזהר אף שעכשיו אומר ברי לי שלא בא לתוכו חמץ והתיכו בכלי שאינו ב"י לא מהני משום מילתא דלא רמיא עלה דאינשי לאו אדעתיה כמ"ש הסמ"ק וכן הוא הסכמת האחרונים וכ"כ בתשובת חוט השני סימן נ"ה בתשובת צ"צ סי' ס"ד וס"ה שזה דעת הרב כאן דלא כע"ש שכת' שדעת הרב אינו כן ולא דק:

כט **ושלא התיכו אותו בכלי חמץ.** ואין להתיר מטעם נ"ט בר נ"ט גם סתם כלי אינו בן יומו משום חומרא דחמץ ושמו עליו ע"ל סי' תנ"א. ואע"ג ולקמן סי' תנ"ב משמע דמותר נ"ט בר נ"ט בחמץ שאני התם כמ"ש שם:

ל **וכן כל דבר שמבשלין בכלי חמץ.** ובתשובת מהרי"ט חלק א' סי' א' כתב גם הגהות מיימוני לא מיירי אלא בשומן מהותך אף שאומר ברי לי שלא היתה ב"י אסור היינו דדוקא בשומן שדרכם בכך כל השנה שמקבצין השומן מהותך מן התבשיל לימות החורף ולפעמים אחר הטיגון נשאר שומן במחבת ומחזירין לשאר שומן ולפי שדרכן בכך לתת מכלי ב"י לכן לא מהני ברי לי אבל בשאר כלים אמרינן סתם כלים אינם בני יומן עכ"ל ובשכ"ג מסכים עמו אכן משמעות הרב וב"י ושאר אחרונים לא משמע כן וכן משמע בכל בו דף מ"ט ע"א:

לא **או מרקחת.** וכת' הב"י דאם דרך בני אותו מקום לבשל מרקחת בכלים מיוחדים וגם כף מיוחד לנער בו הוי כאומר ברי לי ובתשובת צ"צ סי' ס"ד כתב דאם בשעת ההתכת השומן מכווין לשום דבר ומכוין עצמו להתיכו בכלי חדש או אינו ב"י דוקא אף שלא

התיכו לשם פסח מהני עכ"ל וכן נ"ל אף שבסי' ס"ה שם מפקפק על זה אין דבריו מוכרח להחמיר כ"כ בדינים אלו:

לב **אם נתערב משהו.** משמע דפחות מס' אין להקל תוך הפסח ובמקום הפסד מרובה וכה"ג יש להקל בכל ענין ע' במ"א ולענין מי דבש ע' מ"ש לעיל סי' תמ"ב סעיף ז' שם ובמ"א בסי' זה ס"ק ך"ה דאין לשתות המי דבש הנעשה בכלי שעושין בו יין שרף כל השנה:

לג **יש בו פירורי לחם** לפמ"ש לעיל ס"ק י"ז א"כ היה מועיל סינון קודם פסח בחומץ וכן בשומן ויין מבושל דלעיל אם היה נזהר מכלי ב"י אך ורק שלא היה נזהר מפירורין היה מועיל בו סינון וטוב לסנן שלשים יום קודם פסח:

לד **שלא למלאות מן היין וחומץ כו'.** ואם היה כלי מורק ושוטף שרי מ"א בשם מהרי"ל. וע' במ"א שמסיק בחומץ דהוי דבר חריף דלא הוה נ"ט בר נ"ט ולכן אם עמד בכלי חמץ ב"י ושהה בתוכו כדי שיתנהו על האור וירתיח אסור מדינא כמ"ש בי"ד סי' ק"ה ואף שבש"כ כתב שם דגם בחומץ בעינן מע"ל אין להקל וכו' עכ"ל הנה מה שהשיג על הש"כ בי"ד אין דבריו מוכרחים כלל ודברי הש"כ שם ברורים ועשיתי סמוכות לדבריו בספרי מ"י כלל ך"ב ס"ק י"ד אלא שדבריו בעצמו תמוהים דלמה הוצרך כלי בן יומו כיון שהוא דבר חריף ודבר חריף משוי לשבח אפי' באינו ב"י כמבואר פשוט בפוסקים ובמ"א עצמו בסי' זה כמה פעמים וצ"ע ואם ממלאין החומץ היין שנתערב בתוכו צוקר כמו שדרך לערב כל השנה כתב גיסי הרב בסא"ז לאסור ומכל מקום נ"ל דע"י סינון קודם פסח מותר כדלעיל ס"ק ך"ה. ועוד דצוקר עצמו הוא רק ששׁ חומרא בעלמא ע"ל סי' תס"ז:

**כתב** בתשובת צ"צ סי' פ"ו דאסור ליתן לתוך היין חלב בהמה וחלב חטה כדי שיהא לבן וצלול דשמא ישתה עם בשר או ישתה בפסח ואע"פ שנתבטל בס' מ"מ ה"ל מבטל איסור לכתחילה ועוד שמא ישאר קצת מחלב חטה בעין עכ"ל. והמ"א השיג עליו דלא הוי מבטל איסור לכתחלה כיון דאין כוונתו אלא לתקן היין וכ"כ בי"ד סי' פ"ד גבי דבש עכ"ל. והסכים עמו פ"ח א"ח סי' תס"ז ס"ח: הנה כבר ישבתי קושיא זו בספרי מנחת יעקב כלל ס' ס"ק א' וישבתי שם דבריו הטיב בזה ע"ש וכתבתי שם שיש חששות לאיסור ביין זו ע"ש:

לה **ואסור לשתותו.** אבל לקיימו מותר כיון שעבר עליו שלשים יום כדלעיל סי' תמ"ב גבי דיבוק ניירות ועיין ס"ק ל"ו ובמ"א סק"ל:

לו **ואם נתנוהו קודם לכן** כבר נתייבש ואינו נ"ט דהוי חמץ נוקשה וכ"ש שמותר לקיימו בתוך ביתו ואע"ג דלעיל בסי' תמ"ב בדיבוק ניירות פסק הרב דמותר לדבק תוך ל' יום

לפסח כלשון הסמ"ג היינו משום דהתם הוא רק לענין לקיימו מה שאין כן כאן שיש חשש שיתן טעם תוך היין על כן מחמירין טפי ובעינן נתייבש גמור וכן משמע מדברי מהרא"י בת"ה סי' ק"ד ובפסקיו סי' קמ"ט דיש לחלק כה"ג ולכן פסק שם לענין דיבוק ניירות סגי בל' יום ולענין בצק שבחביות יש להחמיר טפי כדעת הס"ת ומרדכי והג"ה מיימוני כמבואר להדיא בדברי מהרא"י בהגה"ה ש"ד לדיני כחל הבאתי דבריו בספרי מ"י כלל ך"ט ס"ק ך"א ודלא כט"ז שהשיג בזה על הרב כאן שלא כדת ודברי הרב ברורים:

לז **חייב לבערו**. אא"כ טחו בטיט וע"ל סי' תמ"ב:

לח **משום דאינו מפליט בצונן**. פי' ביבש מה שאין כן בצונן לח וע"י שרייה חושש הרב לעיל בסעיף ה' להחמיר. ולדוך בתוכו אף שאינו ב"י אם הוא דבר חריף אסור כמבואר בי"ד סי' צ"ז וכן הסכמת האחרונים ומכל מקום אם נידך קודם פסח במדוכות שלנו שרוב תשמישן בתבלין ובשמים וכה"ג דליכא רק חשש לטעם משהו ונתבטל קודם פסח אפילו בכלי ב"י יש להתיר ועמ"ש בס"ק י"ט:

לט **אם היה הכלי נקי**. אף שהוא ב"י כיון דבוסר לא מיקרו דבר חריף להפליט בצונן לדעת הרב וכן מצאתי באו"ה כלל י"ב דין וי"ו שכת' וזה לשונו בוסר שנידך במדוך של חמץ הוי כצונן ואינו מפליט ממדוך אף על פי שנחשב כרותח מצד חימוצו להתבלע מכל מקום להפליט נחשב כצונן עכ"ל. אכן הט"ז הבין דדעת הרב דבוסר מקרי דבר חריף גמור ומתמיה על הרב שמתיר אם חתכו בסכין נקי ולדבריו קשה למה אינו מתמי' על דין מדוכה שפסק המחבר והרב דאינו אסור אף בנעשה תוך הפסח אם היה נקי ובאמת קי"ל דעל ידי חוזק הדיכה דמוציא מכלי ביבש אם הוא דבר חריף כמבואר בי"ד סי' צ"ה וצ"ו אבל באמת פשוט דדעת הרב כמ"ש שבוסר לא מיקרי לענין זה דבר חריף ועיקר דין הסכין שכת' הרב המוצא דין הוא ממהרי"ל ושם קאי לענין דג שקורין סחלמ"א שהוא עדיין אינו מלוח ש"מ דהרב בהג"ה זו לא מיירי מדבר חריף ועיין במ"א שהניח בצ"ע אי בוסר מקרי דבר חריף או לא ועיין בס"ק ל"ח:

מ **בסכין של חמץ**. וכתב הרא"ש בתשובה כלל ך"ד סי' ו' דבצל שחתכו בסכין שגררו בצק מן העריבה והסכין היה נקי מותר בפסח כיון שאותו סכין לא שמשו בחמין וצונן לא מבליע ולא מפליט עכ"ל: תוך הפסח וכו' אבל קודם פסח שרי ע"י הדחה מ"א:

מא **ויש לחוש לחמץ הדבוק עליו**. אע"ג דבצונן סגי בהדח' או גרידה צ"ל דשאני בוסר דהוי חריף קצת ועוד דחיישי' שמא ישכח לאכלו בלא הדחה. וכן נ"ל לדעת מהרי"ל שמיירי בצונן גמור שאינו חריף שכ' וז"ל אמר מהרי"ל שאין נראה בעיניו היתר גמור לאכול הדג סחלמא (ולאחר שמולחין אותן קורין בל"א לאקסין) בפסח מפני שחותכין

אותם בסכיניהם דחותכין בהן פתן עכ"ל הרי דמיירי מדבר שאינו חריף כלל ואפ"ה לא התיר ע"י הדחה או גרירה קצת אלא ודאי מטעם שכתבתי ודוחק לומר דמהרי"ל מיירי אם כבר בישלו ולא הדיחו תחלה דלא ה"ל לסתום אלא לפרש. והמ"א כתב וז"ל אפשר דמהרי"ל לא החמיר אלא באותו דג שדרכו לחתוך בסכיניהם תמיד משא"כ באירע כן דרך מקרה בביתו שחתך בסכין חמץ דבר צונן שאינו חריף מותר ע"י הדחה וכ"ש דסגי בגרירה עכ"ל וכן עיקר כי בלא"ה אין להחמיר בזה שהרי גם מהרי"ל לא אמר רק שאין היתר גמור אבל איסור' כולי האי נמי ליכא דאע"ג דסתם סכין אינו נקי היינו מן השומן כמבואר בספרי מנחת יעקב כלל ס"א דין ד' אבל אינו בחזקת מלוכלך מחמץ אבל אם נתערב וכו' היינו אם הדיחו הדבר ההוא תחלה קודם שנתערב מ"א יע"ש אין לחוש ולהחמיר ולאסור מספק אפי' פחות מס' מ"א:

מב **לחתכם בסכין חדש**' אבל בסכין ישן אפי' הוא נקי ואינו ב"י אסור כיון שהו' דבר חריף ודוק' שנחתכו קודם שנתנו אותם לכבוש שאז הם עדיין בחריפתן או אפי' לאחר שכבשו ונתחמצו דאז ג"כ מקרי דבר חריף משא"כ בנחתכו לאחר שנתנו עליו מים קודם גמר כבישתן דאז לא מיקרי דבר חריף דמים מבטל חריפתן כמ"ש הטור ונלע"ד שזה ג"כ כוונת או"ה כלל ל"ח שכת' קודם כבישתן לא מקרי דבר חריף כשהן רטובים (פי' לחים כמו רטוב הוא לפני שמש דאיוב) ובחנם השיג הב"ח וט"ז ומ"א על האו"ה בזה וכן עיקר לדינא דאף אי נימא דכוונת האו"ה דקודם שנתנו כלל לכבישתן לא מיקרי דבר חריף כאשר הבינו מדבריו שאר אחרונים מ"מ הא מבואר שם באו"ה דין ט"ו דמ"מ המה חריפים יותר אפי' קודם שנכבשו מתפוחים והוא אזיל לשטתו שפסק דתפוחים לא מקרי דבר חריף ואנן לא קי"ל כוותיה בזה כמבואר בי"ד סי' צ"ו ובספרי מ"י כלל ס"א ס"ק י"ז דיש להחמיר א"כ ה"ה כאן ומה שקשה מכאן על הי"ד סי' צ"ו האריכו האחרונים בזה ועמ"ש שם בספרי ס"ק ך"ו:

מג **אם אינו ב"י מותר** כיון דבשעת כבישתן נותנין בהן מים בטל חורפייהו ולא שייך תו לומר מחליא ליה עכ"ל הטור וכוונתו ע"ד שכתבתי בס"ק מ"ב לדעת האו"ה ונרא' דה"ק כיון דבשעת כבישתן נותנין בהן מים ונתבטל החריפות א"כ מה שמקבל הטעם מכלי הוי לפגם אע"ג דלבסוף אחר שנכבשו ונתחמצו נעשה דבר חריף מ"מ לא אמרינן תו מחליא ליה כיון שבשעת עיקר קבלת טעמו לא היה דבר חריף והוא מדוקדק קצת בלשון הטור במ"ש לא אמרינן תו כו' וק"ל וכל זה כשהקדרה אינו ב"י אבל אם הוה ב"י נאסר אע"ג דלא נעש' כבוש עד אחר מע"ל דאז נ"ט לפגם וכמ"ש לעיל ס"ס קי"ט מכח חריפתן קצת יש לחוש יותר כמ"ש בספרי מ"י כלל ג' ס"ק ז' ודלא כע"ש ששגג בזה ע"ש.

ועיין במ"א שכת' חלוקי דינים ולא רציתי להעתיק' לפי שלע"ד אם כבשו אותן בקדירה ב"י בכל עיין אע"פ שאסור לאכלו מותר לקיימו ואינו אוסר תערובתן כאשר נתבאר לעיל בסעיף ה' בדברים המתבשלים בכליהם ועיין מ"ש שם:

מד **אפי' באלף לא בטיל**. כיון דלח איסורו במשהו גם ביבש החמירו כן העליתי בספרי מ"י כלל ל"ט ס"ק ט"ז שזה הטעם הוא עיקר להלכ' ולא מטעם דשיל"מ כדעת הנקודת כסף וגם האחרונים כוונו לדעתי בזה והשיגו עליו יע"ש שכתבתי כמה דברים ששגגו האחרונים בזה ולדינא העלתי שם דעיקר כדעה ראשונ' שהובא בש"ע בסתם דיבש ביבש לא בטיל וכן הסכמת האחרונים ואין חילוק בין מין במינו למין בשאינו מינו וע"ל סק"ג אי מותר למכור לעכו"ם חוץ מדמי איסור שבו ומשש שעו' ולמעל' בטל יבש ביבש כשאר איסורים אם אינו חוזר וניעור כדלעיל. וכלי חמץ שנתער' בכלי פסח אין להקל ולבטלם ברוב כיון שגם בשאר איסורים י"א ראינו בטיל מטעם דיל"מ בהגעל' (משא"כ בכלי חרס) כמ"ש מהרי"ל סי' קצ"ד וכן כת' המ"א וזה כוונת הב"ח אלא שטעות דמוכח יש בדבריו במ"ש די"א דחמץ וכו' צ"ל די"א דכלי' ודלא כמ"א שלא הרגיש בזה והוא פשוט וכת' גיסי הרב בסא"ז דחתיכ' שנאס' במשהו בטיל חד בתרי אפי' תוך הפסח עכ"ל ועמ"ש לעיל סקי"ט לענין כלים וצ"ע:

מה **מותר גם בפסח**. ולדע' זו אפי' בפחות מס' מותר וכ"כ במנחת כהן ספר תערוב' דף ע"ד ע"ב:

מו **ויש מחמירין**. ודוקא שאינו נפסד לגמרי אבל אי נפסד כ"כ עד שיהיה כעפרא בעלמא אין בה איסור כלל ב"י בשם הרשב"א ואפשר אע"ג שנפסד אחר זמן איסורו דאסור לקיימו בתוך ביתו שאסור בהנאה אף עפרה כמבואר לעיל סי' תמ"ב ותמ"ה מ"מ זו לא מקרי הנאה דאדרבה מפסיד המאכל ועמ"ש לעיל סי' תמ"ב ס"י בדין הדיו וע"ש.

מז **שנתערבו קודם פסח**. דהיינו בענין שלא היה עובר בב"י וב"י וכמ"ש לעיל ר"ס תמ"ב ואף בדבר שאסור להשהותו מדרבנן מ"מ מותר לערבו קודם פסח כדי להשהותו ולא מקרי מבטל איסור לכתחילה וכמ"ש לעיל סקט"ז ובסי' תמ"ב ס"ק י"ח וכן הוא הסכמת אחרונים משא"כ בערבו במזיד לאחר פסח וכ"ש תוך הפסח דהוי כמבטל איסור לכתחלה דאסור אפי' באיסור דרבנן כמבואר בי"ד:

מח **בין שנתערב בפסח**. אע"ג דבפסח אפי' תערובת משהו צריך לשרפו כדלעיל ר"ס זה מ"מ אם עבר ושהה אפילו במזיד כיון שאין עוברין עליה מדאורייתא בב"י מותר לאחר פסח בזה אפי' באכילה ומה"ט מקרי לדעת פוסקים חמץ דבר שיל"מ אף שצריך לשרפו

מ"מ כיון שאם עבר ושהה תערובתו מותר מקרי דשיל"מ וע' בספרי מ"י כלל ע"ד מ"ש עוד בזה:

מט **בטל בס'**. כתב המ"א זה הוא לדעת הטור משא"כ לדעת שאר פוסקים לאחר פסח אפילו מין בשאינו מינו ברובא בעלמא בטל וכן משמעות הש"ס עיין דבריו באורך ובאמת מסוגיא דש"ס אין ראיה מוכרח' כ"כ גם מדברי הרא"ש פרק כל שעה נראה שמדמה זה לתערובתו קודם פסח והתם ששים בעינן אך בהפסד מרובה ראוי לסמוך על משמעות הרבה גדולי פוסקים בחמץ שלאחר הפסח שנתערב אפי' בפחות מס' ואם האיסור הוא דבר המעמיד וכה"ג עמ"ש לעיל בסי' תמ"ב ס"ק ט"ז באורך:

נ **ובפחות מס'**. אבל רוב עכ"פ בעינן:

נא **בהשלכת הנאת האסור** ומותר אף באכילה בנתערב לאחר פסח משא"כ בשנתערב קודם פסח דאסור באכילה מ"א וע"ל ר"ס תמ"ב:

נב **חמץ נוקשה** ואם נתערב תוך הפסח עמ"ש לעיל ס"ק י"א וע"ל סי' תמ"ב:

נג **אינו אסור בהנא' אחר הפסח** אבל באכיל' אסור אם הוא בעיניה כן הוא במוצא הדין שבב"י בשם הריב"ש סי' ג' להדי' ודלא כמו שכ' מסבר' דנפשיה דאף באכילה מותר אלא דלא נקט אכילה לפי שאינו ראוי לאכילה ולא עיין בשורש ומקור דין וע' בספרי תורת השלמי' שאלה ו' ע"ש:

## סימן תמח

א **של עכו"ם**. ואיתא בירושלמי פרק כל שעה גר שמת והניח חמץ ועבר עליו פסח כל הקודם אחר פסח וזכה בה מותרת לו לד"ה ע"כ ואל תטעה לומר שזה סותר לתלמודא דידן בב"ק דף ק"י בגוזל חמץ הגר ועבר עליו פסח דאסור בהנאה התם מיירי שלא מת הגר אלא שחל עליו איסור חמץ או אפילו מת הגר קודם פסח מ"מ היתה ביד גזלן בשעת איסור חמץ משא"כ במת הגר החמץ נשאר מופקר ועומד דנמצא שאין מי שעובר על בל יראה דשלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של הפקר:

ב **עכו"ם** ונ"ל דמי שיש לו שותפות עם עכו"ם בחמץ ועבר עליו פסח אף דחצייה שהוא של ישראל נאסר בהנאה מ"מ כשחולק אחר פסח עם העכו"ם חלקו של עכו"ם מותר בהנא' כדין חמצו ולא אמרי' אין ברירי' כיון דחמץ שעבר עליו הפסח הוא רק דרבנן אסור משום קנסא ואין כאן עיקר דאורייתא אמרי' יש ברירה (ובאכילה צ"ע ע"ל ר"ס תס"ז כדאיתא בפרק משילין (ביצה דף לח ע"א) ועיין בים ש"ש בב"ק פ"ה סי' ל"ב מדיני

ברירה אבל חלק ישראל ודאי דאסור דאף חמץ של שותפין אסור בהנאה כמ"ש לעיל ס"ס תמ"ה וע"ש:

ג **אפי' באכילה.** כן הוא מוסכם מש"ס וכל הפוסקים אך בטור הביא בשם העיטור שדעתו להחמיר והיינו משום גדר וסייג בעלמא כמו שסיים הטור בעצמו וכ"כ בס' תניא ושבולי לקט כלל ז' סי' ס"ב בשם בעל הדברות להדיא ג"כ כלשון העיטור ומשום גדר בעלמא ונראה שבעל העיטור הוא המחבר בעל הדברות כמ"ש בש"ק דף מ"ט וכן הוא בש"י ששניהם חיבר הריב"א ואף דלדינא מוסכם מכל הפוסקים דאין להחמיר כלל בזה וכ"כ בש"ל עצמו שם מ"מ כתבתי כל זה לפי שראיתי בב"ח שהניח דברי העיטור בתימא מכח כמה סוגיות שבש"ס והט"ז מדחיק ליישב דבריו ובאמת מעיקרא לא קשה מידי:

ד **אם עכו"ם מביא** וכתב הבית הלל בי"ד סי' קל"ב סעיף א' וז"ל בהיותי בק"ק המבורג נשאלתי על ישראל א' שהיה לו קודם פסח ברחיים של עכו"ם דגן לטחון ונתעכב הדגן ברחיים עד ח"ה של פסח והנה כאשר הגיע יום שביעי של פסח הלך העכו"ם וטחן הדגן של ישראל ועשה מן הקמח הנ"ל לחם ואפה את הפת והביא את הפת לישראל תיכף אחר פסח והיה סבור העכו"ם שהוא עושה טובה לישראל שהביא לו פת מוכן ונשאלתי מה דינו כיון שנעשה ע"י עכו"ם חמץ של ישראל תוך הפסח. והשבתי שמותר ליקח הדמים בעד הפת ההוא מן העכו"ם והעכו"ם ההוא יאכלנו או ימכרנו לעכו"ם אחרים ויקבל דמים ומותר בהנאה מפני שהעכו"ם מקלי קלי לה אף ע"ג שלא נתכוין לאיסור כמו גבי יין כדעת הרשב"א והסכמת האחרונים גבי יין עכ"ל והנה אף דלכאורה היה נראה דאין לסמוך על היתר זה דל"ד ליין לפי שאין לוקחין מהן יין מה שא"כ פת במקום שאין נזהרים בפת של עכו"ם חיישינן שמא אתי למכור לישראל (ובלא"ה יש איסור בפת של ישראל שאפאו הם כמבואר בי"ד סי' קי"ב) ואפילו מעט מעט אין למכרו מה"ט כמבואר בי"ד סי' פ"ו לענין ביצים ובסי' קי"ב סעיף י"א וצריך לחתוך הפת לחתיכות דקות כמבואר שם וכן העלתי בספרי מ"י כלל מ"ו ס"ק ל"ד ולקמן סי' תס"ז ס"ק ד' ע"ש שכן עיקר מכל מקום נ"ל דאין להחמיר בנדון זה דיש הרבה צדדים להיתר אף באכילה. חדא דאף לדעת הרמב"ם דאוסר שם ביין כשעשהו בשוגג כמ"ש הב"י שם היינו משום דהוא היזק שאינו ניכר ובישראל פטור כמ"ש הב"י שם בי"ד וכמבואר בח"מ סי' שפ"ה משא"כ כאן דהוא כנותן לאומן וקלקל שחייב לשלם וע' בח"מ סי' ש"ו והוי היזק ניכר בידים ואדם מועד לעולם ואם כן כששלח בו העכו"ם יד לטחון ולאפות שלא מדעת ישראל קודם שנתחמץ הוא של עכו"ם שקנאו בשינוי והזיקו ואע"פ שלא נתכוין לקנות ושוב לא הוי של ישראל ואפילו את"ל שלא נעשה ההיזק וקלקול עד אחר שנתחמץ

ואז קנהו העכו"ם מכל מקום יש להתיר לקבל הדמים עכ"פ מעכו"ם זה ואין לחשש כלל שמא ימכור לישראל כיון שהוא אינו מוכר לעכו"ם רק שמשלם נזקו וכמ"ש לעיל סי' ת"מ ס"ק ג' ועוד יש צד להתיר מהא דפ"ג דדמאי משנה ד' המפקיד פירותיו אצל העכו"ם הרי הן כפירותיו שהחליפן בשלו ודאי והילכתא כת"ק וכדאיתא בבכורות דף י"א ע"ב וע' בגיטין דף ס"א ואף מה שפירש הרע"ב שם במתני' לחלק דבטוחן שאני שלא חיישינן שהחליף בשלו רק בשל ישראל אחר היינו דוקא בזמן שישראל על אדמתן וחייבין במעשר ויש להם שדות ותבואה חיישינן שהחליף בשל ישראל שרגילין לתת תבואתם לטחנם משא"כ בזמנים אלו שאינו מצוי שישראל נותן חטיו לטוחן עכו"ם ובפרט בי"ט של פסח עצמו וכ"ש אם ידוע לנו שלא היה בידו חטין של ישראל אחר. אף גם לדעת הראב"ד פי"א מהל' מעשר דאינו מחלק בין טוחן עכו"ם לעכו"ם אחר רק בין קופת לשקים שבקופת לא חיישינן שמא החליף כיון דחייש שמא לא יכווין במלואו משא"כ בענין אחר אמרינן דודאי החליפנו אך דעת הרמב"ם שם דספיקא הוי ולחומרא חיישינן וע"ל סי' תמ"ט כתבתי דספק חמץ שעבר עליו פסח יש להתיר אף באכילה ואם כן ה"ה הכא דהוי ספק עכ"פ אם החליף העכו"ם ונ"ל דלטעמים אלו אפשר גם כן להקל אם גזל עכו"ם חמץ ישראל ועבר עליו פסח וצ"ע. ובתשובת ספר חינוך בית יהודא סי' י"א הביא שם גם כן מעשה כיוצא בזה שטחן בעל הרחיים התבואה של ישראל בפסח ואחר הפסח הביא הקמח ואמר שלתת הדגן קודם הטחינה ומסיק שם דמותר אפילו באכילה מטעם דקי"ל חמץ שעבר עליו הפסח אינו אלא מדרבנן משום קנסא אפילו כשהוא ודאי חמץ אבל כשהוא ספק חמץ קי"ל ספיקא דרבנן לקולא. וכאן יש ס"ס דמתהפך חדא שמא לא לתתו ואת"ל דלתתו עדיין יש ספק אם לתתו כ"כ עד שנתחמץ ואת"ל שנתחמץ יש ספק שמא לתתו וטחנו אחר הפסח ומאחר שיש כמה וכמה ספיקות והוא איסור דרבנן אין מקום להחמיר אפילו באכילה. ומשום מסל"ת לא שייך כאן די"ל דכוונתו הוה שיחזיק לו הישראל טובה ע"ז ובכונה אמר כן עכ"ל:

ה **דורן חמץ**. אם עכו"ם נתן או מכר לישראל חטים וכה"ג וקיבלם הישראל ממנו ואחר פסח נודע לו שהיה בתוכו חמץ לכאורה נראה דהחמץ מותר לאחר פסח כדין חמצו של עכו"ם וראיה לזה מהא דאיתא בנדרים דף ל"ה באומר קונם ככרי עליך מי מעל למעול מקבל יכול לומר היתירא בעיתי איסורא לא בעיתי ופירש שם רש"י ור"ן והרא"ש דמעילה בשוגג הוא ואלו הייתי יודע שהיא אסורה לא הייתי מקבלה. אבל המוציא מעות של הקדש בשוגג מעל אף ע"פ שאילו היה יודע שהי' של הקדש לא היה רוצה לזכות בהם כיון שהוא עצמו לקחם כדי לזכות בהם. אבל מה שנתנו לו על ידי אחר

יכול לומר אלו הייתי וודע שהוא אסור לא הייתי מקבלה הימנו כי איסורא לא בעינא למקני ונמצא זכיה בטעות ואינו זכייה עכ"ל ואם כן ה"ה בנידון דידן ואע"ג דמסיק הש"ס שם בקונמות שהמקבל מעל לכשיוציא היינו משום דעשה מעשה אח"כ באיסור שמעל בשוגג כשהוציא מה שא"כ כאן שלא עשה שום איסור אחר שקיבלם מידו וע"ש בר"ן וצ"ע:

ו **ביום אחרון של פסח**. לרבותא נקט יום אחרון דאפילו הכי לא יקבלנו החמץ ממנו וכ"כ בתשו' הרשב"א סי' קע"א אבל באמת ה"ה בימים הראשונים וטוב שדבר בהוה שדרך להביא דורן ביום אחרון מן המנחה ולמעלה כמ"ש הטור בשם העיטור ועיין בתשובת נחלת שבעה שכת' לרבותא נקט יום אחרון דבימים הראשונים כיון דאיסור דאורייתא עליו פשיטא דאמרינן דאיסורא לא ניחא ליה דתקניה עכ"ל ואם הוא בי"ט אחרון אז אין צריך לא כפיית כלי ומחיצה יו"ד כי לא חששו שמא יבא לאכול ממנו בזמן מועט כזו אבל תוך הפסח צריך כפיית כלי או מחיצה יו"ד כמבואר לעיל ונראה דה"ה אם שכח עכו"ם חמצו אצל ישראל ג"כ דינו כמו בדורן דהכא:

ז **לא יקבלנו הישראל**. ואם עבר וקבלה משמעות הטור בשם העיטור דאסור אף בהנאה אחר פסח וצ"ל דאף שי"ט אחרון דרבנן ומדאורייתא לא קא עבר תו אב"י וב"י מ"מ כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תיקון ושלא לזלזל בי"ט שני וצ"ע:

ח **לא יהא ניכר מתוך מעשיו**. ונראה דמיירי דלא אמר לו תנהו על גבי סלע או הבא מיהבא וכה"ג אף ע"ג דנתבאר בפ"ק דקידושין ובא"ה סימן ל' דאשה שאמרה הני לישנא למקדש דלא הוי מקודשת משום דהתם בעינן שתגלה דעתה שרוצה לקבלה לשם קידושין וכיון דאמרה הני לישני מראה שאין חפצה בקידושין משא"כ כאן דבעינן שלא יחפוץ בחמץ כלל וק"ל ועיין בתשובת מהר"מ מינץ סימן פ"ב:

ט **וטוב שיאמר שאינו רוצה**. כדי שאם יטלנו אחר פסח לא יהא כהוכיח סופו על תחלתו שדעתו יהיה בתוך הפסח לקנותו ומ"מ אם לא אמר הכי שרי מדינא אפילו היה בחצרו המשתמרת מ"מ אינו קונה לו בעל כרחו דאיסורא לא ניחא ליה דנקנה. ונ"ל דכל זה בדורן וכה"ג שאין באחריות ישראל אבל אם העכו"ם מביא לבית ישראל למכור או להפקידו אצלו אז צריך הישראל לומר בפירוש שאינו רוצה לקביו כדי שלא יתחייב באחר ותו דהא אפי' אם אינו חייב באחריותו בדין אלא שיודע שעכו"ם אלם ויכפהו לשלם גם כן אסור וכמבואר לעיל סימן ת"מ ע"ש.

י **אסור בהנאה**. כן הוא במתני' פרק כל שעה (פסחים דף כ"ח) ומוסכם מכל הפוסקים ותימא דבפסקי תוס' ריש ביצה ס' ו' איתא דחמץ אחר פסח מותר בהנאה ואולי קאי על של עכו"ם אך זה גם כן משנה מפורשת שם בפ' כ"ש:

יא **או אנוס**. עיין במ"מ פ"א מהל' חמץ שכ' מאין יצא להרמב"ם זה הדין ובספרי תורת השלמים שאלה ו' כתבתי מקור אחר לנדון זה ע"ש:

יב **נותנו**. והיינו במכירו דאי לאו הכי אסור כמבואר בי"ד סי' קנ"א סי"א משום לא תחנם יע"ש. או י"ל דמותר ליתנו לזר כיון שאינו שוה לו כלום ואסור בהנאה ובזה הסברא יישב בני הוותיק מה"ר שמעון בבחרותו דברי התוס' בפ' הדר (עירובין דף ס"ד ע"ב) ד"ה ולמדנו וכו' וא"ת על שלא מקשה תוס' קושיא זו מקודם ע"ש ודוק היטב:

יג **לעכו"ם**. וכ' הט"ז אפילו הוא משרת שלו עכ"ל והיינו שאינו עבד כנעני שלו וכ"כ בתשו' שער אפרים חלק א"ח סי' ג' דהוי כשלו וכ' שם וז"ל ואין לדחות מטעם דהתירא ניחא ליה דלקני ואיסורא לא ניחא ליה דלקני עכ"ל ולא כ' מאיזה טעם שאין לדחות אבל הדבר פשוט כיון דיד עבד כיד רבו אם כן לא יצא מרשותו כלל אף שמקנה לעבד הוא כידו ורשותו ממש לענין זכייה וכן הדין לענין זכיות העירוב בעירובין דף נ"ט ע"ב. ולא דמי למה שנתבאר בי"ד סי' קס"ט סעיף ט' בהג"ה דלמאן דלית ליה שליחות לעכו"ם מותר ליתן לעבדו ושפחתו משכנות ולהשכינם אצל ישראל בריבית דשאני התם כיון שהמלוה אינו מקבל הריבית מיד ישראל תו ליכא למיחש למידי דבעינן דוקא ריבית הבא מהלוה ממש אבל כאן זכיה בעינן ולית כאן שום זכיה וק"ל:

יד **שמחוץ לבית**. כן הוא בת"ה סי' קי"ט וק"ך וכוונתו ליתן חמצו חוץ לביתו וכ"כ האחרונים וכתבו הטעם דאל"כ הוי כהפקידו אצל ישראל ולכן השיגו על דין זה וכתבו שהוא חומרא בעלמא ולע"ד טעם של ת"ה פשוט דאל"כ במה קנה העכו"ם המתנה כיון שלא משך החמץ מרשות ישראל ובת"ה שם מיירי ממתנה ואף במכר בעכו"ם לא קנה בכסף אלא במשיכה כמבואר בי"ד סימן ש"ך ובתיספות דעכו"ם בשם ר"ת דעיקר קניה להם אינו אלא במשיכה דהא קי"ל לפי שבישראל דבר תורה מעות קונה קרינן לעמיתך בכסף ולעכו"ם במשיכה כדאיתא בפ"ב דבכורות והרא"ש לשם וכ"כ המ"מ בפ"א מהל' זכיה ושכ"כ הרמב"ן וכ"כ הר"ן: ובספר מו"מ לרב האי גאון ז"ל והסמ"ג עשין פ"ב והאגודה ובתשובת מהרי"ל ותשובת רמ"א סימן פ"ז וז"ל שהכי קי"ל שכן דעת רוב הפוסקים ואפי' בדיעבד לא מהני אם לא משך לענין דין בכור ואם משך אף שלא נתן המעות קונה ולכתחלה בעינן תרווייהו ע"ש וכל זה דלא כתשובת משאת בנימין סי' נ"ט שכ' להיפך וז"ל אבל בדיעבד קנה בכסף לבד משום דרוב המחברים הסכימו לדעת רש"י

גם בטור ח"מ סי' קצ"ד פסק להדיא כרש"י ז"ל עד כאן לשונו ואחריו נמשך ג"כ מהר"ש קאיידנבו"ר בתשובת נחלת שבעה סימן ל' ואגב ריהטא כתבו כן וכבר מפקפק עליו ג"כ שם בתשובה סימן ל"א דאדרבא משמעות רוב הפוסקים להיפך וגם הטור הא פסק בי"ד סי' ש"ך דבעינן תרווייהו לכתחלה כדעת התוס' והרא"ש ואדרבא עיקר דעתו כר"ת וכמ"ש רמ"א בתשובה דהא פסק ג"כ דלגבי ישראל ד"ת מעות קונה ואם כן בעכו"ם הוא להיפך וכן כ' בתשו' שער אפרים סי' ע"ט באורך ע"ש (אך דעת הרמב"ם הוא דעת שלישית דפסק דעכו"ם קונה או במעות או במשיכה וכבר האריכו על דבריו שם בפ"א מהל' זכיה המ"מ והל"מ שהוא נגד סוגיא דבכורות ע"ש) ומ"ש הטור בסי' קצ"ד לא כ' כן רק לאפוקי שטר דלא קני אלא בכסף אבל ודאי משיכה בעינן וכמ"ש הש"ך והשיג שם על הסמ"ע ששגג בזה ע"ש: ובזה מיושב מה שהניח בצ"ע בתשו' לחם רב ותשו' מהר"ש קאיידנב"ר שם על הטי"ד סי' קל"ב ע"ש: נמצא דטעם של הת"ה הוא נכון וכן משמע בתשו' נ"ש שם סימן ל"א שזה טעמו והעיקר לדינא נ"ל ממשמעות הפוסקים והאחרונים כאן ובי"ד סי' ש"ך דלכתחילה צריך שיתן העכו"ם הכסף וגם משיכה בסימטא או לרשותו או מקנה לו חדר ואגבן החמץ שבתוכו [ודוקא בתורת מטלטלין אגב מקרקע ולא מתורת חצר דחצר מטעם שליחות איתרבי ואין תורת שליחות להם כמ"ש בתשו' מהר"ש קאיידנבר שם סי' ל' ע"ש] ואף שאינו קונה הקרקע אלא בשטר צריך להתנות שמקנה לו בכסף או בחזקה לבדו כמו שכתבו האחרונים ובדיעבד במשיכה לבד קנה בלא כסף כמו במתנה דליכא כסף כיון שכן דעת רוב הפוסקים שמשיכה לבד קונה ואף בכסף לבד קנה בדעבד כמ"ש בתשו' מ"ב סי' נ"ט. ואף שהוא אזיל לשיטתו במ"ש שכן דעת רוב הפוסקים דכסף לבד קני וכבר דחיתי דבריו בזה שדעת רוב הפוסקים להיפך מ"מ הא כ' שם בתשו' סי' צ"ו דגם במשיכה לבד קנה בדיעבד אף שדעתו הוא נגד דעת רוב הפוסקים אפ"ה מהני בדיעבד א"כ ה"ה לפי האמת כן הדין לענין כסף והטע' דבחמץ בקנין כל דהו סגי רק שגילה דעתו דלא ניחא ליה למיהוי זכותיה בגוויה כמ"ש שם בסי' נ"ט ע"ש והסכמת אחרונים דכן כל דבר שנהגו הסוחרים לקנות בו כגון רושם או שנותן כפו לחבירו או בנתינת פרוטה או במסירת המפתח סגי כיון שנהגו לקנדת כך קנה העכו"ם כמבואר בח"מ סי' ר"א אף שבתשו' נחלת שבעה סי' ל"ג מפקפק על זה אין דבריו ברורים ומוכרחים כלל ובפרט לענין חמץ דבקנין כל דהו סגי ואפשר שמטעם מנהג זה שנהגו הסוחרים נתפשט המנהג בעיני ההמון במדינות אלו שאין מוכרין החדר רק החמץ וסומכין לכתחלה על מסירת המפתח. ודלא כאותן שאומרין רק הנני מוכר לך המפתח דזה ודאי אינו כלום כיון שגוף החמץ אינו מכור ועיין במ"א ובתשו' נ"ש

שם בסי' ל"ג כ' דלזה מהני מסירת המפתח שא"צ לכתוב שטר על הקרקע ולא להתנות שמקנה לו בכסף לבד וע"ש (וכתב בתשו' צ"צ סי' ס"ב לענין בכור אפי' אם העכו"ם לא קני ע"פ הדין מ"מ אם הוא אלם ואין יכול להוציא מידו הוי קניה גמורה ע"ש וה"ה כאן) וכ' הב"ח והט"ז דעכ"פ החמץ יהא מונח במקום שעכו"ם יכול ליכנוס שם ושיהא המפתח בידו ולא יסגירנו עוד במסגרת וישראל יחזיק המפתח או יניח חותמו עליו ואפי' בדיעבד יש לאסור דאין זו מכירה רק הערמה בעלמא: ולע"ד נראה דוקא אם עשה דברים כאלו קודם המכירה בשעת המכירה דנמצא אין כאן מכירה כלל וכן משמעות דברי הב"ח אבל אם מכר מתחילה מכירה גמורה ואחר זמן מה נותן בו הישראל מסגרתו או חותמו אף דלכתחלה אין לעשות כן משום חשש הערמה וראוי לגעור בהעושים כן מ"מ בדיעבד אין לאסור החמץ דהוי כאלו נתן הישראל מסגרת או חותמי בחמץ של עכו"ם שודאי אינו נאסר בשביל מפתח וחותמו כי כל אימת ומתי שהעכו"ם רוצה יסור חותמו ומסגרתו כיון שלקח כדינו החמץ מישראל ואם העכו"ם אינו רוצה להחזיר לו החמץ אחר הפסח אסור לתבוע אותו בדיניהם אבל אסור לקנות ממנו ישראל אחר פסח ואם לקח צריך לחזור ולמכור לבעלים ראשונים: ואסור למכור חמצו לישראל עובר עבירה ואם מכר כ' הט"ז דבהפסד מרובה יש לומר לישראל העובר עבירה שיחליפנו עם עכו"ם אחר או ימכרנו לעכו"ם ומותר המעות לישראל עכ"ל מהאי טעמא יש למנוע שלא לקנות מיד אחר פסח שכר או יין שרף אצל ישראל העובר עבירה לפי שהוא חמץ שעבר עליו פסח ואף ע"ג דאמרינן פ"ק דפסחים וחולין חמצו של עוברי עבירה מותר לאחר פסח מפני שהם מחלופים היינו בעובר לתיאבון דלא שביק התירא ואכל איסורא מה שאין כן בעובר להכעיס ועכשיו כולם מיקרי עובר להכעיס כמבואר בי"ד סי' קנ"ח ועיין במ"א מדין שליחות עכו"ם לעכו"ם והניח בצ"ע גם בתשו' מהר"ש קאיידנבר בתשו' נ"ש סי' ל' הניח בצ"ע. ועיין בא"ה בבית שמואל ס"ס ה' וביו"ד סי' קס"ד לענין זכייה עכו"ם לעכו"ם וצ"ע:

טו **מתנה גמורה.** אפי' ע"י שלוחו או אשתו יכול להקנות החמץ ולא אמרינן אשה לא גרע לאקנויי בדבר שיחזור לה אח"כ כדמסיק הש"ס בגיטין דף י"ט ע"ש. בתשו' חינוך בית יהודה סי' י"ג הביא מעשה בא' שהיה לו חמץ ורצה למכור לנכרי כדין והתחכם שלא אמר לנכרי כלים מחמץ שלו רק הניחו בחדר של חבירו שידע שימכור חבירו החדר ההוא עם חמצו שבתוכו לנכרי ומסר לו המפתח וכן נעשה שמכר ישראל חבירו החדר ההוא לנכרי ונמכר החמץ שהניח בתוכו בכלל חמץ שבחדר ההוא רק שלא ידע

בו לא ישראל המוכר ולא הנכרי הקונה ופסק שם דאסור החמץ של ישראל האחר יע"ש שהאריך מלתא בטעמו:

**טז** **בדבר מועט**. ואין לחוש לביטול מקח כי אנן סהדי שהישראל גמר ואקני לו כדי שלא לעבור אבל יראה וב"י וכה"ג כתבו תוספות פ"ה דעכו"ם דף מ"א ד"ה רב אשי לענין בכור ע"ש ובב"מ דף ל' ע"ב ד"ה אפקי':

**יז** **מתנה ע"מ להחזיר לא מהני**. והוא רק משום חומרא דחמץ והבו דלא לוסיף עלה במילתא אחריתי וכ' המ"א וז"ל וכ"ש היכא שאמר ליה הריני נותן לך ותחזירם לי דהוי מתנה גמורה דשרי מדינא רק מכח חומרא דחמץ יש להחמיר עכ"ל המ"א. ודבריו תמוהים מאוד מאוד דאדרבא בי"ד סי' ש"ה סעיף ח' בהג"ה פסק דהנכרי שאמר ותחזירם לי דלא הוי מתנה כלל והוא מתשו' הרשב"א סי' קצ"ח דדוקא בע"מ דהוא כמעכשיו דמי הוי מתנה משא"כ אם אמר ותחזירם לי ועיין בתשו' הרשב"א סי' קפ"ו וצ"ע:

**יח** **עד שאתה לוקח חמץ במנה** לשון הרמב"ם פ"ד מהל' חמץ עד שאתה לוקח מעכו"ם קח מישראל:

**יט** **ואקח ממך**. ובתשו' הרשב"א סימן תת"ן סיים אקחנו ממך אני או יהודי אחר ועיין בתשו' מהר"מ ב"ב סי' נ"א וכתבו האחרונים ויאמר ואתן לך ריוח אח"כ:

**כ** **אסור אע"פ שביטלו**. דחיישינן להערמה שיאמר שביטל ובאמת לא ביטל כיון שעשה שלא כתקון חכמים שלא ביער החמץ או מכר לעכו"ם אף על גב שכ"ע מבטלין בזמן הזה מ"מ חיישי' להערמה ואפי' הפקר גמור ג"כ דינא הכי ואפי' איכא עדים שהפקירו ובטלו לא מהני אם הניח חמץ בביתו וברשותו מדעתו וידע ממנו כל ימי פסח ודאי כה"ג לא מהני ביטול או הפקר אבל כל שלא היה יודע ממנו כל ימי פסח ויש עדים שביטל או הפקיר קודם פסח או שיש אונס גמור בענין המכירה וכל ימי פסח היה סבור שמכר ואחר הפסח נודע לו שלא מכר כיון שהיה אנוס כ"כ אונס ידוע ואמר שביטל אף דליכא עדים לא חיישינן להערמה ויש להתיר עכ"פ בהנאה אחר פסח בכל זה הארכתי והעלתי בטוב בספרי תורת השלמים שאלה וי"ו ע"ש דלא כמקצת אחרונים שהחמירו חומרות יתירות בדינים אלו ועי' בסולת למנחה מה שכתבתי שם על הגהות שער אפרים בזה: **ואם** נתעכב להיהודי חמץ על הדרך עיין בתשו' הר"ש הלוי חלק א"ח סי' י"ב שפסק שיפקירנו לפני ב"ד והניח בצ"ע למעשה אף אם יש להתירו בהנאה ע"ש: **והיכא** שחמצו יבא לעיר שיהודי בתוכו וצריך ליתן מהם מכס ושכר עגלה וכה"ג תוך הפסח וא"כ איך יעשה יפקירנו ולמכור לנכרי בכסף כבר כתבתי לעיל דלכתחלה אינו קונה עכו"ם בכסף לבד ומשיכה אין כאן נ"ל דיעשה כך ימכור לעכו"ם בכסף כדי שאם יבא

החמץ תוך הפסח שיתן העכו"ם המכס ושכר עגלה וכיוצא בו וליקח אצלו החמץ ואחר המכירה יאמר בפני שנים שאם העכו"ם אינו קונה בכסף שעכ"פ יהיה הפקר גמור ואז יוציא אליבא דכ"ע ואפילו לכתחלה בכה"ג וק"ל וע' במ"א שכ' שיש עוד דרכי קניה אף שאין החמץ כאן:

כא **אע"פ שבטלו**. לכאורה היה נראה דלפי מה שמתבאר בסוגיא דמ"ק דף י"ג דהיכי דעביד איסורא דאורייתא קנסו בנו אחריו משא"כ באיסור דרבנן וא"כ היכי שבטלו החמץ ומת יהא חמצו עכ"פ מותר לבנו בהנאה דלא קנסו בנו אחריוכיון שאין כאן איסור דאורייתא אבל זה אינו לפי מ"ש הר"ן הטע' דאסור להאכיל החמץ לאחר פסח אפילן לבהמת אחרים ז"ל דהא דקנסו רבנן לאו לדידיה דעבד איסורא קנסו אלא לכ"ע קנסו עכ"ל וצ"ע :

כב **בפסח**. וה"ה לאחר שעבר עליו חמץ בפסח וכמ"ש בס"ק כ"א

כג **להאכילה בימי פסח**. כ"כ הב"י בשס מ"כ בשס האגודה הוא בתשו' מהרי"ל סי' קצ"א אכן באגודה עצמו איתא וז"ל וכן לא יאמר אדם לעכו"ם קח בהמתי בביתך והאכילנה חמץ אך שסתם ותננה לו לזון אותן ימי פסח עכ"ל משמע דדוקא שיאמר לו בפי' האכילנה חמץ אסור אבל בסתמא אפי' יודע בוודאי שיאכילנה חמץ מותר לדעתו וכמו דנקט התם בפי' בדין אומר אדם לעבדו וכו' ע"ש דכולהו בחדא מחתא מחתינהו ולכתחילה אין להקל.

כד **שהוא חמץ י** וכ' בע"ש דבדיעבד שרי כמו בפרה שנתפטמה בכרשיני עכו"ם כמבו' בי"ד סי' קמ"ב עכ"ל ואפשר דל"ד זה לזה כיון שבהמתו אכלה בפסח חמץ עכו"ם שאסור בהנאה תוך הפסח נמצא בנהנה מחמץ מ"מ צריך להשליך דמי הנאה לאיבוד מה שהיה מן הצורך להוציא על בהמתו דבשלמא גבי פרה שנתפטמה בכרשיני עכו"ם דמיירי בבהמה שהיתה של עכו"ם ודומה לזה בהמת עכו"ם שנתפטמה בפסח מחמץ ג"כ פשוט שמותר משא"כ הכא צריך להשליך עכ"פ דמי מאה שנהנה ישראל במה שהאכילה לבהמתן חמץ וישליך אותו הנאה לים או ימכרנו כולו לעכו"ם חוץ מדמי איסור שבו כדין נהנה מדבר שאסור בהנאה אכן המעיין בסוגיא לסוף פ' כל העכו"ם יראה דמותר דיעבד בכל ענין מטעם זה וזה גורם וצ"ע :

## סימן תמט

**חנות של ישראל**. הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ושאר פוסקים השמיטו לגמרי דינים אלו וכ' הראב"ד בתמים דעים סי' רמ"ה בהשגותיו על בעל המאור שלכך השמיט דין זה לפי שיש

גירסות מחולפות ונקטינן לאיסורא עכ"ל ובאמת מסתבר למימר איפכא מדהשמיטו הפוסקים אלו ולא אשמועינן איסור ש"מ דס"ל דיש להתיר מספיקא כדין כל ספק דרבנן לכן לא חשו לכתבו כיון שהוא מותר משא"כ אם יהיה נדנוד איסור הוי להו להזכיר ולהזהיר על האיסור ובב"ח משמע דאף בספק שעבר עליו פסח יש לאסור באכילה ולהתיר בהנאה וכ"פ במ"א וכ' שכן משמעות התוספות ורש"י בעירובין דף ס"ד יע"ש ולעד"נ כמ"ש ומדברי תוספות ורש"י שם אין ראיה כלל ואדרבא נראה מדבריהם להיפך כי המ"א נראה שהבין כוונת התוס' כמו שאמר ברצוף אהבה סי' ל"א לישב דבריהם ובאמת דבריו דחוקים מאוד בכוונת התוס' בזה גם מהרש"א שם לא יצא ידי חובת ביאור דברי התוס' ולע"ד כוונת התוספות ברור ופשוט לישב סוגיא דש"ס בהא דמצא חמץ אחר פסח שהתיר בהנאה ואסור באכילה ש"מ דהולכין אחר רוב עוברי דרכים עכו"ם דאל"כ אלא שיהא ספק אם הוא של ישראל או של עכו"ם א"כ אף באכילה היה לו להתיר ואין לומר כיון דאין לו היתר אלא מצד שיש להסתפק שמא הוא של עכו"ם א"כ שפיר אסור באכילה כיון שהוא פת של עכו"ם כמ"ש תוס' שם ולעולם אין הולכין אחר עוברי דרכים על זה כתבו תוס' דמ"מ היה לו להתיר אף באכילה כיון שיש להסתפק ששל ישראל הוא ונעשה אחר פסח אלא דודאי הולכין אחר רוב עוברי דרכים נמצא מוכח להדיא מכוונת התוספות דבספק חמץ שעבר עליו פסח יש להתיר אף באכילה. ואין סתירה ממ"ש תוספת שם בדבור שאחר זה ולמדנו וכו' דאי ס"ל חמץ של עכו"ם אחר פסח אסור בהנאה היה לו לאסור מספק דשמא בפסח נעשה עכ"ל. אין זה סתירה כלל למ"ש תחלה דכוונת התוספות כך הוא. דאי תימא דחמץ של עכו"ם אחר פסח אסור א"כ מטעם קנס לא שייך כלל גבייהו ועל כרחיך הייתי צ"ל דס"ל כרבי יהודה דאף לאחר פסח עובר בלאו דחמץ שעבר עליו פסח דאורייתא כדאיתא בפ' כל שעה ודלא כר' אחא בר יעקב וא"כ יהיה ספק דאוריי' ולחומרא אבל לפי האמת דקיימא לן חמץ שעבר עליו פסח דרבנן אזלינן לקולא בספיקא וכן נראה דעת מהרש"א שם בחדושי תוספות דיש להקל בספק אף באכילה אף שמדחיק שם מאוד בכוונת ישוב דברי תוספות בזה וגם ברצוף אהבה נטה מקבלתינו וכלל בידינו דספיקא דרבנן לקולא וכפי מ"ש הכל ניחא וכן משמע קצת בסוגיא דש"ס דחולין דף ד' לפי מה דס"ד דש"ס התם גבי חמצן של עוברי עבירה דיש להקל בספק זה כמו בכל ספיקא דרבנן וע"ש בתוס'. נמצא זכינו לדין מסוגיא זו בנמצא חמץ בדרך מיד אחר פסח אם רוב עוברי דרכים ישראל אסור ואם מחצה על מחצה וכ"ש ברוב עכו"ם מותר אף באכילה למי שאינו נזהר מפתן וכן כל ספק חמץ שעבר עליו פסח כנ"ל עיקר ודוק:

## סימן תנ

א **צריך לפורעו אחר פסח**. וכ' הטור ואין בו משום איסור חמץ שעבר עליו הפסח עכ"ל ולמד כן מהא דאיתא בר"פ השוכר את הפועל דבי ר' ינאי יזפי מעניים פירות בשביעית ופרעו להם בשמינית וכתבו שם התוס' הטע' כיון דבהאי שעתא לא הוי הנך בעין לא חליפין נינהו ולפי"ז אם פרעו בשביעית עצמו ג"כ מותר לפי טעם זה כיון שהפירות אינם בעין שוב לא מיקרי חליפי שביעית ע"ש א"כ כ"ש הכא בחמץ דאינו תופס דמיו והיה בשעת ההיתר דמותר לקבל המעות אפי' תוך הפסח וא"כ קצת קשה למה כתבו שצריך לפורעו אחר פסח ה"ה אפי' תוך הפסח שרי והא דנקט הש"ס התם ופרעו בשמינית לק"מ דנקט מעשה שהיה. ובאמת בתחלת דברי הרא"ש שם משמע דעיקר טעם ההיתר הוא כיון שעבר שנת השביעית אך מסוף דבריו מבואר דמסכים עם דעת התוספות דכיון שאינו בעין תו לא מיקרי חליפי שביעית הדרא הקושיא לדוכתא ואפשר דלכך נקטי הפוסקים לאחר פסח להראות אפי' שחוזר ומשלם ככרות ג"כ מותר כה"ג: וכ' בכה"ג שיש מקומות שנהגו איסור לכתחלה ללות לפני פסח ולפרוע אחר פסח מטעם חשש איסור ריבית דאסור ללות סאה בסאה וע' בי"ד סי' קס"ב סעיף א' בהגה מבואר דככרות בככרות מותר להלות.

ב **קמח. ע"ל סי' תנ"ג**. סעיף ד' איזה קמח שאין מחזיקין לחמץ:

ג **וכיון שהתנה עמו כך**. הנה אף שיש קצת חילוקי דעות בדין זה העיקר נ"ל כמשמעות לשון הש"ע והלבוש דלכתחלה טוב להתנות כך (ועיין ברוקח סי' רס"ח) ואם מתנה כן אף אם נותן לו העכו"ם אח"כ חמצו שעבר עליו פסח ג"כ שרי ואם לא התנה עמו כן אם העכו"ם נותן לו אח"כ קמח או מעות או חמץ שנעשה אחר פסח שרי דחליפי חמץ מותרין כמו חמצן של עוברי עבירה וכמבואר לעיל סי' תמ"ג וכן הדין בלקח חק העכו"ם שנותנים להם לחם קצוב בכל שבוע ע' בטור וב"י ואין להחמיר בדינים אלו כי בלא"ה אין ישראל קונה בלא משיכה לרוב הפוסקים ע' בח"מ קצ"ד ובש"כ שם ס"ק א':

ד **ואני אטול אחר כך**. ואז מותר ליטול אפי' חמץ כן הוציא בב"י מהמרדכי פ"ק דעכו"ם וכ"כ האגודה וע' בדברי אחרונים מה שמחלקים בין דין זה לדעיל סי' רמ"ה מישראל ועכו"ם שיש להם שדה בשותפות שאסור לומר לו טול אתה של שבת ואני של חול. והב"ח כ' דגם כאן יש להחמיר אא"כ נוטל הדמים שמגיע על חלקו קודם פסח וכן הסכמת אחרונים לדינא. ומ"מ בשבת שבתוך הפסח לא מהני במה שאמר טול אתה כמו בשאר שבתות השנה כמבואר לעיל בסי' רמ"ה אלא אם כן התנו בתחלת השותפות וע"ש והמ"א כ' וז"ל ובד' ימי' שהם י"ט עכ"פ אסור לומר לו טול אתה כמו דאיתא בסי'

רמ"ה עכ"ל. ואשתומם על המראה דלפי דבריו איך לא אשתמיט א' מן הפוסקים לכתוב דין זה כאן וכולם כתבו סתמא להיתר בפסח משמע דאף בי"ט עצמו מותר ול"ד כלל וכלל לסי' רמ"ה דהא עיקר טעם האיסור שם כמבואר בש"ס ופוסקים שם דהוי כאלו עושה העכו"ם בשליחות ישראל מלאכה האסורה. וזה דוקא במלאכ' השדה או שכירת התנור בשבת משא"כ בי"ט דמותר לישראל עצמו הבערה לצורך א"כ מכ"ש שאין חשש איסור אם עביד העכו"ם בשליחותו ואין כאן רק חשש חליפי חמץ שהזכירו הפוסקים וסגי באומר טול אתה ודוק:

ה **אפי' המעות אסור לקבל.** כיון שהתנור של ישראל ול"ד לסעיף ג' דהתם הוא התנור של שותפות וע' בט"ז ס"ק ג' שכ' שיש דעות מחולקות בשני סעיפים אלו ומתמיה על הש"ע וע' בשכ"ג שהאריך להוכיח דאין כאן מחלוקת כלל וכן עיקר:

ו **דה"ל משתכר באיסורי הנאה.** ע' ס"ס זה שכ' הב"ח על מה שנוהגים במדינות רוסי"א וואלין שהיהודים שוכרין אורנדי"ס שיש בו יורות ורחים שלוקחין מכל שכר שמבשלין מדה וכן לוקחין מדה מאלץ מכל מי שטוחן מאל"ץ דאם ישראל מחויב לתקן היורות והרחיים כשמתקלקלין אז הם ברשות ישראל ואסור לקבל אפילו מעות בשכרו כיון דמנהגם לתת חמץ הוי כנהנה מדמי חמץ ואסור ואם יש לו רשות וכח למנוע מהם שלא יבשלו כלל מחויב למנוע מהם דה"ל רוצה בקיומו ועל ידי מכירה שרי דהיינו שימכור קודם פסח לעכו"ם כל המדות שיגיע משבוע זו ויטול הדמים ואף על פי שנותן לו העכו"ם אחר כך המדות שרי ואם אין הישראל צריך לתקן היורות והרחיים די שיתנה קודם פסח כמו בסעיף ב' ואם אין לו עם מי שיתנה ה"ל כדעבד ושרי בלא תנאי עכ"ל: והט"ז מחמיר אף באם אין על הישראל לתקן היורות והרחיים ובמ"א ס"ס זה מצדד להקל דכיון שהרחיים שייכא לכל העיר ואין ביד המחזיק אורנדא למחות שלא יטחון העכו"ם באותו יום ע"כ שפיר יכול לומר לא ניחא לי דלקני בשעת האיסור ולא רציתי להאריך עוד בדין זה לפי שנעלם ממני מנהגם בדין אורנדא שאינו מצוי במדינות אלו:

ז **על מנת שיאפה בו מצה.** הרשב"א למד דין זה מהא דאיתא בש"ס ריש פ' השוכר את הפועל שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת אף על פי שיאמר לו העבר לי חביות של יין שכרו מותר ולכאורה אין ראיה מסוגיא זו להמעיין שם בסוגיא ואף שהב"י כתב שהרשב"א מפרש מתני' זו בשיטה אחרת דבריו דחוקים ותמוהים מאוד וכאשר האריך גם כן הנ"ץ בזה ע' בו וצ"ל הראיה של הרשב"א כך היא דכמו התם אף על פי שהעבירו לו חביות של יי"נ כיון שלא שכרו לכך שכרו מותר. אם כן ה"ה כאן אף אם לא היה אופה בו חמץ היה צריך לתת לו שכרו משום שלא השכיר לו לחמץ וגם אם לא היה

אופה בו כלום גם כן היה צריך לתת לו שכרו לכך שכרו מותר וכן נראה משמעו' המ"א ע' בו:

ח **ואם יאפה בו חמץ**. הט"ז מקשה על דין זה וז"ל וקשה לי טובא דהא כתב בסימן רמ"ו סעיף ג' אבל לא מהני אם מתנה עם העכו"ם שתנוח בהמתו בשבת שאין העכו"ם נאמן על כך וכ"ש כאן שודאי יאפה בו חמץ וצ"ע עכ"ל ולא ירדתי לסוף דעתו כלל שאין כאן אפי' קצת קושיא ואין ענין זה לזה כלל דבשלמא התם אדם מצווה על שביתת בהמתו לכן אינו נאמן העכו"ם ואסור להשכיר לו משא"כ כאן וכי אדם מצווה שלא יאפה עכו"ם בתנורו חמץ רק שאסור להנות משכר חמץ ואם כן כל שאינו משכירו לעכו"ם לאפות בו חמץ שאינו נוטל שכר מחמץ אף שוודאי יאפה בו העכו"ם חמץ מכל מקום הוא אינו נהנה משכר חמץ ושכרו מותר וק"ל:

ט **בית לדור בו**. הסכמת ראשונים ואחרונים דאף על גב שמשכירו סתמא לגור בו הוא ולא אתי לאפוקי אלא היכא שמשכירו בפירוש לשם חמץ כשמשכירו תוך הפסח או בערב פסח ועיין במגן אברהם סס"ק י"א ועפ"ז מיושב מה דאיתא בש"ס דידן פ"ק דפסחים דף ז' ביחד לו בית אינו זקוק לבער דמיירי בהשכיר לו בית כמשמעות הסוגיא דלשם ואפ"ה מותר להשכיר אלא צריך לומר דהתם מיירי בהשכיר לו סתמא או זמן מה קודם פסח ואם כן אין סתירה להירושלמי דאוסר להשכיר ודלא כרשב"א בתשובה סימן קע"ז והובא בב"י סימן ת"מ דכ' דהירושלמי מחולק עם תלמודא דידן דמשמעות תלמודא דידן דמותר להשכיר בכל ענין אם לא שנוטל שכר להיות יושב ומשמר עיין שם דבריו באורך ובאמת אין לנו לחלק מאת השווין כי אין מחלוקת כלל וכדעת האגור וסתם רמ"א כוותיה: ובתשובת שער אפרים סימן וי"ו כתב דאם ישראל יושב ומשמר אם יש לאסור משום רוצה בקיומו של איסור ומסיק וז"ל ונראה דמותר ובנו בהג"ה כתב הטעם כיון שהוא יושב ואינו עושה שום איסור בידים לא הוי כרוצה בקיומו ומה"ט יש לחלק בין הא דשכרו לעשות עמו בייני עיין שם ודבריו תמוהים דהרי להדי' מבואר בי"ד סימן קל"ב סעיף וי"ו דאפילו לשמור בחנם אסור משום דהוי כרוצה בקיומו של איסור אם כן פשיטא שגם בחמץ אסור מה"ט וגם נעלם ממנו תשובת הרשב"א שכתבתי שאף הוא שמיקל לענין שכירות מחמיר שלא להיות יושב ומשמר והוא ברור ועל תשובת שער אפרים עצמו א"ל דה"ק ונראה שמותר פירוש ששכרו מותר דעבד ול"ד לייני ששכרו אסור דעבד כמ"ש בתשובת הרשב"א שהובא בב"י סימן ת"מ וק"ל:

י **אבל לא יאמר לו צא ואכול**. אם ידוע שיאכל חמץ כ"כ המ"א וכן משמעות הפוסקים בי"ד סימן קל"ג וכן מבואר באגודה פרק השוכר את הפועל והוא קצת נגד משמעות לשון הש"ס דמשמע אפילו בחשש בעלמא אסור:

יא **ויש מתירין**. מדהביא דעה ראשונה בסתם משמע דדעתו להחמיר כדעה ראשונה כדרכו בש"ע וכ"פ הב"ח ושכ"ג אף על גב דביורה דעה סימן קל"ג לענין יין נסך פסק להקל וכה"ג הטור פסק שם להקל בלא הקדים לו דינר ועכ"פ בלא יחד לו דינר וכאן פסק בסתם להחמיר אלא צ"ל חומרא דחמץ שאני וכ"כ בהגהות פרישה שם וכן מבואר שם מדברי הב"ח דפסק להקל כהרשב"א וכאן מחמיר והארכתי בכל זה לאפוקי מדעת המ"א דכת' דדעה אחרונ' עיקר דבעינן דוקא הקדים לו דינר והדינר עדיין בעין ביד חנוני כמש"כ בי"ד סי' קל"ב וזה אינו והסכמת אחרונים דשאני הכא משום חומרא דחמץ: ולפי זה מי שיש לו תינוק או חולה בתוך ביתו שצריך לאכול או לשתות חמץ יצוה לעכו"ם ליתן לו חמץ ולא יאמר ואני פורע או ישא התינוק חוץ לביתו ועכ"פ לא יגע בחמץ וכל זה מיירי כשאפשר לעשות כך ויש לו עכו"ם שעושה כן דאי לאו הכי והוא גם כן צורך גדול לתינוק או לחולה יעשה בכל מה דאפשר לי' למעבד כי במקום סכנה הכל שרי וע"ל סי' תרי"ו ובתשובת נחלת שבעה סימן י"ד ומ"מ טוב לעשות מחיצה עשרה להפסיק כדי שלא יבא לאכול ממנו וע' במ"א ס"ס שמ"ג ומ"ש סי' זה ס"ק ט':

יב **אבל משכיר לו חמור להביא עליו חמץ** ושכרו מותר והב"ח ושכ"ג חולקים בזה דמ"ש משכר התנור ובית לשום בו חמץ דאסור כדלעיל וע' בתשובת הגאונים סי' רמ"ג דאוסר להשכיר (וע' בב"ח מה שכת' ליישב דברי הטור בזה והמ"א חולק עליו ואין דבריו מוכרחים כי הוא כת' רק ליישב דברי הטור) וע' במ"א שכת' לתרץ דהכא מיירי בשכר סתם חמורו ולא מפרש להביא עליו חמץ ובאמת הוא נגד המשמעות לשון הפוסקים והתו' דקתני בפירוש להביא עליו חמץ משמע דאף במפרש מותר וצ"ל דדעת הב"י והרב כיון דהא דחמור מצינו להדיא בתו' להיתר אין להחמיר בחמץ דאינו תופס דמיו אך אין ללמוד ממנו למקום אחר כי הבו דלא לוסיף עלה דיש לומר דדוקא גבי חמור שעכו"ם מכניסו לרשותו וקני' בשכירותו לכך מותר להשכירו מה שאין כן בתנור ובית דנקרא על שם ישראל יש להחמיר ובכלי דאסור להשכיר שלא יבשל בתוכו היינו משום דרוצה בקיומו של איסור שלא יבקע הכלי ואם כן אפי' להשאילו בחנם גם כן אסור וכמבואר בדברי אחרונים וע' בלבוש: ומכל מקום גם להשכיר חמורו בפירוש להביא עליו חמץ יש להחמיר וכדעת אחרונים וע' מדין רוצה בקיומו בספרי מ"י כלל פ"ה ס"ק י"ד וט"ז וביי"ד סימן קל"ג וע' במ"א דכת' דגם בהא דאסור לקנות חמץ בפסח הוא ג"כ מטעם רוצ'

בקיומו והריב"ש כת' טעמים אחרים א' לפי שאין דין שליחות לעכו"ם ונמצא הישראל קונה אותם ועוד דאיכא למיחש שמא יאכל ממנו וע' בתשובת שער אפרים סימן וי"ו בהג"ה כת' דאפי' אינו נוגע בחמץ חיישינן שמא יאכל ממנו ועמ"ש לעיל ס"ס ק"ט:

יג **להביא עליו חמץ** ודין פריקה וטעינה לענין חמץ עיין בח"מ סימן רע"ב לענין יי"נ וע' במ"א ס"ק יו"ד:

יד **וכן שאר צרכי הנאה** כגון לשום בו צונן דרך עראי ביבש או דבר לח במידי דלא בר אכילה כגון רחיצה (ודווקא אם הוא עראי שלא חיישינן להשתמש בו שימוש אחר וע"ל סימן קנ"א) כן העליתי בספרי מ"י כלל פ"ה ס"ק י"ד וט"ז וישבתי שם דברי הרב על נכון ודלא כנ"ץ וכן נראה הסכמת אחרונים כאן וע' בתשובת הרדב"ז סי' ך"ד ועמ"ש האחרונים בענין אורנדיס ע"ל ס"ק וי"ו מ"ש שם:

## סימן תנא

א **קדרות של חרס**. לאו דוקא קדרות דה"ה קערות שתשמישן על ידי עירוי וכלי שני גם כן דינא הכי וכן משמעות הרמב"ם בפ"ה מה' חמץ דין ך"ה ע"ש:

ב **של חרס שנשתמשו**. וכת' האו"ה בכלל כ"ח דין מ"ג דכלים חדשים שקונין מהשוק אפי' בכלי חרס אין צריך לספק בהן לשמא נשתמשו בו דאין דרך כלל להשתמש בכלים חדשים אבל כלי מתכות שנקנים מן העכו"ם בביתו ואינו מכיר בהן ודאי שהם חדשים צריכים מספק להגעילם או ללבנם כפי תשמישן:

ג **כל השנה** וה"ה אם נשתמש בו חמץ תוך הפסח כמבואר לעיל ר"ס תמ"ב ועמ"ש שם סק"ד:

ד **משפשן היטב**. ואם לא שפשפן קודם פסח משפשפן תוך הפסח או לאחר פסח כדין לא ביער קודם פסח דמבואר לעיל סי' תל"ה וה"ה בשאר כלים שאינם של חרס אם אינו רוצה להגעילן או ללבנם ג"כ אפשר בהאי תקנתא לשפשפן ולקיימו עד אחר פסח אלא שדבר בהוה דבשאר כלים כיון שיש להם תקנה אינו עושה כן רק מגעילן או מלבנן כאשר יתבאר לפנינו:

ה **ומצניען בפסח** כ' בתשובת מהר"מ מרוטנבורג סי' תמ"א מה שיסד הפייטן קדרות חרס בשברונ' ואחר כך והתירו במחיצה מעין לטמנם לא קשה כי כן דרך הפייטנים ליסד דברי רב ודברי שמואל עכ"ל ובאמת בפיוט שלנו לא מצאתי בן רק בפיוט שבמוסף שבת הגדול של בני אשכנז מצאתי כן ולפמ"ש לעיל בסי' תמ"ז ס"ק ד' בשם הרוקח אפשר ליישב פיוט זו בדרך אחר ועי"ל דה"ק קדרת חרס בשברונם פירוש אע"פ דאין

להם תקנה להפליט שום דבר אלא שבירה מכל מקום התירו בפסח על ודי מחיצות לטמנם מעין וצ"ע בפירושיהם של פיוטיהם כי אין בידי לעיין בהם:

ו **כדי שלא יבא להשתמש בהם בפסח.** משמע דאף בכלים שאינם ב"י ג"כ חיישינן כן וק"ק דהא לדעת המחבר לעיל סי' תמ"ז סעיף יו"ד נטל"פ מותר בפסח וכבר נתבאר בדברי פוסקים כמה פעמים דכל מילי דמותר בדעבד לא גזרינן לכתחלה שמא ישכח וכ"ש באותן כלים דליכא רק חשש דחמץ משהו ושמא י"ל דחמץ כיון דלא בדילי מיני' כולי שתא גזרינן טפי ולדינא אין נפקותא כיון דקי"ל בהגהות הרב דלעיל סימן תמ"ז לאסור אף במשהו ונטל"פ בפסח:

ז **וטוב לסגרם בחדר.** כן הוא ל' הטור והוא מדברי הרא"ש בתשו' כלל י"ד סי' א' ודלא כב"י ועיין בב"ח מה שהחמיר וקורא תגר על אותן המעמידין כלי בדיל של חמץ למעלה מקום שאין ידי האדם מגעת שם ועיין בספרי מ"י כלל י"ז ס"ק י"א שכתבתי בשם מו"ח הגאון מוהר"ר וואלף נר"ו השגה גדולה על הב"ח בזה כדי לקיים המנהג וכן הסכמת אחרונים והכי נהוג:

ח **ולא לשום כלי חרס שנשתמשו בו חמין.** כן הוא לשון הטור ופירש הב"י כוונתו אפי' לא נשתמש בו רק בכלי שני לא מהני בו היסק וכן הרמב"ם בפ"ה מה' חמץ השוה כלי חרס שנשתמש בו בכלי שני להשתמש בו בכלי ראשון שאין לו תקנה עכ"ל ואם כן המחבר נראה לי שהעתיק כאן כלשון הטור כוונתו לאסור אף בכלי שני כדעת הרב בהג"ה אך הר"ב בד"מ כ' דלדעת הטור אינו בולע אלא על ידי כלי ראשון או בעירוי אבל כלי שני לא דלא כב"י עכ"ל וכן הוצרך להגי' כאן על לשון המחבר שהוא כלשון הטור וי"א אפילו בכלי שני וק"ל אבל ודאי דעת המחבר עצמו ג"כ דבולע ונאסר וכן מבואר להדיא מדבריו בסמוך סעיף ה' ואם תשמישן בכלי שני הכשרן בכלי שני הרי מבואר מדבריו שיש בליעה על ידי כלי שני וכן לשון הטי"ד סי' קכ"א וכל זה פשוט דלא כמ"א ס"ק ג' שכתב שהב"י השמיט דין כלי שני אלמא הדר ביה ושא"צ להגעיל וזה אינו אלא ברור כמ"ש ומ"מ לדינא המעיין בהרי"ף והרמב"ם והרא"ש פ' כל שעה ושאר כל הפוסקים אינו מבואר כלל בדבריהם שנאסר הכלי על ידי כלי שני רק בקערות וכה"ג שתשמישן על ידי עירוי להצריך הגעלה על ידי עירוי ולזה קראוהו בדבריהם כלי שני כמ"ש המ"א וכן מבואר בכל בו להדיא בהל' פסח כ"פ האו"ה ועיין סי' תס"ז ס"ק ל"ג ועל פי זה יהיה מיושב היטב מה שהקשתי בספרי מנחת יעקב כלל ל"ג סק"ג: אכן בטי"ד סי' קך"א ובש"ל כלל ז' סי' נ"ח כ' בשם בעל הדיברות כמ"ש המחבר בסמוך סעיף ה' שאם תשמישן בכלי שני הכשרן בכלי שני וכלי שמשתמשין בו בעירוי וכו' משמע

דמיירי אפי' מכלי שני וכמ"ש הש"כ בסי' ק"ה גם הט"ז מחמיר שם בכ"ש וכמ"ש גם כן בספרי מ"י כלל ל"ג וכן בספר פר"ח בי"ד סי' ס"ח הפליג להחמיר בכ"ש מ"מ במקים הפסד מרובה ומניעת שמחת י"ט בפרט בכלי שאינו ב"י נ"ל להקל בדעבד אם נשתמש בכלי שנתמש בכלי שני אף בכלי חרס כיון שהסכמת רוב ראשונים ואחרונים שכלי שני אינו מבליע כלל וכמבואר בב"י בי"ד סי' ס"ח ועיין בספרי מ"י כלל ל"ג ומ"ש שם וגם נ"ט לפגם רבים מקילין גבי חמץ:

ט **דלמא חייס עלייהו דשמא פקעי**. כיון שהסיקו כל השנה מבחוץ משא"כ בתנורים שהסיקן מבפנים לא חיישינן דלמא פקעי ומועיל היסק וכן העלתי בספרי מ"י כלל ס' סק"ב מש"ס ופוסקים ראשונים (ועיין בסעיף ב) ודלא כב"ח ששגג בזה ועיין שם וראיתי שהאחרונים כאן ובסי' תס"א כיוונו בכל זה למ"ש שם ודו"ק:

י **כל כלי הצריך לבון** וכ' באו"ה כלל נ"ח דין ל"ה כלים הצריכין ליבון אם הגעילן בלא ליבון באור ונשתמש בו רותח התבשיל אסור אף דעבד כיון שאינו פולט הכל על ידי הגעלה וכל זמן שישתמש בו בחמין פולט מעט מעט עכ"ל ועיין בי"ד סימן קך"א בהג"ה וכ"כ רשב"א בת"ה:

יא **אסור להשתמש בו אפי' צונן**. והיינו דרך קביעות שמא אתי להשתמש בו חמין ואם כן אפילו הדיחו תחלה אסור אבל דרך עראי מותר להשתמש בו על ידי הדחה כל זה העליתי בספרי מ"י כלל י"א ס"ק וי"ו ודלא כעולת שבת ששגג בזה ודרך קביעות אפי' בע"פ אחר זמן אסורו אסור להשתמש בו כמ"ש שם וכן נראה הסכמת הט"ז וכן עיקר דלא כפר"ח בי"ד סי' צ"ח שיש לו שיטה אחרת בדינים אלו ולפמ"ש שם הכל ניחא ודוק ועיין בסולת למנחה:

יב **מלבנים ועפר**. עיין במ"א דלבנים הנשרפין בכבשן כעין שלנו יש להם כל דין כלי חרס (אלא דלא חייס עלייהו כ"כ כמשמע מלשון ב"י עיין בו ואפשר דמהני להו הסק' אפילו תוך תנורים שלנו לדעתו ועיין מ"ש ס"ק י"ג) אבל לבנים שנתייבשו בחמה יש לה דין כלי אדמה עכ"ל:

יג **ואם מלאו גחלים מבפנים שרי**. כן היא הגירסא בש"ס שלפנינו פ' כל שעה (פסחים דף ל') ואי מליא גומרי שפיר דמי אך צ"ע קצת שם בש"ס דהא גרסינן שם על הא דאמרינן דמועיל היסק לתנור אם כן אמאי קאמר רב קדרות בפסח ישברו ליעבד להו הסקה ומשני הש"ס זה התנור הסיקו מבפנים וזה הקדרות היסקן מבחוץ וכ"ת ליעבד להו הסקה מבפנים חייס עלייהו משום דפקע' הלכך האי בוכיא היסקו מבחוץ הוא ואסור ואי מליא גומרי שפיר דמי עכ"ל. וקשה כיון דמסיק מתחלה דבקדרות כיון שהיסקן מבחוץ

לא מהני אף אם רוצה להסיקן מבפנים משום דחייס עלייהן משום דפקעה ואיך מסיק דבוכיא שהוסקו מבחוץ אפ"ה כי מליא גומרי שפיר דמי וצריכיו לומר דבוכיא שאני דלא חיישינן דלמא פקעי וכאשר כ' הב"י לתרץ תמיהתו בדברי הרשב"א אך צ"ע על הב"י בתמיהתו על הרשב"א הלא כדבריו צ"ל בסוגיא דש"ס שהיא כלשון הרשב"א וכה"ג צ"ל לדעת הטור בי"ד סי' קך"א וכאן וק"ל: אכן בשיבולי לקט כלל ז' סי' נ"ח ובס' תניא כתבו וז"ל ובוכיא והוא כעין מחבת דקה אסור למיפ' בה בפסחא מ"ט היסקו מבחוץ הוא. ואי מליא גומרי והסיקו מבפנים שרי כגון מחבת של חרס שדרך להסיקה מבפנים ואופין תחתיה עוגת כיון דהיסקה מבפנים ה"ל כעין תנור עכ"ל וכ"כ הכל בו דף נ' ע"ד וז"ל דלמא חייס עלייהו דלמא פקען ולא דמי לביב של חרס (וקרי לבוכיא שבש"ס ביב נמשך אחר לשון הרמב"ם פ"ה דין ד"ב שכ' כן ע"ש) שכתבנו שאם מלאו גחלים והיסקן שמשתמש בו מנה דהתם היסקן מבפנים ואלו היסקן מבחוץ אם מסיקו מבפנים לא מסיק בהו שפיר דחייס עלייהו דשכיחין דפקעי עכ"ל. הרי להדיא מבואר מדבריהם דגם בבוכיא לא מהני הסקה מבפנים אא"כ באותו בוכיא שדרכן להסיק מבפנים (ואף שלשון הכלבו אפשר לדחוק ולפרש קצת בדרך אחר מ"מ. לשון הש"ל ותניא א"א לפרש אלא כמ"ש) ונראה שנמשכו בזה אחר גירסות ונוסחת הרי"ף והרא"ש פ' כל שעה דגרסינן בש"ס ואי מלייא גומרי והיסקו מבפנים שפיר דמי ע"כ ולפי גרסא זה קשה לכאורה דהוא כפל לשון היינו מלייא גומרי היינו היסקו מבפנים לכן מפרשים דה"ק ואי מליא גומרי היינו באותו בוכיא שהסיקו מבפנים שפיר דמי ולפי דבריהם יתיישב היטב סוגיא דש"ס ואין צריכין לדחוק ולומר דבוכיא שאני כמ"ש הב"י. והארכתי בכל זה אף דלענין דינא אפשר דלא פליגי דאינהו לא מיירי מבוכיא שנעשה מלבנים ועפר דאפשר דכ"ע מודו שהנעשים מלבנים ועפר לא חיישינן דפקעי ופלוגתייהו הוא בפי' הבוכיא שבש"ס מ"מ הארכתי לבאר הדברים לפי שראיתי שהב"י טרח לדחוק ולתרץ דברי הרשב"א ואחריו נמשכו האחרונים להתקשות בדבריו ודברי הטי"ד ובאמת אין כאן אפילו קצת קושיא כי כל הדברים לקוחים מסוגיא דש"ס להדיא וצ"ע בדברי הרשב"א גופי' ובדברי טי"ד שם וכאן בטא"ח נראה כדעת המחבר והיה מפרש דברי הרא"ש כפשוטו ולא רצה לדקדק בלשון והיסיקו מבפנים וק"ל:

יד **סכינים מגעילן בכלי ראשון**. ודוקא סכיני דפסחא או מבשר לחלב או להיפך משא"כ סכינים של איסור בעי לבון אף שאין בה גומות כל שרוצה להשתמש בחמין כמבואר בי"ד סי' קכ"א ס"ו ע"ש. ובמקצת נוסחי הש"ע שם נפל טעות בדפוס ועיין בפר"ח שם ואף ע"ג דבסמוך סעיף ד' פסק המחבר דשפודין ואסכלאות בעינן ליבון אף בפסח משום

דמיקרי איסורא בלע כיון ששמו עליו וכמבואר בטור וב"י ועיין בי"ד סי' קכ"א ומ"מ כאן בסכינים יש עוד צד להקל סמכינן על הפוסקים דס"ל דמיקרי היתירא בלע ועיין בע"ש שהניח דברי המחבר בקושיא ובאמת לק"מ וכה"ג צ"ל בדברי המחבר בסי' זה וסי' תנ"ב כמה פעמים דלפעמים היכא שיש עוד צד להקל סמכינן אסברא זו דמקרי התירא בלע ועיין בפר"ח שם ס"ס קכ"א שהכריע דאף בסכינים של איסור סגי בהגעלה אפילו לכתחלה ובאמת נ"ל עיקר לכתחלה כפסק הש"ע שם וכ"כ באו"ה כלל נ"ח דין כ"א בשם א"ז אכן בדיעבד אין לאסור אם יגעילו והשתמש בו בחמין:

טו **בכלי ראשון ומותרין**. הב"ח ושאר אחרונים כתבו לפי שצריך להגעיל ג"כ קתייהו ע"כ אם הקתא קבוע במסמורים קטנים אינו מועיל הגעלה כייש גומות הרבה במקום המסמורים וה"ה כל שיש ב' חלקים בקתייהו וה"ה אם הקתא מקצתה בקרן או שהקתא דבוקה בברזל בדבק אין להגעילה דחייס עלייהו שמא פקעו ולבון ג"כ לא שייך גבי קתייהו אם לא שכולו פרזלא וכיון שרוב סנינים הם על דרך זה ע"כ יפה יסד הפייט אם אפשר לעשות חדשים הם משובחים והנ"ץ האריך להקל בזה ואין נפקותא בקת' כלל ועיין בי"ד סי' קכ"א סעיף ז' בהג"א דסכין של איסור מלבנו ומגעילו אח"כ. וכ"כ באו"ה כלל נ"ח דין כ"א או שמסיר הקתא ומלבנה או שמלבנה תחלה ומגעילה אח"כ וע"ש ומ"מ יש לנקר היטב בקתא בכל מה שאפשר קודם שמגעילו וכן המנהג וע"ל סק"ך:

טז **שעודנו רותח**. וכ' המ"א ולתחוב בו הסכין אבל אין לו להגעילו ע"י אבן מלובן:

יז **להעביר כל חלודה**. פירוש שאין צריך להשחיז רק כדי להעביר חלודה אבל אם משחיזו היטב בענין שמסיר קצת מהברזל כמבואר בי"ד סי' קכ"א בדברי המחבר הוי כמו לבון וע"ש בהג"ה:

יח **כל חלודה** דהיינו מה שאנו קורין ראס"ט שנעשה ממנו כמו עפרורית כשגוררין אותו משא"כ אם אין בו רק אחד מן המראות שאנו קורין פלעקי"ן אין קפידא וכ"כ הט"ז וכן הדין לענין כלי בדיל שדרך להיות מה שקורין ערד פלעקי"ן בל"א:

יט **אם יש בו גומות**. עיין בתו' והרא"ש ס"פ בתרא דעכו"ם וב"י בסי' זה וב"ד סימן קנ"א מבואר דבסכינים גדולים יש לחוש יותר לגומות מבסתם סכינים קטנים שאין בהם גומות והוציאו כן מהירושלמי אכן האו"ה כלל נ"ח דין י"ז כ' להיפך וז"ל ורוב סכינים דידן ובפרט הקטנים יש בהם גומות עכ"ל:

כ **וצריך ליבון**. ועיין בי"ד ס"ס קכ"א בהג"ה מבואר דבדיעבד אם הגעילה או השחיזה היטב והשתמש בו חמין אינו אוסר ולכתחלה צריך לבון ואם לא יוכל ללבנו היטב משום הקתא יגעילנו אח"כ ובדיעבד בליבון לבד לא נאסר המאכל ואם השחיזו במשחזת היטב

בכל מקום ומגעיל' אח"כ מהני אפי' לכתחלה כמו ליבון ואם יוכל לנקות הגומות שבו ע"כ וע"ש וע"ל סקט"ו:

כא **אין לה תקנה.** וכ' המ"א ואם פותח התפירות וגרדה דשרי עכ"ל: ע"י אור. פירוש בלי מים כגון שפוד ואסכלה שצולין עליו מולייתא של חמץ צריכין ליבון דמה שבולע ע"י מים פולט ע"י מים אבל זה בלע ע"י אור ממש צריך ליבון. מ"א:

כב **צריכין ליבון.** ולא חשבינן לענין זה התירא בלע וסגי ליה בהגעלה כיון דחמץ קודם שנבלע מקרי חמץ הוי כאיסורא בלע מחמירין לענין זה ועיין מ"ש בס"ק י"ד דאין ללמוד מדין זה למקומות אחרים דלפעמים הקילו מטעם דהיתירא בלע ועיין בט"ז מה שמקשה על דין זה ועיין בפר"ת ליו"ד סימן צ"ג סק"ג:

כג **והליבון.** אף דלקמן ס"ס זה כ' המחבר שפוד שצלו בו עופות מותרין מ"מ לכתחלה צריכין ליבון ועוד דכאן מיירי שידוע שצלו בו חמץ מה שא"כ לקמן דמיירי רק מחששא בעלמא ועיין בט"ז:

כד **עד שיהיו ניצוצין ניתזין מהם** או עד שתסור קליפתו העליונה וכ"כ הרוקח סימן רנ"ח ובאו"ה כלל כ"ח דין כ' וכ"ב:

כה **ויש מקילין** מטעם דעכ"פ היתרא בלע וכ"כ הגהות מיימוני פי"ו מהמ"א להדיא גבי שפודין ובחנם השיג הט"ז על הרב בזה וע' בס"ק כ"ב:

כו **חצובה צריך ליבון.** כ' כ מהרי"ו סי' קצ"ב והוא כלי שיש לו ג' רגלים ומעמידים הקדרה או המחבת עליה ולפעמים נשפך עליו עיסה:

כז **אם תשמישן בכלי ראשון.** ע' בספרי מ"י כלל נ' ס"ק כ"א דכלי ששאב מכלי ראשון יש לו כל דין כלי ראשון מה שנשתמש בו לחומרא:

כח **הכשרן בכלי שני.** ע' בב"ח שיש מי שמחמיר לענין פסח ועמ"ש לעיל סק"ח וכבר נהגו להגעיל הכל בכלי ראשון כמ"ש הרב בהג"ה סעיף ו':

כט **צריך לערות עליו.** וכתב בד"מ וצריך ליזהר שלא יפסיק הקילוח וע' בלבוש שכתב שהעירוי צריך לערות עליו ג' פעמים והשיגו עליו האחרונים:

ל **והוא בתוך הכלי.** משא"כ חוץ לכלי לעבר השני אינו מזיק כלל:

לא **אע"פ שלפעמים משתמשין בהם בכלי ראשון.** וכתב הע"ש דאם ידוע שתוך מע"ל השתמשו בו בכלי ראשון אע"פ שעיקר תשמיש שלו הוא בכלי שני צריכין הגעל' בכ"ר דוקא אליבא דכ"ע והוא פשוט וע' בספרי מנחת יעקב כלל נ"ח ס"ק כ"ה:

לב **ובדיעבד סגי להו בשטיפ'.** וכן בדיעבד אם לא הגעיל הקערות בכ"ר ג"כ אינו אוסרין כמ"ש בספרי מ"י שם בכלל נ"ח בשם הב"ח וכן הוא לענין כוסות וכלי' אע"פ שיש

לחוש שנשתהה בתוכו מע"ל ונכבש בתוכו אינו אוסר דיעבד ומבואר בי"ד סימן קכ"א דכלי חרס ישנים שנשתמשו בו בצונן מאחר דאי אפשר בהגעלה מיקרי דיעבד וסגי ליה במריק' ושטיפ' וכאן לענין פסח השמיט רמ"א כל זה נ"ל משום דכאן לא מיקרי דיעבד כיון דאפשר לקיימם עד אחר פסח משא"כ התם לענין הכשר כלים האסורים ודלא כע"ש שלא הרגיש בזה:

לג **בשטיפ'**. דהיינו לשפשפו תחל' הטיב במים כדי להסיר כל הדבוק עליו ואח"כ שוטפין במים כמבואר בי"ד סימן קכ"א:

לד **יתן עליהן אבן מלובן**. וכן נוהגין לענין הכשר השלחנות והספסלים וינגב השלחן תחלה כדי שלא יצטנן המים. אחרונים וע"ל סימן תנ"ב ס"ק י"ד:

לה **על כל הכלי**. ואע"ג דבאיזה מקום אינו נוגע האבן מי הרתיחה נוגעים שם ט"ז וכ"כ האו"ה כלל נ"ח דין ס"ז וכתב המ"א ויש להחמיר בקערות שיש להם אוגנין ובליטות כעין כפתורים שאז א"א להעביר האבן על כולם ואין להם תקנה אלא שמכניסם ליורה:

לו **כלי אבן**. וכתבו האחרונים וכן כלי גללים ומה שקורין בל"א פער"ל מוט"ר וע' מ"ש לעיל ס"ק י"ב מדין לבנים הנשרפים בכבשן:

לז **או לקנות חדשים** פי' אם אי אפשר לנקרם כדי להגעילן לפי שיש בו גומות ואם עבר והשתמש בו בלי הגעלה שרי משום דאין מליחה לכלים כמ"ש בי"ד ס"ס ק"ה מ"א. ע"ש דמלח לא מיקרי דבר חריף אא"כ מליח ביותר. ואם ידוע שנשתמש בו חמץ. ע"ל סי' תמ"ז סעיף ד' וע' בב"ח וט"ז שמחמירין שלא להגעיל כלל הסלים וכתב הט"ז שכן דעת מהרי"ל ותימא על הש"ע שהסכים להקל דלפי הנראה דברי מהרי"ל נכונים עכ"ל ונתעלם ממנו דברי הרב בסמוך סעיף י"ח בהג"ה שפסק הרב להדיא כדעת מהרי"ל דסלים שמשתמשין בהן חמץ דינם כנפה ולא מהני הגעלה אך כאן כיון שלא היה בהם חמץ ידוע רק חששא בעלמא לכן פסק דמהני הגעלה והוא פשוט:

לח **מותרת בהגעלה** וכתב ט"ז בשם הרא"ש דדוקא בתנור שנאפה בו החמץ בלא משקה צריך ליבון אבל לא המחבת דלא חיישינן שמא נתייבש השמן והחמץ נאפה בלא משקה כי עדיין יש לחלוחית משקה שם וכן הדין בקדרה של מתכת שמבשלין בה עכ"ל וביד סימן קכ"א כתב המחבר אע"פ שלענין פסח די בהגעלה לענין שאר איסורים צריכה ליבון וטעמו כיון שיש הרבה דעות במחבת דלא הוי כתשמיש ע"י האור וסגי בהגעלה ע"כ סומכין עליהם לענין חמץ דיש פוסקים דמיקרי התירא בלע וכמ"ש ס"ק י"ד וכ"ב ודלא כע"ש שהניח דברי המחבר בצ"ע גם בפר"ח לי"ד סימן קכ"א סק"ח השיג על הש"ך וט"ז

ולפי מ"ש הכל ניחא וע' מ"ש בשם תשובת מהרמ"ע מפאנו סימן צ"ו חילוק אחר בין מחבת של כל השנה מלענין פסח וע"ש:

לט **מיהו סגי ליה בהגעלה** וכן נוהגין וכתב המ"א ואותן אגנות שאופין בו טוגות צריך ליבון:

מ **אין לאסור בדיעבד**. הטעם דלא אמרינן שמוליך בליעתו בכולו ואף אם יוליך בליעתו מ"מ כבכ"פ וכן מבואר בי"ד מדברי הטור וב"י ופסקי מהרא"י סימן קנ"א וגם בפר"ח שם ס"ק ט"ו האריך להוכיח כן אפילו לכתחלה מותר בהכשר מקצת בכל השנה רק בפסח יש להחמיר לכתחלה מטעם שכתב הב"ח דא"א דלא בלע גם המצות טעם חמץ בכל השנה ע"י כלי ראשון כשמדיחין אותן לנקות מזוהמא וכ"כ בפרי חדש שם ס"ק ט"ז שכן עיקר ובדיעבד אין לאסור אף אם תחב בתוך המאכל הידות כי לא מחזקינן איסורא וכבכ"פ כמו שפסק הרב להדיא שם בי"ד ואפילו בספק גם כן יש להתיר בדיעבד וכמ"ש להדיא האו"ה כלל נ"ח דין כ"א בשם הטי"ד וכל זה דלא כמשמעות הט"ז ומ"א ע' בדבריהם ודוק:

מא **טלאי**. כל טלאי שבסעיף זה היינו מה שנקבע ע"י מסמורים אבל מה שנעשה ע"י היתוך עופרת או ברזל וכסף ושאר מיני מתכת כיון שנעשה ע"י היתוך באור ונעשה גוף א' עדיף מליבון שהוא כאלו נעשה מתחלה כן הוא הסכמות האחרונים: וכלים שמחפין בבדיל כמו כלי נחשת שיש להם בארץ תוגרמא מסיק הרא"ם ח"א סימן מ"ג דא"צ הגעלה כיון שמחפין אותו בבדיל ועיין בשכה"ג שהאריך להביא דעות החולקים על זה וכתב שכן קצת מגדולי ארץ מחמירין על עצמן ועכ"פ נראה שטוב בעיני אלהים ואדם לטובלו אחר ציפוי בבדיל בלא ברכה עכ"ל: ובפ"ח א"ח פסק דצריך הגעלה אחר ציפוי הבדיל וכן נוהגין בירושלים וע"ש:

מב **או ישים גחלים על מקום הטלאי עד שישרוף גוף האיסור**. ואז אף שקדם בליעת האוסר ניתרת כיון שנתלבן מקום הטלאי כמשמעות לשון הרשב"א בתשובה סימן שע"א והמחבר וכ"פ הלבוש. והב"ח כתב על הרשב"א דנ"ל היכא שקדם בליעת אסור לא מהני ליבון מקום הטלאי ולא ידעתי מאין יצא לב"ח לפרש כן אדרבא משמעות הרשב"א דבכל ענין שנשרף החמץ שתחת הטלאי סגי. וכנ"ל עיקר דלא כב"ח. ובשכ"ג ומ"א ראיתי שתופסין עיקר לדברי הב"ח ומתמיהים על לשון הש"ע כאן וכל זה גרם להם כשהעתיקו לדברי הב"ח העתיקו גם כן מה שסיים הב"ח וכ"כ האו"ה כלל נ"ח דין י"ט והבינו שעל דין זה קאי ועל כן תפסו דבריו לפסק הלכה ובאמת עיינתי היטב באו"ה שם ולא ראיתי שום הכרע מדבריו לדין זה והב"ח לא כתב וכ"כ האו"ה רק על סוף לשונו שסיים כי האש

שורף כל דבר ומה שנשאר בו עתה לא יפלוט לעולם וזה כתב האו"ה שם להדיא ע"ש: ואם נתלבן כך או הסיר הטלאים פעם אחת עד אחר שהגעיל שוב מותר להגעיל כך עם הטלאי בכל פעם כיון ששוב לא מיקרי קדם בליעת איסור לטלאי וכל זה שהטלאי דבוק יפה בענין שאין סדק וגומא בין גוף הכלי לטלאי דאל"כ אף בקדם הטלאי צריך ליבון או להסיר הטלאי או להרחיב הסדק כדי שיוכל לנקרו והוא פשוט וכן הסכמת האחרונים:

מג **וינקרם היטב**. ואם א"א לנקר יישים עליו גחלים כדלעיל:

מד **שמכסין בו הקדרה**. כתב כן לאפוקי מאותו כיסוי שאופין עליו בצק דצריך ליבון וכמ"ש הב"י לפרש כן דעת המרדכי פכ"ש דהצריך ליבון בכיסוי אכן כפי מ"ש האו"ה כלל נ"ח דין כ"ו בשם המרדכי משמע בסתם כיסוי קדרה הצריך ליבון ואין לזוז מפסק הש"ע ובפרט בפסח דהיתרא בלע וכמ"ש לעיל סקי"ד:

מה **כל התבשיל אסור**. לפי דעת המחבר לעיל סימן תמ"ז דנ"ט לפגם שרי בפסח צ"ל דכאן מיירי דעדיין הוא ב"י שנשתמש בו בע"פ או צ"ל כדעת הנוהגים לאסור בכיסוי אף שאינו ב"י כמבואר בב"י סימן צ"ג:

מו **שמשימין על החררה**. ע' בספרי מ"י כלל ל"ה ס"ק כ"א מה שהקשתי משם לכאן וישבתי על נכון ע"ש:

מז **ללבן המדוכה**. ודוקא לענין חמץ בפסח מה שאין כן בשאר כל ימות השנה במדוכה של איסור וכיוצא בו אליבא דכ"ע סגי בהגעלה וכ"כ בהג"ה אשר"י סוף פרק השוכר את הפועל בשם ר"ת ובתשוב' מהר"מ מרוטנבו"רג סימן תמ"ז והכל בו והתניא ות"ה אך צ"ע דמדברי כל הפוסקים גבי סכינים ושפודין משמע דיותר יש להקל להגעיל לענין פסח ושאר איסורי בעי לבון וכן מבואר שם מדברי ר"ת עצמם ואפשר דדוקא כאן גבי מדוכה החמירו לפי שמצוי לדוך בו שומן ובצלים עם פירורי לחם דהוי דבר חריף כמו בית שאור לדעת רש"י והצריך לבון כמבואר בטור משא"כ במדוכה של איסור דאין חשש רק משמנונית של איסור שאין דרכו לדוך בתוכו עם דברים החריפים על כן סגי בהגעלה וכן משמע קצת בכל בו ע"ש:

מח **ונוהגין ללבנו לכתחלה**. וכתבו האחרונים דבמדוכה שלנו שלעולם אין דכין בהם חמץ רק כרכום ונעגלך לכן די בהגעלה ומ"מ טוב לנהוג להחמיר לדוך הכל קודם י"ט ובדיעבד ע"ל סימן תמ"ז ס"ק ל"ח. ואם דכו במדוכה של חמץ ושמו בתבשיל פסק מ"א דאין לאסור בדיעבד יע"ש שהניח בצ"ע:

מט **שלא להשתמש בפסח**. הכל בו כתב שני דעות א' שיש להשתמש בו מצה אפילו בחמין ע"י הפסק מפה ויש מי שאומר שאין להשתמש בו כלל רק טעונין טיחה בטיט וכן כתב הסמ"ק סימן רכ"ב שכן הוא נכון והרוקח סימן ר"נ וכ"פ רמ"א לעיל ס"ס תמ"ב ע"ש:

נ **אפילו ע"י הגעל**'. בת"ה סימן קל"א מבואר דאפילו אם רוצה לקלפו בכלי אומנות ולהגעילה אח"כ ג"כ לא מהני וכן משמע במהרי"ו סימן קצ"ג והטעם לפי שא"א לנקרו שפיר ומה"ט ג"כ אין מגעילין כלים שהיו בו תמיד קמח או משקים חמץ וכיוצא בו (ודין הכשר חביות יתבאר בסמוך) והיינו דוקא בשל עץ משא"כ כלי מתכת ובדיל נוהגין להגעיל בכל ענין אכן אם היו מחזיקין בו קודם פסח מים איזה זמן מותר להגעילו וכן הוא הסכמת האחרונים:

נא **שלא להשתמש בנפה** ע"י הגעלה אבל צריך לקנות חדשים ואם עבר וניפה בה על ידי שפשוף היטב בהגעלה אין לאסור אפילו תוך הפסח כיון דלדעת הכל בו והמחבר אפילו לכתחלה סגי בכה"ג כדאי הוא לסמוך עליו בדיעבד באיסור משהו אבל לכתחלה אין להשתמש בו אלא לקנות חדשים וכן היכי שבאו מים על הנפה שלא שפשפו אותו היטב תחלה אפילו על מקצת' אין לה תקנה להשתמש בה בפסח מהרי"ל וכתב המ"א וז"ל ונ"ל דאפילו במקום שאין שם נפה חדשה מוטב שלא ירקדו הקמח עכ"ל ולא ידעתי מאין יצא לו דין זה דהא עינינו רואות דכל שלא רקדו הקמח יש בו כמה חטים שבורים ושלימים ונאסרה המצה או העיסה כמבואר לקמן סימן תס"ז ונפה זו בדיעבד מהני בה שפשוף היטב והגעל' מכ"ש אם מרקד קודם פסח שנתבטל ולא מיקרי מבטל איסור לכתחלה כיון שעדיין שעת היתר הוא וספק משהו בעלמא לכן נ"ל דבשעת הדחק נכון לעשות בו אפילו לכתחלה דכל שעת הדחק כדיעבד דמי ואם עבר ולש העיסה ולא נתרקד הקמח אפשר לאסור כל העיסה כי הדבר ידוע שכל שלא ריקדו הקמח מצוים בהם חטים שבורים ושלמים כאשר באו כמה פעמים מעשה לידינו: **ונשאלתי** באחד שאמר לפי תומו שדרכו לרחוץ היטב אחר פסח הנפה כדי לקיים אותה לשנה הבאה וריקד בו קמח לפסח והתרתי מה שריקד בו בדיעבד ולסמוך על השפשוף היטב כדעת המחבר ועוד דאף אי נימא שנשאר בו דבוק כי לא שפשף היטב ונתערב תוך הקמח (וע"ל סי' תנ"ג ותס"ו דפירוד תוך הקמח חוזר וניער) אף שריקד הקמח תוך הפסח מ"מ הא נתבאר לעיל סי' תמ"ז דחמץ נוקש' בטל בס' אף תוך הפסח כיון דליכא רק חשש מאיזה פירור שנשאר דבוק משנה שעבר דהוי חמץ נוקש' ובטל כנ"ל:

נב **שקים ישנים**. לאו דוקא אלא אפי' בשק חדש ששם בו פעם אחת קמח לפסח ורוצה לכבסו לתת בו פעם שנית גם כן צריך להתיר התפירות (אחרונים):

נג **כל התפירות.** דהיינו אף גם מה שהוא בשולי השק שהוא האימרא וכן משמע שם בת"ה מהראי' דפרק דם הנדה ע"ש וכתב המ"א וכן יש לנהוג במפות שעושין עליו המצור. אם רוצה לעשות עליהם פעם שנית לא מהני מה שמהפכין אותן דחמץ מבצבץ ויוצא מעבר לעבר אלא צריך להתיר התפירות ולכבס היטב עכ"ל ובזה אפשר שאין צריך להתיר האימרא לפי שאין עושין המצות על האימרא רק באמצע מפה ואם עבר בדיעבד ועשה המצות על הסדין בלא כיבוס כלל אם הוא תוך הפסח אף דיעבד יש לאסור אך אם הפך הסדין או כיבסו אף שלא התיר התפירות אין להחמיר בדיעבד נ"ל וכן לענין השקין אם כבסו ולא התיר התפירות ונתן בתוכו קמח אין לאסור דיעבד וע"ל סימן תנ"ג ס"ק כ"א מ"ש שם:

נד **שאין מועיל לה הגעלה.** לפי שתשמישו על ידי האור וכתב הט"ז הרחת של פסח שמחזיקו לשנה הבאה א"צ שום הכשר לשנה אחרת והמחמיר להגעילו לא יפה עשה דאתי למטעי להגעיל רחת של חמץ רק ינקר היטב עכ"ל ודבריו נראים נכונים דלא כמ"ש המ"א בשם ד"מ בשם מהרי"ב דצריכ' הגעל' וכ' המ"א וגם לא מהני אם קלף הרחת ומגעילה: **ואם** נטל מצה ברחת שמשתמשין בו בכל השנה אם היא נקיה סגי בקליפ' שקולף המצה ואם אינה נקיה כיון שמשתמשין עליה כל השנה עוגות עם שומן נאסר כולה ואם רדו בה מצה חמוצה ואח"כ רדו בה גם שאר מצות צריכין כולם קליפה. וכתב בספר אפי רברבי בשער ע' אם הוציא מצה חמוצ' במרא ואח"כ רדו בה אחרות ונתערבו ראשונות באחרונות נתבטלו עכ"ל וזה סברא דחויה הוא שס"ל שאין איסור בלוע יוצא מכלי בלא רוטב ואין איסור אלא פת ראשונה משום שהיה קצת בעין ואם נתערב בטל אבל אנן קי"ל דכלי פולט בלא רוטב עכ"ל המ"א וגיסי הרב מהר"א נר"ו תירץ דאין כוונת אפי רברבי על אותן המצות שנטלו בה אח"כ שיבטלו הראשונות שנטלו מיד אחר שנטלו המצה חמוצה כמו שהבין המ"א אלא ראשונות כוונתו מה שנטלו קודם שנטלו המצה חמוצה שנתערבו עם מה שנטלו אחר כך ויפה כיון בזה אף שנ"ל שהלשון של אפי רברבי דוחקתו להמ"א דמדנקט שנתערבו ראשונות באחרונות מכלל דאחרונות הוי רובא דהתיר' וכדמדקדק הש"ס פ' אלו הנשרפין גבי הנסקלין בנשרפין מ"מ אין זה דקדוק כל כך בדברי הפוסקים לדחות עפ"ז דבריהם ועיין עוד במ"א שהאריך בענין בטול הזה ולע"ד דכל הדברים אלו לא נאמרו אלא למאן דס"ל יבש ביבש חד בתרי בטיל לענין פסח אבל לפי מה שנתבאר לעיל סימן תמ"ז דיבש ביבש לא בטיל בפסח ואף משש ולמעלה מ"מ חוזר וניער תוך הפסח כל שלא נתערב לח בלח ואסור לאכלם תוך הפסח כיון שהאיסור בעין בתוכ' כמבואר בדברי המ"א עצמו בסימן תנ"ח ע"ש א"כ לא שייך

כאן דין ביטול כלל אלא להאכילם בע"פ לתינוק וכה"ג וסיים עוד במ"א וז"ל ונ"ל דכל זה מיירי במצה שנתחמצה חמץ גמור אבל מצה כפולה ונפוחה כיון שהוא גופא חומרא בעלמא כמ"ש סימן תס"א די לאסור הרחת לכתחלה אבל לא לאסור המצות האחרות עכ"ל. וגדולה מזו ראיתי אצל מוח"ז הגאון מהר"ש וז"ל שלא אסר הרחת כשנשאלה לפניו ממצה נפוחה או כפולה מהטעם נ"ל דחשוב כמו דעבד כי לא ימלט ברוב אפיות שלא יאסור אחד מהם משום נפוחה או כפולה ותצטרך בכל פעם מרדה חדשה גם התנור יאסור ולהסיק שנית וכה"ג התורה חסה על ממון של ישראל: ועוד דהא הכל בו והובא בב"י סימן זה פסק דאם הניח מצה יבשה אפילו חמה על כלי חמץ או אפילו על לחם חמץ חם אינו אוסר ממנו כלל והביא כן הלכה למעשה וכתב עוד שם על הרחת של חמץ וז"ל אפשר שאם ימרקנ' הרבה ויחמנ' בתוך התנור דשרי דכבכ"פ ואף דלא קי"ל כותיה מ"מ בנפוחה וכפולה שהיא גופא חומרא בעלמא הבו דלא לוסיף עלה ולא אסרינן הרחת אפילו לכתחלה וכן נוהג אחריו חמי הגאון מו"ה וואלף נר"ו: וצריך לקנות חדשה וכו' כתב בעל אמרי נועם בתשובה סימן ה' מעשה שהיה שאפו מצות קודם הפסח ברחת ונסתפקו אם היתה חדשה או ישנה שנשתמשו בה חמץ כל אפין שוין דאין במצות אלו שום חשש של איסור חמץ עכ"ל:

נה **לפי שלפעמים נשפך המרק.** אבל בלא האי טעמא אף שמצניעין לתוכו חמץ חם אין בכך כלום כיון שנותנין בו עם הכלים שבתוכם החמץ ואינו מבליע שום דבר כיון שיש הפסק הכלי להכי הוצרך הטעם שנשפך עליו המרק וזה כוונת הגהת מיימוני שהביא בב"י וחזר כאן ממה שהביא בב"י לפרש דברי הגהת בענין אחר וכן הסכמת הב"ח לדינא: ומהרי"ו סימן קצ"ג פסק דלא מהני עירוי כיון שלפעמים משימין עליו פשטי"דא רק יכשרם על ידי אבן מלובן ועירוי וכתבו עוד האחרונים בשם מהרי"ל דאף לאחר הגעלה אם נשפך עליו שום דבר בפסח אל יגביהנו כלל ואף לאחר ההגעלה לא ישתמש עליהם דבר חם אלא ע"י הפסק סמרטוטין וכל זה הוא חומרות יתידות כי די בחומרא דהגעלה וכן נוהגין וכתב הט"ז ס"ס תנ"ב וז"ל הנשים נוהגות שלא להשתמש בפסח בקדרה ששפך בו רותחין על האבן שמכשירין בו מהטעם שהריח של חמץ נכנס בו ואין בו ריח ולא טעם דאין בו איסור כלל בפסח עכ"ל. ועמ"ש בספרי מ"י כלל ך"ג ס"ק י"ב נראה דיש ב' טעמים לאסור מדינא דש"ס לכתחלה ומנהג של ישראל תורה היא אך בדיעבד ודאי דאינו אוסר:

נו **בעירוי שלשה ימים.** עיין בב"י דאפילו במזופף מהני:

נז **והגעלת חביות**. וצריך להסיר שולי החביות כדי לנקרו היטב כ"כ הרוקח סימן רס"ב. אכן האחרונים הסכימו דחבית עץ של שכר אין להגעילו כלל וכן כלי עץ שמצוין בהן גומות וכלים שהיו בו יין שרף לא מהני כלל ההגעלה דגריע גרע מבית שאור וחרוסת וכתב הט"ו מכל מקום אם בישל אותן היטב במים עם עפר עד שנסתלק הריח לגמרי מותר להגעילו:

נח **ובדיעבד אם נתנו בהם יין**. ז"ל המרדכי שהטעם השכר בטל בס' קודם פסח ואינו חוזר וניער בפסח ואין להחמיר לשער בכל החביות משום לא ידעינן כמה נפיק מינה דשאני הכא דהתירא בלע הילכך משערינן כפי מה שהיה פולטת ובטל בס' ועוד דכל הנבלע בכלל הוי כנטל"פ גם שכר ביין הוי נט"ל עכ"ל ובאמת טעם ראשון הוא תמוה מאד דאף אי נימא דעיקר כדעת הפוסקים דחמץ מיקרי התירא בלע מ"מ מה בכך כיון שלא ידעינן כמה נפיק מינה ודאי כנגד כולו משערינן דהרי לענין בשר בחלב דגם כן מיקרי היתרא בלע מ"מ בתוחב כף חולבת לקדירה של בשר או איפכא לכולי עלמא נגד כולו משערינן משום דלא ידעינן כמה נפיק מינה מה לי איסורא או התירא בלע לכן נראה לי עיקר דאין להקל אלא מטעם שני לפי מה דקיימא לן נותן טעם לפגם אסור בפסח א"כ אין להקל אלא לערות ממנו קודם פסח לחבית של פסח וכ"פ המ"א ס"ק מ' ודוקא ביין שהשכר נותן בו טעם לפגם אבל במי דבש אין להקל אלא אם כן החביות אינו ב"י: (אבל בכלי יין שרף אף אינו בן יומו אסור) מ"א עיין שם:

נט **מבית שאור** הוא הכלי שעושין בו שאור לחמץ בו העיסה וכבר כתב הרב לעיל בסימן ת"ב סעיף י"א ועיין בסימן זה סעיף י"ו דכל כלי לישה נוהגין לטוחן בטיט או ליתנם לעכו"ם.

ס **ובית חרוסת**. היינו שנותנים בו דברים חריפים עם חמץ ועיין בט"ז שמתמיה על הרב שסתם כאן כדעת המחבר דסגי ליה בהגעלה ובסעיף ט"ז גבי מדוכ' הצריך ליבון דוקא יהוא נלמד מדין הבית שאור וחרוסת ותירץ דשאני התם דמיירי במדוכ' של מתכות כיון דאפשר בליבון משא"כ כאן דמיירי בכלי עץ ובדיל דאי אפשר בליבון עכ"ל ולא ירדתי לסוף דעתו דהא במדוכ' דלעיל כתב הרב להדיא דאם הוא של עץ אין לו תקנה בהגעלה לחוד אלא שצריך לקלפו בכלי אומנות ולהגעילו ולע"ד מעיקרא לק"מ חדא דאפשר דסמך רמ"א עצמו דבית חרוסת דמי לבית שאור דהוי כלי ליש' ובעי טיח' בטיט וכמ"ש בסקנ"ט ועי"ל דלעיל מיירי שרוצה לחזור ולדוך במדוכ' בפסח דברים חריפים כדרכו על כן מחמירין טפי משא"כ כאן אינו רוצה להשתמש בו תוך הפסח תשמישו הראשון

בדבר חריף רק שאר דברים וראיה לזה דדומי' דבית שאור שודאי אינו משתמש בו תוך הפסח שאור או חמץ וק"ל:

סא **אבל בצונן** עיין מ"ש הרב לעיל בסעיף א' בהג"ה ומ"ש שם:

סב **ושלא להשתמש אפילו בצונן** אף שאינו של בית שאור וחרוסת:

סג **ותנור של בית החורף** הסכמת האחרונים דמותר בדיעבד התבשיל שנתבשל בתוכו וכן נ"ל עיקר דלא יהא אלא כשני קדרות שאינם נבלעים מזו לזו וכמבואר בט"ז בי"ד סימן צ"ב ס"ק כ"ט ועיין בספרי מנחת יעקב כלל נ"ה ס"ק כ"ב וכן אם הוא שעת הדחק שאי אפשר בענין אחר כדיעבד דמי ומכל מקום עכ"פ יכבד התנור היטב בכל הצדדים ויסיקהו היטב ואחר כך יטיח בטיט מקום מושב הקדרה כעובי אצבע אבל אם אפה בתוכו מצה בלי מסך מבדיל יש לאסור אף בדיעבד אכן בלבוש משמע דיש להתיר ע"י הסקה היטב אפילו לכתחלה כיון דהסיקו מבפנים (ואין צריך להסיק כל התנור מלא עצים רק מקום שדרכו להסיק כל השנה ומקום מושב הקדרה דכבכ"פ ול"ד לתנור שאופין בו שבעינן שילכו גחלים על פני כולו שדרכו להסיקו כולו וה"ה אם אופין בתנור זה וק"ל) וכן העלתי בספרי מ"י כלל ס' שכן נ"ל עיקר ועמ"ש לעיל ס"ק ט' אך מי יקל ראשו בדבר שהסכימו האחרונים גם מוח"ז החמיר בדבר כמ"ש גיסי הרב בסא"ז על כן אין להקל באפה בו מצה עכ"פ ומכל מקום בה"מ ומניעת שמחת יום טוב יש להתיר בדיעבד ובשעת הדחק אפילו לכתחלה ועל התנור מבחוץ יש להתיר בפשיטות ע"י טיחה בטיט כעובי אצבע:

סד **בהתוך זכוכית**. הסכמת רוב האחרונים להחמיר אף בהיתוך אבר:

סה **בכלים צבועים** אפילו הצבועין בכרכום או מה שקורין בלע"ך מאל"ט מהרי"ל ומהרי"ו סי' קל"ג:

סו **כלי זכוכית** וכתב מהרי"ל הל' פסח כשקונים כלי זכוכית יש ליזהר לקנות הצלולים שידוע שלא נשתמש בהם כיון שהם צלולין ועמ"ש לעיל סק"ב:

סז **מיהו יש מחמירין** וכ' המ"א בס"ק נ"ט וז"ל וכתב האגודה כלים שתשמישן בצונן כגון קנקנים וכוסות מוטב לעשות בעירוי מלהגעיל' עם כלים שתשמישן בחמין עכ"ל: וכבר כתב הטור והמחבר לעיל סעיף ט' ובסי' תנ"ב דהמגעיל קודם ה' שעות אין נפקותא בכל זה ואפשר דמה"ט נתפשט המנהג במדינות אלו להגעיל מתחל' הכלים ע"י אבן מלובן ואח"כ חוזרין ומגעילן הכל ביחד ביור' ומ"מ בהגעל' ראשונה אינו יוצא כיון שעושין אותו ע"י מים מעורב עם עפר כמבואר לקמן סימן תנ"ב גם עושין אותה כשעדיין הכלים מלוכלכים דלא מהני ההגעלה כשחמץ בעין:

סח **וכן המנהג** אבל בדיעבד אם לא נשתמש בו רק צונן סגי בהדחה ואם תשמישו בחמין או ע"י כביש' מע"ל מהני בדיעבד הגעלה כ"כ המ"א:

סט **צלו בו בשר מלוח** משא"כ אם צלו בו מולית' חמץ:

ע **הברזות שבחביות** ובתשו' מהרי"ו סי' קצ"ג כתב יש ליקח ברזות חדשות שמא היה כבר בחביות של שכר:

עא **שתוחבין בהם כלי שתיה.** ונתלחלח ממשקה שבתוכם משא"כ אם תולין אותו באוגניהם אין קפידא:

## סימן תנב

א **קודם שעה חמישית.** דהייני תחלת שעה חמישית סוף שעה ד' כדלעיל סי' תמ"ג וכן הוא להדיא בתוס' והרא"ש פ' השוכר את הפועל ובפכ"ה ובפ' כל שעה והמרדכי והר"ן ושאר כל הפוסקים וכן הוא הנוסח' בטור שלפנינו והוא דלא כקצת ספרי הטור שנפל בו טעות שכת' קודם שעה ו' וכן הסכמת האחרונים מלתא בטעמא כיון דמשע' ד' נאסר עכ"פ מדרבנן לא מיקרי נותן טעם בר נותן טעם דהתיר' צריך ליזהר בדברים אלו שיהא ס' במים נגד הכלי או שיהא הכלי אינו ב"י. וא"כ יש כאן לכאור' תמיהא קיימת על רמ"א שכאן סותם כדעת המחבר בלי חולק כלל ובסוף סעיף זה כתב וכשמגעיל קודם פסח לאחר שש צריך ליזהר בכל הדברים ומשמע דקודם שש א"צ ליזהר ואיך יכריע להקל נגד משמעות רוב הפוסקים וכבר הרגישו בקצת תמיהא זו הט"ז. והמ"א והניתו בצ"ע וליכא למימר דדעת הרב להחמיר דמשעה ו' ולמעלה אפי' כלי אינו ב"י או שיש ס' אפ"ה צריך ליזהר בכל שאר הדברים זה אינו דלפי מה דקיי"ל וכן הכריע לעיל סי' תמ"ו סעיף ב' דמשש ולמעל' עד הפסח אינו אוסר במשהו ונטל"פ ג"כ מותר א"כ אי איכא ס' או הכלים אינן ב"י תו א"צ ליזהר כלל דהוי נ"ט בר נ"ט דהתירא ואי ליכא ס' וגם הם ב"י מד' ולמעלה ג"כ צריך ליזהר בכל הדברים כיון דליכא נ"ט בר נ"ט דהתירא שנאסר מדרבנן עכ"פ ובאמת בכל בו (והובא ג"כ קצת דבריו בב"י) כתב ג"כ כלשון רמ"א קודם שש ולאחר שש אבל באמת אין ראיה מדבריו שם דהא אזיל לשיטתו שם שנמשך אחר דעת הפוסקים דסוברים דמשש ולמעלה אסור במשהו ונטל"פ ג"כ אסור (ומ"ש במקצת ש"ע לעיל בסי' תמ"ו סעיף כ' בהג"ה על הא דנטל"פ שרי ד"ע אליבא דכ"ע זה ודאי אינו דהפוסקים דס"ל דנאסר במשהו גם נטל"פ אסור דהא בהא תליא ע"ש בב"י וכדעת הכל בו וכ"כ שם בכ"ג ושכ"ג) על כן פסק להחמיר דאם מגעיל לאחר שש אף בכלי שאינו ב"י ואיכא ס' אפ"ה צריך ליזהר בכל הדברים כמו בתוך הפסח אכן על הרב צ"ע. ואפשר

דכוונת הרב להחמיר וכדעת הכל בו דלאחר שש אפי' איכא ס' והכלים אינם ב"י צריך ליזהר בכל הדברים ואף שפסק לעיל דמשש ולמעלה בטיל בס' ונ"ט לפגם שרי היינו דוקא בדיעבד שלא לאסור אבל לענין הגעל' לכתחלה יש ליזהר ולחוש לדעת הכל בו וסייעתו וכנ"ל עיקר כוונת הרב:

ב **כדי שלא יצטרך לדקדק אם הכלים ב"י**. דאף אם הם ב"י ג"כ שרי משום דהוי נ"ט בר נ"ט דהתירא ואע"ג דלעיל בסי' תמ"ז סעיף ה' אוסר בהג"ה דברים המתבשלים בכליהם ולא התיר מטעם נ"ט בר נ"ט י"ל משום דבנתבשל קי"ל לאסור נ"ט בנ"ט לכתחלה כמבואר בי"ד סי' צ"ה ובספרי מ"י כלל נ' ונ"ח יע"ש והתם מקרי לכתחלה כיון שיכול לאכלו קודם פסח או לקיימו עד לאחר פסח וגם י"א דחמץ כיון ששמו עליו מיקרי איסורא בלע וכמ"ש לעיל סי' ת"ן ס"ק י"ד משא"כ כאן גבי כלים דאיכא הרבה נותנים טעם מן האוכל לכלים ומן הכלים למים ומהמים לכלי וחוזר ויפלוט מהכלי להתבשיל תוך הפסח ע"כ מתירין כאן וכה"ג כתב הרא"ש פ' כל שעה וכן כתב המ"א דלא כמקצת אחרונים שהניחו כאן בצ"ע:

ג **או אם יש ס' במים נגד הכלי שמגעיל**. ואף על גב שמגעיל הרבה כלים זה אחר זה לא אמרינן גבי כלים חוזר וניעור כיון שהוא רק הגעלת כלים ע"י כמה נ"ט דהתירא כמ"ש בסק"ב וכן משמע להדיא מדברי הרא"ש פרק כל שעה ושאר הרבה פוסקים דמתירין להגעיל אם יש ס' נגד הכלי אף שהוא ב"י ואף שדרך להגעיל הרבה כלים זה אחר זה וכ"כ האו"ה כלל נ"ח דין כ"ג אך הש"כ בי"ד ס"ס קכ"א השיג על האו"ה בזה ואין דבריו מוכרחים כלל לדחות דברי האו"ה ובפרטות שהרא"ש כ' להדיא פ' כל שעה דכל כלי וכלי שמכניסין בו פליטת איסורו בטל בס' ואע"ג דהרא"ש פסק ספג"ה דאמרינן חוזר וניער בין נודע בנתיים או לא נודע וכמ"ש גם כן בת"ח כלל פ"ה דין י' ובספרי מ"י שם ס"ק ל"א ודלא כהפר"ח בי"ד סי' צ"ט שכ' בשמו להיפך וצ"ל דיש לחלק בין טעם פליט' ובליעת כלים למאכל וק"ל אבל בב"י וד"מ כתב בשם תשו' הרשב"א להחמיר אף בכלים לענין חוזר וניעור אכן מדכת' הרב בהג"ה נראה שדעתו להקל לענין כלים וכדעת האו"ה ומשמעות רוב הפוסקים ראשונים:

ד **וכן אם מגעיל כלים**. כלומר דבכל זה א"צ לזהר כשמגעיל קודם שעה חמישית משא"כ לאחר שעה חמישית צריך ליזהר בכל' זה אם הכלים בני יומן וגם ליכא ששים נגד הכלים אבל אי איכא ששים או שהכלים אינן בני יומן א"צ ליזהר בכל זה רק משש ולמעל' וכמ"ש בס"ק א' לדעת הרב בהג"ה:

ה **אינו משהה אותם כ"כ**. לכאורה דבר זה אין לו פי' ושייכות כאן כלל ואי כונתו כדעת הכל בו הובא בט"ז ס"ק ב' שצריך לדקדק שלא למהר להוציא הכלי כל כך מן היור' כדי שיהיה לו פנאי להפליט דאם כן אף אם מגעיל קודם שעה חמישית ג"כ צריך ליזהר בזה אפשר דה"ק כשמגעיל קודם ה' אז א"צ ליזהר שלא ישהה הכלים יותר מדאי וליזהר אם לא ישהה אותם כל כך בדרך מיצוע דכיון שאז מותר לישהות אותם יותר מדאי א"צ אזהרה שוב מה שאין כן במגעילה אחר כך צריך ליזהר שלא ישהה אותם יותר מדאי וגם שלא ימהר כל כך רק בדרך מיצוע וק"ל:

ו **אך רבים חולקים**. וכתבו האחרונים שכאן שגג הרב דגם הב"י דעתו כן רק כוונתו שלא ישהה הכלים בתוכן לאחר שינוחו מרתיחתן שבולעין ממי הגעלה:

ז **שלא ינוחו מרתיחתן**. שאז אסור להגעיל בהם מ"מ אם חוזרין ומעלין רתיחה מותר לחזור ולהגעיל בו דלא כיש טועים בזה כ"כ מהרש"ל בתשובה סי' כ"ו וכתב בת"ה ואגור כשמכניסין הכלי להגעיל נייחי המים מרתיחתן לכך צריך להמתין בכל כלי עד שיעלה המים אבעבועות עכ"ל וכת' גיסי הרב בסא"ז ויש להזהר למגעילין בדין זה כי הם נוהגים בזה קלות ומגעילין במהירות זאח"ז ואינם מדקדקים לראות אם מעלין רתיח' ואפשר ללמוד עליהם זכות כי אין דרך להגעיל רק קערות וכפות שמשתמשין על ידי עירוי דבהם מהני הגעלה במים שהיד סולדת בהם וכו' ומ"מ בקדרה נחושת ודברים שתשמישן ע"י כלי ראשון נ"ל דאפי' בדיעבד לא מהני הגעלה זו עכ"ל: ובס"ח סי' תש"ל כתב בעל התורה הבקי בהגעלה הוא יגעיל ולא ראיתי נוהגין כן רק סומכין על הנשים שמגעילין ואפשר הטעם שמקילין כיון שעל פי הרוב אין דרך להגעיל רק מה שתשמישן על ידי עירוי וכלי שני גם מגעילין תחלה בביתם על ידי אבן מלובן וכמ"ש לעיל סי' תכ"א ס"ק ס"ז ובמחבת נחושת שאין נוהגין ללבן ע"י אבן מלובן מ"מ נוהגים ללבן הבית יד תחלה ותוחבין אותו תוך היורה שעל ידי זה מעלה רתיחה מאד:

ח **שמגעילין בה תחלה וסוף**. הב"ח פסק להחמיר אף במגעיל קודם ה' והכלי אינו ב"י להגעיל היורה תחלה ובאמת מתחלת נוהגין להגעיל ולא בסוף וגם זו היא רק משום חומרא כיון שמגעילין קודם שעה חמישית ואינן ב"י אף שהט"ז ס"ס זה מחמיר בזה אזיל לשיטתו לפי מ"ש בסק"ז ובאמת שגג בזה כמ"ש בס"ק י"א: שאז חמץ במשהו וכו' פי' בח"ה דאלו ביי"ט אסור להגעיל ט"ז:

ט **צריך ליזהר בכל הדברים**. פי' אף אם הכלי אינו ב"י וגם איכא ס' וכמ"ש בס"ק א':

י **כלי הבשר וכלי חלב ביחד**. ע"ל סימן תק"ט במ"א סקי"א טעם לאותם הנוהגין שלא להגעיל כלי חלב לאכול בו בשר או איפכא וע"ש מדין הגעלה וליבון בי"ט:

יא **אחד מהן אינו ב"י**. ולא גזרינן לכתחלה קדרה שאינו ב"י אטו ב"י כי היכי דאסרינן לבשל בכלי שאינו ב"י מה"ט דהתם אם מבשל בקדרה בת יומו אסור מן התורה וגם מה שמבשלים בבית בקל יטעו אם נתיר לכתחלה לבשל בכלי שאינו ב"י אבל כאן אף בכלי ב"י אם יחזור ויבלע מעט מן הנפלט דבר מועט הוא ונ"ט בר נ"ט הוא וגם הבא להכשיר כלי אינו רגיל לטעות כל זה כתב הרא"ש פ' כל שעה והט"ז בס"ק ז' הרגיש בקושיא זו ונכנס לדוחקא והוא שלא לצורך כי אשתמיטתיה ליה דברי הרא"ש אלו:

יב **מהן אינו ב"י** או איכא ששים נגדו וכל זה בשאר ימות השנה או בע"פ קודם שעה חמישית משא"כ אח"כ צריך ליזהר בכל א' מהן שלא יהא ב"י או ס' כמבואר בסעיף א' ועיין בלבוש:

יג **וכ"ש כלי של איסור**. שצריך שיהא שאינן ב"י או במים ס' נגדו ואז מותר להגעיל אפי' הכלי של איסור תחלה וכ"כ הב"י בשם הגהות מיימוני וכן הוא בתשובת מהר"ם מרוטנבער"ג סי' תכ"ט ובאו"ה כלל נ"ח דין נ"ו:

יד **שום כלי בני יומן**. אפילו לבדו וקודם שעה ה' וגם יש ס' וכת' המ"א אפי' שלחנות ישפשפו יפה וישהה אחר השפשוף מע"ל שלא יהיו ב"י ויהיו מנוגבים מן המים הצוננים שמא יצטננו מהם הרותחין ויזהר לשפוך עליהם בזריזות ולא ע"י זריקה באויר דזה לא מיחשב עירוי ויזהר לשפוך עליהם מכלי ראשון שבישל בו המים ולא ע"י שאיב' מכלי ראשון אם לא שצריך לשהות הכלי תוך הכלי ראשון דאז מיקרי הוא גם כן כלי ראשון עכ"ל בשם מהרי"ל ולא ראיתי נזהרים בכל זה לפי שמגעילין ע"י אבן מלובן המחזיק החמימות שלא יצטנן והוי ככלי ראשון כמו שנתבאר לעיל סימן תנ"א סעיף ו' בהג"ה וגם בשהי' דמע"ל אינו נזהרים אצל השלחנות והספסלים כיון שרוב תשמישן ע"י צונן ואם ידוע שעירו עליו רותח תוך מע"ל וכה"ג צריך שהיה מע"ל מאותו עירוי אבל מה שהצריך להמתין מע"ל מהשפשוף לא ידעתי מקום לחומרא זו דכל כלי שאינו ב"י היינו מהתשמיש שנשתמש עליו דבר ואין נפקותא כלל ממה שנדבק עליו בצונן עד עכשיו וכמ"ש בספרי מ"י כלל נ"ח ס"ק ט"ו אם לא שניחוש דאולי על ידי שפשוף ששפשף עליו רותחין הבליעה איזה דבר הדבוק עליו גם זו חששא רחוקה הוא וכו' מהרי"ל ובמט"מ ובמנהגים דיש להגעיל ג' ימים קודם פסח:

טו **אם נוגעין זה בזה**. ולענין טבילת כלים אין קפידא עיין בב"י:

טז **אם מגעיל בצבת**. וכת' באו"ה כלל נ"ח דין ס' וז"ל וטוב יותר להשימו במחרוזת קטנים של דגים הקלועים א בסל עכ"ל:

יז **ואין מגעילין בשום משקה.** וה"ה במים עם אפר שקורין לוי"ג כ"כ הב"י ועיין בספרי מ"י כלל נ"ח ס"ק כ"ו ובפר"ח סי' צ"ה ס"ק י"ט שפסק כן להלכה ועל כן אותו ההגעל' שעושים בביתם בכלי בדיל עם אבנים מלובנים עם מי לוי"ג לא מיקרי הגעל' שפיר ובפרט שעושין אותם כשהן מלוכלכין וע"ל ס"ס תנ"א ס"ק ס"ז על כן צריכין ליזהר באותן כלים גדולים שאין מכניסין אותם לתוך היור' שינקה אותם היטב ועם מים לבד דלא כמו שנוהגין בכלי בדיל הקטנים:

יח **אין להגעיל עוד** ובדיעבד שרי כמו במשקה וצ"ע בר"ן וכת' באו"ה כלל נ"ח דין ע"ב שאין להשתמש במי הגעלה של איסור לכתחלה אף שיש ס' נגד הכלי משום דהוי כמבטל האיסור לכתחלה כיון שרוצה להשתמש במים:

יט **שפה לפיו בטיט.** ובשאר כל ימות השנה עביד גדנפא דלישא כדאיתא בפרק כל שעה ע' בבית הילל בי"ד סי' קכ"א סק"א כתב וז"ל ע' בהרא"ש בפרק כל שעה ומשמע בהדיא דדוקא גבי חמץ בפסח דהתירא בלע מהני לכלי גדול גדפנא אבל גבי שאר איסורים לא מהני לכלי גדול גדפנא אלא צריך מתחלה הגעלה אחת ואח"כ משום שפתה צריך גדנפא וזה דוקא בשאר איסורים אבל גבי חמץ בפסח א"צ מתחלה הגעלה אחת ואח"כ יחזיר ויתן מים רותחין עם גדנפא. אבל מלשון האלפסי לא משמע הכי בפ"ב דעכו"ם העתיק הא דמר עוקבא משמע דשוין הם לענין גדפנא עכ"ל הב"ח וכל דבריו תמוהים בזה חדא מ"ש שכן משמע בהרא"ש להדיא בפ' כל שעה המעיין שם יראה שאין שום משמעות כלל בדבריו לחלק כה"ג והגעלה תרתי זימנא למה ומה שהוזכר שם בהרא"ש שיגעיל היורה תרי זימנא זה קאי לענין אם מגעיל בתוך היורה שצריך להגעיל היורה תחלה וסוף וכגוונא שכת' המחבר לעיל בסעיף א' וע"ש ס"ק ח' ע"ש תראה להדיא כמ"ש גם מ"ש אבל מלשון האלפסי יותר תמוה דהלא גם הרא"ש כתב שם כן ע"ש ס"פ השוכר את הפועל כלל הדבר דאין חילוק בדין זה כלל רק לענין גדפנא דלישה שאי אפשר בפסח וכמשמעות הש"ס וכל הפוסקים:

כ **ויעלו על שפתו.** אבל כלי שתשמישו מבחוץ כמו קערה שכופין לפעמים על הקדרה או כלי ששואבין בה מהקדרה אף צד החיצון בעי הגעלה וכת' המ"א בשם מהרי"ל כלי שפיהו צר שא"א לשפשפו בפנים או שיש לה קנים אסור בהגעלה עכ"ל.

כא **נוהגין לשטוף הכלי.** ובדיעבד אין קפידא אף שלא שטף כלל וכ"כ האו"ה כלל נ"ח דין ע"א פשוט הוא:

# סימן תנג

א **בחטים**. ושמעתי דמה שקורין במדינות אלו טירקיש"ן ווייץ אינה בכלל חטים כלל רק למיני קטניות יחשב:

ב **והמנהג ליקח לכתחלה חטים**. לכאורה היה נראה דאם אין לו חטים יקח כפי הסדר שהם שנוים במשנה וכה"ג כתב הטור לקמן סי' תע"ג לגבי מרור אבל באמת אין ראיה מזו כלל דהתנא נקיט כסדר המקרא והמוקדם בפסוק וכן יש קצת הוכחה לזה מלשון מהרי"ל שכת' וז"ל מהרי"ל דרש עיקר המצוה ליטול חטין דלא משתמיט שום תנא בלישנא כ"א חטין לפסח עכ"ל ולא קאמר מדהתנא נקט חטין ברישא אלא ודאי דהתנא נקט רק הסדר המינים דכתיבי בקרא וע"ל בטור סי' ר"ח דכוסמין בכלל מין חטין הוא ובסי' רי"א דכל הקודם בפסוק מוקדם לברכה מ"מ נ"ל דכאן אליבא דכ"ע מין החביב עליו קודם כדי לקיים יותר מצות אכילת מצה לתיאבון ואפשר דמהאי טעמא נקט ג"כ התנא בכל מקום חטין לפסח לפי שמסתמא הוא החביב לרוב בני אדם:

ג **באורז ודוחן**. והוא מה שקורין ריי"ז או היר"ז וכן טטר"קי שקורין הייד"ן (ש"ת מהר"ם מלובלין סי' ע"ח):

ד **אינם באים לידי חימוץ**. וכת' הרמב"ם פ"ה מהל' חמץ דין א' וז"ל ואין איסור משום חמץ בפסח אף אם לש קמח אורז ונתפח כמו בצק שהחמיץ ה"ז מותר באכילה ע"כ ובספרי הרמב"ם דפוס ווינציא' נרשם שם השגת הראב"ד וז"ל ואין איסור א"א אין זה דבר פשוט ולא הכל מודים לו נהי דאין עושה חמץ גמור ואין חייבין על חמוצו כרת אבל נוקשה מיהו הוי ואסור עכ"ל וצ"ע דדברי הראב"ד הוא להדיא נגד מסקנת הש"ס וכל הפוסקים וע' בפסחים דף קי"ד. וממגיד משנה שם נראה מבואר שהשוה דעת הראב"ד למה שכת' הרמב"ם שם בדין ב' לענין מי פירות אבל באמת לפי מה שנרשם השגות הראב"ד שם ולפי משמעות הלשון משמע דאמיני קטניות קאי וצ"ע:

ה **ויש אוסרין**. הטעם מבואר בשם הפוסקים דאסרו משום דדגן מעשה קדרה וקטניות מעשה קדרה גזרה הא אטו הא וגם פעמים שעושין פת ואתי לאיחלופי בדייסא וגם פעמים תבוא' מעורבת בהם וא"א לבררו יפה ובת"ה סי' קי"ג כתב וז"ל ואסרי ליה משום דמידי דמידגין אינון ואתי לאחלופי בדגן ולפ"ז באורז היה לנו להתיר דלאו מידי דמידגין הוא ול"ד לקטניות בהא כדאיתא בש"ס דנדרים ד' נ"ה גבי הנודר מן הדגן ע"ש אך ממשמעות הפוסקים דאין לחלק בין אורז למיני קטניות וע' בב"ח דהסברא נותנת יותר להחמיר באורז לדעת רבי יוחנן בן נורי כדאיתא בפ' ערבי פסחים אך לית מאן דחש לה

והסכמת הפוסקים דכל זה הוא חומרא בעלמא אך היכא דנהוג איסור נהוג ואין לשנות וכן כתב הט"ז:

ו **אם נפלו תוך התבשיל**. מלשון הרב משמע דאפי' ליכא ס' ג"כ מותר אפי' באכילה וכן משמעות האחרונים אכן בת"ה ס"ס קי"ג משמע דדוקא בתערובות משהו אין לאסור אבל פחות מס' יש לאסור באכילה ועיקר נ"ל כדעת האחרונים כיון שבלא"ה הוא חומרא והרחקה בעלמא כמ"ש בס"ק ה' מ"מ רוב עכ"פ בעינן דאל"כ לא מיקרי תערובת כלל דהוי כאוכל התבשיל מקטניות עצמו:

ז **ואינם אוסרים אם נפלו תוך התבשיל** פירוש אף שלותתן תחלה הזרעונים קודם שעושין מהם שמנים וא"כ קרוב הדבר שנתחמצו אפ"ה שרי כ"כ בת"ה שם וזה כוונת הרב כאן שהכפיל הדברים וע' במ"א שכת' בשם הד"מ דמותר להדליק בשמנים אלו אף אם כתשו אותן במכתשת ששורין בו שעורים ואינם אוסרין בדיעבד אם נפלו לתוך התבשיל כיון שכבר נתבטל קודם פסח ומשמע ממהרי"ל דמותר לאכול שמן זית עכ"ל וע"ל סי' תמ"ז סעיף ה' בהג"ה בס"ק כ"ז מ"ש שם מדין הפמוטות של כל השנה כיצד לנהוג בהם בפסח וע"ש:

ח **וכן מותר להשהות מיני קטניות בבית** וקצת קשה מאי קמ"ל בזה דהלא גם ה' מיני דגן מותר להשהותן בבית ואין לומר דבא לאשמועינן דאפי' לתתו ונשרו במים ג"כ שרי להשהותם הלא זה ג"כ נשמע ממה שהתיר אפי' בהנאה ולהדליק מהשמנים אף שלתתו תחלה וכמ"ש בס"ק ז' גם עיקר הרבותא חסר מן הספר ואפשר דאצטריך לאשמועינן דמותר להשהותן בבית ולא חיישינן דאתי למיטעי לבא לידי תקלה לבשלם ולאכלם כיון שאין בהם איסור מדינא ובה' מיני דגן דלא חיישינן שיבשלם משום שהוא חמץ גמור ומיבדל בדילי אינשי גם אין דרך לבשלם כן ולאכלם רק מיני הריפות שקורין גרו"פין והם בלא"ה אסורין להשהותם כמ"ש המ"א לפי שמלחלחין אותם במים קודם כתישה וכפי מה ששמעתי שמיד אחר שנתלחלחו במים מיד כותשין אותם וניתז ממנו הסובין ואבק קמח נמצא שהוא חמץ גמור ואם עבר עליו פסח אסורים ומ"ש גיסי הרב בסא"ז בשם שמעתי שהתיר זקינו הגאון למכרם לעכו"ם עכ"ל כבר הייתי נושא ונותן עמו בדין זה ואמר שהוא ג"כ עמד על החקירה שהוא חמץ גמור והשומע שמע וטעה עכ"ל:

ט **ועניס אלינדיר אינם מיני קטניות ומוחר לאכלם בפסח**. וכת' הט"ז מ"מ צריכין בדיקה שלא יהא בהם מא' מחמשה מינים וכן נוהגין כשנותנים אותם לתוך המשקה שקורין לקריץ ונכון שכל בעל הבית בעצמו יבדוק ולא יסמוך על בדיקת נשים וקטנים ע' בספרי מ"י כלל מ"ו ס"ק ל"ב גם בכמון שקורין קימ"ל נוהגים היתר וקצת מחמירים

באלו המינים וע' בתשובת מהרי"ל סי' כ"ה שכת' שני דעות בכמון והט"ז כתב לחלק בין כמון לכמון וז"ל קרא"ם קימ"ל אסור פעל"ד קימל מותר עכ"ל. ולע"ד אין להחמיר יותר דגם קטניות עצמו חומרא בעלמא הוא והבו דלא לוסיף עלה וע"ל סי' תס"ד מדין החרדל:

י **אם יש בה טעם דגן**. אפי' אין בו כזית בכדא"פ והוא כדעת הרמב"ם והרמב"ן והרא"ש והטור והמ"מ דלא כהרשב"א והראב"ד דסוברין דבעינן דוקא כזית בכא"פ (ובמ"א סי' ר"ח ס"ק ט"ו נפל טעות בדפוס שכת' בשם הרשב"א להיפך וע' בב"י) וכת' גיסי הרב בסא"ז מדכתב הב"י בשם הרשב"א דבאורז בעינן דוקא כזית בכדא"פ ובי"ד סי' שכ"ד כתב בשמו דכל זה דוקא באורז וחטים ולפי זה בשאר מינים בעינן דוקא רוב דגן ודלא כע"ש וצ"ע עכ"ל. ובאמת לדעת הרשב"א דבריו נכונים וכן ראיתי בדברי הרשב"א להדיא בפסקי חלה שלו והוציאו כן מהירושלמי ועיש אכן לדעת הרמב"ם וסייעתו דבאורז אפי' אין בו כזית בכא"פ יצא אם כן בשאר מינים סגי כא"פ וכן מבואר ומשמע להדיא מלשון המ"מ מובא בב"י וזה כוונת בעל ע"ש ע' בו ובמ"א פסק דיש להחמיר דבעינן כזית בכא"פ אף באורז והוא חומרא יתירה נגד משמעות הראשונים והסכמת אחרונים כאן ובי"ד סי' שכ"ד:

יא **יוצא בה**. ולא אמרינן דאורז מבטל טעם דגן כמו דאמרי' לענין מרור שמבטל טעם מצה וע"ל סי' תע"ה ובתו' במנחות דף כ"ג ע"ב ד"ה קס"ד:

יב **מאכילת עכבר**. משום דמעט רוק שבפי עכבר אינו מחמץ חטה הקשה (ועוד די"א דהוי כמי פירות דאינו מחמיץ וע' בתשובת רמב"ן סי' ק"נ) וכת' המ"א ולכן אפילו אין ס' נגדן שרי בדיעבד ואפשר דדוקא חטה אבל שעורה ממהר להחמיץ עכ"ל וע"ל סי' תס"ו מדין אכילת עכבר בקמח ומ"ש שם:

יג **שלא יהא בו ס' כנגדו מן ההיתר**. זה קאי רק אדגן שצמח וכ"כ המ"א והסכמת האחרונים דעיקר כדעת הפוסקים דקמח בקמח מיקרי לח בלח ומתערב ומתבטל קודם פסח ומותר לאפות אפי' תוך הפסח דלא כדעת הסמ"ג (וע' בת"ה סי' קי"ד ובפסקיו סי' קמ"ו מ"ש בשם סמ"ק נראה כסותר למ"ש בשמו בסי' ק"צ לענין חלה ומשמע דשוים וע"ש) ובעל נפש יחמיר לעצמו לאפות הכל קודם פסח ועמ"ש לעיל סי' ת"ל ס"ק. א' ומ"מ ודאי דמותר לבשל מאותן המצות תוך הפסח ודלא כע"ש וכמו שהשיג עליו המ"א לקמן סי' תנ"ח ע' שם ובנתלחלח הקמח ונעשה פירורין לא מהכי ביטול אפילו לאפות קודם פסח כמבואר לקמן סי' תס"ז:

יד **יהא בו ס'**. ולא מקרי מבטל איסור לכתחלה כיון שאין כוונתו לבטל כ"כ הטור והברירה יותר מוכחת שאין כוונתו לבטל כ"כ בת"ה סי' קי"ד ע' שם וע' בספרי מ"י ריש כלל ס"א:

טו **מצת מצוה טוב לשמרן**. משמע דוקא מצת מצוה צריך שימור כדי לאכול לילות ראשונות משא"כ שאר מצות א"צ שימור כלל ושרי ליקח קמח מן השוק אפי' בלא דחק וע"ל ר"ס תקס"ז ואפילו שימור מלישה ואפיה ג"כ לא בעינן כמבואר בש"ס ופוסקים דאפי' בציקותיהם ממלא כריסו רק שיאכל כזית מצה ולדעת ר"ח והוא הסכמת הפוסקים היינו דוקא שלשה בפני ישראל במים שלנו ווראה שלא עירב בה שאור אלא שלא נעשה בה שימור לשם מצה וכה"ג אפי' אם היתה האפיה ג"כ על ידי עכו"ם וישראל עומד ע"ג ג"כ מותר רק שלא הוי מצה שמורה לצאת בה ידי חובת לילה ראשונה וכמבואר לקמן סימן ת"ס וע' בב"י תנ"ד והא דנקט בציקותיהם ולא נקט מצה שיהא במשמע שנאפה היינו לרבותא דסיפא דאף שהאפיה היה ע"י ישראל מ"מ שימור לאפיה לבד לא שמיה שימור וצריך לאכול כזית מצת מצוה באחרונה ועי"ל דלכך נקט בציקות משום דמצה אסור משום גזירת פתם משא"כ בצק דמותר (וכמ"ש הפר"ח בי"ד ר"ס קי"ב והשיג על הר"ן שם וע' בתוס' פ"ק דחולין גבי חמצן של עוברי עבירה) אבל ודאי אף אפיות שאר מצות לא בעי שימור וכן הלישה וכן יש להוכיח מסוגיא דש"ס חולין ריש פ"ק גבי מצות כותי יע"ש רק שישראל צריך להיות אצל הלישה והאפיה שלא יתערבו בו חמץ וכל זה פשוט וברור דלא כע"ש שלא דק מיהו כל זה מדינא אכן ישראל קדושים הם ונהגו לעשות שימור בכל המצות משעת טחינה ולפחות משעת לישה לכן כתבו הפוסקים דכל המצות שלנו בחזקת שמורה כמבואר לקמן סימן תע"ז:

טז **קמח מן השוק**. משמע דוקא קמח אבל סולת נקיה אסור ליקח דהוי חמץ גמור כמ"ש בת"ה סימן קי"ט דלתתי' ואינם זהירין בלתיתה דידהו והובא בב"י סי' תמ"ב אכן לשון הכל בו דף נ"א ע"ב לוקחין סלתות מן השוק ויותר תמוה לכאורה דאיך פסקו בפשיטות דלוקחין קמח מן השוק בשעת הדחק משום דלא מחזקינן איסורא דהרי מבואר להדיא פ"י דמכשירין משנה ב' וברמב"ם פ"ז מטומאת אוכלין דכל הקמח והסלתות מן השוק בחזקת לתותין וצ"ל דה"ק דלא מחזקי' איסורא שלתתו בדרך שנתחמץ דהרי מדינא דש"ס מותר ללתות אך שהגאונים גזרו ואסרו ובשעת הדחק לא גזרי וכה"ג כתב הט"ז אכן בתשובת צ"צ סי' ל"ב מחמיר בענין זה וכתב כשידוע בבירור בודאי שמקצתן מכבסין תמיד החטין שהוא גרע מלתיתה אף שרוב המוכרים אין מכבסין אסור משום קבוע כמחצה על מחצה דמי ואפי' להשהותה אסור ומנחתומין אין ליקח כלל שודאי מכבסין

וסיים אמנם מנהגי שלא לאסור להשהות הקמח וגם לא לאסור לאכלו בפסח בשעת הדחק משום דאינו ידוע בודאי שמקצתן מוכרי קמח מכבסין תמיד א"כ אין הקבוע ניכר במקומו אבל מנחתומים אין ליקח שודאי מכבסין אבל קמח של דגן לוקחין מהם עכ"ל וכ"כ המ"א בשם גדול א' דבמדינתנו שרגילים לרחוץ החטים ושוהין אותן במים אסור ליקח קמח מן השוק דהוי ממש כדגן שנטבע וכן פסקו כל חכמי פראג ופעם אחת שגג מורה אחד שהורה ליקח קמח מן השוק וגזר תענית על שגגתו עכ"ל ולע"ד נראה לחלק דדוקא מן אותן הטוחנין שבעיר או המוכרי קמח בקביעות אין ליקח וכ"ש מן הנחתומים דיש להם סולת נקיה שאין ליקח מהם אבל מותר לקנות מן בני הכפרים דאין להם סולת נקיה וכדאיתא להדיא בפרק כל שעה (פסחים דף מ') מעיקרא מ"ט לא משום דלא לתתי ואם לתתו לא מחזקינן איסורא שלתתו בדרך שנתחמצו וגם לא שייך גבייהו הטעם של צ"צ מדין הקבוע דכולהו ניידי בכל יום הני אזלי והני אחריני נינהו כולם פירשו ממקום קביעותייהו וכן הדבר נראה לעין שאין סולתן נקיה כ"כ. ושמעתי שגם בימי מוח"ז הגאון מוהר"ש זצ"ל היה פעם אחת דחק בקמחא דפסחא והתיר לקנות מן השוק ואפשר דג"כ בדרך שכתבתי ואין להחמיר נגד משמעות פוסקים ראשונים ואחרונים כולי האי ובפרט במצות שאינם של מצוה ע"ל ס"ק ט"ו וכת' מהרי"ל ואותו קמח שעושין הרוכלים וקורין קראפ"ט מע"ל חמץ גמור הוא:

יז **מן השוק**. וכת' הט"ז ובמקום שטוחנין החטים ברחיים שטוחנין המלציי"ן אסור אפי' בשעת הדחק כי חמץ גמור הוא עכ"ל ולע"ד דבשעת הדחק אף כה"ג יש להתיר דהא אף אם נשאר איזה דבר מן המלצין ונתערב ודאי דנתערב ונתבטל קודם פסח וכ"ש בשאינו ידוע ודאי שטחנו המלצין קודם לא מחזקינן איסורא בשעת הדחק כמ"ש כל הפוסקים מ"מ הנכון הוא בשעת הדחק לאפות הכל קודם פסח וכמ"ש בס"ק י"ג כתב הכל בו והתניא וש"ל ואין לחוש שמא נתערב פירורין חמץ לתוך הקמח הואיל והמנהג שמרקדין הקמח בנפה ואם יש חמץ הנפה קולטתו עכ"ל ויש ללמוד מזה דאם נתערב פירורין חמץ לתוך הקמח שיש לו תקנה על ידי הנפה לנפותו אך אין שעת הדחק וספיקא בעלמא ראיה לודאי נתערב ומכל מקום עכ"פ יש להתיר בהנאה לקיימו עד אחר פסח:

יח **האידנא אסור ללתות**. פי' לתיתה כתב הרמב"ם שבוללין החטים במים והערוך פירש לשון שריה ולפי שאין אנו בקיאים בלתיתה לכך אסרו הגאונים ומ"מ נראה דמותר לקיימם בביתם החטים כיון דמדינא דש"ס מותרין החטים בלתיתה כל שאינו קרוב להתבקע כמבואר לקמן סימן תס"ז סעיף ח' וע"ש והיינו דוקא בשריה או רחיצה מועטת אבל בשריה מרובה הוי חמץ גמור כמו דגן שנטבע בנהר שנתבאר בר"ס תס"ז וע"ש

בב"י וכן משמע בת"ה סימן קי"ט ובצ"צ סי' ל"ב ובשאר אחרונים ועמ"ש בס"ק ט"ז וכ"כ מהרי"ל בתשוב' סי' נ"ט דאי משהו להו במיא הוי חמץ גמור עכ"ל. וכ' הט"ז ואסור לקנות החטים מבעל הרחיים דרגילין להדיח החטים תחלה עכ"ל:

יט **בין חטים בין שעורים.** לשון המחבר אינו מדוקדק דמשמע דחטים ושעורי' שוים הם ובאמת שעורי' כיון דרכיכ' אף מדינא דש"ס אסור ללתות ואפשר דהאידנא אסור לקיים בבית כשהן לתותים אף שאינם קרובים להתבקע מה שא"כ בחטים ועמ"ש לקמן סי' תס"ז ס"ק ז' וכ"ו וע"ש בטור ובש"ס דפסחים דף מ"ו שיפון מין שעורים לענין זה עבי"ד סי' שכ"ד מ"א:

כ **קמח כל השנה.** ה"ה בנותן בו פעם א' אפילו קמחא דפסחא אם רוצה לכבסם צריך להתיר התפירות כמ"ש לעיל סי' תנ"א ס"ק נ"ב:

כא **ומכבסין אותם.** וכ' הט"ז וטוב לקנות חדשים גם מה"ד נ"ל דאסור ע"י כיבוס וראיה מ"ש הרא"ש שאם שפשפו אווז במורסן כיון דאית ביה נקבים אסור וכ"ש בשקים שעשוי נקבים באריגתם וכן המפות שעושין עליהן המצות ע"כ תוכן דבריו. ולא ידעתי למה ממרחק הביא לחמו ואינו מביא ראיה מנפה וריב"ב איי"זן וסלים שמביא הרב עצמו לעיל סי' תנ"א סעיף י"ט בהג"ה שאינו מועיל הגעלה וכ' שם ובשקים נוהגין היתר אלא ודאי דשאני שקים שמתכבסים היטב זה בזה במשמוש היד מבפנים ומבחוץ מה שא"כ בנפה וכה"ג וכ"ש באווזא דלא שייך כיבוס כיון שהחמץ נכנס מבפנים ע"י שפשוף וק"ל. ועמש"ל סי' תנ"א ס"ק נ"ב ונ"ג ופוק חזי מה עמא דבר:

כב **אסור להניח ע"ג בהמה.** הטעם כתב בת"ה סי' קי"ח לפי שהקמח מתחמם בגוף הבהמה ועוד דלא ברירא לן אי זיעת בהמה מכשרת ומחמצת אף ע"ג דלפי הסברא אינו מכשיר ומחמצת כמו זיעת האדם מ"מ אין להקל במלתא דלא פשיטא עכ"ל ולפ"ז היה נראה בדיעבד יש לאסור הקמח שנתלחלח מזיעת הבהמה מספק אכן המ"א כתב וז"ל ונ"ל דבדעבד יש להורות דזיעת הבהמה אינה מחמצת עכ"ל נ"ל עיקר דמה שמסתפק בת"ה אי זיעת הבהמ' מכשיר זה ודאי אינו להמעיין בפ"ב ופ"ו דמכשירין וברמב"ם פ"י מהל' טומאת אוכלין וע"ל סי' תס"ז ומ"מ צ"ע אם מותר ללוש מהן מצות דמי פירות כשמערבין בה מים מחמיץ אף דאפשר לומר דהוא תולדה בפני עצמו וגם כשנתייבש המי פירות בתוכו שוב אינו מחמצת ונ"ל זה טעם הי"א שבטור בסי' זה דבאכילת עכבר דהוי מי פירות ואינו מחמצת אכן בהגהות סמ"ק שהביא בב"י בשם הר"פ משמע דאף כה"ג מחמיץ וע"ל סי' תס"ב ותס"ו ומ"ש שם ס"ק ז' וח' ע"ש.

כג **וכן יזהר לכתחלה** ואם עבר והניח השקים זה על זה יש עוד תקנה שישהה אותם יום או יומים קודם לישה וכן משמע מדברי הש"ל שמדמה דין הניח הרבה שקין זה על זה ללש באותו יום שנטחן הקמח וכן מבואר במ"א ס"ס זה ואם עבר ולש אין איסור בדעבד כמשמעות לשון הרב וכ"כ בצ"ץ:

כד **נוהגין לנקר הרחים**. וכתב בתשו' נחלת שבעה סימן י"ב דשלשים יום קודם פסח מותר לטחון אף בלי ניקור הרחים ע"ש שהאריך בהיתר זה ובשאלה י"ג כתב דאם לא יוכלו בקל לנקר הרחים כי הוא סמוך לפסח או שאר הכרח גם לדידהו הוי כשעת הדחק ושרי לטחון בלא ניקור עכ"ל ומ"מ יאפה הכל קודם פסח כמ"ש לעיל בס"ק י"ג ועכ"פ יטחון הכל קודם פסח:

כה **שומרין אותו**. וכתב גיסי הרב בסא"ז ועתה נוהגין לכסות הריחים בפשתן ולפ"ו אפשר להתיר אף קמח הראשון עכ"ל וכתב המ"א בשם מ"צ כשטוחנין ברחים תבואה לתות' לא יטחנו באותו בית באותו פעם אפילו ברחים אחרת כי האבק פורח ומתערב וקטן לא ישמור הרחים עכ"ל. ולא ראיתי נזהרים בזה וטוחנין באותו בית לפסח שטוחנין בו קמח אחר וצריך לומר משום דאיכא לספוקי שמא התבואה אחרת ג"כ אינה לתותה ואת"ל שהיא לתותה שמא לא לתת בדרך שנתחמץ וכמ"ש לעיל ס"ק ט"ו גם בדיעבד ליכא אסור כיון שנתבטל קודם פסח כמבואר לעיל סעיף ג' אכן תוך הפסח יש ליזהר בזה נ"ל:

כו **יום או יומים**. וכתב מהרי"ו בתשובה סי' קצ"ג מנהג כשר שלא לטחון לצורך פסח תוך ג' ימים קודם ע"פ והמחבר שכתב יום או יומים כונתו מע"ל וכמו שפירש"י בפ' משפטים גבי יום או יומים יעמוד וכה"ג דקדקו בל' הפוסקי' כמבואר ביו"ד סי' ע' ובת"ה כלל ו' וע"ש בספרי מ"י סק"ט וע' בח"מ סי' ש"ו ס"ח בסמ"ע כל זה נ"ל ברור ודלא כמ"א שכתב דלא בעי מע"ל רק לינת לילה ונראה דמדמה למים דבעינן לינה ולע"ד נראה מלשון הפוסקי' כמ"ש ואם עבר ולש נראה דאין לאסור בדעבד ומשמר היטב ועיין בס"ק כ"ג:

כז **בשעת טחינה רותח**. וכתב בכה"ג ששמע מחכם א' דאין חוששין לזה דכיון שמרקדין הקמח מתקרר. ואינו סומך על שמועה זו והוא נגד משמעות הפוסקי' עכ"ל:

## סימן תנד

א **בפת סובין ולא בפת מורסן**. היינו סובין היינו מורסין אלא שסובין הוא קליפ' הגס מהתבוא' והמורסן הוא הדק וכן פרש"י ספ"ז דשבת והרע"ב פ"ב דחלה ופי"א דתרומות

פי' להיפך וכ' המ"א וז"ל מוכח קצת דבא לידי חמץ מדיוצאין בה ידי חובת מצה לדעת הרי"ף ואפשר לומר כיון שהוא ממין הבא לידי חימוץ יוצא בה ידי חובתו וראיתי מורין שקליפה שקורין שפרייא"ר אינו מחמץ ומיהו זה קליפה מקש אבל קליפת החטים עצמו אפשר דמחמץ וגם אי אפשר שלא נדבק בו קצת ממשות החטים עכ"ל המ"ת (וע' פי"א דתרומו' משנה ה' מבואר דסובין של חטים חדשות הרבה קמח מעורב בהו מה שאין כן של ישינות אין מעורב בהם קמח כלל ע"ש בפירוש הרע"ב) ותמה אני על כל דבריו בזה דמאי קא מסתפקא ליה ותולה עצמו בדעת הרי"ף שהית דחיי' לדעת כל הפוסקי' ולא קי"ל כוותיה ויש מי שפירשו דגם הרי"ף קאי אעיסה מעורב עם סובין ומורסן שבה ע' בב"י גם בפרש"י אפשר לפרש כן כמ"ש הנ"ק. ובאמת משנה שלימה שנינו אין שורין מורסין לתרנגולי' ואין האשה שפה מורסין והוא מחמיץ בודאי כמבואר לקמן סימן תס"ה ואיך נעלם ממנו כל זאת: **ואם** נמצא שבולת מקש תוך מאכל הנימוח ואין בשבולת שום תבואה אי איכא למיחש דשמא היה שם תבואה ונפלה תוך התבשיל הנימוח ואינו ניכר ע' בספרי תורת השלמי' שאלה ס"ז ולקמן סימן תס"ה במ"א ס"ק ה' דאחזוקי איסורא לא מחזקינן ובאיסור משהו דרבנן ואמרינן דכולהו נפלו בשעת דישה יע"ש:

ב **בסובין ובמורסן שבה.** ואם הפריש המורסן ממנה וחזר ועירבן עמהם כתב המ"א דמסתפק אי מצטרף לכזית וע' בי"ד סימן שכ"ד עכ"ל נלע"ד אין כאן ספק כלל כיון דלענין חלה אינו מצטרף ה"ה לענין מצה כמבואר בב"י דתליא זה בזה וכן משמעות המ"מ וכ"כ הרשב"א בפסקי חלה שער א' סימן א' וכן משמעות לשון הפוסקי' שכתבו בסובין ובמורסין שבה דוקא וכתב הר"ן דה"ה דיוצאין בחטים שאכלו ממנו התולעים:

ג **כל זמן שאין הרועים אכלו ממנו.** פירוש שמורסן הרבה מעורב בהן אפילו אחשביה הוא לאכול בטלה דעתו אצל כל אדם:

ד **חליט' אסור.** ע' במ"א שמסתפק אי נאסר בדיעבד או לא ומו"ח הגאון מהר"ו נר"ו הכריע להקל בתערובת משהו להתיר בהנאה או לקיימו עד אחר פסח וכן הורה הלכה למעשה בחלה שהיו רוצין לזרוק לתוך התנור ונפלה תוך התבשיל רותח וע"ל סי' תס"ה ס"ק ב':

ה **במצה גזולה.** ומבואר בירושלמי דדוקא במצה גזולה אין יוצאין לפי שהמצה גופה בא בעבירה משא"כ הוציא מצה מרשות היחיד לרשות הרבים יוצא בה ידי חובתו בפסח לפי שהוא עבר עבירה ולא המצה גופה בעבירה וכ"כ בתורת אדם להרשב"א דף כ"א ע"ג וכן משמעות התוספות בסוכה דף ל' ד"ה משום לחלק כה"ג וע"ש מ"מ מי שהוציא אותם אם אסור לו לאכול כדין המבשל בשבת עיין לעיל ריש סימן שי"ח ובסימן ש"ז

סעיף י"ט וכתב הט"ז דיוצאין במצה שאולה כיון דלא הדרי בעינא וכתבו האחרונים וכן הוא ברוקח וטוב לומר בשעת טחינה או בשעת אפיה כל מי שיגיע קמחי לידו או מצתי הרי שלו במתנה:

1 **ולענין ברכה ע"ל סימן תרמ"ט**. כוונתו על מה שפסק שם דאע"ג דקנאו ביאוש ושינוי אפ"ה לא יברך עליה משום בוצע בירך ואין חילוק בין שינוי השם או שינוי המעשה וכה"ג כדאמרינן בס"ס לענין חלה הרי שגזל סאה של חטים וטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה אין זה מברך אלא מנאץ אף דיש שם שינוי מעשה ושינוי השם וכן משמעות רוב הפוסקים ובתוספת בסוכה דף ל' ובמרובה דף ס"ט ובהניזקין דף נ"ה ובהרא"ש פ' הגוזל עצים וכן הסכמת הב"ח והאחרונים לעיל בסי' קצ"ו ודלא כמ"א בסימן תרמ"ט ס"ק ב' שכתב לחלק בין שינוי השם לשינוי המעשה ובאמת זה אינו ועל עיקר הקושיא שמקשה המ"א לקמן מסוגיא דש"ס דסוכה בדף ל' גבי אוונכרי (פירש"י תגרי כל דבר להשתכר) דמקשה הש"ס ולקנינהו בשינוי השם ושינוי מעשה דהא אסור לברך מעיקרא לא קשה מידי דאסור לברך עלה היינו בגזל גמור כדאמרינן הרי שגזל סאה של חטים משא"כ התם הוא רק חשש רחוקה משום חומרא דמצוה בעלמא מחמירין משום מצוה הבאה בעבירה ותדע שכן הוא דאם לא כן למה צוה רב הונא דוקא לענין הושענא דמצוה ולא בשאר כל הדברים שלוקחין מהם ליתלש ותו כדמקשה הש"ם ולגזוז אונכרי גופייהו מה מקשה דהלא רב הונא צוה איך יעשו לכתחלה ואיך יורה להם לעשות גזל אלא ודאי דאין כאן גזל כלל רק משום חומרא דמצוה מחמרינן (ועיין בש"כ בח"מ סי' שי"ט ובים של שלמה בבא קמא ושער אפרים סימן ב' בדין איסור גזל) ובכל זה נראה ששגג הט"ז לקמן סי' תרס"ד ס"ק וי"ו שהבין שהוא גזל גמור לכן מקשה מהא דהגוזל בתרא בהא דרב אשי וכו' ע"ש ולא הרגיש בסתירת הסוגיא זו עצמן דמוכח דלאו גזל הוא כלל רק חומרא דמצוה בעלמא כמ"ש ועל עיקר הקושיא שמקשה הט"ז על שהשמיטו הפוסקים דין זה דרב הונא לגמרי ע"ש שמדחיק לישב בזה ולע"ד עיקר דטעם הפוסקים מהא דאמרינן בגיטין פ"ה הניוקין אין דין אנפרות בבבל ופירשו הפוסקי' כיון שיש שופטים ודין המלכות ולא תבעו אחולי מחלה לגבייהו ולא הוי גזל כלל ומותר ליקח אף שאין דין יאוש בקרקעות כמבואר להדיא ברמב"ם פ"י מהל' גזילה ובטור ח"מ סימן רנ"ו ע"ש בבית יוסף ובזה מיושב מה שמרמז שם השפתי כהן בחשן המשפט שם בסימן ק"ז ובסי' שע"א וכן מוכרח לדעת הרמב"ם ולא כדעת התוספות פ' חזקת הבתים ולא רציתי להאריך כאן כי בארתי כל זה בספרי על חושן המשפט כי שם מקומו ועיין בשפתי כהן לחושן המשפט סימן צ"ה בדין כל העומד ליתלוש כתלוש דמי:

## סימן תנה

א **או בין השמשות**. דעיקר הזמן לשאוב בה שהוא בין שקיעת החמה לצאת הכוכבים טרם שתזרח הלבנה באדמה וכ"כ מהרי"ל וע"ל סי' רס"א שיעור בין השמשות ולפי שאין הכל יודעין לכוין שיעור בין השמשות לכן שואבין אותו סמוך לבין השמשות אחר שקיעת החמה ובדיעבד אם שואבין בעוד יום או ששאבן אחר תחילת הלילה נראה מדברי האחרונים שיש להקל ללוש בהם אחר י"ב שעות. ובתשובה מ"ע סי' ל"ב כתב דאין להקל אלא א"כ בשעת הדחק או הפסד מרובה ע"ל סעיף ג' ועיין בט"ז שכת' שיותר טוב לאחר השאיב' מלהקדים. אכן מהרי"ל כתב להיפך וז"ל יותר טוב להקדים קצת משיאחר כי אין הלינה הוזכר בתלמוד להדיא עכ"ל ודבריו נראים נכונים וכן משמעות מ"א:

ב **תחת התקר'**. והא דלא נקט לכסותו במפה כמ"ש בסמוך משום דצריכין להיות במקום מגולה שאויר שולט כמ"ש המחבר בשם א"ח ואם יכסנו במפה נתחממו ולפי זה אינו נכון מה שנזהרין העולם לכסות המים דוקא אף בעת הקר וצריכין לומר דלכך לא מהני הכסוי בלילה דחיישינן שמא ישכח להכניסם עד זמן רב ביום ויתחמם דרך המפה או הכיסוי אם לא יכסנו בטוב מה שא"כ בסמוך שמוליך המים רק דרך העבר' בעלמא מהני כיסוי כל דהוא:

ג **וכשמוליך המים תחת אויר הרקיע**. וקאי אדלעיל שכת' טוב להעמידו תחת התקרה כדי שאם ישכח להכניסן בהשכמ' שלא יזרח השמש עליה. ומה"ט כ' והזהיר גם כן כשמוליך המים ביום תחת אויר הרקיע אל מקום בית הלישה יכסה אותה במפה כדי שלא יתחממו כמ"ש הסמ"ג וסמ"ק ובת"ה סי' קט"ו להדיא וכ"כ הלבוש בפי' דביום קאי דלעת ערב בשעה ששואבין שכבר שקעה החמה א"צ לכסותן כלל והוא רק מנהג וזהירות יתיר' שלא יפול לתוכו שום דבר המחמם כמ"ש בת"ה שם וכל זה פשוט וברור דלא כמ"א שפי' דקאי אשעת שאיבה:

ד **יש לכסותן**. ודוקא בכלי חרס ועץ וכה"ג מהני כיסוי אבל אם הם בכלי זכוכית לא מהני כיסוי דכיון דזורח השמש תוך הזכוכית מבעיר יותר משהם מגולים וכדאיתא בפ"ב דביצה דף ל"ג ע"א ע"ש בפירש"י וע"ל סי' תק"ב וק"ל:

ה **אור י"ג דהיינו בליל ה'**. דאלו בליל ו' חיישי' שמא יקדים קודם הערב שמש או יאחר ויחלל שבת כן הוא לשון המרדכי ספ"ק פסחים משמע מזה דבדיעבד אם שכח לשאוב בליל י"ג דמותר לשאוב בע"ש מבע"י סמוך לב"ה או אפילו בין השמשות דלא חיישינן לחילול שבת דכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליה בין השמשות במקום מצוה

כמבואר לעיל סי' רס"א וש"ז ע"ש. אכן מדברי הרוקח סי' רס"ה והובא בדברי אחרונים שכת' וז"ל כשחל י"ד בשבת שואבין ליל י"ג מן הנהר או באר ואינו שואב מן הבור בחצרו בשבת ללוש כי צריך הרבה ונרא' כממלא לגינתו ולחרבתו כדאיתא בעירובין דף ק"ד עכ"ל משמע דאף בדיעבד אסור לשאיב ובאמת לכאורה דבריו תמוהים דמאי חשש איסור יש בזה דנראה כממלא דהא התם מבואר דדוקא על ידי גלגל אסור לפי ששואב הרבה ושואב בקל ואפי' בגלגל שלנו יש מתירין כמבואר לעיל סי' של"ח סעיף וי"ו וכ"ש מה ששואבין עכשיו ליחיד בביתו כד אחת או שנים שהוא דבר מועט וגם הוא בין השמשות דלא גזרו על שבות אם כן מה חשש איסור יש בזה ובאמת דברי הרוקח אפשר ליישבו בדוחק דכוונתו אם רוצה לשאוב בשבת עצמו וכן משמע קצת בלשונו ולא בבין השמשות מיירי וגם מיירי כשרוצים לשאוב הרבה בני החצר וכה"ג אבל לא בנשכח ליחיד דמותר לשאוב כד או שני כדים בחצירו בין השמשות או אפילו בנהר במקום שמותר לטלטל (אכן מדברי האחרונים שהביאו הרוקח לא משמע כן) ויותר היה נ"ל דיש חשש איסור שמכין משבת ליום טוב: (נמצא מ"ש בע"ש ס"ס זה היתר ע"י כלים קטנים ואנשים הרבה לטעם זה לא מהני) והוזכר חשש זה ג"כ בב"י ובמ"א ומסיק דמי ששכח לשאוב בליל ה' ישאוב בע"ש מבעוד יום או יצוה לעכו"ם לשאוב בין השמשות או יקח מים השאובין בביתו אע"פ שלא נשאבו לשם מצוה כיון דא"א בענין אחר עכ"ל והיותר טוב לשאוב בעצמו או ע"י שליחו באותו יום סמוך לבין השמשות דאין שום חשש איסור כמו בשאר דרכים וע"ל ס"ק א' ובתשובת מ"ע סי' ל"ב כתב וז"ל נתפשט המנהג שלא ללוש מצה לאחר השבת אלא במים שנשאבו אור ליום ו' שאפשר לצמצם בו לשאבן ביני שמשי וככבי משא"כ בתרי בין השמשות של ע"ש ומ"ש ובמקום שנהגו אין להקל אא"כ בשעת הדחק או הפסד מרוב' עכ"ל ומ"מ היכא דליכא מנהג אין להחמיר ולנהוג כמ"ש:

ו **לשאוב מן הבארות**. וכת' מהרי"ל מנהג יפה הוא לנקות ולטהר המעיין תחלה ואם א"א לנקות כולו מתוך ריבוי מקור מימיו מ"מ ישאבו מתוכו מים הרבה טרם השאיבה וכל הבארות שבבתים סתמא נשאבו בו מים רבים לנקות הכלים לימי הפסח עכ"ל וכת' בשכ"ג דמנהג שלנו לסנן המים ע"י בגד לבן כדי שלא יפול בהם שום דבר עכ"ל. וכל זה הוא רק חומרא לכתחילה וע"ל סי' תמ"ז ס"ק י"ב וסי' תס"ז סעיף י"ב:

ז **ומ"מ טוב לכתחלה להשים בהם ברזל**. ויקח ברזל חדש ויתלה במשיח' מהרי"ל ואחרונים. וכת' במ"א כ' בד"מ בשם הג"מ דבשאר כל ימות השנה יניח מלח או חותם עכ"ל והט"ז כתב וז"ל נראה דמ"מ דבשאר לילות אם לא שם בתוכו ברזל לשמור מפני

התקופה יכול לשפוך אותם אם אפשר לו בקלות להיות בלי אותם מים משא"כ במים אלו של מצת המצוה אסור לשפוך דנראה כמזלזל במאמר הכתו' שומר מצוה לא ידע דבר רע עכ"ל וכה"ג כתב מהרש"ל בביאורו לסמ"ג וגיסי הרב בסא"ז השיג עליו במה שמשמע מדבריו דדוקא במצת של מצוה יש להתיר המים אלא דאף במים לשאר מצות ג"כ אין להקפיד מפני התקופה אי מת ומ"מ סיים בשם אגודה דאף במצה של מצוה אין להתיר אלא כשא"א להשאיל לו באותו עיר מים שלנו עכ"ל. ול"נ פשוט דאף אגודה דמחמיר לא קאמר אלא בעיר קטנה ואנשים בה מעטים אבל בעיר גדולה ודאי לא מחייבנו לחזור ולשאול על הפתחים עבור מים רק אצל שכניו ומיודעיו וכה"ג וכן משמע מלשון הט"ז דאף בשאר כל ימות השנה אין להחמיר אם א"א לו בקלות להיות בלי אותו מים וכ"ש במים אלו והמנהג להקל בכל ענין:

ח **גם אסור לשאוב**. היינו לכתחלה וכן מבואר להדיא במהרי"ל שחומרא יתירה היא לכתחלה וכ"כ הש"ל:

ט **ונוהגין ליטול מים מיוחדים**. ויאמר בשעת השאיבה לשם מצות מצוה מהרי"ל ומהרי"ו סי' קצ"ג וכ' עוד במהרי"ל דיש נוהגים ליטול מים מיוחדים לכל לילה בפני עצמו:

י **כלי חרס חדשים וכו'**. בכל ספרי הש"ע כתב כן בשם הבל בו ולא מצאתי כן בדבריו וכת' המ"א וז"ל כ' המט"מ שאין ליקח כלי שהיה בו מי פירות כי מי פירות עם מים ממהר להחמיץ. (ונ"ל דע"י הגעלה שרי) גם לא יקח בכלי נחושת שמתחמם עכ"ל ומיהו ראיתי נוהגין ללוש בעריבות של נחושת עכ"ל המ"א ובאמת יש לחלק דמים שלנו דבעינן לצנן אותן ובכלי נחושת אפשר דאינו מצונן משא"כ לענין הלישה ועיין בהג"ה מנהגים אוסר ג"כ לשאוב בכלי נחושת וכן נוהגין ובדעבד אין לאסור וכ"כ בע"ש ס"ס תנ"ו וכן נראה עמ"ש בסעיף ג' בנחשתו עבה:

יא **בסיסטיר"נה**. והוא מה שקורין בלשון הש"ס דות שהוא מים מכונסין בבכין שבקרקע שהבניין מפסיק בינו להקרקע וגם מלמעלה הוא מכוסה דהוי כאלו הן שאובין ואין לדמות לזה מה שאנו קורין רע"ר קאסטי"ן אע"פ שהוא מכוסה למעלה אין לשאוב ממנה להשתמש בהם סמוך לשאיבתו משום דכל שעה ורגע זב לתוכו מן הנהר אכן אם רוצה להלין אותם כמו שאר מים ולשאוב בזמנו מותר לשאוב תחת הצינור או מה שקורין יבל"א רע"ר כמו מהנהר או הבאר שנמשך ממנו וכן מהקסטי"ן עצמו אם הוא מכוסה:

יב **אם לא בשעת הדחק**. ואם יש לו מים שאובין שלנו בתוך ביתו יקח אותם אף שיש לחשש שנשאבו ביום או בלילה ועיין בב"י ובדברי הרא"ם ובב"ח ר"ס זה ועיין מ"ש לעיל ס"ק א' וס"ק ה' מ"ש בשם המ"א:

יג **אין ללוש במים חמין**. הלבוש כ' אפילו לנו כל הלילה ולא נתחממו אלא בחמה ע"כ כוונתו אף שלנו כל שעדיין הם חמין אסור ללוש בהם מה שא"כ אם הם צוננין לפנינו דמה"ט בעי מים לינה להפיג חמימתן מהחמה כמבואר בש"ס ופוסקים וה"ה בחמי האור אם נצטננו כמשמעות הפוסקים והמחבר שכת' ומים שבתוכו פושרין משמע דוקא כשהן פושרין עדיין אכן בתשובת רמ"א סימן ל"ה כ' וז"ל דחמי האור אפילו לאחר צינון יש לאסור דעבד לא מבעיא להר"א ממיץ דאפילו מים שלא לנו לא מהני צינון וכ"ש מים חמין ואף לדעת רש"י מכל מקום בחמי האור אין לו תקנה ולכן לא מצינו לשום פוסק שכת' שיש תקנה לחמי האור עכ"ל ובאמת משמעות המחבר אינו כן וכמ"ש הע"ש וכ"כ גיסי הרב בסא"ז משם מי"ט ולא הוצרכו הפוסקים לכתו' תקנה דהא חמי האור קתני וכל שנצטננו תו לא מיקרי חמי אור וכיון שהם צוננים לפנינו מה חשש איסור יש בזה ואדרבא שמעתי שלפעמים מים שנתבשלו ונצטננו הם צוננים יותר משאר מים גם מ"ש דלהר"א ממיץ לא מהני צינון למים שלא לנו אין זה מוכרח ועיין בב"י אף שהמי"ט שהביא גיסי הרב בסא"ז סיים וז"ל אלא חלילה לסתור דבריהם בלי ראיה עכ"ל נראה מדבריו שהבין שגם דעת הלבוש במ"ש אפילו לנו כונתו אפילו נצטננו לכן לא בא לסתור גם דבריו ובאמת כוונת הלבוש פשוט כמ"ש וגם הראי' ברור' מלשון הש"ס והפוסקים והמחבר דנקטו דוקא חמין או פושרין והרוצה להחמיר עכ"פ יש להתיר בה"מ:

יד **שנחושתו עבה**. וכ' המ"א וה"ה חרס:

טו **פושרין**. דהיינו כחמימות רוק ואיתא בירושלמי פכ"ש הלכה ז' אף דבמנחות נילושת בפושרין ומשמרות שלא יחמיצו משום דכהנים זריזין הם ובמצה אף הכהנים עצמן לא ילושו בפושרין שלא תחלוק בין מצה למצה ע"כ ועיין במנחות דף נ"ה ע"א ומבואר בטור וב"י דבהנאה לכ"ע מותר אף בלש בחמין:

טז **אם עבר בשוגג ולש**. מקצת אחרונים מחמירין קצת בזה ואין לזוז מפסק הרב ומ"מ אין ליקח אותם לצאת ידי חובת מצות ללילות ראשונות עיין בטור:

יז **חד בתרי**. משמע דוקא חד בתרי ועיין בספרי מ"י כלל נ"א ס"ק ו' ועיין במ"א ומשמע מלשון הפוסקים הובא בב"י דאם נתער' תוך הלישה אינו בטל דדוקא נתערב קודם הלישה בעינן. וגיסי הרב בסא"ז העלה בדיעבד להתיר אף כה"ג ועמ"ש בס"ק ט"ז וכתב במ"א דמותר לערבם אפילו לכתחלה כדי לצננם וצ"ע וה"ה לתמי האור מהני האי צינון

אליבא דכ"ע וכ"כ הע"ש ועיין בס"ק י"ג. אבל לאחר אפייה ודאי שרי לקטוף פני המצות במי מלח ולהתזיר' לתנור כמו שעושין בח"ה. ודוקא בח"ה שרי לקטוף אבל בשני לילות הראשונות אסור (עטרת זקנים):

יח **יש לאסור**. היינו באכילה אבל בהנאה ודאי דמותר שהרי הכ"ב מדמי ללש בחמין ואם נתן בה מעט מלח אם תיאפ' מיד מותר באכילה עכ"ל וכל זה אם לש במים אבל אם לש במי פירות פסק הב"ח דאין לאסור בדיעבד:

יט **כשרה**. ומ"מ אין יוצאים בה ידי חובת מצה ואין לאכול אותו בע"פ כדין מצה עשיר' כיון דלדעת הרבה פוסקים יוצאין בה וע"ל סי' תס"ב ותע"א:

כ **ופלפלין**. כ' המ"א אפילו קורט אחד אוסר ודוקא כשנילוש בתוכו אבל אם נפל עליו יסלקנו ומותר וזנגביל דינו כפלפלין ואפשר דה"ה נעגלך וכרכום עכ"ל וגיסי הרב בס' א"ז פסק להתיר באכילה בכל מיני תבלין וכן נ"ל עיקר דהפוסקים לא הזכירו רק פלפלין והכי אמרי' טבא פלפלא חריפתא ופי' בערוך לפי שהוא חריף מכל מיני תבלין וא"כ אין לדמות לו שאר מיני תבלין ואף בפלפלין אין לאסור רק באכילה כמו במלח כמ"ש בס"ק י"ח וכ"כ הב"ח והע"ש דשוים הם:

## סימן תנו

א **מ"ג ביצים**. דהיינו עם קליפתן דלא כרי"ו שהובא בב"י וכ"כ הב"ח וכ"כ בסוף תשובת חוט השני בקונטרס החשבון ע"ש:

ב **וכן ישער אותו**. וע' בטור שכתב עוד לשער בענין אחר אלא ששיעור זה הוא יותר טוב ועכ"פ אין לשער ע"י משקל משקה הסכמת ראשונים ואחרונים וע' בספרי מ"י כלל פ"ה ס"ק נ"ח ובסולת למנחה שם:.

ג **ימלא כלי מים**. וכתב המ"א וז"ל ומ"כ בשם מהרי"ך שהוא שיעור ג' קווארט וקויטירל ומהרי"ו כתב שהוא ג' זיידלך עכ"ל והש"ך כ' בי"ד סימן שנ"ד וז"ל ושיערתיו והוא ג' קווארט פחות מעט וכן נהגו וכ"כ מהרי"ו פי' קצ"ג בדיני פסח בשיעור חלה שהוא כלי המחזיק מעט פחות מג' זיידלך וזיידל הוא קווארט עכ"ל וקווארט שבמדינות פולין הוא יותר מזיידל שלנו וכתב גיסי הרב בסא"ז בשם מי"ט וו"ל ושערתי והוא פינט פרעגר והוא שני קווארט וחצי לאדמר והוא שלשה אכטרלינג של ווינא עכ"ל וכן שיערתיו גם אני והוא פינט פרעגר ומדברי כולם שאין לשער זה ע"פ הקבלה כי המדות משתנות לפי המקום והזמן וכל גדול בדורו ישער לפי מקומו ושעתו וע"ל ריש סי' תנ"ז מבואר דאף אם לש חצי זיידל ומעט יותר אין קפידא:

ד **מ"ג ביצים**. וברוקח סימן רע"ד כתב דאע"ג דשיעור חלה מ"ג בצים וחומש ביצה מ"מ כשבא לשער ישער ע"י מ"ד בצים בינונים:

ה **למלאותו מקמח**. לאפוקי ממאן דס"ל למלאות מתבוא' מזה השיעור שנעשית ממנו קמח יותר משיעור זה או למלאותו במים וללוש עם מים אלו קמח מה שאפשר ודעות אלו דחיות הובא בב"י בסי' זה ע' בו:

ו **מחוק' ולא גדוש'**. ע' בב"י מה שהשיג על ראיות הריב"א שבמרדכי במה שהביא ראיה ממדתו של כ"ג שהיתה גודשה בתוכו. והב"ח והט"ז מתמיהים על הב"י בזה לפי פירש"י ותוס' שם ובאמת נראה כוונת הב"י לפרש בשיטה אחרת דה"ק כל המדות היה נגדשות פי' שכולן היה עשרון שלם ואח"כ גודשין אותם מבחוץ מה שא"כ המדה של כ"ג היה גודשה בתוכה פירוש שהיתה מחזקת עשרון שלם וגם מה שיכולין לגדוש מבחוץ על עשרון היה הכל נכנס לתוכו ועפ"ז יתיישב היטב דברי הב"י ע"ש ולענין דינא אין כאן מחלוקת כמו שפסק המחבר כאן דהמד' צריך להיות מחוק' ולא גדושה:

ז **דא"כ לא ילוש יפה**. משמע דאף שרוצה ליקח רק שיעור עשרון מ"מ לא ידחק אח"כ הקמח שלא נילוש יפה ויבא לידי חימוץ תוך התבשיל וכ"כ שם בשם הרא ע"ש: (וע' בשכה"ג מ"ש כאן ודבריו מעורבבים וגרם לו שלא ע' במהרי"ל עצמו כמבואר בתוך דבריו ע"ש) וע' בתוס' ר"פ כל המנחות באות מצה שכ' דאין להכביד על הסולת במדה דאם כן נמצא יתירה עכ"ל משמע דאם נוטל תחלה פחות מכשיעור במצומצם אין בכך כלום ומדחיק אחר כך הקמח אך אפשר דאין ראיה מהתם דנעשו בכהנים זריזין הם ולא חיישינן שלא ילוש יפה אף אם מדחיק הקמח וק"ל:

ח **בשעת נתינת הקמח**. וכן בשעת נתינת מים לקמח ובשעת עשיית המצות מהרי"ל וכן בשעת השאיבה כמ"ש לעיל סימן תנ"ה:

ט **מותר בדיעבד**. וכת' הב"י דאפילו עבר במזיד ולש יותר אין לאסור בדיעבד כי יש מתירין אפילו לכתחלה וע' במ"א במה שהשיג על ראיות הרא"ש מלחם הפנים שהיו שני עשרונים דאם אמרו בזריזים יאמרו בשאינם זריזים כדאיתא בביצה ע"כ (וע' בתוס' פרק כל המנחות (מנחות דף נ"ה ע"א) ד"ה כל המנחות נילושת וכו' דלחם הפנים לא נעשו בזריזים ולא במקום זריזים אלא צ"ל דציבור שאני וכדאיתא פרק כל שעה (פסחים דף ל"ו)) ובאמת המעיין בדברי הרא"ש יראה שאין זו השגה דה"ק הרא"ש כיון שדעת האוסרין הוא מטעם שסוברין שיותר משיעור הזה לא מועיל כלל עסק הידים כי אינם יכולין להספיק להתעסק בה מתיך גודלה להכי מקשה הרא"ש שפיר מלחם הפנים אף שנעשה בזריזין מ"מ הא אינו מועיל התעסקות כלל בעיסה גדולה כזה וק"ל. וכתב במ"א

וז"ל והעולם נוהגין אף לכתחלה להקל ואין כח למחות בידם ויש מתירין עכ"ל ומ"מ נ"ל דעכ"פ אם עושין יותר משלש קבין דיש למחות דאפשר דכה"ג אף דיעבד יש לאסור לפי שמצאתי בירושלמי פ' אלו עוברין הלכה ד' וז"ל אפילו עד תלתא קבין הוא שיעור עיסה לשמר' מחימוץ עכ"ל וע"ש בהפירוש וא"כ משמע דגדולה מזו א"א לשמר' מחימוץ ומ"מ טוב להזהיר כל מה דאפשר כמשמעות תלמודא דידן והפוסקים רק שיעור קב אחד וכמ"ש השיעור בס"ק ג' ועכ"פ לזרז ולמהר עשייתם ושלא להשהות בו ע' בב"ח ס"ס תנ"ט:

## סימן תנז

א **ומוטב שימעט בה.** ומבואר בדברי הראשונים אפילו אם יש לו עוזרים רבים וגם שני תנורים וכה"ג אפילו הכי לא ירבה שיעור העיס' וכ' הכל בו וז"ל כי קפדינן שלא ללוש יותר משיעור זה כשהוא לש מדות הרבה אבל אם לא בא ללוש רק מדה אחת אין לצמצם כ"כ שמא לא יהיה השיעור וכשמברך יברך ברכה לבטלה עכ"ל וכ"כ הלבוש וכ' עוד הכל בו ובש"ל ותניא דאם היה יותר ה' או ו' ביצים אין קפידא וכ"כ מהרי"ל אפי' לענין מצת של מצוה:

ב **שימעט בה.** כ' הב"ח ויש חשש שמא יבא אח"כ לידי צירוף ע"י סל ולא יפריש ויבא לאכול טבל לכן טוב לקרב העיסות עכ"ד. ולא ידעתי מאין יצא לו טעם זה וחששה רחוקה היא בחלה בזמן הזה דלמא יבא לידי צירוף ודילמא לא יפריש ממנה דהלא קי"ל חלת ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש ולא חיישינן שמא ישכח ולא יפריש ממנה והרא"ש פ"ק שהזכיר חששא זו היינו באם הפריש חלה ולא יצא בהפרשתה איכא חשש זו אבל בלא"ה לא חיישינן בחלה בזמן הזה דרבנן ובאמת הטעם פשוט ומבואר להדיא בלשון הטור והמחבר כיון שמדקדק בשיעור עיסה על כן חיישינן שמא יש בהם עיסה כשיעור שמחויב בחלה ושמא אין בהם כשיעור נמצא מברך ברכה לבטלה ואף אם רוצה למעט בכל עיסה ועיסה שיהא בודאי פחות מכשיעור זה ג"כ אסור דמפקיע מחלה ומצוה להפריש מן העיסה לכן טוב לקרב העיסות יחד וכן מבואר טעם זה להדיא בש"ס פרק אלו עוברין (פסחים דף מח ע"ב) ובי"ד ס"ס שכ"ד:

ג **טוב לקרב העיסות.** ואין להניח העיס' בכפל בשעת הפרשתם אלא מפריש מקצה אחד ואחד יערוך במגלגל בקצה השני (של"ה) והמנהג להפריש מכל עיסה ועיסה לבדו (ד"מ) וצ"ל דהוא ע"פ המנהג שנוהגין לעשות עיסות גדולות כמ"ש לעיל ס"ס תנ"ו וע"ש. וכתב במ"א ודי בברכה אחת לכולן אם לא הפסיק ביניהם בשיח' שלא מענין הלישה

ועכשיו נהגו ע"פ הרוב להפריש מכל עיסה ועיסה אשה אחרת ומברכת לעצמה ונוהגין לעשותה תחלה כעין מצה ואחר כך משליכה לאור ויש נהגו לשרפה בלי תיקון ואם נפלה לתוך התבשיל הנה מלבד דין תערובת חלה שנתבאר בי"ד סי' שכד יש לדון בזה דין איסור חמץ וכמש"ל סי' תנד ס"ק ד':

ד **לקרב העיסות יחד.** כדי שיתדבקו זו בזו כדי שירצה להתפרד זו מזו יתלש אחת מחברתה מעט ואז נחשב הכל כעיסה אחת וכשנוטל חלה מא' מהן סגי. אכן ראיתי שנוהגין שחותכין חתיכה אחת משניהם יחד והוא לכאורה מנהג בלא טעם. (וע' בב"י במ"ש בשם תשוב' אשכנזית והיא בתשובה להרשב"א ובתשו' מהר"מ ב"ב סי' שכב דמשמע קצת דבעינן לחתוך מכל עיסה ועיסה גם בזה השיגו עליו וכל שכן בבה"ג שהכל נחשב כחתיכה אחת ועיסה אחת) ומאמ"ו האלוף המרומם מוהר"ר יוסף שמעתי הטעם שלפעמים העיסות הם קשים ואינן נדבקין יחד ע"י קירוב וכמ"ש הט"ז והראש יוסף וע"י חוזק החיתוך שחותכין משניהם נדבקין זה בזה והוא טעם נכון:

ה **ואם א"א.** משמע דכל שאפשר להפריש מן העיסה עדיף דעיקר מצוה להפריש מן העיסה כדכתיב ראשית עריסותיכם והא דאמרינן בפרק אלו עוברין דנשי דידו נהגו לכתחלה דעבדין כר"א ע"י צירוף סל אחר אפיה היינו גם כן מיירי היכי דא"א מפני המהירות וכה"ג והוא פשוט ומיושב בזה מה שהניח הנ"ץ בתימא על הטור והמחבר בסק"א ודוק:

ו **יפרישנה אחר האפיה מיד.** דאע"ג דקיימא לן חלת ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש היינו בעיסה שנילושה יחד והיתה כבר מחוברת הקילו בחלת ח"ל דלא בעינן לפרוש מן המוקף רק אוכל והולך ואח"כ מפריש משא"כ כאן וכן הוא לשון התוס' פ"ק דנדה דף ז' ע"א סוף ד"ה ומקפת ע"ש ומשמע שם מהתוס' אלו דאפי' בשני עיסות שבכל אחד היה כשיעור אם רוצה להפריש אחת על כולן בעינן הקפה אף בחלת ח"ל דלא אמר שמואל אוכל והולך אלא בעיסה אחת שנתחייב בחלה וכ"כ הב"ח בס"ק ד' ובזה מיושב היטב דברי הרא"ש והטור וניצל מכל הקושיות שהקשה בט"ז ס"ק ד' דברי הרא"ש והטור אהדדי דהא דהצריך הרא"ש והטור הקפה אף בחלת ח"ל לא מיירי רק בשני עיסות שיש בכל אחד שיעור חלה ודלא כמ"א בס"ק ג' שהשיג על הב"ח בזה שכתב דמשמעות לשון הרא"ש דאלו עוברין דמיירי בעיס' א' וזה אינו אף דנקט בלשונו עיסה היינו דבעיסה אחת היתה שיעור חלה מ"מ מיירי דאח"כ רוצה לצרף עוד עיסה אחרת וכן מבואר להדיא בקיצור פסקי הרא"ש דשם לכך הצריך שם הקפה (ומ"מ בדיעבד אם שכח ואכל מפריש אח"כ אף בשני עיסות והיה בשניהם כשיעור רק דבעינן הקפה לכתחלה לדעת

הטור והרא"ש פרק אלו עוברין כמו שפי' הב"ח והוא נכון להמעיין שם אבל אם אין העיסות כשיעור ואכל אף בדיעבד לא מהני הפרשה אח"כ כיון דלא צירפם יחד א"כ לא נתחייב בחלה כלל אא"כ שייר מכל אחד חתיכה ויצטרפם) וכן נתבאר בי"ד סי' שכג בש"ע שם בהג"ה ובב"י שם בשם סמ"ג ובהג"ה מיימוני ומדברי תוס' והרא"ש פ"ק דביצה הובא בב"י לקמן סי' תקו. וכ"כ בהגהת סמ"ק ומרדכי ואגודה פרק א"ט. ובש"ל בשם סה"ת וכל זה פשוט וברור ומיושב בדברי הרא"ש והטור בדבריהם ובפרטות שכן הוא להדיא בקיצור פסקי הרא"ש ובחנם טרחו בכל זה האחרונים ובפרטות הט"ז בסק"ד שהשיג על הרא"ש והטור בכל זה ובאמת לק"מ וק"ל:

ז **כל המצות בסל.** וכ' הב"ח דלדעת הרא"ש בהל' חלה והתוס' פרק אלו עוברין (פסחים דף מז) בתוס' ד"ה הואיל בעי ג"כ נגיעה בהדדי וצ"ל דהטור קיצר בזה והט"ז האריך להשיג עליו בזה מכח דברי התוס' פ' א"ע וגרם לו כל זה שאשתמיטיה ליה תוספת פ"א דנדה דף ז' ע"א באריכות (כי בתוספות פרק אלו עוברין קיצרו תוספת מאד ע"כ אפשר לפרש כדעת הט"ז משא"כ בתוספת דנדה) שכתבו להדיא וז"ל ונכון בפסח לנגוע כל המצות בסל כשמפרישׁ אחת על כולן דאין הסל מצרפן ואע"ג דאמרינן חלת ח"ל אוכל והולך וכו' הרי להדיא מדברי התוספת דאף במצות שהחיוב בא ע"י צירוף ואפ"ה בעי נגיעה להדדי וכן מבואר שם בפסקי תו' ובאגודה בשם ר"י. אע"ג דשם מבואר מתחלת דבריהם דלא בעינן נגיעה היכא דלא הוי כשיעור והסל מצרפן מ"מ היינו אם רוצה רק צירוף השיעור משא"כ במצות שאחר שאפה שלשה או ד' עיסות ומצרפן יחד דע"י צירוף יש כאן שנים או שלשה עיסות שיעור חלה והוא רוצה לתרום מן המוקף מאחד על חבירו על כן צריך נגיעה להדדי לפטור ע"י חלה א' כנ"ל לפ' דעת התוס' ובפרטות להמעיין בפסקי תוס' והאגוד' ודלא כמו שפי' בחדושי מהר"ם פי' זר ודחוק בדעת התוס' גם מהרש"א נראה שהגיה קצת בתוס' ומדחיק שם בדעתם ובאמת דברי התוס' פשוטים וברורים כמ"ש נמצא דיפה כיון הב"ח לדעת התוס' ומ"מ אין דעת התוס' והרא"ש שוים כמשמעות הב"ח דהרא"ש בהל' חלה פסק להדיא להיפך דאם רוצה לצרף כדי שיעור בעי נגיעה משא"כ אם היה בשני עיסות כל אחד כשיעור חלה ורוצה לתרום מן המוקף מאחת על חבירו א"צ לא נגיעה ולא צירוף סל רק סמוכות זו לזו ודוחה שם ראיית התוס' בפרק אלו עוברין וכ"כ בש"ל סימן ס' בשם סה"ת וכן פסק הרשב"א בפסקי חלה שלו וכן משמע בתשו' הרשב"א סי' תתל"ד וכ"כ האגוד' פרק אלו עוברין בשם התרומ' וראבי"ה דדוקא במקפיד על התערובות כגון עיסה א' טמאה וטהורה וכה"ג בעי נגיע' (ובאגודה כ' שם דצירוף סל מהני לדעת הגאונים אף בלא נגיעה) וכ"כ הכל בו דף מט ע"ד דאויר

הכלי מצרפן ולא בעי נגיעה כלל וזה דעת הטור והש"ע שלא הזכירו נגיעה כלל לכן נ"ל אף דלכתחלה בעי נגיעה אבל בדיעבד יצא ונוכל לסמוך על גדולי פוסקים דלא הצריכו נגיעה כלל וכן אם היו בשני עיסות שיעור חלה בדעבד א"צ אפי' צירוף סל וכ"ש נגיעה רק סמוכות זו לזו כלשון הרא"ש להדיא בהל' חלה אבל לכתחלה יש לנהוג ולהצריך הנגיע' וכ"כ מהרש"ל בתשו' סי' כח דאפי' היה בעיס' שיעור ושכח להפריש דבעינן לכתחלה צירוף סל ונגיעה אכן דעת הרב בהג"ה אינו כן כמיש להדיא דכה"ג אפי' צירוף סל א"צ וע"ש בתוס' דנדה שהניחו בצ"ע אי נגיעה לבד חשוב כמו צירוף סל או נשיכה וכ"כ באגודה:

ח **ואפי' צירוף סל** וא"צ לתרום מן המוקף שיהא סמוכות זו לזו דחלת ח"ל אוכל והולך ואחר כך מפריש כמ"ש בסק"ו וע' בי"ד סי' שכג ועיין מ"ש בסמוך בשם מהרש"ל בתשוב':

ט **וממקצת לא לקח.** וכ' במ"מ ומנהגים ולבוש ואם שכח להפריש מן העיסות של מצת המצוה יכול להמתין עד הלילה כדי שיניחם כן שלימות על הקערה וכשיבצע מצה השניה לשנים לשמור חצי לאפיקומן אז יניח השני מצות השלמות ושתי השברים בכלי לצרפם ויכסם ויקח פרוסה קטנה מן הבצועה ומברך להפריש חלה וישמור לחול המועד ושורפן בחול המועד ונראה לי שטוב יותר שיבצע ממנו תחלה פרוסה קטנה מיד ביום שמא יחזור וישכח דהא בלאו הכי יבצענו בלא ברכה עכ"ל הלבוש וכן ראוי ונכון לנהוג שלא להמתין עד הלילה דהא בלא"ה עיסה שנילוש מערב יום טוב אסור להפריש ממנו בי"ט וכמבואר לקמן סי' תק"י וכן האריך להתמיה גיסי הרב בסא"ז על שהתירו להפריש חלה בליל י"ט אע"ג דאפשר שאם שכח עד הלילה דמותר להפריש לאותן הנוהגין שלא ללוש שיעור חלה ביחד וא"כ לא בא כלל לידי חיוב מערב יום טוב רק מעכשיו ביו"ט שרוצה לצרף ובי"ט הוא דאיטבל על כן מותר להפריש בי"ט אף דהיה יכול לצרף מעי"ט (משא"כ בלישה דטוב יותר פת חמה) וכמו שכת' הלבוש לקמן סי' תק"ו מ"מ מותר להפריש בי"ט כיון דלא טבילי עד השתא וכמשמעות הש"ס להדיא פ"ק דביצה גבי מוללין מלילות בי"ט ומפרכין קטניות א"כ מצינו תרומה שזכאי בהרמתן ע"ש ובזה אפשר ליישב התמיהה על הלבוש ועוד דבשכח אפשר להקל טפי וכמ"ש המ"א לקמן סי' תק"ו ס"ק י' ע"ש גם כדי שיוכל לאכול המצה המשומרת. מ"מ כל שהוזכר קודם לילה ואפשר להפרישה בלי פקפוק אין להקל בחנם: **וכתב** המ"א לקמן סי' תק"ו בס"ק ח' בע"פ שחל בשבת ושכח להפריש חלה מעיסת החמץ בע"ש דאין תקנה לאותו פת ואסור לאכלו כיון דצריך לבערו ונמצא אוכל טבל למפרע עכ"ל

וכת' מהרי"ל בדיני חלה ז"ל מעשה שנשתהה החלה בתנור בליל יום טוב עד שנחרכה ושאלו למהרי"ל והורה לצרפה ולקרא לה שם חלה בהפרשת' ולברך עלה עכ"ל:

י **תחמיץ**. ואע"ג דהוא קדוש ואינו עובר בבל יראה ובל ימצא מ"מ הואיל אי בעי איתשל עליה כן הוא בש"ס פ' אלו עוברין (פסחים דף מ"ו) ולפ"ז נראה דבע"פ שחל להיות בשבת ויש כאן חלה של חמץ שכבר אכל החמץ דליכא למיתשל עלה כיון שכבר אכל חמץ ונמצא שאכל טבלים למפרע (וע' בי"ד סי' שכ"ג) וגם אין נשאלין לנדרים בשבת כל שאינו לצורך שבת כמבואר בסי' שמ"א וצ"ע ביעור כיון דאינו עובר בבל יראה ובל ימצא אפילו כפיית כלי א"צ כיון דמיבדל בדילי מיניה כדאיתא בפרק קמא דפסחים דף ו' ע"א ואף דחלה בזמן הזה דרבנן ואם כן מדאורייתא עובר בב"י וב"י מכל מקום הא קיימא לן מדאורייתא בביטול בעלמא סגי וק"ל מכל מקום אי איכא כהן קטן או כהן גדול שטבל לקריו אוכל אותו כדבסמוך ועכ"פ יכפה עליו כלי:

יא **יטילנ' לצונן**. וכת' במ"א וצ"ע אם יש לסמוך על זה בזמן הזה שגם הצונן אם עומדין מעט בבית מתחממין עכ"ל ולא ידעתי מאי קא מספקא לי' בדבר שפשט התירו בש"ס וכל הפוסקים ראשונים ואחרונים לא הזכירו חומרא זו ואם הזמן חם יש תקנה לעשות כאשר נתבאר לעיל ריש סי' תנ"ה סעיף א':

יב **קטן**. היינו בן ט' דמסתמא לא ראה קרי אבל אי ידעינן אפילו בן יומו הוא טמא לקריו עכ"ל מ"א. ובאמת שגגה גדולה היא זו דבאמת מל' רי"ו שהובא בב"י הבין לפום ריהטא כן אכן האמת אינו כן ואישתמיטתא ליה סוגיא דש"ס ר"פ בנות כותים והרמב"ם להדיא פרק ה' מהלכות אבות הטומאה דפחות מבן ט' אפי' שכב אצל אשה וראה קרי אינו מטמא והוא מגזרת הכתו' והא דכת' רי"ו שאין טומאה יוצאה מגופו ה"ק דאפי' יוצאה ממנו קרי אינו טמא:

יג **שטבל לקריו**. וע' בי"ד סי' שכ"כ שיש מצריכין ג"כ הערב שמש וע' ברמב"ם בדין טבילת קרי:

יד **מותרים לאפות החלה בשבילו**. לפי מה שפסק בי"ד סי' שכ"ג דמותר לכתחלה לבטלו ברוב בחלה בזמן הזה ואם כן אפי' ליכא כאן כהן טהור ג"כ מותר לאפותה כיון שיכול לבטלה וע' בב"י וע"ש בש"כ: וכת' מהרי"ל ומה"ט אין צריך מדורה בפני עצמו או מדורות כהן לשרפו דהא אפי' הוא עצמו מותר לבטלו ברוב לאכילת זרים וכ"ש שמותר ליהנות ממנה ומ"מ סיים דנכון לעשות מדורה לעצמו או לתנור שאופין בו טרם שהורידו המצות לתוכן וכן נוהגין או משימין אותי על האש שלפני התנור וע' בש"כ בי"ד סי' שכ"ב:

טו **לשום כהן**. וע' בש"כ בי"ד סי' שכ"ב שכ' שבפסח נוהגין ליתן לכהן קטן מה שא"כ בכל השנה וע' במ"א שכתב טעם המנהגים ובמדינות אלו ראיתי לנהוג לשרוף החלה בלש בע"פ או בח"ה ובי"ט אינו קורא שם עד אחר אפיה שהיא היותר נכון:

טז **דמותר ביו"ט ללוש פחות מכשיעור**. וכ' הט"ז ותו לא ילוש כלל ואם ילוש עוד עיסה פחות מכשיעור יש לחוש שמא יצטרפו אח"כ בכלי אחד ויבא לידי חיוב ויאכל טבל עכ"ל וחששא רחוקה היא זו בחלת ח"ל דרבנן דודאי אם יצטרפו ג"כ יפריש חלתו וכמ"ש לעיל סק"ב דלא חיישינן לזה אלא באם הפריש פעם אחת מעיסה שהיה פחות מכשיעור וכמ"ש הרא"ש הבאתי לעיל ס"ק ב' וע' בתשו' מהרש"ל סימן נ"ח דכתב דאם נוטל החלה לאחר האפיה צריך ליטול מצה שלימה ואנו לא נהיגין כן רק שוברים חתיכה מהם ועיין בי"ד:

## סימן תנח

א **אחר ו' שעות**. דהיינו אחר ו' ומחצה כ"כ הב"ח ואחריו נמשכו האחרונים אכן המ"א כתב וז"ל אע"ג שזמן הקרבת הפסח הוא אחר ו' שעות ומחצה מ"מ עיקר זמנו הוא מחצות כמ"ש התוס' בפסחים דף ה' וביומא דף כ"ח ובנדה דף ס"ג ע"כ עכ"ל ולענ"ד נראה עיקר כדעת הב"ח ושאר אחרונים ואין ראיה כלל מתוס' דפסחים דף ה' דהתם לא כתבו תוס' רק להחמיר באיסור חמץ מו' ולמעלה ולא יאחר משא"כ להקל לא אמרינן ולא מקרי בין הערבים אלא משעה שינטו צללי הערב דהוא מו' ומחצה ואדרבא לפמ"ש תוס' בנדה שם דף ס"ג כיון דלא קים לן שפיר בשיעור שעות היום ע"כ לענין תמיד וזמן מנחה קי"ל דהוי מו' ומחצה ואם כן ה"ה לענין הקרבת הפסח (ובמ"א עצמו לעיל סימן תל"ג ס"ק א' כתב כן ע"ש) שוב מצאתי ברוקח סימן ר"פ ובמרדכי ס"פ כל שעה ובש"ל שכתבו להדיא מו' ומחצה ולמעלה וכן משמע במהרי"ל וכן עיקר:

ב **לשין בע"ש**. ע' בב"י וט"ז מה שפירש על מראית העין שכתב הטור והב"י בשם המרדכי וע' בגדולת מרדכי בפסחים מה שפי' בזה ולפי שלענין דינא אין נפקותא לא רציתי להאריך בזה:

ג **בע"ש אחר ו' שעות**. ע' בטור וב"י שכתבו שיש נוהגין ללוש בכל ליל י"ט וי"ט משום חבוב מצוה וכ' מהרי"ל בתשו' סימן כ"ד אם תעשה כן הזהר שלא תבא לידי קלקול בהל' הפרשת חלה ביום טוב ובמדידה ובכיבוי וברחיצת כלים ולאכול אפיקומן אחר חצות וע' במ"א שהאריך ג"כ בכמה חילוקי דינים להנוהגים כן גם מהרי"ל בדרשותיו האריך בזה וקצרתי לפי שרוב העולם אין נוהגין וכ"כ הט"ז שאין לנהוג כן מכמה טעמים וכ'

עוד הטור דיש מדקדקין נוהגין לאפות הכל קודם פסח שאם יתערב עמו משהו חמץ יתבטל (וכ' במ"א וז"ל ופשוט דכשנאפה קודם פסח ונתערב בלישה מותר אח"כ לבשל המצות בפסח דאל"כ אף לאכלו בעין אסורים דלא כע"ש בסימן תנ"ג) וראיתי בבית מו"ח זקני הגאון זצ"ל ואחריו מו"ח הגאון מהר"ו נר"ו שלא הנהיגו חומרו' אלו רק לשין קודם י"ט ובחה"מ דכיון שלא נזכרו דינים אלו בש"ע ומהרי"ו סיים וז"ל וראיתי גדולים נוהגים ומורים כדברי זה וכדברי זה ועל כולם אני קורא ועמך כולם צדיקים וגו' עכ"ל:

ד **אחר ו' שעות.** ואף שאר מצות אם אין בני ביתו רבים יש ללוש אחר חצות (מהרי"י) ומצה שנאפה קודם ל' אפילו נעשית לשם פסח אין יוצאין בה ב"ח עכ"ל וגיסי הרב בסא"ז ובע"ש משיג על הב"ח בזה ודעתו להקל בדעבד וכן דעת רוב הפוסקים ע' בב"י וכן שמעתי שבמקומות ששולחין המצות למרחקים שאופין כמה חדשים קודם פסח כיון שהיא שעת הדחק:

## סימן תנט

א **במקום השמש.** אבל שלא במקום השמש מותר ללוש ולא חיישינן שמא יהיה מעונן כיון שהוא במקום מגולה תחת אויר הרקיע ודאי ירגיש כשיהיה מעונן ומבואר בש"ס ופוסקים דכל שאינו נתקרב אל השמש ממש רק שהוא קרוב אל השמש אין לחוש דל"ד לפי התנור שחומו מרובה ושולט בקרוב משא"כ חום השמש אינה שולטת רק במקום שהיא זורח וכל זה פשוט ומבואר דלא כראש יוסף שמפקפק בזה:

ב **וביום המעונן אסור.** עיין בב"ח דבלש בחמה או ביום המעונן אף בדיעבד אסור וע"ל סעיף ה' ס"ק כ"ו:

ג **נגד החלון.** משא"כ מן הצד של חלון או רחוק מן החלון בענין שא"א לשמש לזרוח אל מקום הלישה אף אם יהיה השמש בכל שטח הרקיע כיומא דעיבא דכולא שמשא כגון שהחלון עומד במקום צר בין החומות שאר בתים וכיוצא בזה מותר ללוש וזה כוונת הרוקח סימן רע"ג ע"ש ופן משמע במהרי"ל ועיין בב"ח שפי' כן דברי הטור:

ד **החלון הפתוח.** אבל אם החלון אינו פתוח אף אם היא של זכוכית כדרך סתם חלונות אפ"ה מותר ללוש נגדה. ול"ד למ"ש לעיל סימן תנ"ה ס"ק ד' לענין המים דכל שהשמש זורח תוך הזכיכות מבעור ומחמם יותר היינו דוקא אצל מים אמרינן הכי וכל' הש"ס דביצה דף ל"ג אין מוציאין האש מן המים וכן משמע בכלבו וכן ראיתי נוהגין ללוש נגד חלון סתים של זכוכית:

ה **שמא יהיה מעונן.** אבל ב"ה אין לחוש כלל (ב"י בשם ס"ה):

ו **מלהוליך המצות.** ובתשו' הרשב"א סימן קכ"ד כתב שהרמב"ם שלח המצות להפורני רחוק הרבה יותר מט"ו בתים וסיים ולבסוף נמנע ולא מחמת ריחוק הפורני אלא שחשש דלמא הפורני מלא ויתעכב פתו בחוץ שיעור מיל או יותר אבל לחוש לסילוק היד לא שמענו עכ"ל ועמ"ש המחבר והרב סעיף ב' בהגה:

ז **מגולה.** וכ' המ"א אלא יכסנו במפה ואין להניח מפה אחת פעמים הרבה על המצות דשמא נדבק בו בצק ונתחמץ:

ח **או הקמח.** לכן יש ליזהר כשמוליכין הקמח מהרחיים שלא יהיו השקים פתוחים למעלה או מנוקבים ובדיעבד אין לחוש לכל זה כיון שהוא רק דרך העברה בעלמא רק לכתחלה יזהר וכל' הרב וכ"פ הב"ח ומדין המים ע"ל סימן תנ"ה:

ט **אצל התנור.** בטור כ' אצל פי התנור משמע דכל שאינו אצל פי התנור אין לחוש אכן המחבר העתיק ל' הרא"ש שכ' סתם שאין ללוש קרוב לתנור מ"מ נ"ל דהיא היא דכל שאינו קרוב לפי התנור אלא מאחוריו אין לחוש בתנורים שלנו שאופין בהם שעשוים מלבנים עבים שאין החום שולט לחוץ כמו בתנור בית החורף רק דרך פי התנור יש לחוש משא"כ אם אינו קרוב לפי התנור וכן מצאתי בתו' פ' כ"ש דף ל"ו ע"א ד"ה במקום וז"ל מאפה תנור היו לשין בעזרה סמוך לתנור של קודש שלא תחמיץ עכ"ל. ובב"ח כ' וז"ל היכי דמשימין עצים בוערות וגחלים לוחשות לפני פי התנור אסור ללוש בכל אותו חדר דהכל הוא אצל האש וכל החדר הוא חם וכ"כ באגודה בפ' אלו עוברין בשם הגאונים שיעור מיל דוקא בבית שאין התנור בו אבל בבית שהתנור בו הוא חם ביותר ואפילו פחות ממיל הוא מחמיץ עכ"ל הב"ח ולא ראיתי נזהרים בזה והטעם נראה לי עיקר דהאגודה לא קאמר אלא בתנורים של בית החורף שע"י ההסקה מחזיק חומן וכה"ג מקום שמרגישין החמימות של אש קרוב לפי התנור או לאש וכ"מ להדיא מדברי הרוקח בסימן רע"ג ומהרי"ל (וזה ג"כ דעת הגה"מ פרק אלו עוברין הובאו בב"י) משא"כ כשאופין במקום שאין מרגישין החמימות ולא סמוך לתנור של בית החורף שמחזיק החמימות או שאין הבית סתום ואינו קרוב לפי התנור סמוך לאש אף שאופה סמוך לתנור שאופין בו אין קפידא וכמ"ש להדיא בשם התוס' להיפך ופיק חזי מאי עמא דבר:

י **ושיעור מיל הוי רביעית שעה וחלק מעשרים מן השעה.** כ"כ בת"ה סי' רכ"ג ומהריו סי' קצ"ג דהיינו לפי מה דאמרינן בפ' מי שהיה טמא מהלך אדם בינוני י' פרסאות ביום וכוונתו לפי שבכל פרסה ד' מילין נמצא י' פרסאות מ' מילין וכשתחלוק י' שעות למ' חלקים מגיע לכל מיל רביעית שעה ואח"כ תחלוק הב' שעות כל שעה לכ' חלקים נמצא מגיע לכל מיל עוד חלק כ' מהשעה. או כלך בדרך זה חלוק מ' מיל לח' חלקים ואח"כ

חלוק י"ב שעות היום לח' חלקים נמצא מגיע לכל שעה ומחצה ה' מילין ובשעה ומחצה הם ו' רביעית שעה נתצא שמגיע לכל מיל רביעית שעה וחלק חמישית מרביעית שעה הנותרת שהוא חלק העשרים. ולענין מליחה מבואר בי"ד סימן ס"ט והוא ג"כ מת"ה סימן ק"ס דשיעור מליחה כשיעור מיל דהיינו חלק ג' מן השעה פחות חלק ל' מן השעה ובודאי אידי ואידי חד שיעורא היא דה' מילין לשעה ומחצה ובשעה ומחצה הם ד' שלישים מהשעה וחצי שליש. ואם היה ה' שלישים שלמים היה מגיע לכל מיל שליש שעה ועכשיו שנחסר חצי שליש שהוא חלק ו' מהשעה ואם תחלוק אותו חלק לה' מילין נמצא שנחסר חלק ל' מן השעה כשתחלוק חלק ו' מהשעה על ה' חלקים וק"ל. או כלך בדרך זו אם תחלוק י"ב שעות על מ' חלקים מגיע לכל חלק שליש שעה אך שנחסר עדיין ד' שלישי בי"ב שעות אין בו רק ל"ו שלישים וכשתחסר ותחלק ארבע שלישי שעה למ' חלקים א"כ תחסר מכל י' מיל שליש א' מהשעה וכשתחלוק שליש שעה על י' חלקים נמצא נחסר מכל חלק חלק הל' מהשעה נמצא החשבון מכוון ומצומצם הכא והתם. ונראה לי דלהכי נקיט שינוי בלשון ודהתם לענין להשהות במליחה נקט חלק ג' מהשעה פחות חלק ל' כדי שלא להקל בענין המליחה אם אינו יודע לצמצם כ"כ ולהשהותה חלק ג' מהשעה לפי האומד להחמיר וכאן נקט חלק רביעית כדי להחמיר אם אינו יודע לצמצם אם הניחו בלי עסק רביעית מהשעה נתחמץ כל זה הוא נכון וברור לדעת הת"ה וסייעתו ואחריו נמשכו האחרונים. אכן ראיתי להרמב"ם והרע"ב שכתבו במתני' דאלו עוברין ושיעור מיל הוא שני חומשי שעה משעות ההשוי' עכ"ל (פי' כל השעות הם בשוה כל א' חלק כ"ד מיום ולילה ולא שעות זמניות) והוא שליש שעה וחלק ט"ו מהשעה שהרי כשתחלוק השעה על ט"ו חלקים נמצא שב' חומשין מהם הם ו' חלקים נמצא שהוא שליש שעה וחלק ט"ו מהשעה ונראה דלדעתייהו כיון מהרי"ל שכתב שהוא שליש שעה ומעט יותר דהוא כדעת הרמב"ם אך הדבר תימה על הגדולים כאלו שלא כיוונו החשבון ע"פ הסוגיא דש"ס דמהלך אדם בינוני י' פרסאות ביום וכמ"ש דעכ"פ החשבון שכתבתי הוא מעט משליש שעה וכבר הרגישו בתמיהה זו האחרונים המ"מ פ"ק דברכות דף ז' ע"א ובתי"ט פי"ג דפסחים מ"ב ובחוט השני סוף הספר בקונטרס החפבון. ובמ"מ שם תירץ שהרמב"ם הוא מהכת דסוברים שהיום מתחשב מהנץ החמה עד השקיעה כדעת הלבוש בסי' רל"ג ובסי' רס"ו וכשתנכה עשר מילין שאמר עולא שם בגמ' דמהלך אדם בינוני דהיינו ה' מילין מעלות השחר עד הנץ החמה וה' מילין מהשקיעה עד צאת הכוכבים פשו להו תלתין מילין מהנץ עד השקיעה שהי"ב שעות מתחשבים כן לדעתו נמצא שעולה החשבון לשני חומשין שכן יש ו' חומשין בי"ב שעות כל שעה לה' חלקים

שעולה החשבון לכל מיל ב' חומשין וצ"ל דהרמב"ם פסק כעולא דלר"י דס"ל קודם הנץ ואחר השקיעה הולכין רק ח' מיל נמצא דנשאר מהנץ החמה עד השקיעה י"ב מילין אם כן אינו מגיע לכל מיל ב' חומשין עכ"ל תוכן דבריו שם אלא שהאריך יע"ש: הנה מ"ש שהרמב"ם פסק כעולא דבריו נכונים ואף שבש"ס הניח דבריו בתיובתא כמו שהאריך שם בביאור הדבר וכן נראה מדברי התוס' דפ' היו בודקין (סנהדרין דף מ"א) ובפסחים י"א והרא"ם בספר יראים וברש"י ריש ברכות. אך מ"ש שדעת הרמב"ם הוא ככת הסוברים שהיום מתחשב מהנץ החמה עד השקיעה זה הוא דוחק מאוד כמו שהאריך להשיג על זה בסוף תשובת חוט השני ותו דאדרבא דעת הרמב"ם להיפך בכמה מקומות בפי' המשנה ובספרו הי"ד כמו שהאריך במנחת כהן בחלק מבוא השמש מאמר א' פ"ב ע"ש: ובאמת לא ירדתי לסוף דעת המ"מ ותשובת חוט השני והמ"א בס"ק ג' שנמשכו אחריו וכתבו דזה תלוי בפלוגתא אי היום מתחשב מהנץ החמה או מעלות השחר. וכל המעיין ומדקדק בסוגיא דש"ס יראה להדיא דחשבון הרמב"ם והרע"ב הוא חשבון אמיתי לפי הסוגיא והאחרונים שגגו בזה לע"ד. ואציע לשון הש"ס ופירש"י לשם בדף צ"ג דגרסינן אמר עולא מן המודיעים לירושלים ע"ו מינין הוי (פירש"י מדקאמר במתני' לענין קרבן פסח איזה דרך רחוקה מן המודיעי' ולחוץ שאין יכול להגיע שם משעת שחיטת הפסח שהוא חצות היום עד השקיעה) ס"ל כי הא דאמר רבה בר בר חנה אמר ר"י כמה מהלך אדם בינוני ביום י' פרסאות מעלות השחר ועד הנץ החמה ה' מילין משקיעת החמה עד צ"ה ה' מילין פשו להו תלתין חמיסר מצפרא לפלגא דיומא וחמיסר מפלגא דיומא לאורתא (פירש"י מהלך אדם בינוני ביום ביניני דתקופת ניסן ותשרי היום והלילה שוים) הרי מבואר להדיא דביומי ניסן ותשרי שהימים והלילות שוים מהלך אדם בינוני מנץ החמה עד השקיעה ל' מילין וזהו יתד שלא תמוט דהא דאמרי' ביומי ניסן ותשרי היום והלילה שוין היינו דוקא מעת הנץ החמה עד השקיעה כי מעלות השחר עד צה"כ יהי' היום יותר ארוך מהלילה באיזה שעות כאשר הדבר נראה לעין במופת ובחוש וכן הוא בירושלמי ריש ברכות וכן הארוך בזה הבעל מנחת כהן חלק מבוא השמש מאמר א' פ"ד ושכן הוא ע"פ התכונה והטבע וע"ש במאמר א' פ' י"א בסופו והוא פשוט ועפ"ז דעת הרמב"ם מכוין לסוגיא דש"ס ומדוקדק ע"פ החשבון. שהרי מבואר מסוגיא זו שביומי ניסן שהיום מהנץ עד השקיע' שהוא י"ב שעות משעות ההשוי' יוכל להלך ל' מיל נמצא מגיע לכל מיל ב' חומשי שעה. אך אי קשיא על הרמב"ם הא קשיא כיון שפסק כעולא נמצא שמעלות השחר עד הנץ החמה יוכל להלך ה' מילין שהוא ב' שעות ע"פ חשבון הרמב"ם ובריש ברכות בפי' המשנה כתב דהוא רק שעה וחומש שעה וכה"ג מתמיה

עליו שם בתשו' חוט השני יע"ש. ואפשר לומר דרמב"ם סובר דפלוגתא דר' יהודה ועולא לכאור' קשה איך פליגי בסברות הפוכות נגד הסברא במציאות דר' יהודה סובר דמהנץ החמ' עד השקיעה הולכין ל"ב מילין ש"מ דס"ל דהולכין מהרה מדעולא דסובר דהולכין רק ל' מילין ולענין קודם הנץ החמ' ולאחר הנץ יהיה סובר דהולכים רק ד' מילין ועולא סובר דהולכין ה' מילין. לכך מפרש הרמב"ם דגם עולא ס"ל דאין יכולין להלך ה' מילין והא דקאמר ה' מילין היינו לפי מה דקדמי וחשכי והא דקאמר מעלות השחר הוא רק זמן מוגבל אבל באמת מקדמי ומחשכי כדאמר ר"י שם ועוד יש לחלק בכמה גווני עיין במנחת כהן במבוא השמש. ולא פליג עם ר' יהודה רק במהלך מהנץ החמ' עד השקיעה דלר"י יכול להלך ל"ב מילין ולעולא ל' מילין נמצא שהחשבון הרמב"ם והרע"ב דפסק כעול' מדוקדק ע"פ הסוגיא שהוא שני חומשי השעה דהיינו שליש שעה וחלק ט"ו משע' וזה דעת מהרי"ל שכת' שליש שעה ומעט יותר והא דלא נקט כלשון הרמב"ם ממש שני חומשי שעה אפשר דחושש לדעת פוסקים כר' יהודה דמהלך אדם בינוני בי"ב שעות ל"ב מילין וע' במ"כ שכ' ג"כ שדעת הרבה פוסקים כר"י וא"כ כשתחלוק ל"ב מילין לי"ב שעות היום מגיע לשעה ומחצ' ד' מילין ובשעה ומחצ' יש ד' שלישי' משעה וחצי שליש נמצא מגיע לכל מיל שליש שעה ואח"כ תחלוק חצי שליש שהוא חלק ששית מהשעה לד' חלקים נמצא שהוא חלק כ"ד מהשע' נמצא מגיע לכל מיל שליש שעה וחלק כ"ד מהשעה לכך כ' מהרי"ל בסתם שהוא מעט יותר משליש שעה ולא רצה לכתוב כלשון הרמב"ם ויהיה איך שיהיה עכ"פ מוכח להדיא מתוך מ"ש דשיעור מיל בין לעולא ובין לר"י הוא יותר משליש שעה בין להקל כמי כאן לענין חמץ ובין להחמיר לענין מליח' ודעת בעל ת"ה ומהרי"ל שאחריהם נמשכו האחרונים אי אפשר להתיישב כלל ע"פ הסוגיא (ויותר תמוה על בעל מנחת כהן אף שהוא ראה וידע הא דביומי ניסן ותשרי שהיום והלילה שוים היינו מהנץ החמה עד השקיע' כמ"ש לעיל בשמו ואפ"ה נמשך בזה אחר הת"ה במאמר ח' פרק א' יע"ש וצ"ע) אם לא שרצינו לומר דבעל ת"ה קאמר שיעורו על שעה זמניות שיש ביומי דניסן דהיינו מעלות השחר עד צ"ה אותו זמן חלוק אותו לי"ב שעות וא"כ ג"כ החשבון מכוון לדעת הרמב"ם בשעות השוות אך סתימת ל' בעל ת"ה כאן וכ"ש לענין מליח' ושאר כל האחרונים לא משמע כן ואינו עולה דבריהם כלל ע"פ הסוגיא. ועל הרמב"ם נאמר משה שפיר קאמר וברוך י"י אשר הנחני בדרך אמת ומקום הניחו לי להתגדר בזה וחושבנא בעלמא ידענא. ואם יאמר האומר מה צורך לכל האריכות בזה נחזי אנן באדם בינוני באיזה זמן מהלך מיל כבר הרגישו תוס' בשבת דף ל"ה ע"א בקושיא כזו ותירצו דמספקא להו מהו אדם בינוני ע"ש בתוס' ודוק: וחלק

מעשרים מן השעה וכו'. ושיעור זה לא נאמר אלא בבית שאין בו אש אבל יש בו אש או איזה יתרון חמימות ממהר להחמיץ וצריך לתת לב לפי ענין (עטרת זקנים):

יא **למהר בענין בעשיית המצות.** וכת' בש"ל סי' נ"ט ולא ישהה מתחלת לישתה עד שיניחה בתנור כשיעור ד' מילין (והוא ע"פ החשבון שכתבתי בס"ק י' שעה ומחצה לר"י ולדעת הרמב"ם היא שעה ומחצ' וחלק עשירית מהשעה שהרי יש כאן ח' חומשין הרי כאן שעה ושני חומשין וחצי היא חצי שעה וחצי חומש היא חלק עשירית מהשעה) והכי איתא בירושלמי עכ"ל וכ"כ הב"ח בשם ריא"ז שסיים עוד ונראה שאע"פ שלא לשה האשה יותר מן השיעור ולא הגביה ידה מן העיס' כל עיקר אלא שהיה עוש' רקיקין דקין ביותר והיתה מתעצלת בהן כדי הילוך ד' מילין הרי בצקה זו אסור אע"פ שאין סי' החימוץ ניכר בהן עכ"ל וכת' הב"ח וז"ל וזה שלא כדעת הרמב"ם ורשב"א ורבינו ושאר גדולים דכל זמן שמתעסקים בו אפי' כל היום אינו מחמיץ ועכ"פ מירי בלש שיעור עיסה ולא יותר ולפיכך אין ראוי להורות איסור לאחרים בדיעבד אלא להזהיר לכתחלה לחוש לדברי הגדול שבאחרנים והמחמיר לעצמו אף בדיעבד תע"ב ראוי לחוש לדבריו בפרט שהריא"ז לאו יחידאה הוא בדין זה וכ"ש עכשיו שנוהגין ללוש עיסות גדולות יותר מכשיעור וכמ"ש לעיל ס"ס תנ"ו אך בדיעבד אין להורות איסור נגד כל הני גדולים אפי' בלש יותר מכשיעור שלא מצינו שחילקו בכך וע"ל סי' תנ"ו:

יב **שהשהיות יצטרפו.** וכת' בת"ה שבעיטת הידים ורידוד שמגלגלין בו מבטל החימוץ אבל בניקור שמנקרים המצות אע"פ שהוי עסק שלא יתחמץ מ"מ אינו מבטל השהיות כמו עסק גמור עכ"ל וכן הסכמת האחרונים וכתבו עוד בשם מהרי"ו דאין להעביר ידיו על המצות ולשפשף בהם (וכ' בכ"ג וכ"ש שלא יפה עושין מה שתוחבין בו המון עם סכין א' או עץ תוך העיס'): וכתבו עוד בשם ספר זכרונות ואין להתחיל להעריך ולרדד המצה עד שיגרפו התנור עכ"ל. ונראה דלאו דוקא כל מגריפות התנור דאם יגרוף כל התנור ואח"כ יתחיל להעריך ולרדד המצות גם ינקרו ע"י זה יצטנן התנור מאוד לפעמים אלא דלא יתחיל להעריך עד שיתחיל לגרוף כדי שיוכל לאפות מיד וכן ראיתי נוהגין בבית הגאון מוח"ז. גם מתחלה לא יתחיל ללוש עד זמן מה אחר שהוסק התנור כדי שיוכל מיד אחר הלישה לגרוף התנור ולהתחיל להעריך המצות ולאפות מיד ועיין מ"ש לעיל ס"ק ה' ס"ק ו' וראוי להזהיר כל כיוצא בזה להמון עם ולא אמרי' בזה מוטב שיהא שוגגין כיון שאפשר לבוא לידי איסור דאירייתא כמו שכתבו האחרונים. מ"מ בדיעבד אין איסור כל שלא שהה שיעור חמץ ולכתחילה יזהר:

יג **במקום חם שממהר להחמיץ**. כגון במקומות החמין וכמבואר לעיל ס"ק ט' ע"ש ועי' לעיל סעיף ה' אם יש לאסור אף בדיעבד בלש סמוך לפי התנור ועיין שם:

יד **בידוע שהחמיצה גם השנית**. אפילו לא נשתהה שיעור מיל אפילו הכי אמרי' מסתמא היה שם איזה חמימות שנתחמץ מהר:

טו **שיש בה סדקים**. וכתב בתשובת מהר"מ מלובלין סי' ק"ה אי נולד חימוץ של סידוק אפי' למקצת עיסה כל העיס' נאסר עכ"ל:

טז **הכסיפו פניו**. פי' של הכסיפו הוא כמו הכסיף העליון ולא התחתון דפרק במה מדליקין ועיין בערוך ערך כסף והוא קו אמצעי בין השחרות והלובן שהוא התחלת השחרות שהוא כמו ירוק שקורין בל' אשכנז בלייכלי"ך וזה כאדם שעמדו שערותיו מחמ' פחד ורתת ונשתנ' צורתו וזה אסור אך שאין אנו בקיאין בזה השיעור (ועיין לעיל בהלכו' שבת סי' רס"א) על כן אין לאסו' אח"כ בשהה שיעור מיל בלי עסק וכ"כ הכל בו בדף מ"ח ע"א להדי' ע"ש וכן משמעו' הש"ס פ' אלו עוברין גבי בצק החרש:

יז **מקטפת**. פירוש שטחה פני החררה במים ואין נוהגין במדינות אלו בקיטוף המצות במים:

יח **שמצטננת בהם ידים** הב"ח מסכים דצריכה לצנן ידיה בשעת התעסקות בעיסה אפילו אינה עסוקה בתנור לפי שמתחממין ידי' מהתעסקות בעיסה ושכן דעת רוב הפוסקים וכ"כ הש"ל ע"ש אכן דעת הר"ן והמ"מ אינו כן דכל שאינה מתחממות מחום התנור ואח"כ נוגעת בעיסה אינה צריכה לצנן כלל וכן המנהג שלא לצנן הידים כשעוסקין בלישת העיסה וכן נ"ל לדקדק קצת ממשמעות לשון הש"ס דקאמר האשה צריכה שני כלים האחת שמקטפת בו ואחת שמצטננת בו ואם איתא דצונן קאי משום התעסקות בעיסה הוי ליה למימר להיפך דזה הוא קודם הקיטוף וק"ל:

יט **אמר זמן איסור חמץ**. וכת' הב"י אבל קודם זמן איסור חמץ שופכין אפי' במקום אשבורן והטורי זהב השיג עליו לפי שאזיל לשיטתו שבסימן תמ"ה מקשה דברי הש"ע מסי' תל"ג אהדדי אבל כבר ביררתי לעיל דלק"מ ועיין במ"א שכתב וז"ל וברצפת אבנים אפילו מקום מדרון אסור:

כ **יגרדם תמיד בשעת עשייה**. וכ' המ"א וז"ל דלא כמו שנוהגין העולם שלא לגרדם עד אחר עשייה כי אע"פ שאין שוהין שיעור מיל מ"מ לכתחלה אסור לכן יעמוד אחר על גביהן שיגרר כל כלי בשעת הנחתו עכ"ל וכן משמעות הרא"ה הובא בב"י סי' ת"ס גם בשל"ה כת' להיות לו שני עריבות כדי שיוכל להדיח בין כל עיסה ועיסה ובאמת לא ראיתי נזהרים בכל זה אף המדקדקים תוך לישה אחת דהיינו מה שנאפ' מהיסק

אחד והטעם נ"ל דא"כ גם במצה אחת יש לחוש ולגרר בין דקירה לדקירה וכה"ג ולא ניתנה תורה למלאכי השרת רק לזרז ולמהר בענין עשייתה ואדרבא דקדוק גדול כזה יבא לידי שהיות ועוד דהא ע"י גריד' אי אפשר לנקותן היטב א"כ יצטרך גם כן הדחה וזה א"א לעשות בשעת הלישה גם יש לחוש דאם נחמיר כולי האי אם כן לבו נוקפו ופורש מלאכול מצות ודרכיה דרכי נועם. ואין להחמיר יותר ממה שהחמירו הראשונים וכ"כ הרוקח סי' רע"ג וז"ל לאחר שילוש כל עיסתו יגרור העיסה מן הכלי עכ"ל וכן לענין העריבה והאגן וכמ"ש מהרי"ו סי' קצ"ג וידיח האגן אלא אם כן שלש מיד בלי הפסק וכ"כ במהרי"ל הל' תיקון המצות שאין להחמיר כל שלש מיד תוך האגן. והא דמחמיר מהרי"ל לענין גירור כלים היינו בלש הרבה עיסות שיש לחוש שישהה העיסה שע"ג כלים בלי עסק שיעור מיל אבל בלא"ה אין לחוש ופוק חזי מה עמא דבר. אכן מה שיש נוהגין שמניחין מפה אחד על השלחן ועוסקים בהם וחוזרין ומסיקין התנור ומשתמשין בכל הכלים שנשתמשו בו בראשונה בלי גריד' והדחה כלל וגם על המפה הראשונה או שמהפכין המפ' זה ודאי ראוי להזהיר ולמחות שלא לעשותו וכן נכון לעשות כמ"ש מהרי"ל שאין ראוי להתחיל ללוש שנית עד אחר הוסק התנור שנית וביני ביני ידיח הכלים ויקח מפה אחרת וע"ל סי' תנ"א ס"ק ג':

כא **ואח"כ ידיחן**. והמרדה א"צ להדיחו דרשות מהרי"ל וע"ל סי' תנ"א ס"ק נ"ד:

כב **יטילם לצונן או יתנם לתנור**. בכל ש"ע נדפס בהגה זו מהרי"ל ועיין במ"א מה שכתב בשם מהרי"ל דאסור לאכול הבצק זה אף שנאפה משום דבצד השני דבסדקי לא נאפ' יפה וקשה א"כ איך רשאי לאפות ומדחיק לתרץ ובאמת אנכי הרואה בספר מהרי"ל שלפנינו ולא כתב כלל היתר זה דאפי' ואדרבא שכתב וז"ל ולא ידעתי איך יטהרו הכלי שלשין בהם ביום טוב של פסח דהא אסור להדיח שהוא טרח' שלא לצורך וכי תימא לאפות המגלגלין בתנור הא שבפנים בסדקים לא נאפ' ועוד שלא לצורך הוא. להטיל לצונן אי אפשר דשייטי למעל' ואין המים נוגעים בכל צד: (עיין במהרי"ו סי' קצ"ג שכתב שיכבידם למטה) ועוד דלמא העץ מפסיק יבין המים ואם לשרפם איכא פסידא ואלולי דרבותי גמגמו בדבר הוי אמינא דשרי להדיחם כמו קערות לצורך דחשיב צורך קצת שלא יחמיץ ויפסיד הכלי וחשיב קצת צורך היום משום חימוץ אך לא מלאני לבי ע"כ טוב להדיחם ע"י עכו"ם או לעשות עיסות קשות שאין נדבק בהן והאגן שלש בו מדיח על ידי עכו"ם ומאן דלית ליה עכו"ם ידיח בעצמם כיון דמצי ליתן בו דבר וכן הסכין ידיח לצורך יום טוב ולדקור המצות בעצים קטנים ולשרפם לצורך טרם יחמיצו עד כאן לשון מהרי"ל הרי להדיא דאוסר באפי' וליתן למים צוננים וצ"ע ועיין במ"א שכ' שיבטל קודם

שיחמיץ או יתן הכלים עם הבצק במתנה לעכו"ם ואם צריך לאפות שנית בי"ט פשיטא דשרי להדיחן עד כאן לשונו:

כג **או יתנם לתנור שיאפ**'. דהיינו באותה תנור שהוסק לאפי' ולא להסיק מחדש בשביל כלים אלו שהוא כהבערה שלא לצורך כמ"ש בסק"ב בשם מהרי"ל כיון שאסור לאכול הבצק וגם הוא דבר מועט ואין מקפידין עליו לאכלו:

כד **שלא יהיה בו שום גומא**. וז"ל מ"א יש מצפין העמילה בטס של מתכות ויש שעושין אות' מאבן חלק' כדי שתתקרר (זכרונות דף כ"ב כ"ה) . ומזרק שנסדק בשפתו צוה מהרי"ל להרחיב הסדק ולגרדו יפה ולהגעיל ולסתום הסדקים ויחליקם להשוותם יפה או ירחיב' כרוחב אצבע אבל לא ידביק עליו חתיכה נחושת (פי' במסמורים) אלא ע"י היתוך וכמ"ש לעיל סי' תנ"א סקמ"א וגם במרד' לא יהיה סדק או חריץ (מהרי"ו) הסדין צריך להחליף בין לישה ללישה ואם עושה על דף בלא סדין ויש נקבים בדף צריך לסתמן שלא יכנס בה הבצק עכ"ל מ"א וגיסי הרב כתב בסא"ז דטוב יותר לעשות על דף מלעשות על סדין עכ"ל ורוב העולם נוהגין לעשו' על סדין לפי שרוב שלחנות אינם חלקים וע"ל סי' תנ"א ס"ק נ"ב מדין הסדין:

כה **כסת צמר**. אבל בגד צמר שרי מ"א ובדיעבד בכל ענין ליכא איסור:

כו **הפת מותרת**. והסכמת האחרונים לאסור בדיעבד: והנ"ץ כת' דוקא בדיעבד דלש במזיד אבל בשוגג שרי וע"ל סי' תס"א ס"ק א' וכ' המ"א והוא הדין בלש סמוך לתנור ונ"ל דוקא כשהוחמה העיסה עכ"ל ועמ"ש לעיל ס"ק ט':

כז **לא יוסיף בה קמח**. ואם עבר והוסיף בה קמח מותר לאכלו כך רק שלא ישימם לתוך דבר לח הסכמת האחרונים ובדיעברד אף ששמו לתוך התבשיל יש להתיר וכ"פ גיסי הרב בספרו א"ז והסכמת שאר אחרונים:

כח **עיסה קטנה מגיבול קשה**. דהיינו ע"י אחר שאדם אחד א"א ללוש שתיהן כאחד וכ"כ מ"א:

כט **המצות מקמח**. לכן אותו המודד קמח לא יקרב אל העיסות עד שינקה מלבושיו מקמח וידיח ידיו תחלה:

## סימן תס

א **מצת המצוה**. משא"כ שאר מצות א"צ שימור אך ישראל קדושים הם ונהגו לעשות שימור בכל המצות וכמ"ש לעיל סי' תנ"ג ס"ק ט"ו:

ב **ע"י עכו"ם.** ע' ב"י בסי' תנ"ג ובסי' זה מבואר שיש הרבה דעות חלוקות מפוסקים ראשונים ואחרונים והעולה לדינא נ"ל עיקר דממידת חסידות לשמור משעת קצירה במצות של מצוה אך הואיל שאין לנו שדות עכשיו די בשימור משעת טחינה והיינו להיות הישראל עומד על גביו אצל הטחינה סגי אפי' בטוחן ברחיים של יד על ידיהם סגי בעומד על גביו כיון שאינו עוסק בקמח עצמו רק מלאכתו ע"י כלי משא"כ באפיה ולישׁ שמלאכתו ועסקו בעיסה ומצה עצמו לא מהני בעומד על גביו וכן משמע בש"ל ע"ש. וכ"כ הב"ח בשם הג"ה מהרש"ל הלכה למעשה באחד שהיה תפוס ולא רצה לאכול בלילה ראשונה של פסח ממצה שעשה עכו"ם בפניו עכ"ל. (ואף השימור לשם מצה הוא רק אסמכתא בעלמא מדרבנן וכמ"ש ברמב"ם פ"ה בה' חמץ ואיך ביטל מ"ע דאורייתא י"ל כי בשב ואל תעשה שאני וה"ט דלולב ושופר דמבטלין משום גזירה דרבה ונסתלק בזה תמיהות הב"ח וט"ז ועיין ביבמות דף צ') ומ"מ הסכמת האחרונים דאם א"א בענין אחר דמותר בעומד על גביו וטוב יותר לעשות כה"ג ע"י חש"ו דלאו בני שימור מלעשות על ידיהם אם אפשר וכ"כ בספר תניא שיש ליזהר מהם בכל עניני פסח בכל מה שיוכל וכ"כ במ"מ וכל המחמיר הרי זה משובח עכ"ל:

ג **ולא ע"י חרש שוטה וקטן.** היינו שאינו שומע ואינו מדבר. ושוטה שמאבד מה שנותנים לו כמבואר בי"ד סי' א'. וקטן היינו שלא הגיע לבן י"ג שנים ויום א' וכ"כ במהרי"ל והט"ז השיג עליו ואין דבריו מוכרחים ואדרבא משמעות הפוסקים דמדמי דין זה לגיטין וחליצות ושחיטה והתם בעינן דוקא גדול ממש וכדאית' פ"ק דחולין קטן אין לו מחשבה וע"ש) ובדעבד פסק דיש להתיר ע"י קטן. וראיתי נוהגין להקל אפי' לכתחלה לעשות הנקבים ע"י קטן וכה"ג כיון שגם גדולים עומדים על גבו וכ"פ מהרי"ל והוא יותר נכון כדי להיות הרבה עוזרים למהר בענין עשייתן ומ"מ אם אפשר ליזהר במצת של מצוה יזהר במה דאפשר:

ד **ומזרז העוסקים.** וכתב בש"ל ואפי' נשים של ישראל שלא למדו ענייני פסח אין מאמינים להם לענין אפייה ולישה בפסח לכך רוב הת"ח ורבנים עומדים על הרקידה ועל לישתה ועל אפייתה כי כמה דברים יעלו על לב נשים שהן מותרות או שמא שוכחות ועושה דבר שלא כהוגן ואינה יודעת שכר מצוה והפסד עבירה ואם אדם עומד עליהם יותר נזהרות עכ"ל וכן כ' הכ"ג בשם מ"מ:

ה **להטפל הוא בעצמו במצוה.** וכ' הט"ז בשם כוונת האר"י שיטריח עצמו במצת של מצוה עד כי יתחמם ויזיע וע"י זה ישבר הקליפות שנולדו מש"ז לבטלה:

ו **במצוה.** מהרי"ל פסק ליזהר כן לכתחלה בכל המצות וע' מ"ש ס"ק א':

ז **שיפלו בשעת לישה.** וכ' מהרי"ו סי' קצ"ג לאחר גמר הלישה יכבדו מקום שלשו שם עכ"ל:

ח **אני מבטל אותם.** העולם נוהגין לומר פירורין הפקר וטעות הוא בידם דמשמע מעצמן כבר הפקר ואינו מועיל אא"כ יאמר יהיו הפקר (ד"מ מהרי"ב מט"מ של"ה) וברוקח סי' רע"ג כ' לומר יהיו הפקר וכן הסכמת האחרונים מהא דאיתא בא"ה בסי' קמ"א דאם אמר גט זה בטל אינו כלום עד שיאמר יהא בטל וע' במ"א שטרח ומדחיק לישב המנהג ולע"ד מנהג של ישראל תורה היא בלי פקפוק כלל דאע"ג דלענין גט צ"ל לשון בטל יהא דמשמע להבא מ"מ לענין הפקר מתורת נדר הוא (וכמ"ש הרמב"ם בהל' נדרים ומבואר בח"מ סי' רע"ג ובנדר אם אומר ככר זה קונם או הקדש וכה"ג פשיטא דמהני אע"ג דלא אמר יהא והא דמשמע בהשולח דף ל"ב ע"ב מהא דאמר רב אחא לרב אשי מ"ש מהרי הוא הקדש והרי הוא הפקר דביטול גט דמי להקדש והפקר מ"מ מבואר שם מדברי הרא"ש להדיא כמ"ש וז"ל אע"ג דלענין הלשון הרי הוא מדמ' להקדש לא דמי לגמרי להקדש דאלו בהקדש אם אמר ככר זה הקדש מהני עכ"ל הרי להדיא כמ"ש וע"ש בתוס' (גם לדעת הרמב"ם דאף בגט אם אמר בטל בציר"י תחת הטי"ת מהני דהוי להבא ועיין בבית שמואל סי' קמ"א ס"ק ע"ו ע"ש א"כ ה"ה הכא דמהני אם אמר הפקר בציר"י תחת הקו"ף) וכ"ש לפי מה דקיי"ל לענין חמץ דגלוי דעת בעלמא מהני כמבואר לעיל סי' תמ"ח פשיטא דמהני כי האי לישנא ותמה אני על גדולי האחרונים שבחנם טרחו בזה לבטל מנהג קדמונים ואדרבא נראה לי דאין לשנות ממנהג זה דאע"ג דלשון יהיה הוא עכ"פ נכון מ"מ אין לאומרו כלל מטעם שכתב הרא"ש גבי על ביעור חמץ כמ"ש לעיל סי' תל"ב ס"ק ג':

ט **קודם חימוצן.** אבל לאחר שנתחמץ לאו ברשותיה קאי לבטל כיון שהוא לאחר זמן איסורו וכה"ג מבואר לעיל ס"ס תנ"ד אבל קודם זמן איסורו אז יכול לבטל אף לאחר שנתחמץ לכך כתב המחבר הלש אחר זמן איסור חמץ אף שהטור כתב בסתם מ"מ מדכתב קודם שתחמץ מכלל דלאחר זמן איסורו קאי וזה כוונת המרדכי והגהות מיימוני לכן כ' סמוך לדין זה מה שכ' באור זרוע דלאחר שש אינו יכול לבטל מה שכבר נתחמץ וכן מבואר להדיא בשבולי לקט ומהרי"ל בדרשותיו ודלא כב"ח שהשיג על המחבר מכח לשון הטור וכת' דמיירי אף בקודם זמן איסורו וזה ודאי אינו דקודם זמן איסורא אין קפידא ויכול לבטל אף אחר שנתחמץ ודברי הטור ג"כ יש לפרש כמ"ש והוא פשוט:

י **אין עושין.** פי' לכתחלה ובדעבד יוצאין בה:

יא **כל מה שעושין**. פי' אף על פי שהוא כעין ציור מותר כתב המ"א וקצת נהגו בח"ה לעשות ציורים ואינו נכון וגם ע"י דפוס אסור עכ"ל:

יב **במסרק**. ע' בי"ד סי' ק"כ סעיף ה' בהג"ה פסק הרב דהברזלים שמתקנים בהם המצו' א"צ טבילה ע"כ והט"ז כ' שם דיש להטבילם בלא ברכה עכ"ל אכן באו"ה כלל נ"ח דין פ"ב כ' וז"ל הברזלי' שקורין בל"א שטיפל אייז"ן וכן הלהט שמחתכין בו עיסה א"צ טבילה אפי' בלא ברכה דשמא אתי לברך עליהם והוי כברכה לבטלה עכ"ל ובפר"ח כ' שם בשם הרוקח דצריכין טבילה לפיכך יטבילם עם כלים אחרים עכ"ל ונכון הוא:

יג **רקיקין**. וכיון שעושין רקיקין לכן נהגו להקל לעשות ציורין ב"י אבל הב"ח פסק דאף כה"ג נהגו לאסור והכל בו כ' בשם דרשת הראב"ד ז"ל וז"ל ראוי לעשות מצת של מצוה רקיקין קטנים לא עבים וגדולים שאין זה לחם עוני עכ"ל וע' בבית הלל בי"ד סי' צ"ו שכ' המנהג לעשות המצוה כעובי אצבע:

יד **אין עושין**. פירוש לכתחלה אבל בדיעבד אין קפידא כ"כ המ"א ומ"מ אין ליקח אותו למצת של מצוה גם יש לעיין בה אם נאפת שפיר בתוכו ולא נתחמצ' וע' בב"ח:

טו **עבה טפח**. אבל פחות מטפח אפילו משהו מותר כי כל שיעורי חכמי' כך הוא וכ"כ בפר"ח בקונטרס אחרון סי' צ"ו ע"ש:

טז **שלא לעשות פאנדיש או פלאנדש**. והם מיני מאכל ועושין אותם ע"י קמח אף שנעשו עם מי פירות גזרו בזה משא"כ במצה אפויה וטחינ' מותר לעשות ממנו כל מה שרוצה כמבואר לקמן ס"ס תס"ג וכ"כ בפר"ח לי"ד סי' פ"ז ס"ק ו' (וע' בכ"ג סי' תס"א שכתב שאירע מכשול בדבר וגזרו על הדבר כל מה שדרך לעשות כל השנ' עם קמח אסור לעשות ממצה אפויה) ואנו נוהגין להתיר:

יז **שתאפה עמהם**. ואפילו בדיעבד יש לאסור כמו במצה כפול' וכת' הט"ז ומזה אסרתי במצה שנמצא בה אחר אפיית' קטניו' אחת מטעם עיכוב אפי' עכ"ל אכן המ"א השיג על דין זה דבדברים קטנים כי האי אינו מעכב שום אפי' מידי דהוי אגחלים ואבנים קטנים שבאין לפעמים תוך המצה עכ"ד ואע"ג דראי' זו יש לדחות לכאורה שאני דברים כאלו שבאין בתוכו תוך התנור ואפי' באבן גדול יש להתיר שהם מסייעין לאפות כמו התנור עצמו דמה לי אבן שקבוע בתנור או לא כיון שהוסק משא"כ בקטניות שבא בתוכו תוך הלישה שמעכבין אפייתה מ"מ נ"ל דאין להחמיר בדעבד וכן נ"ל קצת ראיה מדלקמן סי' תס"ז בחטה שנמצא תוך מצה אפויה דהרבה פוסקים מתירין בכל ענין וגם האוסרין היינו מטעם חשש חימוץ שחטה עצמו נתחמץ אבל לא מטעם עיכוב אפייה בדברים קטנים כאלו:

## סימן תסא

א **כשיסיקנו**. ואף שתנורים שלנו נעשו מלבנים הנשרפין בכבשן ויש להם דין כלי חרס שאינו יוצא מידי דפיו מ"מ מהני היסק כיון דהסיקן מבפנים ולא חייס עלייהו דלמא פקעי וכמבואר לעיל סי' תנ"א סעיף ב' ובסעיף כ"ב ס"ק ס"ג מדין תנור של בית החורף ועיין בסולת למנחה כלל מ"ו דין ח' מדין הקדרות של מתכות שקבועים בבית החורף:

ב **שילכו הגחלים על פני כולה**. וכ"כ בי"ד סי' צ"ו וכתב במ"א ואם ספק לו אם הלכו הגחלים על כולה יש לאסור בדיעבד אף אם הסיקו כמה פעמים אף שלא כיון להתירו לצורך פסח יש להתיר בדיעבד ע"כ ואפשר שזה ג"כ טעם המנהג הישר שכתב הרב בסמוך לחזור להסיק לצורך אפיה כדי שיסיק שני פעמים דאלו נשאר פעם ראשון מקום א' מבלי גחלים ולאו אדעתיה:

ג **להטיל בו קרקע חדש**. וכתב המ"א וז"ל וקשה דהא צד העליון שבתנור בולע ג"כ מחמץ ונ"ל דכשמסיקין לאפות מתלבן ע"י השלהבת אבל כובי' שע"ג התנור כיון שאין מסיקים בתוכו אם רוצה להשתמש בו בפסח צריך להטיח מכל סביביו ולמעלה עכ"ל וכה"ג יש לנהוג במה שאנו קורין רע"ר או שענ"ק טי"ש להטיח כעובי אצבע כל סביביו וכן ע"ג כירה. ויש נוהגים להתלבן הרע"ר ע"י גחלים וכה"ג וכן ראוי לנהוג כל השנה בין מאכלי חלב ובשר:

ד **טוב וישר הוא לחזור ולהסיק**. ומדכתב הרב טוב וישר הוא משמע דליכא חיוב מדינא רק מדרך הטוב וישר הוא מכאן דקדק המופלא מו"ה וואלף הורוויץ סג"ל דיין בד"ר אם שכח להסיק ולהכשיר התנור קודם י"ט וצריך להכשירו ביום טוב דמותר לעשות הכל בהיסק אחד ושלא לעשות הבערה שלא לצורך יו"ט וכמבואר לקמן סי' תק"ט לענין ליבון ביום טיב כלי ברזל שאפו בו פלא"דין וע"ש ה"ה הכא רק שיסיק היטב עד שילכו גחלים על פני כולה ונכון הוא:

ה **לצורך אפיה**. ונוהגין להמתין עד שיצטנן קצת התנור וכ"כ מ"א:

ו **של חרש חדשה**. משמע אבל ישנה אין לאפות בה אפי' על ידי ליבון דחייס עליה דלמא פקע כ"כ ב"י בשם רבי' ירוחם ואחר זה נמשך הלבוש אכן באמת יתבאר לעיל סי' תנ"א סעיף א' גבי כובי' דהוא הטפקא שבכאן דאם דרכו להסיק מבפנים דמהני הסקה להכשירו וע"ש ס"ק י"ג שכן משמעות כל הפוסקים שהבאתי שם ומ"ש כאן חדשה לפי שלא מיירי כאן מדין ההכשר וכמ"ש הב"י ג"כ תחלה לפרש דברי הטור ושכן הסברא נותנת דלא כר' ירוחם שאחריו נמשך הלבוש:

ז **יש אוסרין**. וטוב להיזהר בדעבד אם הדביק ואח"כ הסיק תחתיה כתב הסמ"ג והכלבו והגהת מיימוני הובא בב"י וז"ל ולענין דעבד צ"ע שמא האור שולט במצה קודם שיעור מיל ומכל מקום נכון להחמיר עכ"ל (וע"ל סי' תנ"ט ס"ק ט' כתבתי בשם הפוסקים דבמקום חמימות מחמיץ אפי' קודם שיעור מיל וצ"ע) ומטעם זה היה נ"ל להקל בדעבד אם שמו מצה על הנייר תוך התנור לאפות אותה עם הנייר דודאי שולט החמימות דרך הנייר מהרה ולא הוי הפסק וכה"ג כתב הט"ז בי"ד סי' ס"ה סעיף ב' דמותר לצלות הכבד שהיא מוכרכת בנייר ולא אמרי' דנייר הוי הפסק אם כן ה"ה כאן ואף שיש לחלק בכמה גוני בנדון דהכא מ"מ ממשמעות הפוסקים שכתבתי דאין לאסור בדיעבד בטפקא בהדביק ואח"כ הוסק אם היה ידעינן שהאור היה שולט קודם שיעור מיל אם כן בנייר הדבר נראה שהאור שולט בה מהרה ואינו מחמיץ וכל זה בדיעבד אבל לכתחלה יזהר בכל זה:

ח **שלא לעשות חררות ברמץ**. וכתב בכ"ג וכ"ש שראוי למחות שלא לאפות מצה בחמה וכ"כ ריא"ז דאם עברה ולשה אינו יוצא ידי חובתו בפסח עכ"ל משמע דמצה אינה אסור' בדעבד משום חמוץ ואף לפי מ"ש לעיל סי' תנ"ט ס"ק כ"ו בעברה ולשה תחת השמש יש לאסור המצה בדעבד היינו במקום שאין חום השמש שולטת כל כך כדי לאפות הלחם מה שא"כ אם החום שולטת כל כך לא תחמצה כלל כי נאפית אצל חמימותיה כמו תוך התנור ושרי וקרוב לתנור דאסור כיון שלא נאפת כתקנה וק"ל אך אסור לעשות כן ואינו יוצא י"ח מצה:

ט **אין חיטין נמשכין ממנו**. אע"פ שנפרכת כשמטלטלין אותה אפ"ה יוצאים בה כל שאין חטין נמשכין ממנה כן הוא במנחות דף ע"ח ע"ב וכ"כ המ"א:

י **יוצאין בה**. אבל כשהחיטין נמשכים ממנה אין יוצאין בה ידי חובת מצה משמע דבכל מקום מותר לאכול ואין בו משום חימוץ וכן משמעות לשון הטור והרמב"ם ושאר פוסקים אכן מדברי הרב בהג"ה משמע דיש חשש חימוץ כל שלא נאפי' עד שאין חוטין נמשכין ממנה. (אף דמדברי מהרי"ל עצמן אין הכרע לפרש כן וכמ"ש הב"ח) וכ"כ המרדכי פרק אלו עוברין דישרפם מיד וכן נהגו העולם לאסור המצה כשחוטים נמשכין ממנה ואם אין יכול לעמוד אי חוטין נמשכין המנו או לא כתב בתשו' שארית יוסף סי' מ"ח שיש לאסור מספק ע"ש ואע"ג דע"פ הרוב המצות שלנו שבאים לפנינו נתקרמו פניהם מכל צד ואז ליכא למיחש תו לחימוץ וכמ"ש תוס' במנחות דף נ"ז ע"ב וכן משמע בש"ס שם דף ע"ח ע"ב. מ"מ י"ל דלא מיקרי קרמו פניה אלא כשנאפי' כ"כ שאין חוטין נמשכין ממנה וכמ"ש המרדכי פרק אלו עוברין וכן משמע מלשון פירש"י בפרק כל

שעה וע"ל ס"ס תנ"ד. ומ"מ אם תוחבין האצבע תוך המצה ואינו נדבק בה עיסה נ"ל דתו לא מחמרינן דכה"ג ודאי ליכא לספוקי בחוטין נמשכין ממנה:

יא **ויש ליזהר שלא יקחה מן התנור קודם לכן**. ואם לקחה קודם לכן כ' הט"ז דיש לאסור אף בדיעבד וכן עיקר דלא כתשו' נחלת שבעה סי' י"א שרוצה להתירה דיעבד ואין דבריו ברורים כלל כי ע"י החמימות תתחמץ מיד כמ"ש הט"ז אכן אי יש להסתפק אי חוטין נמשכין ממנה כגון שנתקרמו פניה קצת אז אפשר לצדד להתיר אם החזירה מיד ושלא להחזיק איסור שהי' חוטין נמשכין ממנה קודם שהחזירה ועמ"ש בסמוך ס"ק י':

יב **יוצא אדם במצה שרוי'**. וכתב המ"א ודוקא דיעבד או לזקן או חולה אפי' לכתחלה ואם אי אפשר לו לאכול השרוי במים שרינן ליה אף השרוי ביין ושאר משקים ובשאר כל אדם אף דיעבד אינו יוצא בשרוי ביין או במשקין ובכל זה אין חילוק בין מה שמברכין עליו על אכילת מצה או לאפיקומן ועיין בב"ח לק' סי' תע"ה מ"ש גיסי הרב בסא"ז:

יג **אבל אם בשלה אין יוצא בה**. ולאו דוקא בשלה אלא ה"ה בשרוי לתוך הרותחין כ"כ הפוסקים בשם הרוקח וכתב במ"א דאפי' בכלי שני יש להחמיר ונראה דה"ה בכבוש מע"ל אף בלא נימוח דכבוש כמבושל וע"ל סי' תע"ג מ"ש בדין מרור הכבוש:

יד **לא נאסרה**. פי' מטעם ריחא אפי' אם בלולה בשמן וכמ"ח בספרי מנחת יעקב כלל ל"ה ס"ק י"א ומ"מ אותו מקום שעמד החמץ בתנור צריך היסק כדי להכשירו אבל שאר מקומות בתנור א"צ הכשר דאין מוליך ומתפשט בליעתו הכחוש בלי רוטב בכולו דאם ל"כ אף המצה תאסור מבליעתו וק"ל:

טו **כדי נטילת מקום**. מהרש"ל וב"ח מחמירין לאסור כולו אכן מדברי הטורי זהב והמ"א נראה שמסכימים לדעת הש"ע כיון דליכא למיגזר משום דבר שמן אין לאסור יותר מכדי נטילה וכן נראה עיקר ועמ"ש לעיל סי' תנ"א ס"ק נ"ד בשם הכל בו מ"מ בנעשה תוך הפסח יש לאסור כול' כמו במלה כפולה שבסמוך:

טז **ודבוקה**. אבל באינה דבוקה ממש אין לאסור ומ"מ אם לא קדמו פניה דלמטה במקום הכפל אסור כ"כ האחרונים.

יז **אוסרים אותה**. אבל שאר מצות אין לאסור במצה נפוחה או כפולה אף שרדו אותה במרדה אחת כיון שהוא עצמו חומרא בעלמא וכמ"ש לעיל סי' תנ"א ס"ק נ"ד בשם המ"א וע' שם דהמרדה עצמה מותרת גם התנור א"צ הכשר שנית וע"ש מילתא בטעמו:

יח **וקודם פסח אין לאסור רק מקום הדביק**. אפילו נמצא תוך הפסח כיון שנאפה קודם פסח אפי' ליכא ס' נגד מקום הכפל שרי כן הוא הסכמת רוב האחרונים וכן עיקר וכ"כ גיסי הרב בסא"ז בשם מו"ח זקיני הגאון הל' למעשה וסיים עוד שם מדין אם נמצא מצה

כפולה ונפוחה לאחר פסח דגם כן יש לדון ולאסור ע"ש ולענ"ד דלפי מ"ש בתשו' מהר"ם מלובלין והסכמת הט"ז והמ"א דמצה כפולה ונפוחה כיון שלא הוזכר בש"ס ופוסקים ראשונים רק דין כפולה הוזכר במהרא"י ונפוחה בדברי מהר"ל: (**ועמ"ש בסמוך ס"ק יט**) על כן אין להחמיר בה כולי האי כיון שהוא עצמו חומרא בעלמא אם כן הבו דלא לוסיף עלה ויש להקל עכ"פ בנמצא אחר פסח כיון דחמץ שעבר עליו פסח אסור רק מדרבנן ובפרט לפי מ"ש לעיל בסי' תמ"ט דספק חמץ שעבר עליו פסח יש להתיר וא"כ גם מצה נפוחה וכפולה הוא רק ספק בעלמא כמ"ש המ"א לקמן סי' תע"א וכן משמע בת"ה סי' קכ"ו ובפסקיו סי' קמה ויש להתירם בנמצא אחר פסח כנ"ל:

יט **מצה נפוחה באמצעיתה.** הנה יש בזה שני פירושים פירוש אחד שנחלק עובי המצה שהעליון עלה למעלה ועי"ל נפיחה באמצעית' שלא נחלקה כלל אלא שתפח גוף המצה כמו שהוא בלחם חמץ כ"כ הב"ח ומהר"ם מלובלין כתב כפי' הראשון. והט"ז האריך להתיר כפי' ראשון ומסיק דאין איסור אלא כפי' השני וטרח בזה כדי להשוות דעת מהר"ש שהתיר נפוחה לדעת מהרי"ל שאוסר ע' דבריו באורך אבל באמת המעיין במהרי"ל יראה להדיא דפליגי אהדדי: ומ"א כתב בשם הט"ז שהתיר לגמרי נפוחה ושכתב וז"ל מעיד אני עלי שמים וארץ כי לא ראיתי פעם אחת מן חותני הב"ח שאסר שום מצה שנפוחה וכו' רק שבחיבורו פסק פירושים לאסור ולאו דסמכא אינון כי כל ימיו לא אסר דבר זה ואדרבא שחק על האוסרין ע"כ אין להפסיד ממון של ישראל בשביל זה עכ"ל הט"ז והפריז על מדותיו להקל ראש בדבר שאבותינו ואבות אבותינו נהגו בו איסור עכ"ל המ"א הנה מ"ש בשם הט"ז לא נמצא כן בספר הט"ז שלפנינו אלא שעושה פשר דבר בין הדעות כפי שהעתקתי בשמו אכן ראיתי בתשובת הט"ז מכ"י עצמו שכתב הלשון ממש כמו שהעתיק בשמו המ"א וכן שמעתי מהרב ה"ה מהר"ר ליב בן המחבר שער אפרים שחכמי ווינציא"ה והלעיזים מלעיגים על דין נפוחה שנוהגים אנו לאסור וחכם א' הביא קצת ראיה לדבריו מהא דאיתא ר"פ שתי לחם גבי לחם הפנים שנעשה בג' דפוסין ומקשה הש"ס ולהדר לדפוס קמא ומשני הש"ס כיון דאפה לה נפח' ולחם הפנים של מצה היה ואפ"ה אינו מזיק אם מתנפחת באפייה ש"מ דלא נתחמץ בשביל זה תוך אפייתה עכ"ד. והנה בודאי שיש לנהוג כמ"ש המ"א ואין להקל בדבר שאבותינו נהגו בו איסור גם מצאתי קצת סמך לאיסור זו ממה דאיתא בערוך ערך לטש וז"ל הא דאמרינן תפח תלטוש בצונן פירוש אחר אם מתנפחה בתוך התנור מכה בידו כשהיא שרויה על העוג'. לפי כשהעוגה מתנפחת עולה למעלה מן המצה לידי חמץ עדיין לא בא לפיכך חייבו ללוטשו בצונן כדי להמעט כח נפיחה עכ"ל ואפשר דעל פי' זה סמך מהרי"ל

לאסור מצה שנתנפחה באפייתה מה שלא הוזכר בדברי הקדמונים ומהר"ש שהתיר ס"ל כפרש"י ושאר מפרשים בהא דתפח תלטוש בצונן ובהא פליגי מ"מ די הוא לאסור אותו מצה דלא כמו שראיתי איזה מורים דכיילו בכיילו רבה ואוסרין אף התערובות אפי' במשהו כאלו הוא חמץ גמור וכן אוסרין הרי"ב איי"זין ושאר כלים ומה שנשתמשו בהן. וכן הוא על פי הרוב מרגישין בנפיחה אחר שכבר נתערב המצה בתבשילין וכיוצא בזו ועי"ז מכלים ומפסידים ממון של ישראל ומונע משמחת י"ט. ולע"ד היא חומרא יתירא בלי טעם כי כדי המה המקילין לסמוך עליהם כל כה"ג ובפרט שמהר"ש היה גדול בדורו ורבו של מהרי"ל ושיש יכולת בידו לחלק על הטור וכמ"ש הטורי זהב ועוד דאפשר דגם האוסרין לא עלה על דעתייהו לאסור התערובות כולו האי שהרי לא הוזכר בדבריהם מדין התערובות לאסור ודי בחומרא זו לענין המצה עצמה:

כ **אסורה כל המצה** ואין חילוק בין נאפת קודם פסח או לאחר פסח כ"כ בתשובת מהר"מ מלובלין סי' ק"ה וכן הסכמת האחרונים וכ"כ גיסי הרב בסא"ז בשם מוה"ז הגאון זצ"ל דלא כמו שנדפס מחדש בקיצור שני לוחות הברית דף נ"ד ע"ד בשם הא"ז כמה חילוקי דינים בדין זה והוא טעות גמור מה שלא הוזכר כלל בדבריו: וכתב שם בשם מוה"ז דאין לאסור אא"כ ניכר שהנקב עלתה למעלה והנקב צריך שיהיה בו חלל מחזיק כמו אגוז לוז שקורין הזי"ל נו"ס גדולה או אצבע גודל בינוני וכ"כ במ"א כ' עוד במ"א ואפ' בנקב שלא עלתה למעלה ראיתי גאוני דורינו מורין לאסור מקום הנקב לבד ושאר המצ' מתירין אפי' תוך הפסח וכן מ"כ בשם הגאון מהר"י הורוויץ ואם יש שני נקבים נקב תוך נקב חוששין לאסור כול' ומצאתי כתוב אם הנקב חלק מותר ואם יש בלעזל"ך בתוכו אסור עכ"ל:

כא **שלא יניעו זה בזה** ובדעבד פסק מהרש"ל בתשוב' סי' נ"ז להתיר וכן הסכמת האחרונים. וע' בתשו' בית יעקב סי' ס"ח שמתיר מצה נפוחה אם אינו נראה הנפוח מבחוץ אבל אם נראה הנפוח מבחוץ יש לאסור וכ' שם שיש קבלה בידו מהגאון מוהר"ר העשיל ז"ל יע"ש שהאריך בזה:

## סימן תסב

א **אפי' שהת'**. כתב בכ"ג וז"ל והראנ"ח בחלק ב' סי' ע"ד העלה דירא שמים יחוש למאן דס"ל דמי פירות בלא מים מחמיצין ויזהר בשימור כשאר עיסה וא"א ז"ל היה נזהר שלא לאכול מצה שנילושה במי פירות רק בי"ט אחרון גם בתומת ישרים סי' ק"ח מחמיר בדבר עכ"ל:

ב **מפני שהיא מצה עשירה.** לכאורה משמע דדוקא כה"ג שנילושה במי פירות לבד הוי מצה עשירה אבל בנילושה עם תערובת מים לא מקרי מצה עשירה וכ"כ הב"ח לקמן סי' תע"א דיוצאין בה בדיעבד כ"כ בספר גבורת ה' דיוצאין בה בשעת הדחק אכן המ"א השיג עליהם לקמן בסי' תע"א ס"ק א' מכח סוגיא דש"ס דף ל"ח ע"ש שדבריו נכונים וברורים בלי פקפוק כלל וכן הוא להדיא בירושלמי פ' כל שעה הלכה ד' וכן מבואר להדיא מדברי התוספות והרא"ש פ' כל שעה והטור וכל הסכמת האחרונים מהא דמפרשין האי ברייתא דתניא אין לשין בשמן ויין וכו' כשעירב עמהן מים ואפ"ה מקשה הש"ס שם דף ל"ו על הא דר"ע דאמר אין יוצאין ממצה שנילושה בשמן ויין מהא ברייתא דקתני שם בשם ר"ע דמותר ללוש בי"ט ומשני הא בי"ט ראשון והא בי"ט שני מכלל דבי"ט ראשון דהיינו לילות ראשונות לצאת ידי חובת מצה אף ע"י תערובות מים אסור ואפי' ע"י קטוף אסור בלילות ראשונות וכמ"ש הרי"ף להדיא בפ' כל שעה והכל בו: וכן משמעות כל הפוסקים גבי מלח וע"ל סי' תנ"ה דמספקי להו אי מקרי עשיר' משום מלח אף על גב דנילוש ע"י מים כיון שיש בה טעם מלח מקרי עשירה וע"ל במ"א סי' תע"א דאינו יוצא ידי מצה עני' כל שיש בה אפי' מעט מי פירות אא"כ הוא מעט דמעט כמו גבי תודה כדאי' בש"ס דף ל"ח ע"ש ולענ"ד נראה דכל שנתבטל בס' בענין שאין מרגישין בה טעם מי פירות מקרי לחם עוני כיון שנתבטל טעמו ובתודה שהיה בה פחות מס' לפי שכך מצותה וה"ה ביותר (דאין כאן חימוץ לומר שיהיה במשהו) ואע"ג דלענין מלת מסתפקי להו להפוסקים היינו משום דמלח שאני שמרגישין טעמו יותר ולטעמא עבידי והא דאסור לקטף להרי"ף היינו כיון שאינו מערבו תוך המצה והוי בעין ולא נתבטל וכן מנהג העולם שלא להטיח אפי' לאחר אפי' שום דבר על המצות בימים ראשונים מהאי טעמא:

ג **מי פירות עם מים.** וה"ה נילוש תחלה עם מי פירות ואח"כ באו למים קודם שנאפה או להיפך כן משמעות הפוסקים וכ"כ הר"ן בתשובה סי' נ"ט וע"ל סי' תנ"ג ס"ק כ"ב דאפי' כשנתיבש המי פירות תוך הקמח אם אח"כ בא למים מתחמצת וע"ש:

ד **יאפה מיד.** ואם לא נאפה מיד כיון שלא שהה שיעור מיל בלי עסק ולא ניכר בה שיעור חימוץ וכה"ג יש לאסור באכילה ולהתיר בהנאה ולהשהותו אחר פסח וכן משמע בכלבו הובא בב"י סי' תנ"ה בשם הראב"ד ובפרט דלדעת הרי"ף פכ"ש וכמ"ש הרא"ש ריש פ' אלו עוברין לדעתו וכפי' הרמב"ם בפ"ה מה' חמץ והמ"מ בשם יש מפרשין דאינו ממהר להחמיץ יותר משאר עיסה:

ה **ללוש**. כתב בהג"ה אשר"י פ' אין מעמידין וז"ל התיר ר' אפרי' אפי' פת שנתחמץ בשמרים של יי"נ אע"פ שיש בשמרים טעם יין הואיל ואין בעיסה טעם יין ומה שנתחמצה לא מחמת היין אלא מחמת השמרים דהא מי פירות אין מחמיצין עכ"ל הנה לכאורה יש ללמוד מדבריו דעיסה שנילוש בשמרי יין לא נקרא מי פירות רק דינם כמים שמחמיצים אבל באמת דבריו תמוהים דלמה לא נקראים השמרים מי פירות דהלא מפירות ענבים קאתו אף דלענין יין ה"ל קיוהא בעלמא כמ"ש לעיל סימן תמ"ב בתשו' ע"ש מ"מ מי פירות מקרי ומה שמביא ראיה מהא דמי פירות אין מחמיצין אין ראיה כלל לפי שדרך להחמיץ בו עיסה שנילוש במים והוי מי פירות עם מים דממהר להחמיץ ובאמת גם לענין גוף הדין ביי"נ דעתו דחויא מכל הפוסקים דלא קי"ל כותיה כמבואר בי"ד סי' שכ"ג ואפשר ג"כ מטעם שכתבתי:

ו **קודם שלשו העיסה** משמע דאף שנתערב לתוכו לאחר זמן הבציר אפ"ה נתבטל וכ"כ גיסי הרב בסא"ז וכן עיקר דלא כמקצת הפוסקים שמחלקים בין נתערב בזמן הבציר או לאחר מכאן דאין חילוק דשוב אינו ממהרין להחמיץ ומותר ללוש בהם ומ"מ צריכין שימור כמו עיסה שנילושה במים אע"ג דמי פירות גרידא אין מחמיצים אפי' שהת' כל היום בלי עסק מ"מ כיון שיש כאן מעט מים בתוכו א"כ יש חשש חימוץ עכ"פ במקום המים וחמץ במשהו וק"ל וע' בס"ק י"ב:

ז **כולם הוי בכלל מי פירות**. אפי' דברים החמוצים כגון מי תפוחים (וע' בתשו' הרשב"א סי' של"ג) וחומץ וכה"ג מ"מ אינו מחמיץ וכדאיתא בסמוך סעיף ו' וכן משמעות הש"ס והפוסקים וכ"כ המ"א ר"ס זה דלא כש"ג:

ח **רק לאחר אפייתן**. גם בזה נהגו איסורא בלילות ראשונות משום גזיר' דמצ' עשיר' כמ"ש ס"ס ק"ב ע"ש. במדינות אלו אין נוהגין ללוש וכו'. כת' בתשובת בית יעקב סי' ס"ט אם נשפך יין על מצות השמורים מבע"י לא הוי מצה עשיר' ומ"מ יקח מצה אחרת בלילה אף שלא נעשית לשם מצה עכ"ל:

ט **כדי שלא תתחייב בחלה**. מכלל דאם לש כשיעור חייב בחלה כמו שפסק בי"ד סי' שכ"ט ואפ"ה יש ליזהר לכתחלה ללוש פחות מכשיעור בפסח כיון דלדעת מקצת פוסקים מסתפקא להו אם חייב בחלה למה יכניס עצמו לספק ברכה לכתחלה לדעת קצת פוסקים אף דקי"ל כהפוסקים דחייב בחלה מ"מ לכתחלה טוב ליזהר (ועוד דבלש במשקים שאינם מז' משקים שסימנים י"ד שח"ט ד"ם פי' יין דבש שמן חלב טל דם מים אין שום תקנה בחלה כמ"ש הסמ"ק הובא בב"י לכן אף בשאר משקים יש לגזור) משא"כ בשאר כל השנה דיש תקנ' אחרת להתערב בו מים כמ"ש הטי"ד סי' שכ"ט וזה פשוט

כוונת המחבר וכן הוא בהגהות הלבוש ובחנם טרחו האחרונים בזו כי דברי המחבר נכונים בלי פקפוק ובי"ד שסתם סמך עצמו על מ"ש כאן:

י **שלא תתחייב בחלה.** אע"ג דאסור לגרום להפקיע מחלה מ"מ כיון דכוונתו שלא להכניס עצמו בספק ברכ' לדעת קצת פוסקים שפיר דמי וע' ט"ז שהניח קושיא זו בצ"ע ולק"מ:

יא **בדבש או ביין.** וכתבו האחרונים בשם הרשב"ץ דיין צמוקים או דבש צמוקים שנעשה ע"י מים שנשתנה טעמו לגמרי הוי כמי פירות גרידא וכן הסכמת המבי"ט ומהרי"ט חלק א"ח סי' ב': ועיין במ"א שהניח בצ"ע בחט' שנמצא במי דבש שקורין מע"ד וכה"ג אי מקרי לע"ז מי פירות כיון שנשתנה טעמו ע"י בישול: **וט"ז** הביא מעשה פעם א' הביא משרת כלי עם דבש הנקרא מע"ד לשתות ונמצא בו חטה א' התיר הדבש לשתות לפי דאין אוסרת בצונן ע"ש בסי' תש"ז ס"ק י"ד באריכות: **ולענין** אם נמצא חטה בשומן אווז בשל"ה אוסר וגיסי הרב בסא"ז כת' בשם מוח"ז הגאון להשהות' עד אחר פסח ובתשובת צ"צ סי' פ"א פסק להתיר וכן האריך במ"א להתיר. ושיים אם שרה המצה במים ואח"כ סחטו אות' ולש אותם בשומן ונפל לתוכו חטה יש להחמיר דנשארין בתוכו מים דא"א לסוחטן לגמרי:

יב **שלא נתערב בהם מים.** האחרונים מתמיהים מאוד על דין זה שהוא סותר דברי עצמו כמ"ש בסעיף ג' דמעט מים בטילים וא"ל דכאן מיירי בהרב' מים דזה הוא נגד סתימת ל' המחבר גם המוצא דין הוא מרמב"ם וסמ"ג ושם נאמר אפי' כל שהוא ובשביל קושיא זו נכנסו האחרונים בדוחקים גדולים לחלק בכמה גווני. ולענ"ד אין כאן אפי' קצת קושיא כלל דודאי לעיל אמרינן שמעט מים אינם גורם שממהר להחמיץ כמו בלש מי פירות עם מים כיון שמבטלין המים תוך המי פירות מותר ללוש בהם לכתחלה. אבל מ"מ העיסה צריכה שימור והתעסקות כדי שלא תבא לידי חימוץ וכמ"ש לעיל סק"ו מילתא בטעמו דחיישינן דאולי תחמיץ משהו מקום המים ע"ש. וא"כ בחטה שנמצא תוך הדבש או ביין שנתערב בהם מעט מים בודאי חיישינן לחימוץ החטה כמו בחטה שנמצאת במים דאסור ולשין עיסה במים ע"י שימור והתעסקות והוא פשוט וברור (וכה"ג כ' הרא"ש להדיא ריש פ' אלו עוברין לדעת הרי"ף וסייעתו במי פירות עם מים והוא כדעת הרמב"ם פ"ה מהל' חמץ וע"ל סק"ד) ותמה אני על כל גדולי אחרונים מה הגיע אליהם ומה ראו על בכה שבקשו לחלק את השווין.

יג **ומתחמץ.** לכן אם מברר אותו קודם פסח נתבטל בס' אבל תוך הפסח הוה במשהו ונאסר והמ"א האריך והעל' דבדיעבד אם נמצא חטה תוך הפסח במלח ישליך ממנו

כדי נטילה והשאר ישהה עד אחר פסח ואם נשתמש בו תוך הפסח אין לאסור המאכל בדעבד אא"כ ששמו מאותו כדי נטילה תוך המאכל וכל זה כשהחטה מלוחלחת דהיינו שנתרככה החטה אבל אם היא יבשה מותר בכל ענין כ"כ הב"ח וסיים הט"ז וז"ל ודין שנזכר כאן במלח פשוט שכן הוא בתבלין עכ"ד. ולא ידעתי מאין יצא לו דין זה דאדרבא משמעות הטור ושאר פוסקים דדוקא במלח שהוא מתולדות המים ולא נקרא מי פירות לדעת איזה פוסקים מחמיץ משא"כ שאר מיני תבלין כיון שהם פירות אינם מחמיצין כלל וגם הם יבשים כמ"ש המ"א אך לכתחלה יש לברור אותם קודם שנותן אותם לתוך התבשילין כדי שלא ישים חטה או שעור' תוך התבשיל והוא פשוט וז"ל הרוקח סי' תע"א וצריך אדם לבדוק מלחו ותבלין ופלפלין שלא יהא בו חטים מלוחלחין עכ"ל:

## סימן תסג

א **מותר לחרוך שני שבלים יחד.** וכת' הב"י וז"ל פלוגתא דאביי ורבא בפ' כל שעה וקי"ל כרבא דשרי עכ"ל וכ"כ הרי"ף והרא"ש אך קצת קשה דהמעיין שם בסוגיא דף מ' ע"א מסיק שם דהדר ביה אביי ומודה לרבא דכה"ג שרי דמיא מידב דייב כה"ג ולאמחמצי' ולא פליגי אלא בקליות שנתייבשו תוך הקדרה וקי"ל כרבא דשרי אף בכה"ג א"כ ה"ל לה פוסקים לכתוב האי רבותא דכה"ג שרי ובאמת בה"ג לא מייתי רק פלוגתא אחרונה וצ"ע:

ב **והוא שלא יהיה בו מים.** אע"ג דמלח ג"כ מחמץ כמבואר ר"ס תס"ב. מ"מ שאני הכא דנתבטל כיון שהוא מועט ר"ן:

ג **גם זה אסור.** אבל הא דלעיל לחרוך שבלים מותר אף לדידן כיון שהוא רק חששא בעלמא ואפי' בתוך הקדר' ג"כ מותר מה"ט כמ"ש תוספות במנחות דף נ"ד ע"ש:

ד **שמא לא נקל' באור יפה.** ודוקא בכרמל חייש הרמב"ם לזה אבל בקמח הקלוי פסק הרמב"ם בפ"ה דמותר לבשל לכתחל' ואפשר שזה ג"כ דעת רש"י בדף מ' ע"ב בהא דרבא מחי לי' קידרא בחסיסי פירש"י קמחא דאבשונא ומתורץ בזה מה שמקשים תוספות שם אכן המחבר שסיים כאן אלא מצה אפוי' וכו' מכלל דס"ל דבכל ענין אסור הקלוי וכדעת התוספות וכ"כ בב"י בסי' תס"א בשם רבינו ירוחם אף דהרמב"ם כת' ג"כ כלשון המחבר אלא מצה אפוי' וכו' מ"מ הא כתב בפירש דקמח הקלוי שרי משא"כ בלשון המחבר וע' במ"א שכת' וז"ל וצ"ע אם נתנ' בדיעבד במאכל אם אוסרין מפני חששא זו דהא רש"י מתיר לכתחל' וכ"כ ב"י בשם הרמב"ם ומ"מ במצה שנילוש בה קמח ונאפ' ואח"כ נתנהו לתוך התבשיל יש להחמי' מאחר שהמצה מפסקת בין הקמח והאור עכ"ל הנה מה שמשמע מסתימות לשונו דגם בכרמל הקלוי לדעת הרמב"ם ורש"י דמותר לכתחלה זה

ודאי אינו דלא פליגי אסתמא דש"ס דאוסר וכ"כ הרמב"ם בפי' דאסור וא"כ הוי ספיקא דאורייתא ואסור בדיעבד אך בקמח הקלוי כיון דלדעתייהו מותר אפילו לכתחלה אפשר לסמוך דעבד ולהתיר בהנאה או להשהותה עד אחר פסח נ"ל:

## סימן תסד

א **שיש בהם מים**. דאי לאו הכי הוי מי פירות ואינם מחמיצים אפי' הם דברים חמוצים בעצמן כמו חרוסת וכמ"ש לעיל סי' תס"ב:

ב **וצריך לשרפו**. לאו דוקא שריפה וכמבואר לעיל סי' תמ"ה:

ג **אפילו נתערב קודם פסח**. דהוי כמיני קטניות אע"ג דנתבאר לעיל סי' תנ"ג ס"ק י"ו דמיני קטניות אינן אוסרין התערובת אפילו ברובא בעלמא בטל כאן מיירי שאין כאן תערובת ממש וכמ"ש הת"ה הובא במ"א שעושין החרדל עם יין וכותשין אותו וטוחנין אותו ואינו ניכר כמיני קטניות אבל החרדל עצמו הוא העיקר וניכר ונראה ע"כ לא מיקרי תערובת כלל: ומ"ש מהרי"ל שיין שהושם בו חרדל כשהיה תירוש ומונעו מתסיסתו לעמוד במתיקתו דאין לשתותו בפסח צ"ל דהתם גם כן לא מיקרי תערובת כיון דלטעמיה עבידי לעמוד במתיקתו ועוד יש לו' דדוקא אם נפל לתוך התבשיל כ' הרב לעיל דאינו אוסר תערובתו משא"כ כאן שהוא מערב לכתחלה כדי למנעו מתסיסתו ואפשר להשהותה עד אחר פסח לא שרינן לשתותו תוך הפסח:

## סימן תסה

א **בשום פנים**. אפילו אינו רוצה לשהות שיעור מיל דלכתחלה אסור להשהות אפילו רגע א' כמ"ש המחבר לעיל סי' תנ"ט סעיף ב' ועיין שם סק"ו.

ב **ולא חולטין**. לפי שאין אנו בקיאין בחליטה וכמבואר לעיל סי' תנ"ד סעיף ג' וע"ש ס"ק ד'. וכתב בתשובת מהר"ש קאיידנבר סי' כ"ז דמי שיש לו חולה בבטנו שקורין בל"א היבן מוטר שרפואתו שחולטין שעורים או שבולת שועל ומניחים על בטנו דאם אירע חולי זה בפסח ויש בו סכנה דמותר לישראל עצמו לעשות החמץ ולרפאותו אך אם אפשר ע"י עכו"ם יעשה ואם אי אפשר ירתיח המים היטב ואח"כ יטיל בתוכו השעורה ולא יבא לידי חימוץ ע"י חליטה אף על גב דאנו נוהגין לאסור החליטה מ"מ כל מה שאפשר לעשות יותר בהיתר עבדינן ואם אפשר לעשות במי פירות יעשה דאז אינו מחמיץ עכ"ל וע"ל סי' שכ"ח סעיף י"ב וע"ש בט"ז ס"ק ו':

ג **או חטין לאכול.** וכתב מהרי"ו סי' קצ"ג וז"ל ואותם שאינם אוכלים תרנגולים בימים הראשונים ובאחרונים אוכלין לא מצאו ידיהם אא"כ נזהרים תוך הפסח שאין מאכילין אותה אלא מצה ולא שום תבואה עכ"ל וע"ל סי' תס"ו ס"ק מ"ז:

ד **במקום לח.** וכתב מהרי"ו דאף קודם פסח יש להזהר בזה שמא יחמיץ וישאר לשם תוך הפסח ועיין בכ"ג שפי' דמיירי בחורי חצר ועמ"ש לעיל בסי' תל"ג ס"ק י"ב:

ה **אפי' יבש.** והטעם כתב הטור כיון שצריך להעביר כל המורסן קודם שתשטוף במים והאידנא אין הנשים בקיאין בזה עכ"ל ולפי זה נראה היכא דעברה ושפה במורסן אין לשטוף בצונן אחר זה עד זמן מה שידוע שכבר עבר הכל או ישטוף במי פירות תחלה:

ו **והכי נהוג לענין איסור חמץ שהוא במשהו** כלומר אף דהרא"ש דאוסר עיקר ראיה שלו מהא דאיתא בפ' כ"ה דאי אית ביה פילי אסור ואזיל לשיטתו דפסק אף לענין שאר איסורים לאסור כולו אי אית בי' בקעים וכמבואר בטי"ד סי' צ"א אך אנן קי"ל כדעת הפוסקים שם דאין לאסור כולו אלא בצלי או רותח כמבואר שם בש"ע סי' צ"א סעיף ז' בהג"ה מ"מ כאן לענין איסור חמץ שהוא במשהו מחמרינן כדעת הרא"ש ולאסור כולו כי מלבד העור יש בקעים בבשר אווז בכל צד וכן משמע בד"מ וגיסי הרב בסא"ז דלא כע"ש ששגג בזה וע"ל סי' תס"ז ס"ק ל"א דאפי' מאן דמתיר בצונן מודה כאן כיון שיש בה פילי וגם השפשוף גורם שיכנס לתוכו ע"ש. ובע"פ משש ולמעלה כיון דאין כאן חומרא דאיסור משהו יש להקל נ"ל:

ז **שלא להבהב.** ובדיעבד אם הבהב כשר ט"ז וכתב המ"א ודוקא מסתמא אבל אם ידוע שהיה בו דגן מחימץ והבהב בו אסור עבי"ד סי' צ"ב ואם הבהבו בקש ואחר כך נמצא דגן מחומץ בקש הנותר אין מחזיקין בו איסור אך אם נמצאת בו ג' יש להסתפק וצ"ע. ואם נמצא שיבולת מקש ואין בו תבואה ע' סי' תנ"ד ס"ק א':

## סימן תסו

א **לא ילעוס אדם.** והוא הפי' של מלוגמא כמ"ש לעיל סימן תמ"ב ס"ק ז' וכת' הרוקח סימן רע"א דאפילו אם כבר נלעס והניח ע"ג מכתו קודם פסח צריך ביעור ויסירם עכ"ל וכן נתבאר לעיל סימן תמ"ב דכל שלא נסרחה המלוגמא קודם פסח צריך ביעור וזה פשוט מש"ס ופוסקים ע"ל סי' תמ"ב וכל זה דלא כבית הלל בי"ד סי' קנ"ה ס"ק ג' שכת' הא דלא ילעוס היינו דוקא בתוך הפסח אבל אם היה חמץ כבר מותר להניח בפסח על איזה רפואה וכ"כ בכסף משנה בשם הרשב"א בהל' פסח עכ"ל ובאמת כל זה אינו ומ"ש שכ"כ בכ"מ יגעתי ולא מצאתי חילוק זה בדבריו. ועיקר הקושיא שהכריחו לחילוק

זה משום דמקשה ממ"ש הרמב"ם פ"ה מהלכות יסודי התורה דשלא כדרך הנאתן כגון מלוגמא למכה מותר להתרפאות מחמץ בפסח מעיקרא לק"מ דהתם בחמצו של עכו"ם מיירי מה שא"כ בחמץ של ישראל כמ"ש שם הכ"מ וכ"כ המ"א ובתשובת מהר"ש קאיידנבר סי' כ"ז. וכל זה בחולה שאין בו סכנה אבל בחולה שיש בו סכנה אפילו ע"י ישראל בעצמו מחמצו ג"כ מותר וכ"ה במ"א בשם הירושלמי וכ"כ בתשובת מהרש"ק שם ע"ל סי' תס"ה ס"ק ב' ובחמץ שעבר עליו הפסח מותר וכת' בתורת אדם להרשב"א דף י"א ע"ב וז"ל ומיהו לענין אכילה אפשר שעשהו כשל תורה ואין להתרפאות אלא במקום סכנה עכ"ל וכ"כ הר"ן ר"פ כל שעה ובריב"ש סי' רנ"ה וכן מתבאר בי"ד סי' קנ"ה דלא כמשמע קצת בירושלמי פרק כל שעה הלכה א' דאפי' שלא כדרך הנאתו אסור ע"ש: כת' פ"ח נשאלתי על מי שיש לו כאב ראש תדיר ומניחין קילור של קמח ומים וסממנים אחרים בצדעיו כדי להקל הכאב אם מותר לעשות כן בפסח והשיב לאסור ומסיק שם אכן לעשות עם מי פירות שפיר דמי עכ"ל:

ב **ויתן על מכתו.** אבל ללעוס ולבלוע מיד מותר דא"מ מיד וכ"כ המ"א:

ג **שהרוק מחמיץ.** נ"ל אפי' רקק דם ומבואר בסעיף ד' דדם אינו מחמיץ מ"מ א"א בלא צחצוחי רוק כדאיתא ביבמות דף ק"ה יבמה שרקקה דם תחלוץ לפי שא"א בלא צחצוחי רוק והיינו דוקא במוצצת:

ד **הואיל וכבר בטל.** לאו אביטל קודם פסח קאי שזה לא היה בכלל ביטול כיון שנתחמץ אחר כך וע"ל סי' תמ"ו אלא כיון שנתן לפני בהמתו בטלה והפקירה מדעתו אף על גב דודאי חמץ צריך לבערו כמבואר וע"ל סי' תנ"ג וכדי שלא יאכל בהמתו חמץ כמבואר לעיל ס"ס תמ"ח מ"מ מן הסתם דלא ידעינן שנתחמץ לא חיישינן לזה כנ"ל פשוט דעת הרב ודלא כמ"א שהניח הרב בצ"ע ומ"מ טוב ליתן להם מעט מעט באופן שלא ישיירו כמ"ש מהרי"ו ומהרי"ל לעיל סי' תס"ה ס"ק ג':

ה **אע"פ שאין רואה עליו ריר.** הב"ח כ' דגם המרדכי אינו אוסר במוצא ריר וכ"כ בשכ"ג והשיג על הרב כאן כיון דהרוקח ביאר דבריו להדיא דוקא במוצא ריר (ומהרי"ו) שכת' בסתם לבער כל הנותר זה ודאי חומרא וזריזות יתירה עכ"ל ומ"מ נראה לע"ד דזה דוקא בסוס וכה"ג שמיירי שם הרוקח סי' רפ"ה אבל בפר' דאית לה ריר מן הסתם וכדאיתא בשבת דף קמ"א ע"א שפר' פיה רעה וע"ל סי' שכ"ד ע"כ ודאי יש לבער מן הסתם לכן יתן לפניה מעט מעט וכמ"ש ס"ק ד':

ו **מזיעת החומה מותר.** הוא דעת הרא"ש כאן דדמי לזיעת אדם דאינו מכשיר ואינו מחמיץ ולפ"ז נראה דדוק' כשמזיע מח"ע או מחום האש וכיו"ב משא"כ אם מזיע מחום

והבל דמים חמין הרי הוא כמים דמכשיר כמבואר בפ"ב דמכשירין ומחמיץ וכמ"ש גם כן הריב"ש בתשובה סי' רנ"ה דזיעה היוצא מן המשקים הרי הוא כאותן משקים לכל דבר ואף על גב דבדברי הרא"ש פרק כ"ש גבי האשה שפה מורסן משמע דאף הזיעה שמזיע בבית המרחץ גם כן אינו מחמיץ צ"ל שמזיע מחמת חום האש ולא מחמת המים:

ז **מותר**. לכאורה נראה דמותר לגמרי קאמר דהיינו ללוש עם מים ואין צריכין לאפות מיד כמו בלש במי פירות עם מים כמבואר לעיל סי' תס"ב לפי שאין זו מי פירות ממש רק תולדה בפני עצמו וכ"כ הב"ח לענין צואת תרנגולים אכן מדברי הגהות סמ"ק לענין אכילת עכברים הובא בב"י סי' תנ"ג ובנ"ץ ס"ס זה בשם מהרי"ל מבואר דכל הני אף שאינם מי פירות ממש מכל מקום ממהרין להחמיץ עם מים כמו מי פירות ואם הוא מלוחלח עדיין ירקדנו ויקיים המלוחלח עד אחר פסח ואם נתייבש ונתערב אין ללוש בהם ויקיימו לאחר פסח ואם לש בהם יאפה מיד כמבואר לעיל סי' תס"ב:

ח **ויש אוסרין**. הטעם כ' המ"מ שמזיע מחמת לחלוחית המים שיש בה וגם בחומה של עץ אפשר שהוא מלחלוחית המים שקבל בעודו מחובר עכ"ל ועיין בפי' הר"ש פ"ד דמכשירין שכתב דכה"ג הוי מי פירות לענין הכשר ע"ש. ולענין דינא כ' גיסי הרב בסא"ז דדעת המתירין עיקר הוא והמ"א כתב דעיקר כדעת האוסרין וטוב להשהותם עד אחר פסח. וע' בטור שפסק דבשר יבש שמזיע מכח המים שהודח בו דזיעתו מחמיץ וע"ל סי' תנ"ג ס"ק כ"ב מדין זיעת הבהמה ע"ש:

ט **נפלו מים על הקמח**. וכה"ג מחמיר הב"ח בסי' תנ"ג ג"כ בקמח שאכלו ממנו עכברים אבל אם נשכו רק השק ואיכא לספק שמא לא אכלה כלום מקמח אפי' נמצא תוך הפסח יש להתיר להשהותו: ובתשובת מהר"ם מלובלין בסי' קי"ט מיקל קצת בשקים שנישונו מעכברים בשעת הדחק ע"ש גם הט"ז מתיר ליקח סביב מקום הנשוך והשאר ירקדנו ויאכל בפסח אף אם נתייבש עכ"ל והמ"א כתב וז"ל ול"נ דבעכברים יש להחמיר יותר והני עכברים רשיעי נינהו והולכין בכל השק ואוכלין וכ"ש כשמונח בחביות דאז ודאי הולכת בכל הקמח ולכן החמירו הגאונים הנ"ל וכ"כ במבי"ט להחמיר מהאי טעמא ע"ש ולענ"ד נראה דאין להחמיר כלל בעכברי' שאכלו בקמח ולהתיר על ידי ריקוד בכל ענין משום דעיקר דין הקמח שאכלו העכברים לא הוזכר כלל בשום פוסק ראשון רק האחרונים למדו דין זה מחטים שנשכו העכברים דקי"ל כמ"ד דרוק העכבר מחמיץ כמבואר לעיל סי' תנ"ג ולע"ד דאף דרוק העכבר מחמיץ מכל מקום באכלו מקמח אין חשש חימוץ כלל וראיה ברורה לזה ממתני' דפ"ט דפרה משנה ג' דכל השרצים ששתו מי חטאת אינם פוסלין לפי שאין ריר יוצא מפיהם חוץ מן החולדה ר' אליעזר אומר

אף העכבר ולית הילכתא כרבי אליעזר כמ"ש שם הר"מ והר"ש והרע"ב וכ"פ הרמב"ם להדיא פ"ט מהל' פרה דין י"ב דאין שום ליחה יוצא מפיה וכ"כ התוס' פ"ק דחולין. הרי דאף משקין דעלולין לקבל ליחות אפ"ה אינם פוסלין כ"ש קמח שכל קורט וקורט מובדל מחבירו דאין חשש כלל שמלחלח ממה שאינה אוכלת ול"ד לחטים שהם גוש אחד ומכח חוזק הנשיכה חיישינן שנשאר איזה ליחלוח במה שנשאר מן החטה משא"כ בקמח יש להקל בכל ענין וזה ברור אך שאין דעתי מכרעת נגד גדולי האחרונים ובפרט שהם מחמירים ואני מיקל עכ"פ יש להתיר לקשור מקום הנשוך ולהתיר השאר בכל ענין ע"י ריקוד וכפסק הט"ז והמחמיר בזה לא חש לקמחיה וכל זה כשאין רואין שום לחלוחית במקום הנשוך אבל אם רואין שום לחלוחית במקום הנשוך יש לתלות בדבר המצוי אולי השתינו העכברים על הקמח ועיין בסמוך ס"ק י"ד אם יש חשש חימוץ במי רגלים והוי כנתלחלח במים:

י **יאחז בידו כל מקום המלוחלח** ומ"מ ירקדנו אח"כ הב"ח ומהרש"ל. וכתב הט"ז דהוא חומרא בעלמא:

יא **ירקד הקמח.** וכתב המ"א ואם אינו רוצה לאכול הקמח בי"ט שאסור לרקדו בי"ט ירקד על ידי עכו"ם או יתנו לעכו"ם במתנה עד שלא שהה שיעור מיל עכ"ל:

יב **ולא מהני ריקוד** משמע אבל אם יאחז בידו כל מקום המלוחלח מהני אפי' בנתייבש וכ"פ הט"ז ואפי' תוך הפסח מתיר בכה"ג דדוקא היכא נתלחלח כל השק או חלק גדול ממנו דאז אי אפשר לאחוז מקום המלוחלח אבל אם אפשר לאחוז מקום המלוחלח שרי:

יג **ומתערב עם השאר.** אע"ג דקמח מקרי לח בלח ולא אמרינן דחוזר וניעור מ"מ פירורין שאני דאינן מתערבין יפה כן הסכמת האחרונים דלא כלבוש דכ' דוקא דליכא ס' וע"ל סי' תנ"ג וכתב גיסי הרב בסא"ז בשם הדרישה היכא דאיכא לספוקי אי נתלחלח ממי פירות וכה"ג או מדברים המחמיצין יש להקל לאכלו בפסח אף אם נתייבש מכח ס"ס שמא ממי פירות נתלחלח ואת"ל מדברים אחרים נתחמץ דלמא לא נתערב בו כלום עכ"ל וע"ל סי' תס"ה מדיני ס"ס:

יד **וכן מי רגלים.** כ' הב"י בשם הא"ח דכל תולדות המים כגון מי הפה והחוטם והעין ואוזן ומי רגלים מחמיצין עכ"ל וכיון שתלה הדבר בתולדה למים אם כן אין חילוק בין מי רגלים דקטנים או גדולים היוצא מפי הטבעת וכדאיתא פ"ו דמכשירין משנה ה' מה נקרא תולדה למים ואף ע"ג דצואת תרנגולים ובהמה אינו מחמיץ כדאיתא בטור וב"י (וירקד הצואה לחוץ משום בל תשקצו כמ"ש הב"ח) וצ"ל דשאני מי רגלים דבהמה דלא מקרי תולדה למים כמ"ש הרמב"ם פ"י מהל' טומאות אוכלין מדהוי מי פירות לענין

הכשר ולהכי כ' המרדכי בעכברים שהשתינו על החטים דאין מחזיקין לחמץ עד שיראה החימוץ לפנינו ולפ"ז נראה דגם רי"ו והא"ח לא פליגי כלל עם המרדכי דלא כמשמעות הב"י דהרי הא"ח כתב להדיא דמה שנקרא תולדה למים מחמיץ דהיינו מי רגלים דאדם אכן באגודה פכ"ש בעכברים שהשתינו על החטים משמע דמחמיצין ע"ש ומי הפה מחמיץ כמו באדם. כדאיתא לעיל ס"ב. ודם אף ע"ג דבלא"ה אסור משום איסור דם מ"מ בטל בס' משא"כ איסור חמץ במשהו:

טו **וחלב**. ה"ה חלב בציר"י אפי' רותח וצלול וכ"ש נקרש שכ"ג וע"ל סי' תס"ב מדין השומן וכתב המ"א דמי מרה ג"כ אינו מחמיץ ופשוט דכל הני שכתב הטור והמחבר כאן דמחמיצין היינו אם שהה בלי עסק שיעור חימוץ דלא גרעו ממים דעל ידי התעסקות אינו בא לידי חימוץ וק"ל:

טז **וזיעת האדם**. ע"ל ס"ק ו':

יז **בלי הפסק** אפי' פחות משיעור מיל וכמ"ש ויאפנו מיד משמע דאין שיעור לדבר והטעם צ"ל דמה שהדלף טורד הוא עצמו אינו עסק גמור ובשהיה מעט יחמיץ כנ"ל ודלא כנ"ץ:

## סימן תסז

א **או שנפל עליהם**. וז"ל הר"ן פרק כל שעה דאפי' נתבקע שהתימוץ ניכר בהם אפ"ה אסור למכור לעכו"ם דחיישי' שמא יטחן אותם ואחר כך ימכור לישראל. עכ"ל. אכן הטור כתב ואין החמץ ניכר בהן משמע לכאורה דאם החמץ ניכר בהן לא חיישינן כלום וקשה דהא אכתי איכא חששא דהר"ן. וכה"ג הרגיש בקושיא זו על הטור בעולת שבת ע"ש והמ"א תירץ וז"ל ולא חיישינן שמא יטחנם וימכרם לישראל כיון שאין לוקחין קמח מן השוק אלא בשעת הדחק כמ"ש בסי' תנ"ג ודלא כע"ש עכ"ל ובאמת לא תיקן כלום בתירוץ זו דהא דאין לוקחין אלא בשעת הדחק היינו למצה של מצוה דוקא כמ"ש לעיל סימן תנ"ג ס"ק ט"ו ואף לדידן שנהגו לעשות שימור בכל המצות מ"מ כשיקח ישראל אוחו קמח קודם פסח ויקיימו בביתו קא עבר על בל יראה כיון שהחמץ היה ניכר בהם וזה פשוט דעת הר"ן. לכן נ"ל עיקר כוונת הטור במ"ש ואין החמץ ניכר היינו לרבותא דאע"ג שאין החמץ ניכר וידוע בה רק שיש חשש חימוץ בעלמא (כמ"ש הטור להדיא) אפי' הכי חיישינן לתקלה בענין המכיר' ומכ"ש בחמץ ידוע וניכר בודאי דחיישי' לתקלה וק"ל:

ב **אסור לקיימו** אם עבר וקיומו וזרען בקרקע וצמחו גידולין מותרין כמש"ל ס"ס תמ"ג:

ג **ומודיע.** כן הוא לשון הרמב"ם והשיג הטור עליו דכיון דגירסת הש"ס שלנו נזבינוהו קבא קבא לישראל כי היכא דכליא קמי פסחא וכיון דלא שריא אלא דבר מועט שאם מודיע אפי' טובא נמי ועיין בב"י ושאר אחרונים במה שמתרצי' דברי הרמב"ם והטור והעלו על ידי זה כמה דינים ובאמת כבר נשאל שאלה זו לפני הרשב"א בתשובה סימן שנ"ד והשיב דמיירי בהודיע ולא קשה אפי' טובא נמי לפי שאין ישראל קונה הרבה כיון שאסור לקיימו בפסח (הפוכי מטרתי למה לי שיהא מוכרח למכור לעכו"ם מעט מעט סמוך לפסח כי לאו ובכל עת בכל מקום מצוי עכו"ם המכירו שיחזור לו אחר פסח כדאיתא לעיל סי' תמ"ח ע"ש) וכדאמרי' בנדרים שאין ישראל נהנין לו לוקח בפחות ומוכר ביתר אלא שאין שומעין לו ה"ה הכא עכ"ל נמצא דדברי הרמב"ם נכונים בלי פקפוק ואין צריך לשבש גירסות שלפנינו כמ"ש המ"מ ומהתימא על הב"י ושאר אחרוני' שאשתמיטתו להו דברי הרשב"א וכן עיקר דכשהודיע אפי' הרבה מותר למכור לישראל דלא כמשמעות מקצת אחרונים ואפי' מעט מעט אם מוכר לישראל צריך להודיע וכן הסכמת אחרונים:

ד **כדי שיכל' קודם פסח.** פי' אף את"ל דגם אותו המעט ימכרנו לישראל מ"מ אותו המעט יאכל הישראל קודם פסח ולפי"ז משמע דבע"פ בשעה ה' בענין שאי אפשר שיכל' קודם פסח אסו' למכור לעכו"ם אפילו מעט מעט מחשש דאולי ימכור לישראל וכן משמעות לשון הש"ס ורמב"ם ושאר פוסקים אף לדעת ההמ"מ כפי הגירסא שלו לדעת הרמב"ם בש"ס דילן וכן הסכמת המ"א דלא כמ"ש וכן משמעות המחבר נאן. ומ"מ נלע"ד דאם נתחמץ לישראל דגן הרבה בע"פ והוא בענין שא"א לו למכור לעכו"ם שיכלה קודם פסח ואיכא הפסד מרובה מותר למכור לעכו"ם שיודע בו ומכירו שלא יגע בו כלל אלא ישמרנו לו עד לאחר הפסח ורשאי לומר לו עד שאתה לוקח כו' כמבואר לעיל סי' תמ"ח סעיף ג' וד' ואז ליכא למיחש למידי. ומ"ש המ"א דהמכירה דמעט מעט אסור בשאר אסורים רק הכא גבי חמץ דאיכא הרבה ספיקות הקילו דבריו נכונים וכיון בזה למ"ש גם כן בספרי מ"י כלל מ"ו ס"ק ל"ד ודלא כהש"ך והט"ז שם גם בספר פר"ח סי' פ"ד ס"ק י"ז כיון לדעתי ע"ש:

ה **וימכרנו לישראל.** ואם העכו"ם אמר לישראל אפי' מל"ת אחר שמכר לו חטים שחטים אלו לתותים דמי למ"ש בי"ד סי' ריו' דאין העכו"ם נאמן במה שאמר לאחר שמכרם ויצאו מתחת ידו מיהו אי מהימן כו' אסור עכ"ל מ"א משמע דקודם שמכרם כיון שהוא בידו נאמן וזה אינו דכיון שי"ל שנתכוין להשביח מקחו אינו נאמן כדאי' ביבמות דף כ"ב וכ"פ בי"ד סי' י"ו והש"ך וט"ז וכן העלתי בספרי מ"י כלל נ"ט ס"ק ז' ע"ש ואפשר

דאין זה שבח המקח דאדר"א יותר שבח הוא לחטים אם עדיין אינם לתותין והם נקיים בעצמן לכן הוא נאמן אם הוא בידו וצ"ע:

ו **דגן זה שנטבע בנהר.** ואם מותר לבטל דגן זה ברוב או בס' קודם פסח כיון שעדיין שעת היתר הוא האריכו האחרונים בזה ועמ"ש לעיל סי' תמ"ב ס"ק י"ח ובסי' תמ"ז ס"ק ט"ו העול' מדבריהם לדינא:

ז **דכיון דמינח נייחי אתו לידי חימוץ** כ"כ הרא"ש והטור בשם הר"ר אפרים וכפי מה דפסק הטור והרא"ש בכל חטים לתותים אף דלא נייחו דלמיכל חטה בעיינהו אפי' לא נתבקעו ממש אלא שקרובים ליבקע גם כן אסורות וכמ"ע אם כן צריכין כאן לטעם דמונח נייחו אפי' לא נתרככה החטה גם כן אסור אבל לאותן הפוסקים דפסקו כשמואל דבעינן נתבקע ממש בלתותה אם כן אפשר דהיכא דמינח נייחו הוא רק חמור בחד צד ובעינן עכ"פ קרובות להתבקע ובלא"ה מותרין. והמחבר ס"ל דלמיכל החטה בעינייהו ספק דאורייתא ולהחמיר כמבואר בסעיף ט' לכן פסק כאן היכי דמינח נייחו אפי' לא נתרככה ואינה קרובה להתבקע גם כן אסור כדעת הטור והרא"ש. וזה שדקדק המחבר וכת' כאן אע"פ שלא נתבקע אסור בסתם. ולא כ' כמ"ש לקמן סעיף ט' אפי' לא נתבקע ממש אלא להראות דאע"ג שאינה קרובה להתבקע ג"כ אסורות כאן למיכל החטה בעינייהו אבל בנמצא תוך התבשיל פסק המחבר לקמן סעיף ט' דאם לא נתבקע ממש אע"ג שקרובות להתבקע גם כן מותר אע"ג דמונח נייחו תוך התבשיל מכל מקום י"ל כיון דתבשיל רותח הוי כחלוט דאינו מחמץ לדעת הטור סי' תס"א ותס"ז יע"ש רק שיש לחוש שהיה במים קודם רתיחה לכן לא מחמרינן כולי האי ועמ"ש לעיל בסי' תנ"ד ועי"ל והוא עיקר דבתבשיל שהוא רק תערובת משהו דרבנן לא מחמרינן כולי האי כמ"ש המ"א בס"ק י"ב ע"ש: ולפי מ"ש הרמב"ם בפ"ה מהלכות חמץ נ"ל הטעם פשוט לפי שדגן שנבלל או נתבשל ולא נתבקע ממש אינו חמץ של תורה וגם משהו דרבנן לא אסרינן תרי דרבנן וכה"ג פי' הל"מ שם דברי הרמב"ם ובדרך זה י"ל דברי הרי"ף להרמב"ם בלי פקפוק ודלא כב"י שמדחיק מאד בכוונת דברי הרמב"ם בזה לפי טעם זה נתערב דגן זה מין במינו אפי' בפחות מס' הוא רק איסור דרבנן גם כן יש להקל לדעת המחבר והארכתי בכל זה לישב דעת הפוסקים והמחבר בטעמים נכונים אבל לדינא כבר מסיק רמ"א בסעי' ט' בהג"ה דנוהגין לאסור בכל ענין ועמ"ש שם. ומבואר מדברי המחבר בסעיף א' וסעיף זה דאפי' לא נתבקעו אסור למכור לעכו"ם קודם פסח אא"כ מוכרו מעט מעט דלא כא"ז שבמרדכי פ' כ"ש שמתיר בזה מטעם ס"ס וע' בש"ך לי"ד ס"ס נ"ז:

ח **אתו לידי חימוץ**. ואם לא שהה עדיין שיעור מיל כת' המ"א דאפי' נעשה בפסח מותר למכרו לעכו"ם קודם שנתחמץ:

ט **אבל לאכלן בפסח אסור**. אפי' נאכל מקצתן קודם פסח גם כן אין להתיר לאכול השאר כמו שמסיק הב"ח בזה דלא כראבי"ה דדוקא יבש ביבש ונאכל א' מהם או בג' תערובות יש להתיר לאכול שתים כמבואר בי"ד סי' ק"י משא"כ לח בלח אין לו היתר בזה וכ"כ המ"א: (וע' לעיל סי' תנ"ג נתבאר דקמח בקמח מיקרי לח בלח) וכן העלתי ג"כ בספרי בקונטרס הספיקות בס"ק י"ט דלא כהש"ך ע"ש:

י **ולא מהני ספק ספיקא**. באמת בסי' זה ובכמה מקומות מבואר דסומכין על ס"ס אף באכילה ע' בט"ז ובש"ך כת' הטעם דכיון דלמר עוקבא אפי' לא נתבקע אסור הוי רק ספק ספיקא דפלוגתא ולא במציאת הדבר לא מקילין כולי האי בספק כזה וע' בקונטרס הספיקות שלי מחודש ב' ס"ק ב' נתבאר דאדרבא ספיקא דפלוגתא עדיף מספקא דגוף המעשה וגם ליכא למימר דלכן מחמיר הרב בספק כזו משום דכלהו חדא ספיקא הוא אם נתחמצו חטים אלו מחמת המים או לא דכבר דחיתי גם כן סברא זו בקונטרס הספיקות סי' ק"ך וע' בע"ש מ"ש הרבה טעמים בזה והעיקר נ"ל כמסקנת הט"ז דכאן משום הכי החמירו לפי שאין הפסד בשהייתו אבל באמת במקום הפסד או מניעת שמחת י"ט וכה"ג יש להתיר אף באכילה:

יא **יבשות וקשות**. מיהו אם בא עליהם מים יש לאסור החטה עצמו אף שלא נשתנה כלל כמ"ש בס"ק ז' ואפי' בחטי קרדניתא כדאיתא בפסחים בהא דרב גידל וע"ש בפרש"י:

יב **ולא נשתנה מראיתן**. אבל אי נשתנה מראיתן או שהם לחות אסור אפי' להשהותן טור בשם בה"ג:

יג **אין חוששין לסתם חטים**. וכת' בשכ"ג הלכה למעשה שהתיר לקנות חטים לפסח אף שהיו נעצרים בבורות כל שלא ראינו בהם שינוי במראיתן ואינם לחות ע"ש שהאריך ואם יש בהן חטים שצמחו ע"ל סי' תנ"ג:

יד **עליונות הגדיש ותחתיתו**. כתב הרוקח בסי' רס"ג וז"ל ואם מעט טל או מים ושלג על תבואתו יגרוף אותן החטים ויקח תחתיהם כדאיתא פרק כל שעה בירושלמי עכ"ל:

טו **חטים מבוקעים**. אבל אם אינם מבוקעים אין להחמיר כאן כלל משום דאף מבוקעים אין כאן חימוץ גמור רק עיפוש והפסד כמ"ש הרשב"א בתשובה וע"ל סי' תל"ו ומש"ש ועסי' תס"ו מדין זיעת החימה:

טז **אין מחזיקין בו איסור לומר מזויף הוא** כן הוא לשון הטור ומשמע דאם ידעינן שמעורב בו סולת צריכין לבער כדאיכא להדיא בירושלמי ס"פ כל שעה ואין לסמוך

אהיתר שכתב הרא"ש בשם הר"ר יונה וז"ל ואם באנו לאסור הדבש משום חשש תערובת נאסר אותו כל השנה די"א שנותנין לתוכו בשר נבילה ומתהפך לדבש והר"ר יונה כתב שאפי' שנותנין בו בשר נבילה כיון דנימוח ונתהפך לדבש מותר דבתר השתא אזלינן עכ"ל. ממילא לפי דבריו אף שידעינן בודאי שמעורב בו סולת יש להתירו מ"מ אין לסמוך אהיתר זה נגד הירושלמי המחמירין נגד דעת הר"ר יונה שהרי הרא"ש עצמו בפרק כיצד מברכין מפקפק על הא דר' יונה וגם בשכ"ג כ' דעל היתר זו אין לסמוך דאולי חוזר וניעור תוך הפסח ע"ש שהאריך ומ"מ נ"ל דכל זה אי ידעינן בודאי שנתערב בתוכו סולת אבל מן הסתם אע"פ שנוהגים בו איסור לאכלם בעין מ"מ אם נתערב תוך התבשיל יש להתירו דיעבד אפי' בפחות מס' או אפי' ידעינן שנתערב בתוכו סולת מותר לקיימו בביתו או אם נתערב תוך התבשיל אם הוא הפסד מרובה או מניעת שמחת י"ט אפי' בפחות מס' הסומך על דברי הר"ר יונה לא הפסיד וכמ"ש גם כן במעדני מלך פ' כיצד מברכין דף נ"ג ע"ב לקיים דברי הר"ר יונה ע"ש וכן משמע בשכה"ג עצמו ואף שדעתו להחמיר לענין הדבש לאכלו בעינא ולהשתמש אותו לכתחלה ע"ש ואף שבד"מ משמע שיש לאסור בדיעבד התבשיל אי ליכא ס' נגד הדבש והסכים עמו במ"א ס"ק י"א נראה משום דאזיל לשיטתו לפי שהניח דברי הר"ר יונה בצ"ע וע' בדבריו סי' רט"ז סק"ג ועיקר הקושיא הוא מהא דאמרינן בבכורות דף ט"ז דחלב בהמה חידוש הוא כיון דדם נעכר ונעשה חלב ה"ל לאוסרו ש"מ דבתר מעיקרא אזלינן דלא כדעת הר"ר יונה וכ"ת נילף מחלב הא קי"ל דמחידוש לא ילפינן עכ"ל ואי משום הא לא אריא ומדבש לא קשה מידי דשאני התם בחלב דה"א דלא יהיה לשום חלב שום היתר כיון דכל חלב נתהוה מאיסור דם באיסורא קמא קאי אף שנשתנה במראה לא נשתנה לדבר היתר על כן אמרי' דחידוש הוא שחידשה התורה. משא"כ בדבש שהדבש עצמו הוא היתר אם כן אם שמו בתוכו דבר איסור שחוזר ונהפך לעשות דבש א"כ אזלינן בתר השתא שהוא נעשה לדבר היתר שהוא דבש ומה"ת לאיסרו משאר דבש כיון שטעמו ומראה שוה ונשתנה לדבר היתר וק"ל. נמצא דאין סתירה כלל מהאי דחלב לדברי הר"ר יונה לענין הדבש גם לענין המוסק (פי' שקורין בל"א פיזו"ם) שכ' שם הר"ר יונה אפשר לדחוק ולחלק כה"ג אך דמשם בלא"ה לק"מ כמ"ש המ"א בעצמו בסי' רט"ו ומדבש שהניע בצ"ע לק"מ וכמ"ש ודוק:

יז **רק אותו שמביאין בחביות.** משמעות דברי הרב דאפי' לאכלו כך בעין מותר כה"ג וכן הכריח הט"ז מלשון דברי הרב דלא כמ"א שכ' דדעת הרב כדעת מקצת אחרונים דאף אותו דבש שמביאים בחביות ג"כ אסור לאכלו כך בעין רק לעשות ממנו משקה קודם פסח התירו וזה אינו להמעין היטב ולענין דינא מסיק גיסי הרב בסא"ז שדין זה משתנה

לפי המקומו' והמדינות וכן שמעתי שדבש של מדינות פיהם שהוא טוב ומובחר ואין בו חשש זיוף אך מה שמביאין ממקומות אחרים כגון ארץ הגר וברונא או מארץ פולין נוהגין בו איסור אלא אותן שמביאין בחביות בעודו עם השעוה על כן נהרא נהרא ופשטיה וזה ג"כ כוונת הרב שכ' והמנהג במדינות אלו ובשכה"ג האריך מאד והחמיר בענין הדבש לפי שחקר במדינות שמערבין בו הרבה קמח ומים עד שאין ס' נגד הקמח שמערבין בו ועמ"ש בס"ק ט"ז: וכ' עוד שם שנתברר לו ודאי כשמוציאין הדבש מן השעוה אי אפשר שאין נותנין בו מעט מים ועל כן אין ללוש בו כלל דהוי כמי פירות עם מים עכ"ל וכל זה אזיל לשיטתו ושיטת שאר אחרוני' דלעיל סי' תס"ב אכן לפי מ"ש שם דבמעט מים לית כאן בית מיחוש אי עביד שימור אך אין אנו נוהגין כלל במצה עשירה כאשר נתבאר כמה פעמים:

יח **וענבים יבשים**. וכ' המ"א בשם מהרי"ל אם רוצה לקיים פתח הסמדר יכול לקיים בענבים דידן עכ"ל:

יט **שום פירות יבשום**. אבל נהגו לעשות מהם משקה והיינו ששופכין עליהם מים קרים ושור' אותם עד שנעשה משקה וכן העיד המ"א שכן המנהג בק"ק קאליש אבל אין לבשל בהם וע"ש שהאריך בטעם המנהג:

כ **בדרך שאין לחוש לחמץ**. ולא גזרינן הא אטו הא וכן בדבש בכורות דמותר ולא גזרינן לפי שאלו דברים מצוים להביא דבש מכוורת וכן בפירו' שישראל מייבש בביתו נזהר מחימוץ משא"כ בכרכום דאינו מצוי לגדל בגינתו על כן אסור אף הגדל בגינתו כ"כ הלבוש:

כא **אפילו להשתותו אסור**. וכ' גיסי הרב בסא"ז וראיתי שבא שאלה לפני זקני הגאון מהר"ש ז"ל אחר פסח ששהה הו"ט צוקר והורה למכרו לעכו"ם עכ"ל. ובט"ז והמ"א כתבו דאין איסור בהו"ט צוק"ר או מה שאנו קורין קלארי צוקר מותר להשהותה בביתו מ"מ נהגו למכרו לכתחלה ובדעבד מותר ושזה כוונת הרב בהג"ה צוקר קנדיל ולא מה שאנו קורין עכשיו צוקר קנדיל וכ"ש מיני בלילות צוקר שמחפין בהם מיני פירות ובשמים שזה יש בה חימוץ גמור ע"כ תוכן דבריהם. ובאמת דאף לכתחלה ראוי ליזהר לענין להשהותה בדברים אלו מ"מ אם עבר ושהה אותם או תערובות ואיכא הפסד מרובה או מניעת שמחת יום טוב אפשר דאין לאסור דהרי בת"ה עצמו משמע דהוא רק איסור לכתחלה וכתב וז"ל וכדומה דלא נהיגי עלמא לאסו' עכ"ל גם מהרי"ל הלכות פסח משמע דהוא רק חששא רחוקה ובתשו' סי' כ"ה כ' וז"ל וצוקר רגילין ליזהר אם אינו צורך גדול לרפואה כי רוכלים מערבין בו כמה מינים עכ"ל והטעם נ"ל דאיכא ספיקא

וחששי טובא דלמא לא נתערב בו ואת"ל נתערב בו דלמא נתבטל קודם פסח ואת"ל לא נתבטל דלמא לא ערבו סולת מחטים לתותים ומי פירות אינו מחמיץ ואת"ל לתותי דלמא לא נתחמץ ע"י לתית' זו ומ"מ קודם שיורה המורה צריך חקירת חכם איך ומה נעשה כי דבר זה משתנה לפי המקום ולפי הזמן ולכתחלה נוהגין להחמיר בכל ענין אך מה שאנו קורין עכשיו צוק"ר קנד"ל רבים מעמי הארץ מקילין ונמשך להם טעות זו מלשון הרב בהג"ה וכבר הסכימו האחרונים שטעות הוא בידם. וע' בשכ"ג שכתב דגם צוקר שהוא דק דק היטב יש ג"כ חשש חימוץ וגם המשקה הנעשה מן צוקר שקורין שיאופי או לאטווריג נוהגין האשכנזים להחמיר וע"ל ר"ס תמ"ו ס"ק א' וב': ובי"ט אחרון אוכלין וכו'. וע' מהרי"ל די"ל מעשה שהיה כך היה אבל אין להוכיח דיש חלוק בין י"ט אחרון לראשון:

כב **שקורין זאפרי"ן**. וע' בי"ד ס"ק קי"ד מדין כרכום של כל השנה וכתב במ"א וטוב"ק דרך לשרותו בשכר וצריך לסגרו בחדר או לעשות מחיצה לפניו ואם כן ה"ה כרכום עכ"ל וע"ל ס"ס תנ"א מדין כלים הצבועים בכרכום שאין להשתמש בו בפסח:

כג **מיהו אין אוסרין תערובתן**. משמע דאפילו בפחות מס' ג"כ שרי וע' בס"ק ט"ז מדין הדבש ובצוקר גם כן אין לאסור התערובות אפילו במיני בלילות צוקר בה"מ ובכה"ג יש להקל וכמ"ש בס"ק כ"ח ע"ש:

כד **ואם לא נתבקע ממש**. אף שנתרככה עד שקרובה להתבקע גם כן מותר ועמ"ש לעיל ס"ק ז' מילתא בטעמו יע"ש:

כה **התבשיל מותר**. וכתב המ"א וז"ל וכתב הב"י בשם הכל בו דאם נמצאו ג' שעורים בתבשיל חזקה דאיכא טובא ושמא נתבקעו והא דהשמיטו המחבר בש"ע משום דלא קי"ל הכי דהא כתב הט"ז בי"ד סי' פ"ד סעיף ט' בשם מהרש"ל דלא אמרינן חזקה אלא בתולעים דמיניה קא רבו אבל במלתא דאתי מעלמא לא עכ"ל המ"א הנה מ"ש דלכך השמיטו המחבר משום דלא קי"ל הכי יפה כיון בזה כהילכתא שהרי הרי"ף והרא"ש והמרדכי פרק כל שעה בשם בה"ג והאגודה בשם הרבה גאונים כתבו להדיא ולא אסרינן להאי בישולא דמשתכח ביה תרי או תלתא שערי ולא נתבקעו וה"ה יותר רק שיהא בתבשיל ס' יע"ש לכן השמיט המחבר דעת הכל בו בשם הראב"ד שהוא יחיד נגד כל הני רבוותא. אך מה שמסתייעא מדברי הט"ז בשם מהרש"ל הנה באמת דברי מהרש"ל בזה אינם מוכרחי' כלל ולא נמצא חילוק זו בשום פוסק דסתמא אמרינן תלתא זימנא הוי חזקה דאע"ג דהוא דבר דאתי מעלמא מ"מ מוחזק תבשיל זו שנפל בתוכו חטים או שעורי' וכן יש קצת ראיה לזו מהא דאמרינן שלשה הרי זה שכונת קברות אף שהוא

דבר דאתי מעלמא וע' בפ"ט בנזיר סוגיא זו ובפרש"י ע"ש והא דדעת הפוסקי' שכתבתי להקל כאן י"ל דכיון שנמצא תרי או תלתא ולא נתבקעו אמרינן אף אם יהיה יותר גם כן לא נתבקע ולא החמירו באיסור משהו דרבנן כולי האי כל זה נ"ל פשוט דעת הפוסקי' והמחבר ולדעת הרב בהג"ה אין נפקותא בכל זה:

כו **אלא אוסרין הכל במשהו.** מדלא כתב הרב הג"ה זו אחר מ"ש המחבר ואותם חטים או שעורי' שורפין אותן הוי ליה לכתוב שורפין הכל כמ"ש בסמוך סעיף י' בהג"ה אלא ודאי נראה דדעת הרב היכא דלא נתבקעו ממש דדעת כל גדולי פוסקי' להתיר התבשיל אפילו באכילה אם כן די בחומרא זו לאסור באכילה ולא בהנאה וע"ל ריש סי' תמ"ז ואפילו במבוקעת ממש דעת כמה פוסקים למכור לעכו"ם כדעת המחבר בסעיף י' על כן עכ"פ אין להחמיר כולי האי באינה מבוקעת. ועוד דעיקר טעם המנהג להחמיר הוא ע"פ מ"ש המרדכי פרק כל שעה והוא מחמיר מטעם דשיל"מ וכבר נתבאר לעיל סי' תמ"ז דקי"ל דחמץ לא מיקרי דשיל"מ גם מ"ש עוד במרדכי שם וז"ל וכ"פ בס"מ דיש להחמיר כיון שאין אנו בקיאים מה נקרא ראוי להתבקע ומפני המנהג אינו אוסר בספק והמיקל משום שמחת י"ט לא הפסיד עכ"ל נראה שדעתו לפסוק כמר עיקבח דקרובה להתבקע ג"כ אסור בתבשיל אבל באמת הרי"ף והרמב"ם ובה"ג והרא"ש והטור והראב"ד והאגודה והרוקח והכל בו כלם מתירים התבשיל כל שלא נתבקעו ממש ובזה אין צורך לבקיאות דהכל בקיאין בזה לראות אם נתבקע ממש או לא לכן נראה דכדאי המה לסמוך עליהם ולהתיר בהנאה עכ"פ וכה"ג כתב הט"ז ס"ס זה אכן בט"ז ס"ק ט"ו משמע דאסור בהנאה ולענ"ד דבמקום הפסד מרובה וכה"ג יש להתיר עכ"פ בהנאה ובפרט שהמרדכי עצמו סיים דהמיקל משום שמחת י"ט לא הפסיד משמע דאפילו באכילה יש להתירו אך הב"ח כ' דהאידנא אף משום שמחת י"ט אין נוהגין להקל ושכ"כ רבינו ירוחם מ"מ לענין היתר הנאה נ"ל כמ"ש ועמ"ש סי' תמ"ז סק"א וב'. וכ' הב"ח דעכ"פ נתרככה החטה בעינן דאם ל"כ אין לאסור כלל:

כז **הכל במשהו.** וגם הכלים שנשתמשו בהם והתבשילין שהשתמשו עם אותן כלים גם כן אוסרין אף על גב דאיכא תרי משהו כן כתב המ"א ודלא כט"ז כמ"ש לעיל בסי' תמ"ז ס"ק ה': גם מה שהשיג עוד המ"א על נה"כ כבר כתבתי כן בספרי מ"י כלל ל"ט והבאתי דבריו בקצרה ס"ס תמ"ו ע"ש:

כח **מותר למכרה לעכו"ם.** כ"כ הב"י בשם המרדכי פרק כל שעה שכתב כן בשם מהר"י מפריש וכ"כ במהרי"ל בשם הר"ש אכן המרדכי עצמו השיג ע"ז ואוסר וכ"פ באגודה

וכדעת הרב בסג"ה ועמ"ש לעיל ר"ס תמ"ז סק"ב וג' וכל זה דוקא בחטה בקיעה כמ"ש בס"ק כ"ו:

כט **ואם נמצאת ביום הח'**. משמע אף שהתערובת נעשה תוך הפסח (ואפילו עבר ושיהה במזיד כמבואר לעיל ס"ס תמ"ז) מקילין בתערובת משהו ביום אחרון דרבנן להשהותה לכתחלה ודוקא אם נמצא ביום ח' אבל אם נמצאת תוך הפסח צריך לשרוף ולבער הכל בח"ה ואם נמצא בשביעי של פסח עמ"ש לעיל ריש סי' תמ"ו כיצד ינהג עצמו וע"ש משמעות האחרוני' כמ"ש כאן:

ל **מותר להשהותה**. דהיינו בתערובת משהו נטל"פ אבל בדבר שהוא חמץ גמור דאסור מדאורייתא אף בי"ט אחרון אסור עכ"פ מדרבנן כן הסכמת האחרוני' והוא פשוט:

לא **וכן נוהגין תוך הפסח**. הלבוש האריך להשיג על הרב בזה ודעתו להתיר בעיס' בכל ענין שאינו נ"ט בצונן וכתב המג"א ס"ק י"ט וז"ל ומצאתי כתוב שהגאון מהר"ל מפראג הורה להתיר אבל מהר"ש מאסטרא כתב להר"ש מלובלין לאסור וכן נוהגים רוב העולם ובקראקא ונ"ל דתלוי במנהג עכ"ל ובאמת אף שהלבוש יישב דברי הטור שלא לאסור בצונן מ"מ הרי המרדכי אוסר בשריית בשר אפילו נמצא חטה אחר השריה ע"ש ואפשר דאסר ליה משום שהיו בו פילי וכמ"ש ס"ס תס"ה וכ"כ ב"י כאן בשם הגאוני' ובסי' תמ"ב בשם א"ח לכן ז"ל דבבשר דאית ביה פילי דאסור מדינא בצונן וכן בספק אי נשרה מע"ל ג"כ אסור מדינא עכ"ל המ"א ועדיין לא יצא ידי חובת ביאור דכיון שאוסר בבשר כיון דאית בה פילי מכלל דאמרינן שהחטה נותנת טעם משהו בצונן ונכנס לבקעים שבבשר א"כ כ"ש שיש לאסור במים צוננים או בעיסה יותר מבקעים שבבשר ואין שייך חילוק זה אלא לענין שאר דבר גוש כמו בשר שאין בו בקעים ואינו דבר רך וצליל. והט"ז מסיק דאף דלענין שאר צונן יש להתיר כדעת הלבוש מ"מ בעיסה שעל ידי התעסקות בעיסה ממעך החטה ומתחמץ ואוסר כל העיסה תוך הפסח אם נתרככה (וכן בלחם חמץ יש להחמיר אף בצונן שיש לחוש לפרורין) וכן העלה גיסי הרב בסא"ז כן נראה מסקנת המ"א וכן מסקנת הב"ח ומהרש"ל. ומ"מ נ"ל לפי מ"ש לעיל ס"ק י"ח דאם החטה אינה בקועה דיש להתיר בהנאה בה"מ אם כן כ"ש כאן בצונן דדעת הרבה פוסקים להתיר בכל ענין ואפשר דגם הרב שכ' כאן וכן נוהגין קאי ג"כ אחטה בקועה דוקא כמו שהזכיר המחבר דאם ל"כ ה"ל להגיה כאן ג"כ דאפילו אינה בקיעה כמו בסעיף ט' אלא צ"ל דכיון דהוא דבר צונן דעתו שאין להחמיר כלל אם אינה בקועה כיון דאיכא עוד צד להקל אכן דעת הב"ח ושאר אחרוני' שכתבו אין לאסור אא"כ כשנתרככה החטה מכלל דס"ל דגם כאן אסור אפילו לא נתבקע ממש ואפשר דגם דעת הרב בהג"ה כן הוא ולא הגיה כאן לפי

שסומך עצמו על מה שהגיה בסעיף ט' וה"ה לכולהו ומ"מ היינו דוקא לאסור באכילה ולא בהנא' כמ"ש לעיל ס"ק כ"ו והמיקל אף באכילה לא הפסיד דאפשר דאף בנתבקע יש להקל בצונן בה"מ די"ל דאף מ"ש הרב בהג"ה וכן נוהגין קאי אדברי המחבר דהיינו דיש להקל בה"מ או שעת הדחק וכן נ"ל עיקר:

לב **כאן נמצא וכאן היתי'**. וכתב המ"א דאם החטה היא מלאה מים ומלוחלח מעבר אל עבר אם כן נראה שהיה במים ובעיסה יש לאסור כל העיסה: ומ"מ אי איכא למתלי שהיתה בלועה ממקום אחר ממים ונפלה לתוך המצה מותר והכל לפי הענין כי תולין במצוי בין להקל בין להחמיר ולא מקרי ספק כלל עכ"ל ועיין בקונטרס הספקות שלי וכתב עוד במ"א דהא דאמרינן כאן היה משום דלא מחזקינן איסור היינו דוקא ממקום למקום או מחתיכה לחתיכה אבל מזמן לזמן בחדא חתיכה מחזקינן איסורא (וכ"כ הפר"ח בי"ד סי' מ"א ס"ק י"ח) כגון אם יש בידו עיסה וחתך ממנו ונשאר בידו חתיכה עיסה ונמצא עליה חטה אסורים כלם דאמרינן שמא היתה מקודם (וגם אין לומר דהוי ספק ספיקא דשמא לא נתחמצה משום דהוי ספק חסרון ידיעה וכן הסכמת הט"ז בס"ק י"ד) ועיין בתשובת מ"ב סי' סט מה שמחלק גם כן בענין הדין דכאן נמצא וכאי היה ובתשובת צ"צ סי' מ"ג. כת' בתשו' מהר"מ מלובלין סי' ע"ח מעשה באחד שלקח כרוב מהחביות בקערה והוליכו למקום אחר ושם נמצא חטה עליו והתיר הכרוב שבחביו' דאמרינן כאן נמצא כאן היה. אבל אם נמצא אחר כך חטה בחביות אף הכרוב שבקערה אסור דאמרינן שמא היתה החטה מקודם לכן בחביות עכ"ל:

לג **אם מלגו התרנגולת**. ברוקח סי' רצ"א וכן הוא במרדכי פ' כ"ש וז"ל מעשה אירע שמלגו תרנגול' ע"פ עם נוצתה ברותחין בקערה של חמץ והוא כלי שני ואסרוהו לאכול כדאמרינן פרק דם חטאת עירה לתוכו רותח עכ"ל לכן כ' הט"ז כאן דאפי' בכ"ש אסור וזה ג"כ דעת הרב לעיל סי' תמ"ו סעיף ג' בהג"ה שכ' שני דיעות לענין כלי שני דיש מחמירין בפסח ע"ש. אכן לע"ד נראה דאין כאן מחלוקת כלל דמדהביא ראיה מהא דעירי לתוכו רותח משמע דמדין עירוי מיירי ומ"מ מיקרי כלי שני ע"ש הקערה וכמ"ש ג"כ לעיל סי' תנ"א ס"ק ח' ושכן דעת ומשמעות גדולי פוסקים בלשונם ע"ש וכן מוכרח דהא משמע מדבריהם דלא מחמירינן מטעם חומרא דחמץ שהרי למדו מהא דפ' דם חטאת והרוקח סי' תל"א פסק לענין שאר איסורים להתיר בכלי שני אלא ודאי דמיירי מדין עירוי ומ"מ לדינא ראוי להחמיר כאשר הכריע רמ"א לעיל סימן תמ"ז דיש להחמיר אם היד סולדת בו בחמץ דדעת קצת פוסקים לאסור אפי' בצונן גם כתבתי לעיל סי' תנ"א ס"ק ח' שדעת

קצת הפוסקים לאסור בכלי שני גם דברי הרוקח והמרדכי יש ליישב בדוחק דמיירי בכלי שני לכן אין להקל כלל כנ"ל:

לד **חטה בקועה.** אפשר מדלא הגיה הרב כאן כדלעיל סעיף ט' לאסור אפי' אינה בקועה משום דהכא כיון דאיכא עוד ספיקא שמא אח"כ נפלה לא מחמרינן כולי האי אכן הט"ז כת' דהרב לשיטתו אזיל לאסור אפי' אינה בקועה כל שנתרככה אך דמותר למכור עכ"ל ועמ"ש לעיל ס"ק י"ח וכ"ב וע"ש:

לה **אסורה התרנגולת.** הסכמת הראשונים ואחרונים דלא אמרינן בתרנגולת כאן נמצא כאן היה ועתה נפלה והמ"א כ' לחלק דלא אמרינן השתא הוא דאיתרע היכא דליכא חזקה דהיתר מקודם כדאיתא בפ"ק דחולין ונדה וכ"כ הט"ז דאדרבא כל הטומאות כשעת מציאתן (ועיין בתשו' מ"ב וצ"צ שרמזתי לעיל ס"ק ל"ב) ואף לב"ש דפ"ק דנידה גם כן יש להחמיר כאן כיון דאיכא תרתי לריעותא היינו חטים דגופא וחטים שנפלו מעלמא כדמשני הש"ס כה"ג שם דף ג' ע"א גבי שרץ שנמצא במבוי ע"ש ועיין ברמב"ם פט"ו ופי"ח מהל' אבות הטומאות ועמ"ש בספרי תורת השלמים:

לו **ויש מי שאוסר.** עמ"ש לעיל ס"ק ל"א:

לז **דאמרינן שמא אח"כ נפלה לשם.** וז"ל הב"י וריו"ו כת' בשם הרשב"א אם נמצא חטה בכלי שהדיחו התרנגולת אמרי' כאן נמצא וכאן היתה כמו במומין ולא אמרי' שבאתה מן התרנגולת וכן הורה הלכה למעשה עכ"ל וע' במ"א שהקשה ע"ז מדברי הרשב"א עצמו שפסק דאם נמצא חטה במצה אוסרין העיסה כמ"ש בס"ק י"א ולא אמרי' השתא נפלה והאריך עוד להקשות ע"ז הרבה קושיות ומסיק דמיירי שמלחו התרנגולת ואח"כ הדיחו בכלי בצונן ואחר כך נמצא בכלי חטה ויש לחוש שהיתה בתרנגולת ונמלחה עמה לזה כ' דלא חיישינן לכך דכיון שנמצא החטה בכלי לא אמרינן שהיתה בתרנגולת דלא מחזקינן איסור ממקום למקום אבל במצה דהוי מזמן לזמן כמש"ל ואין כאן מחלוקת כלל דלא כדעת רמ"א ע"כ תוכן דבריו שם אף שדבריו לכאורה נכונים ואזיל לשיטתו דמזמן לזמן אליבא דכ"ע מחזקינן איסורא כמ"ש בשמו בס"ק ל"ב אך במה שסיים דבמצה הוי מזמן לזמן כמש"ל ודעתו לפרש כן דעת הרשב"א זה לכאורה תמוה דאדרבה במצה הוי ממקום למקום אם לא דמיירי שנשאר בידו עיסה וכמש"ל ס"ק ל"ב בשמו וזה הוא נגד לשון ומשמעות הרשב"א שם וגיסי הרב בסא"ז כתב בשם הד"מ הרבה סמוכות לדעה זו וע"ש:

לח **מכח ספק ספיקא.** עמ"ש לעיל סק"י:

לט **או בחטה שלמה.** הטור כתב כאן וא"א הרא"ש הסכים דלא ילפינן איסור מטומאה והוי כמעוכל ובטי"ד ס"ס פ"ג כתב וטהור שבלע דג טמא אסור דלא חשיב כמעוכל כיון שהוא שלם עד כאן לשונו מכלל דכשהוא אינו שלם סובר הטור דהוי כמעוכל והא דכתב כאן דלא ילפינן איסור מטומאה דהוי כמעוכל היינו דוקא כשהוא לפנינו שלם משאין כן כשהיא שבורה חזינן דנתעכלה לפנינו דמן הסתם כשאכלה התרנגולת החטה היתה שלמה כמה שכתב האגודה פ"ק דבכורות וכן פירש הש"ך בי"ד שם דברי הטור (דלא כמקצת האחרונים שם דפירשו דברי הטור ע"ד הר"מ מפונטייז"א) ופי' זה הוא נכון ועיקר וכן מבואר להדי' מפסקי תוס' פ"ק דבכורות אע"ג שתפסו בפשיטות דאין ללמוד איסור מטומאה לענין עיכול מ"מ כתב שם בקיצור פסקי תוס' שאין לאסור אלא בנמצא חטה שלימה ונמצא יפה הכריע כאן הרב להקל מכח עיכול באם החטה אינה שלמה וע"ש בפר"ח:

מ **ושרו שם תרנגולים** כתב המ"א לאו דוקא תרנגולים אלא ה"ה בשר דהא מיירי כאן בחטה שלימה דליכא עיכול עכ"ל. ובע"ש כתב דלרבותא נקט תרנגולים אף דמצוין בו חטים אפ"ה מידי ספיקא לא נפקא ואמרינן שמא אח"כ נפלה גם איכא עוד ספק שמא ס"ל כמ"ד דאינו נ"ט כלל בצונן שהוי כמו ספק ספיקא והב"ח מחמיר בדינים אלו והשיג על הרב ועיקר כדברי הרב וכן הסכמת גיסי הרב בסא"ז והט"ז בפרט אם החטה אינה מבוקעת פשיטא דאין להחמיר כמ"ש לעיל ס"ק ל"א ובלא נתרככה החטה יש להקל בכל ענין וכן הסכמת הב"ח והאחרונים.

מא **בספיקות איסור דרבנן.** עיין בב"ח מ"ש בזה ועיין מ"ש בסמוך ס"ק מ' וכתב הנ"י פרק הערל והוא כש"ך בי"ד ר"ס קי"א בדין ב' קדרות א' של היתר וא' של איסור ולפניו ב' חתיכות א' של היתר וא' של איסור ונפל זו לתוך זו אם האיסור הוא איסור דרבנן מותר שאני אומר היתר לתוך היתר נפל אפילו אין היתר שבקדרה רובא וע"ז כתב הנ"י דאפשר דלענין איסורי משהות החמורים לא אמרינן שאני אומר אפי' באיסורי דרבנן בפחות מרובה עכ"ל ובפר"ח שם השיג עליו בריש סי' קי"א בלי ראיה וכתב דכיון שאיסור משהו דרבנן הולכין להקל כמו בכל ספיקא דרבנן ואין דבריו מוכרחים להקל נגד דעת הנ"י בפרט שמצינו הרבה חומרות שהחמירו בפסח אף בתערובות משהו אפי' בספיקא: **וכתב** במ"א במי שנטל לתוך פיו חתיכת מצה וחתיכת תרנגול ואכל שניהם יחד דיש להתיר התרנגולת או הבשר דלא מחזקינן איסור ממקום למקום ואמרינן דהשתא בצונן נפל עליו וכן המצה יש להתיר אבל אם הבשר מונח בקערה ואכל הבשר מתוכו אסור דמזמן לזמן מחזקינן איסורא דשמא היה בקערה בשעה שעירה הבשר לתוכו (מ"מ ע"פ

הרוב ניכר אם נתבשלה החטה או נאפה עמה או לא) מיהו אם טלטלו הקערה ממקום למקום כשנצטנן תלינן להקל דלא מחזקינן איסור ממקום למקום ע"כ:

מב **שנשרה במים.** וכתב המ"א פי' אע"פ שנמצא החטה בתוכו בעוד שהבשר שרוי אפ"ה הוי ספיקא דרבנן דהא יש מתירין בצונן ואין דבריו מוכרחים לפרש כן דעת הרב ע' בס"ק ל"ח: או נמלג פי' ואחר כך נמצא החטה דאיכא למימר עתה נפל. והא דפסק לעיל רמ"א בס"ב דלא מהני ס"ס היינו לאכול החטים עצמם אבל התערובות שרי. וב"ח כתב בחד ספיקא אפילו להשהותה אסור ואפילו בהפ"מ ובס"ס מותר להשהות' וכ"ש שמותר למוכרם לעכו"ם ולא באכילה דההוא ספק שמא נתעכל לא הוי ספק גמור די"א דלא מהני עיכול באיסור כמש"ל. ודוקא בחמץ גמור כגון לחם או עיסה אבל חטה שנמצאת במים מותר התבשיל שבשלו בה קודם לכן דהוי ס"ס שמא עתה נפל ואת"ל קודם לכן נפל שמא לא נתרככה עד עתה ובלא נתרככה אין לאסור כלל אפילו לפי מנהגינו ע"כ. ומשמע מדברי הב"ח דאפי' בחמין אין לאסור בלא נתרככה ע"ש עכ"ל מ"א:

מג **בת יומא.** אבל אם אינה ב"י אף המי הגעלה עצמן מותרין בפסח כיון שהגעילו קודם פסח והם אינם ב"י כמבואר לעיל סי' תנ"א ואפי' שומן שהתיך אותו קודם פסח בכלי חמץ שאינו ב"י מותר בפסח כמו שפסק בסי' תמ"ז סעיף ה' בהג"ה אף שהכריע הרב לעיל דנט"ל אסור בפסח וכל זה פשוט ובחנם טרח בזה הע"ש ע"ש:

מד **בתוך הפסח** והב"ח כתב דאף אם נתערבו קודם פסח בענין שנתבטל בס' (אע"ג דהוי ג"כ נ"ט בר נ"ט דהיתיר') מ"מ אין להשתמש באותן מים לכתחלה כיון דאפשר למצוא בקל מים אחרים ול"ד לתבשיל דהוי כדעבד ואי אסרינן למיכלה בפסח עכ"ל והמ"א לא העתיק לשונו על נכון והט"ז כתב דלפעמים אף בדיעבד אסור כה"ג אם המים המחומצים נשארו למעלה ולא נתערבו כי הם קוו וקיימו וכאילו הם בעין דמי אא"כ ששאב ממנה מקודם כמה פעמים שעל ידי כך מתערב עכ"ל. ולע"ד נראה דאין לאסור דיעבד אף ע"ג דלא נתבטל מ"מ כיון שנעשה קודם פסח הוי נ"ט בר נ"ט דהתיר' ואין לאסור בדיעבד וע"ל סי' תמ"ז בהג"ה ומ"ש שם ובסי' תכ"א ותכ"ב ע"ש:

מה **בשביל שנתערבו.** נעשין גוש אחד אם כן אפילו להמתירין בצונן הכא אסור כיון שגוף החימוץ נתערב ואם נמצא חטה או שאר חמץ בבור זה תלוי בפלוגתא שכתב המחבר לעיל סעיף י"ב אם אוסר בצונן תוך הפסח ועמ"ש לעיל ס"ק ל"א ועיין בסי' תמ"ז ס"ק י"ב ועיין בט"ז וב"י ובמרדכי פרק כל שעה וברוקח סי' רפ"ו ובש"ל ס"ס ס"ג דאוסרין אם נמצא חמץ בבאר ונראה דמיירי בענין שיש לחוש לפירורין וכמ"ש לעיל וכן הוא בתשובת הרשב"א סי' קע"ו ע"ש וכתב הב"י ס"ס זה בשם מהרי"ל שיש ליזהר למי

שהשתמש בפסח מבארות של גוים או משאר בארות שאין נזהרים בהם כל השנה שיש לסנן המים בבגד נקי בכל פעם ששואב עכ"ל וע"ל סי' תמ"ז מדין הסינן גבי חומץ יין וע"ל בסי' תנ"ה מדין שאיבת המים:

מו **די בשטיפה**. בעלמא דצונן בלי רוטב לכ"ע אינו אוסר עכ"ל מ"א אף שבתרנגולת אי אפשר בלא לחלוחית קצת כ"מ בצונן אינו מבליע אליבא דכ"ע אלא ע"י שריה קצת או ע"י התעסקות בעיסה וכה"ג: **כתב** בתשובת צ"צ שאלה ל' דאם נשאר מעט שכר בכלי ונטלו בתוכו מים והדיחו בו בשר אחר מליחה בפסח דאמיקר ליה בלע ויש לו דין חטה שנמלח עם התרנגולת לכל א' מן הדעות שבסעיף זה. וכבר השגתי עליו בספרי מ"י כלל ו' ס"ק כג לפי שבנה בנין קבוע על יסוד רעוע כי המים מבטלין כח המלח ואין לו רק דין צונן ואינו נאסר ע"י שטיפה בעלמא אפי' אית ביה פילי דפסק הרב לעיל סי' תסה לאסור באווז היינו דוקא התם שמשפשף היטב במורסן או כשרה בתוכו כמ"ש לעיל ס"ק ל"א בשם המרדכי וע"ל סי' תסה ס"ק ו' משא"כ בשטיפה בעלמא (ובזה י"ל ג"כ מה שמקשה הב"ח ס"ס זה על הרא"ש ע"ש) ותערובת משהו מ"מ משום חומרא דחמץ העלתי שם דיש לקלוף מעט הבשר שהדיחו והוא חומרא בעלמא:

מז **אחר מליח**' וכ' המ"א פי' בעודו במלחו אבל אם נמצא לאחר שנמלח והודח אמרינן השתא נפל דאם אי' שהיתה עליה קודם לכן היתה נופל' בהדחה כשהדיחו ודוקא שנמצאו על התרנגולת אבל אם נמצא תוך התרנגולת ודאי היתה קודם וע' בנדה דף ג' קופה שיש לה שולים עכ"ל וע' בסי' תמ"ז ס"ק ו' כתבתי דטהור מלוח וטמא תפל גם בפסח יש להתיר והכא מיירי שגם החטה נמלח עם התרנגולת וע"ש וראיתי מדקדקים נזהרים בפסח קודם ההבהוב ומליחה לפתוח התרנגולת היטב או לחתכו לשנים ולבדוק היטב שלא ימצא בתוכו חטה וכת' בשכ"ג מי שעושה כן הרי זה זריז ונשכר עכ"ל:

מח **ולהתיר האחרות ע"י קליפה**. ואם עבר ונתבשל בלא קליפה ע"ל סי' תמ"ז ס"ק ט' וע' במ"א שכת' כאן חילוקים שונים בדין זה ועיקר כמ"ש שם ולענין עיקר הדין רבו בזה דעות האחרונים בתשובותיהם כי מקצת פסקו לשרוף הכל וקצת אחרונים מתירין שאר החתיכות לגמרי וכן פסק הרב עצמו בתשובה סי' ק"ח ועיקר נ"ל כמסקנת הט"ז וז"ל ולענ"ד לנהוג הלכה למעשה בדרך זה דאם נמצא חטה על בשר מלוח ביבש בלא ציר יש להתיר לשהות הכל רק מקום שנמצא יקלוף והשאר מותר להשהות עד אחר פסח אבל אם נמצא החטה בתוך הציר אז חשוב כמבושל דבשיעור מועט הוי כבוש בציר אז כל מה שמונח בציר יש לאסור אבל מה שמונח למעלה מן הציר ישהנו גם כן עד אחר פסח או יעשה כמ"ש רמ"א בסיפא דימכור לעכו"ם מה שאינו בתוך הציר עכ"ל ודבריו

נראים נכונים וכ"ש אם החטה אינה מבוקעת דאין להחמיר במליחה כלל וכמ"ש לעיל בס"ק כ"ו דגדולי הפוסקים מתירין אפי' התבשיל לגמרי ואפשר דגם דעת הרב בהג"ה שאין להחמיר אלא בחטה בקועה שהזכיר המחבר אף שהט"ז אזיל לשיטתו דמיירי אף שלא נתבקע וע' מ"ש ס"ק כ"ו ול"א וע' בתשובת מהר"מ מלובלין סי' צ"א נראה מדעתו ג"כ שיש להקל בענין המליחה אף תוך הפסח וע"ש:

מט **חטה מבוקעת.** וכ' בשכ"ג מדלא הגיה הרב גם כאן אפי' אינה מבוקעת נראה דס"ל דאם אינה מבוקעת אין לאסור בצלי רק כדי נטילה עכ"ל אכן דעת שאר אחרונים אינו כן עמ"ש לעיל ס"ק כ"ו ומ"ח:

נ **מקום פיעפוע.** ומיירי בתרנגולת כחושה דאם ל"כ מפעפע ואסור כולו כמבואר לעיל ר"ס תמ"ז יע"ש:

נא **לפי כשמהפכין השפוד.** ע' בספרו מ"י כלל כ"ח ס"ק ב' מה שהשגתי על הפרישה וכתבתי דוקא לענין איסור משהו חיישינן לזה משא"כ בשאר איסורים ע"ש וראיתי במ"א שכיון גם כן לחילוק זה ממש כמ"ש שם:

נב **כשמהפכין השפוד.** כתב גיסי הרב בסא"ז אם אינו מתהפך השפוד נראה מדעת רמ"א דדין צליה כדין מליחה עכ"ל:

נג **הנוגעת זו בזו.** וכת' המ"א דאם התרנגולת שמינה אפי' אינה נוגעת אוסרת הכל עכ"ל ומ"מ באינה מבוקעת נ"ל דאין להחמיר כמ"ש לעיל:

נד **העוף מותר.** ואפי' קליפה א"צ דהזפק הוא במקום קליפה והב"ח פסק להחמיר לאסור כולה וגיסי הרב בסא"ז מכריע לאסור באכילה ולהתיר בהנאה ושאר אחרונים מסכימים להתיר לגמרי בהבהוב:

## סימן תסח

א **מחצות ולמעלה.** הטעם הוא בירושלמי כיון שהוא זמן הקרבת קרבן וכשיחיד מביא קרבן אסור בעשיית מלאכה (משא"כ התמיד שהוא קרבן צבור וק"ל דלא כע"ץ) ואף בזמן הזה דליכא קרבן עדיין האיסור במקומו עומד כמבואר הטעם בהרא"ש ור"ן פרק כל שעה והטעם זה תפסו כל הפוסקים אכן רש"י כ' טעם אחר בר"פ מקום שנהגו שלא יהא טרוד במלאכה וישכח ביעור חמצו ושחיטת הפסח ותיקון מצה דמצוה לטרוח מבע"י עכ"ל: (ומה שמקשה המ"מ על פרש"י לק"מ כמ"ש בנ"ץ ולח"מ ותי"ט) ונפקא מיניה בין הטעמים נ"ל דלדעת רש"י אם חל ע"פ בשבת אם כן אסור לעשות מלאכה בע"ש מחצות ואילך כיון דאז הוא זמן הביעור ותיקון המצה משא"כ לדעת שאר פוסקים

דהטעם משום הקרבן א"כ כיון שקרבן פסח דוחה שבת מותר לעשות מלאכה בע"ש עד מנחה כדלעיל סי' רנ"א וכ"כ מהרי"ל בהלכות שבת הגדול וז"ל ע"פ שחל בשבת מי שרוצה להחמיר שלא לעשות בע"ש יחמיר משום לא פלוג אבל אין איסור כיון דאיסור משום קרבן והן קריבין בשבת לא שייך לגזור עכ"ל ובאמת נלע"ד דאין כאן מחלוקת כלל בטעם דרש"י והירושלמי כמשמעות מקצת הפוסקים דודאי גם מרש"י לא נעלם הירושלמי אלא דרש"י פירש להדיא טעמו אמקום שנהגו איסור כל היום פירש"י טעם זה אבל הא דבחצות אסור לכ"ע ומשמתין אותו הוא ע"כ מטעם הירושלמי ע"כ משמתין אותו העושה מלאכה וק"ל:

ב **משמתין אותו**. הרמב"ם בפ"ז מהל' יו"ט כתב ואצ"ל שמכין אותו מכות מרדות וכת' המ"מ הטעם דשמת' חמיר מנגידה כמבואר בפ"א וכ"כ תוספות בכתובות דף כ"ה ד"ה רב הונא ובפרש"י בקדושין דף ע' ע"ב וע' בא"ה סי' כ"ו וקי"ט וקל"ד וע' בבאר שבע ובתשובת שער אפרים סי' ס"ד:

ג **משמתין אותו**. משמעות הש"ס ופוסקים דגם אין רואה סי' ברכה לעולם פירוש מה שירויח מהמלאכה יפסיד ממקום אחר דוקא בע"פ מה שא"כ בשאר ע"ט וע"ש העושה מלאכה ממנחה ולמעלה שמותי לא משמתינין ליה רק שאין רואה סי' ברכה ואיסור' הוא דקעביד כדאיתא ברמב"ם פ' ח' מה' י"ט וכ"כ בשכ"ג וכן מוכח להדיא בסוגי' דש"ס ר"פ מקום שנהגו וזה פשוט וברור ודלא כט"ז בי"ד סי' ע"ר שהבין מדלא משמתינין ליה דאיסורא נמי ליכא לכן מתקשה שם על הב"י ובאמת לא ק"מ. ומה שמקשה עוד הט"ז בא"ח סי' תקפ"ה ובשכ"ג בסי' זה דברי הב"י אהדדי דבי"ד סי' ע"ר כתב וז"ל ומוכר ס"ת ומשמע מדקאמר אין רואה בהם סי' ברכה אסור הוא למכרו עכ"ל. ובסי' תקפ"ה בא"ח כת' גבי הא דת"ר ארבע פרוטות אין בהם סי' ברכה חד מנייהו שכר מתורגמן ואם איתא דהוה שום צד איסור בדבר לא הל"ל אין בהם סי' ברכה דמשמע דלית בהו איסורא עכ"ל והניחו בצ"ע ולע"ד לא קשה מידי דודאי בהא דארבע פרוטות על כרחין אין בהם סי' ברכה אבל איסורא ליכא ותדע דקחשיב התם שכר כותבין ס"ת מ"ט עשרים וארבע תענית ישבו אנשי כנסת הגדולה על כותבי ס"ת שלא יתעשרו שאלמלא יתעשרו לא יכתבו שוב. וא"כ מכלל דמותר ליטול השכר דאל"כ אכתי ימנעו מלכתוב כיון שאסור ליטול שכר וק"ל ומדכייל כולהו בחדא בבא דקאמר אין בהם סי' ברכה מכלל דליכא איסור בכולהו וכן הנוטל מעות יתומים לשכר דקחשיב התם ודאי לית ביה איסור' כלל. ואפשר נמי דזה כוונת הב"י שמדקדק בלשון דבהני ד' פרוטות קאמר אין בהם סי' ברכה משמע דבפרוטות עצמן אין בהם ברכה ולא קאמר גם כן אין רואה בהם סי' ברכה כמו

במוכר ס"ת דהוי משמע אדם המתעסק בו קאמר שהוא עביד איסורא וק"ל נמצא דדברי הב"י נכונים בלי פקפוק:

ד **וכן הוא המנהג** וכ' מהרש"ל ומסתפרין אחר חצות ע"י עכו"ם אבל לא על ידי ישראל: **ומ"א** בסק"ג כת' והספרים אפי' על ידי עכו"ם אסור להתגלח אחר חצות (מט"מ) ונ"ל הטעם משום שמטה ראשו וסייע קצת עכ"ל. ואין בזה טעם כלל שמה בכך שמסייע דהלא אם אפשר לו לספר עצמו רשאי דהוה בכלל מה שאמרו מתקן הוא כליו לי"ט וכמ"ש בתשובת ר"י מינץ סי' ד' אף שאין הדיו זה ברור דדוקא לתקן כליו מה שהוא תיקון בעלמא שרי מה שא"כ מלאכה גמורה וכמ"ש הב"י לפרש דעת הראבי"ה וכמשמעות המחבר והרב בהג"ה סעיף ב' ומהר"י מינץ צ"ל דמפרש דעת הראבי"ה דאפי' מלאכה גמורה לצורך עצמו לי"ט דשרי וכמו שפירש ג"כ הנ"ץ והשיג על הב"י מ"מ בתספורת שמטה ראשו ומסייע קצת זה ודאי אינו מלאכה גמורה ומסייע אין בו ממש ומותר אליבא דכ"ע: **וכתב** מהרי"ו ומהרי"ל דגם נטילת צפרנים אסור אחר חצות וגיסי הרב בספ' א"ז מתיר בנטילת צפרנים אם שכח ליטול קודם חצות ודין אבל שחל לו ע"פ תוך ל' עיין בי"ד סי' שצ"ט: **וכתב** מ"א דכל מה דשרי בח"ה כ"ש דשרי בע"פ:

ה **כליו לי"ט**. ע"ל סי' רנ"א בב"י מבואר דהו' הדין דמותר לתקן לאחרים בחנם כל שאינו מלאכה גמורה וכתיבה לאחרים אפילו בחנם אסור וע"ש:

ו **שלא לעשות אין עושין**. וכיון שנוהגין כן משום גדר וסייג כמ"ש לעיל סק"א חלה עליהם ועל זרעם והבאים לדור שם כמבואר להדי' בי"ד ס"ס רי"ד ומה שכ' המ"א בזה הם דברים פשוטים ומתבארים שם להדיא:

ז **אין עושין** ובלילה מותר ש"ס:

ח **ולדידן מקום שנהגו שלא לעשות** והלבוש כת' שלא ראה נוהגין איסור עכ"ל:

ט **ההולך ממקום שעושין**. הנה כבר כתבתי מזה הכלל בספרי מ"י כלל ע"ח ס"ק ז' ועשיתי שם סמוכות לדברי הש"ך בי"ד סי' רי"ד והשגתי שם על הנ"ץ וע"ש שלא הבינו כן ועכשיו ראיתי שגם במ"א הניח דברי הש"ך בי"ד סי' י"ד בצ"ע וערבב גם כן הדעות יחד וכדי לברר הדבר הוצרכתי לברר הדעות וטעם מחלוקת מה שנלע"ד והנה כל זה סעיף זה שהעתיק המחבר הוא לשון הרמב"ם ממש פ"ח מהל' י"ט. ומבואר מלשונו במ"ש וכן מי שדעתו לחזור וכו' דריש' דמילת' מיירי באין דעתו לחזור וס"ל דההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין לא יעשה רק מפני המחלוקת דוקא אפילו אם רוצה לעשות בצנעה מ"מ כיון שדעתו לקבוע שם חיישינן שמא ירגישו פעם אחת שעושה ויבא לידי המחלוקת (אכן בדעתו לחזור מותר לעשות בצינעה כיון שהוא שם דרך אקראי

לא חיישינן למחלוקת) אכן במדבר לא חיישינן מפני מחלוקת ומותר לעשות אף שאין דעתו לחזור וכ"כ המ"מ שזה דעת הרמב"ם ויש חולקים והיינו דוקא חוץ לתחום העיר כדאי' בש"ס דחולין דף ק"י ע"א. ובחומרי מקום שיצא משם אף באין דעתו לחז ור צריך לנהוג כחומר' שיצא משם ודלא כמשמעות הסוגי' פ"ק דחולין. ואפשר דס"ל דסוגי' דפרק מקום שנהגו מחולק עם הא דר' זירא ולא ס"ל כפי' התוספות דלשם דלצדדין קתני וכל זה לשיטת הרמב"ם. וטעמו נ"ל דס"ל דעיקר המנהג חל על האדם ממקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם הוא רק מפני המחלוקת וכמ"ש. אכן מדברי הרא"ש והר"ן דפרק מקום שנהגו והריב" ש סי' מ"ד מבואר דסברי דעיקר המנהג חל על האדם מקום שדעתו להיות שם חל המנהג מדינ' כי כל עיר ועיר מקבלין על עצמן מנהגם ועל כל הנלוים להם והא דנותנין עליו חומרי שיצא היינו בדעתו לחזור אבל אם אין דעתו לחזור צריך לקיים המנהג שהלך לשם אפי' בצנעה לא יעשה אפי' במדבר כיון שחל עליו המנהג שהוא עכשיו שם מדינא ולא מטעם המחלוקת. אכן אם לא הגיע עדיין לתחומו של עיר פעם אחת אינו מחויב לעשות כמנהגם וכ"כ הכלבו בהלכות פסח בשם תורת המנהגים ואם דעתו לחזור אינו מחויב מדינ' לנהוג חומרי מקום שהלך לשם רק מפני המחלוקת יחוש להחמיר בפרהסי' ובצנע' מותר בכל רק במלאכה דהוי דבר מפורסם אסור לעשות בצנע' כל זה פשוט וברור טעם מחלקותם להמעיין בדבריהם היטב נמצא דהמחבר שהעתיק כאן לשון הרמב"ם נראה שפסק כוותיה וכן נראה מדבריו לקמן סי' תצ"ו (אך האחרונים לשיטתייהו מחלקים לקמן בכמה פנים ע"ש) ובי"ד סי' רי"ד ולקמן סי' תקע"ד דפסק כדעת הרא"ש והטור והר"ן ועל זה מתמיה שם הש"ך בי"ד סי' רי"ד דלא כאחרונים שעירב בו הדעות ובלשון הרמב"ם שכ' המחבר כאן פירשו כדעת הרא"ש וסייעתו ולא דקדקו בזה כי אי אפשר ליישב כלל על הל' ועיין בתשובת רדב"ז חלק א' סי' ע"ג הובא בכ"ג מבואר גם כן שיש חילוק דעות בזה בין הפוסקים וצ"ע שם גם בתשובת הרשב"א סי' של"ז ומה שמחלק הש"ך שם בין דעתם לחזור או להשתקע לגמרי כדומה לזה מחלק הכל בו בהל' פסח בשם תורת המנהגים וז"ל ובקולי מקום שיצא משם שאינו נוהג אם אין דעתו לחזור מיד אף ע"פ שדעתו לחזור לאחר מכאן אבל חומרי מקום שיצא משם נוהג כל זמן שדעתו לחזור לעולם עכ"ל ולענין דינא מסכים השפתי כהן שם לדעת הרא"ש והטור והר"ן וכן נראה דעת האחרונים אלא שלא הרגישו בכל המחלוקת אלו שכתבתי: **ועיין** במ"א בשם מהרי"ל לענין הבחורים ההולכים ללמוד דמיקרי דעתם לחזור וחייבים לנהוג החומרות שיצא משם ועיין שם לענין קילות בדיקת הריאה וכן לענין אכילת הפאנ"צין של בני ריינ"ס עיין שם: **ונשאלתי** מאנשי ק"ק ווינא

שקודם הגירוש היה שם מנהג לאסור הפאנצין. ועכשיו שנתגרש אותו קהל ונתיישב ע"י איזה אשכנזים שמנהג לאכול הפאנצין במדינתם אי מחויבים לנהוג כחומרי מקום שהלך לשם או אמרינן כיון שנתבטל הקהלה ונתגרשו נתבטל מנהגם. והשבתי פשיטא לדעת הרמב"ם דעיקר המנהג חל על האדם ממקום שיצא משם בין לקולא בין לחומרא רק מטעם מחלוקת צריך לנהוג חומרי מקום שהלך לשם פשיטא דמותרין הם דליכא כאן מחלוקת כלל אלא אפי' לדעת שאר פוסקים שכתבתי אפי' הכי ליכא כאן מכהג כלל כיון שנתבטל הקהל נתבטל מנהגם ואסתלק מעשה ראשון כי פנים חדשו' באו לכאן ואין מן הצורך להאריך על יתד תקוע הזה שכבר האריך בזה מכמה סוגיות בשער אפרים סי' ע' ובתשו' מהר"ם אלשיך סי' ס"ח וצ"צ סי' ט"ז דהא אפי' קדושת הארץ קיי"ן דבטלה שקדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא ועיין בי"ד סי' של"א ובני אותו עיר גופיה אם נתיישבו במקום שמקילים מותרים לאכול דאין נותנים עליהם חומרי מקום שיצא משם לדעת אלו פוסקים אף שראיתי במ"א לקמן סי' תצ"ג בשם ש"ג מסתפק בכיוצא בזה לע"ד אין כאן שום ספק כלל ואין ספק מוציא מידי ודאי ואף גם שאפשר לפרש דברי הש"ג בענין אחר אך שלא ראיתי בדברי הש"ג עצמו וצ"ע שם אבל הדין ברור כמ"ש נ"ל:

י **ויש מקילין**. ולפי דעה זו מקום שנהגו לעשות מותר להתחיל ולגמור ביום י"ד עד חצות ככל ענין וכ"כ בי"ד בשם הר"ן וכ"כ הכל בו והוא פשוט לדעת הרא"ש כיון דמתני' לא יתחיל מיירי במקים שאין עושין אבל במקום שעושין מותר להתחיל בכל ענין עד חצות והרב שהשמיט כל זאת לדעה זו אזיל לשטתו שכת' לעיל סעיף ג' דלדידן מקום שנהגו שלא לעשות לכן אין צורך בזה ועמ"ש לעיל סק"ז ועיין בכל בו בהל' פסח שכת' שגם הרצענין הם ג"כ בכלל הג' אומניות וכ"כ הרוקח סי' רס"ט וצ"ע דאיך פסק כר"י ולא כחכמים דהילכתא כוותיהו וכן פסקו כל הפוסקים גם בספר צידה לדרך מאמר ד' כלל ג' פרק יוד השמיט הספרין וכתב רצענין וצ"ע:

יא **והוא לצורך מועד**. עיין בשכ"ג שהוציא מסוגיא דש"ס במ"ק פרק מי שהפך דאם אין לו מה יאכל מותר לעשות מלאכה אף אחר חצות דאין לך צורך מועד יותר מזה ועיין מ"ש לעיל ס"ק ד':

יב **דהיינו לתקן**. משמע אבל להושיב בתחלה על הבנים אסור כ"כ הט"ז והמ"א אא"כ שהוא בענין שנזכר בסעיף שאחר זה וכ"כ המ"מ סוף הלכות י"ט לחד פירושו לדעת הרמב"ם אכן לבסוף מסיק דגם הרמב"ם מודה לדעת רש"י דמותר לכתחלה להושיב על הביצים בי"ד ע"ש (ועיין בתי"ט סוף פרק מקום שנהגו) וכ"כ הלבוש דמותר להושיב על

הבצים לכתחלה ועיין בטור וב"י דכל הני דשרי שריכלהיום אפי' אחר חצות וכן אפי' במקום שנהגו שלא לעשות כל היום מותר להתחיל במלאכות אלו בי"ד וע"ל סי' תקל"ו:

יג **גורפין זבל**. לשון הרמב"ם ומשליכין לחוץ לאשפה וכן הוא פשוט שם במתני' פרק מקום שנהגו ובמועד מסלקו לצדדים יע"ש:

יד **ואם נתרבה בחצר יוציאנו לאשפה**. כל זה הוא לשון הטור ולקמן סי' תקל"ה כתב אם נתרבה עד שנעשה חצר כרפת מוציאין אותו לאשפה וכאן כתב סתם אם נתרבה מכלל דס"ל דבי"ד קיל מח"ה וכתירוץ רבא בש"ס שם דף כ"ה ע"ב על הא דמקשה הא גופא קשיא אמרת זבל מסלקין אותו לצדדים והדר תני שברפת ושבחצר מוציאין אותו לאשפה אמר אביי ל"ק כאן בי"ד כאן בח"ה רבא אמר הא והא בחש"מ וה"ק אם נעשה החצר ברפת בקר מוציאין אותה לאשפה. ומדלא תירד רבא בסתם אף בי"ד אלא ודאי דכונתו דוקא בחש"מ אין מוציאין אלא א"כ שנעשה בחצר כרפת בקר משא"כ בי"ד כל שנתרבה קצת מוציאין מ"מ נתרבה קצת בעינן מצד הסברא דאין לו להוציאם בחנם. וכן פירש הטור דברי הרא"ש (אף שדברי הרא"ש סתומים) כמ"ש בקיצור פסקי הרא"ש וז"ל הזבל שבחצר ביום י"ד מסלק לצדדין ואם רב הזבל בחצר מוציאן לאשפה ובח"ה אינו מוציאו אלא מסלק לצדדין עכ"ל הרי מבואר להדיא כמ"ש וכל זה נ"ל פשוט. אבל ראיתי בב"ח שהבין דלדעת הרא"ש והטור י"ד וחש"מ שוין בדין זה והאי אם נתרבה שכתב הטור כאן מיירי ג"כ שנתרבה עד שנעשית כרפת בקר דוקא ומדחינן מאוד ליישב סוגיא דש"ס אלייבייהו ושהמה מחולקים עם דעת הרמב"ם עיין דבריו באורך. ובודאי נעלם ממנו לשון קיצור פסקי הרא"ש שכתבתי דמבואר להדיא דיש חילוק בין י"ד לחש"מ וכמשמעות לשון הטור כאן ולקמן סי' תקל"ה ודבריו נכונים על פי הסוגיא כמ"ש גם הב"י נראה שלא הרגיש בכל זה ובאמת הם דברים פשוטים וברורים להמעיין ואין כאן מחלוקת בין הפוסקים כלל:

טו **שלא להקיז דם**. וה"ה שרעפי"ן שאנו קורין קע"פ זעצן (מהרי"ו ומהרי"ל מתיר מלבד בהושענא רבה מפני שהוא יום הדין) עכ"ל מ"א ונ"ל דעכ"פ בערב שבועות יש להחמיר דחמירה סכנתא כדאיתא ס"פ י"ח דשבת משא"כ בשאר עי"ט דהוא רק גזירה בעלמא משום ערב שבועות:

טז **בשום עי"ט** וכתב המ"א בשם מט"מ ובלילה שלפני י"ט מותר להקיז חוץ מליל הושענא רבה: **וערב** יום טוב אחרון של פסח הכל שרי דאינו רגל בפני עצמו עכ"ל:

## סימן תסט

א **אסור לו' על שום בהמה.** ומהרי"ל אוסר אפי' עוף כל שמינו טעין שחיטה וחומרא יתירה הוא שהחמיר כ"כ הב"ח והמ"א ועיין ברוקח סי' רע"ד שכ' ג"כ כדעת מהרי"ל ע"ש ולקמן סי' תע"ו וגיסי הרב בספרו א"ז כ' דאפי' בדגים וכה"ג אסור דאפשר שהקדישן לדמי מדאמר לפסח משא"כ גבי חטין דצריכין שמירה אמרינן דמנטרא לפסחא קאמר ודבריו נכונים ליזהר לכתחלה ובדעבד אם אמר בשר זה לפסח כת' הב"ח דאסור אף בהנאה (ובאמת דבריו עצמו סותרים למ"ש בי"ד סי' ה' והארכתי בזה בביאורי לטי"ד ועכשיו שנדפס ספר פר"ח ראיתי שהרגיש ג"כ בקושיא זו יע"ש) והע"ש והט"ז מתירין אף באכילה וכ"כ המ"א בשם הש"ך אך שסיים וצ"ע דהא הב"ח מביא ראיה מגמ' שאין עליו תשובה לכן נ"ל דבגדי וטלה יש להחמיר בדיעבד ובשאר בשר אין להחמיר עכ"ל המ"א ולע"ד כהסכמת שאר אחרונים דאין לאסור כלל בדיעבד ומה שהב"ח הביא ראיה מסוגיא דש"ס דאסור אף בדיעבד אי משום הא לא אריא דהא מסיק הש"ס שם בדף ל"ג דאליבא דר"ש דס"ל דכל שלא התנדב כדרך שהמתנדבים אין דבריו כלום אין איסור אם אמר בשר זה לפסח (וע"ש בתוס' ד"ה מפני שנראה) וא"כ כיון דקי"ל בהא הלכה כר"ש וכמו שפסק הרמב"ם פי"ו מהלכות מעשה קרבנות א"כ אין לאסור כלל בדיעבד רק חומרא בעלמא לכתחלה מחמירין ויפה השיגו האחרונים על הב"ח בזה ודוק:

ב **בשר זה לפסח.** וכ' המ"א מה שנוהגין לז' בל"א בשר זה על פסח ליכא קפידא דאם איתא שהקדישו הל"ל בשר זה לפסח עכ"ל וכן המנהג לו' כן ואין מקפידין:

ג **זה לפסח.** וכ' הרוקח סי' רפ"ג לא יאמר כמה טורח פסח בירושלמי רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם ומה טורח זה עכ"ל וכל הפוסקים לא הזכירו אזהרה זו גם לא ראיתי נוהגין ליזהר בזה ונ"ל דמפרשין הירושלמי דוקא על קרבן פסח אסור לו' מה העבודה הזאת לכם דנראה שמצות דאוריי' עליו לטורח. משא"כ בזמן הזה דלא קאמר רק על גודל הזהירות וחומרות יתירות כמה טורח אין קפידא נ"ל:

## סימן תע

א **מתענין בע"פ** ואם יש עשרה בכורים ומתפללין יחד כשמחזיר הש"ץ התפלה מתפלל הש"ץ ענינו בש"ת וכ"פ בשכ"ג וגיסי הרב בסא"ז ומהגהות מנהגים בשם ב"י אין הכרע כלל ע"ש:

ב **בין בכור מאב בין בכור מאם.** כיון דהוי עכ"פ בכור בין לנחלה או לפטר רחם לפדיון ומה"ט כ' המ"א דהבא אחר נפלים צריך להתענות דה"ל בכור לנחלה עכ"ל ולפ"ז יוצא

דופן והבא אחריו דלא הוי בכור הן לנחלה והן לפדיון וכמבואר בי"ד סי' ש"ה ובח"מ סי' רט"ז אין צריך להתענות ומ"מ ביוצא דופן צ"ע לדינא דדלמא דוקא התם אתמעט מהקרא דלענין נחלה כתיב וילדו לו ולענין פדיון כתיב פטר רחם מה שאין כן כאן שהוא זכר לנס שניצולו ממכות בכורים ובכור סתם הוי וצריך עיון. ועיין בי"ד סי' ש"ה ובח"מ סי' רע"ז איזה בכור לנחלה ואיזה בכור לכהונה: וכתב בתשובת מהרי"ל סי' י"ד דבכורות כהנים ולוים צריכין להתענות בערב פסח ופשוט הוא דאף שהוא רק בכור מאם דנמצא דאינו בכור לנחלה ולא לפדיון אפי' הכי צריך להתענות וכן משמע שם בתשובה ועיין בכל בו ריש הלכות יום טוב שכ' טעם חדש והגון לתענית בכורים. מיהו גדול הבית אין צריך להתענות אע"פ שגם בהם היתה המכה לא מחמרינן כולי האי טור ומהרי"ל:

ג **ואין המנהג כן.** מהרי"ל עיין בפסח מעובין סי' מ"א שמהפך הגירס' בדברי הרב כאן וכך צ"ל מהרי"ל ואין המנהג כן כי היש מי שאומר אפילו נקבה הוא מהרי"ל כמ"ש בתשובתו סי' י"ד ובדרושותיו ולא הוזכר בדבריו שאין המנהג כן וסיים שם בפסח מעובין דבמדינתו המנהג פשוט להתענות בכורה נקבה עכ"ל והב"ח כת' ג"כ דנכון לנהוג כן ובמדינות אלו נתפשט המנהג כרמ"א שלא להתענות נקבה כלל:

ד **יש לנהוג כסברא ראשונה.** ואם חל ע"פ בע"ש מתענין בע"ש: **וכתב** מהרי"ל בתשובה סי' קע"ג דתענית בכורים צריך להשלים דהוי ת"צ ע"ל סי' רמ"ט. ואם קשה להם התענית ביום ה' כיון שאין רשאי לסעוד טרם בדיקת חמץ ויש בכורים שצריכים לבדוק הרבה חדרים יטעום טעימ' בעלמא או יצוה לאחד לבדוק עכ"ל מהרי"ל (וע"ש שכת' גם כן בשם הר"ר יחיאל הא דמיני תרגימא שהובא בב"י סי' זה ודלא כהר"ש הלוי חלק א"ח שהשיג על הב"י בזה ועבכ"ג בהגהות ב"י) וכת' מהר"ש הלוי חלק א"ח סי' ג' בכורים יכולים לאכול על סעודת ברית מילה והמחמיר תבא ע"ב ובתשובת חוט השני סי' כ"ה כת' דבעל ברית מילה ומוהלים וסנדקים ואבי הבן מותרין לאכול על המילה ויפרעו תענית אחר כמו בי' ימי תשובה או המתענים בה"ב (וע"ל סי' תקס"א סעיף ב' בהג"ה ובמ"א שם) או יתיר נדר וגיסי הרב בסא"ז כת' כשמתענין בשביל בנו מותר לאכול על המילה אף אותן שאינן בעלי ברית עכ"ל ונלע"ד דכשהתענית נדחה כגון שחל ע"פ בשבת שמתענים ביום ה' אפשר להתענות ולא ישלים מק"ו מתשעה באב שנדחה כמבואר לקמן סי' תקנ"ט ס"ט גם אפשר להתענות תענית בע"ש ובתשו' ר"ש הלוי שם פסק בפשיטות דכה"ג לא יתענה. ובמדינות אלו שהמנהג לאכול הסעודה דברית מילה בלילה אין להקל כלל בתענית וכמ"ש המ"א לקמן סי' תקצ"ט סוף ס"ק י"א ועיין ברוקח סי' קי"ג:

ה **האם מתענה.** ומ"א כת' שאינה צריכה להתענות ובמקום צער יש להקל יכ"ש מעוברות ומיניקות עכ"ל וכן נ"ל דאין להחמיר בתענית זו שהוא רק מנהג זכר לנס וזכרון א' עולה לכאן ולכאן: וכ' עוד המ"א אם התענה פעם א' הוי כמו נדר כדאיתא בפרק קמא דשקלים קטן שהתחיל אביו לשקול על ידו שוב אינו פוסק כך כתב בהגהות סמ"ק סי' קמ"ד עכ"ל הנה דבריו נכונים מילתא בטעמו. אך בהגהות סמ"ק לא מצאתי וצ"ע:

ו **ואם אין האב בכור.** ונראה לי פשוט דאם אביו מתענה בשביל בכור מאשה אחרת שמתה ויש לו עוד בן בכור לאמו מאשתו שנייה שא"צ אמו להתענות ועולה תעניתו בשביל שניהם כי הבו דלא לוסיף עלה ע"ל ס"ק ה' וכן אם יש לאביו צער ואמו מתענה בשביל עצמה לאותן הנוהגין להתענות אם היא נקבה עולה ג"כ בשביל בנה:

## סימן תעא

א **משעה עשירית ולמעלה.** דהיינו מיד אחר ט' שעות דהיינו רביעית היום כי בט' שעות ומחצה הוא זמן תפלת מנחה קטנה וברישׁ ערבי פסחים קאמר סמוך למנחה לא יאכל והיינו סמוך למנחה קטנה כאשר מסיק הש"ס שם דף ק"ז ע"ב וכן הוא הסכמת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש וטור ושאר כל הפוסקים אכן הר"ן אף דבריש המתני' פי' ג"כ הכי מ"מ לבסוף כ' דיש להחמיר מזמן מנחה גדולה דהיינו משש ולמעלה וכ"כ מהרי"ל הלכות שבת הגדול וע' בשכה"ג שהאריך לדחוק ולתרץ ליישב הסוגיא אליבא דהר"ן וע"ל סי' תרל"ט וגיסי בסא"ז סי' קי"א האריך גם כן להחמיר בזה ע"ש: **ולענין** דינא פסק הרב לקמן סי' תרל"ט ס"ג בהגה בערב סוכות לא יאכל מחצות ואילך כדי שיאכל בסוכה לתיאבון דומיא דאכילת מצה מהרי"ל עכ"ל וכאן סתם כדעת המחבר בע"פ משעה י' גופיה וכבר מתמיהים על זה האחרונים ורוצים לדחוק ולחלק דשאני הכא כיון דאין יכול לאכול רק מצה עשירה אינו משביע כל כך ואין זה אלא דברי נביאות מנ"ל האי חילוקא דהא מהרי"ל קאמר דומיא דאכילת מצה ואדרבא מהרי"ל בתשובה סי' צ"ט כת' וז"ל דיותר יש להקפיד בע"פ לפי שצריך למהר בשביל התינוקות ואפיקומן לאכול קודם חצות לכן אין לאכול מצה עשירה לסעודה ג' אחר מנחה משא"כ בשארי עי"ט ושבת ממתינין הרבה עד שחשכה עכ"ל ועוד דלפי זה מה מקשה הש"ס ריש ע"פ לא יאכל אדם מן המנחה ולמעלה מאי אירי' ע"פ אפי' ערבי שבתות וי"ט נמי דלמא לרבותא נקט ע"פ דאף שאוכל מצה עשירה דאינו משביע כ"כ ובאמת לפי מ"ש תוספת שם ד"ה מאי ארי' אפשר ליישב קושיא זו יע"ש איברא לענין עיקר התמיה שמתמיהין האחרונים על הרב שהשמיט כאן דברי מהרי"ל נ"ל פשוט דלק"מ ויפה עשה הרב בזה דהא מיני תרגימא

מותר לאכול כאשר פשוט בש"ס וכל הפוסקים דרק פת אסור לאכול היינו מצה עשירה דחמץ בלא"ה אסור כל היום וכ"כ מהרי"ל להדיא בהל' שבת הגדול וכיון שכבר פסק הרב לעיל סי' תמ"ד ותס"ב שאנו אין נוהגין כלל לאכול מצה עשירה ואם כן לאיזה צורך יפסוק הרב כאן כמהרי"ל שלא יאכל מחצות דהא חמץ ומצה בלא"ה אסור כל היום ומצה עשירה אין נוהגין לאכול כלל אך בערב סוכות דאפשר לאכול פת הוצרך לכתבו:

**ומיני** תרגימא בכל ענין מותר בין בע"פ בין בע"ס וכאשר פשוט בש"ס וכל הפוסקים וכ"כ מהרי"ל גופיה לזה התירוץ כוון ג"כ המופלא ה"ה מוהר"ר וואלף סג"ל הורוויץ דיין נר"ו שהוא ברור ונכון בלי פקפוק כלל אכן בכל בו סי' מ"ט כ' דמיני תרגימא אסור לאכול מן המנחה קטנה דהיינו משעה עשירית למעלה והוא תמוה נגד משמעות הש"ס וכל הפוסקים ואפשר לדחוק וליישב הסוגיא אליבא דש"ס ולתרץ בזה גם כן מה שהקשו האחרונים על הר"ן ומהרי"ל גם יש ליישב כמה קושיות שהקשו תוס' ר"פ ע"פ ע"ש אך משמעות כל הפוסקים אינו כן וצ"ע:

ב **מעט פירות או ירקות**. בטור כ' ומיני תבשיל כונתו למ"ש הרא"ש בפי' לשון תרגימא שבש"ס דקאי על מיני תבשילין ולא כפירוש רשב"ם דקאי על פירות אבל מ"מ לדינא לא פליגי דמותר לאכול כל מילי לבד מפת דהיינו מצה עשירה וכן משמעות לשון הטור ודלא כב"י שכת' שהטור חולק על הרא"ש בזה ובאמת אין כאן מחלוקת כלל וכן משמע להדיא בקיצור פסקי הרא"ש וע"ש וכן משמעות רוב הפוסקים דרק פת אסור וכן מבואר להדיא מתוספת והרא"ש ריש פ' ע"פ בהא דהקשו מה לא יאכל ע"ש וז"ל הכל בו סי' מ"ט מיני תרגימא כגון פירות וירקות וקטניות ובשר וגבינה וביצים וכיוצא בהם עכ"ל וכבר נתבאר לעיל דאנו נוהגין איסור בקטניות גם תבשי' מה' מינים שכ' בב"י בשם הרא"ש צ"ל דהיינו עם מי פירות ואנו נוהגין איסור בכל זה כמבואר לעיל סי' תמ"ד:

ג **או ירקות**. כת' מ"א וז"ל והתוספת בעירובין דף נ"ה ע"ב כתבו דירק חי מיגרר גרי' אבל מבושל משביע בדבר קל ע"ש עכ"ל ובאמת אין משם ראיה כלל והמעיין שם דהתם קאי דרך קביעות אכילה דהיינו שמלפתין בו פת אבל ירק לבד מותר לאכול בין חי בין מבושל כמשמעות סתימת לשון הפוסקים:

ד **יין הרבה שותה**. הטור מתיר לשתות אפי' מעט יין וע' בב"י איך טרח ליישב סוגיא דש"ס אליביה וע' בב"ח וט"ז שפירשו בענין אחר מ"מ עיקר להחמיר כדעת הש"ע וכ"פ הב"ח ועכ"פ לא ישתה יותר מדאי ועי"ז תקוץ האכילה וכ"כ הט"ז וע"ל סיי תע"ז:

ה **מצה עשירה**. ואם נילוש' במי פירות עם מים ג"כ הוה מצה עשירה ואין יוצאין בה וכן העלה המ"א ועשיתי סמוכות לדבריו בסי' תס"ב סק"ב ע"ש דבאיזה ענין יתבטל המי

פירות תוך המים: **וכתב** עוד במ"א וז"ל דמצה נפוחה וכפולה אין לאכלו בע"פ כל היום דשמא מצה היא עכ"ל וע"ל סי' תס"א:

ו **אסור לאכול.** בירושלמי דכל האוכל מצה בע"פ כאלו בא על ארוסתו וכו': **והטעם** כת' הלבוש שמדמה לארוסתו דכמו מי שבועל ארוסתו מראה גודל תאותו שהוא להוט ושטוף בזימה שלא יכול להתאפק להמתין עד שמכניס לחופה שמברכין ז' ברכות כן האוכל מצה בע"פ מראה רעבתנות שלא יכול להמתין באכילת מצה עד הלילה שמברכין ז' ברכות וכ"כ הכל בו ומהרי"ו: **וכתב** מהרי"ו סי' קצ"ג דז' ברכות של מצה הם אלו יין קידוש ואשר גאלנו יין ענ"י המוציא ואכילת מצה הרי ז' ברכות ושהחיינו לא קחשיב דאומרו אפי' בשוק וברכת הטיביל ג"כ לא קחשב דחיובו לדרדקו ולדעת האשר"י דאינו מברך על כוס שני שמא קחשיב אשר גאלנו לשני ברכות וברכת הלל לא קחשיב אפי' למאן דמברך לפי שיש מקומות שאין אומרים על השלחן עכ"ל ובש"ל סי' נ"ט ובתני' מעיילל זמן וטיבול ומפיק אשר גאלנו ונ"י לפי שא"א שלא נטל ידיו באכילתו ביום עכ"ל אף דקחשב ברכת המוציא דג"כ א"א שלא ברכו המוציא ביום כשאכל נ"ל משום דאינו מברך כשאוכל מצה ביום שהוא אסור ואסור לברך על אכילת איסור כמבואר לעיל סי' קצ"ו יע"ש. ואשר גאלנו לא קחשיב לפי שאינו מענין אכילה ושתיה וכן הלבוש השמיט גם כן ברכת אשר גאלנו וברכת יין של כוס שני וצ"ל דשם ברכת יין חדא מילתא היא ולע"ד אין הצורך לכל הדחוקים אלו אף שיש כאן יותר משבע ברכות אפ"ה קאמר ז' ברכות כדי לדמות ולהשוות לז' ברכות דארוסה דאף שכאן הם יותר מ"מ יש בכלל ז' ברכות כמו שיש בכלל מאתים מנה וק"ל:

ז **יום י"ד.** אבל בליל י"ד מותר וכן מבואר בר"ן פ' א"ע להדיא וכן משמעות הירושלמי והפוסקים והב"ח ודלא כמשמעות המ"א וכן כ' גיסי הרב בסא"ז ובשכ"ג כת' דהרבה מקונשטאנטינא נוהגין שלא לאכול מצה מר"ה (מר"ח):

ח **שלא יבא לאכול מהם.** כיון שמתעסק בו כדחייש ר' יהודה לענין חמץ ורבנן לענין חדש עכ"ל מהרי"ל ואפ"ה פסק הרב דאין לחוש לזה דל"ד לחדש וחמץ שחיישינן לאיסור דאורייתא משא"כ אכילת מצה בע"פ הוא רק איסור דרבנן (ע' במהרי"ל סי' צ"ט) גם לא רגיל בהו כל השנה לא חיישינן שיבא לאכול ממנו וק"ל.

ט **ואח"כ נתפררה ונילושה ביין ושמן.** אבל אי לא נילושה ביין ושמן אף שלא חזר וגבלן ואפאה רק אכלה כך יוצא י"ח אם אוכל ממנה כזית וכדאיתא בש"ס דברכות דף ל"ז ע"ב ע"ש ולא דמי למצה שרויה ונימוח' שפסק לעיל סי' תס"א שאין יוצאים בה דשאני התם

כיון ששרויה כל כך עד שנימוח' הוי כאלו אזיל ממנו תוריתא דנהמ' משא"כ בנתפררה ביד וכה"ג מתבאר לעיל סי' קס"ט לענין ברכה ע"ש:

י **אינו נקרא מצה עשירה ואסורה לאוכלה בערב פסח**. ואם כן משמע שיוצאים בה בלילה כיון דאינה נקראת מצה עשירה וכמשמעות לשון הרב ריש הג"ה זו דדוקא מצה שיוצאין בה אסורה לאכול אכן מהרי"ל הלכות שבת הגדול הניח הדבר בספק מצה עשירה ע"ש ואם נתבשלה נתבאר לעיל סימן תס"א דאין יוצאין בה ומותר לאכלה בע"פ וכן הסכמת האחרונים:

יא **כמו בשבתות**. דהיינו שפורס מפה ומקדש ולא יברך ברכת היין וגם המוציא כמסקנת הט"ז לעיל סי' רע"א ס"ק ד' ומיירי שכבר אכל פת שבירך ברכת המוציא וזה לא שייך לדידן שנוהגין איסור לאכול פת אפי' במצה עשירה א"כ לא שייך דין זה אא"כ אכל מזמן היתר חמץ עד שקדש היום:

יב **ולגלח בעי"ט**. עיין לעיל סי' תס"ח:

## סימן תעב

א **ואף אם הוא בבית המדרש בלילה יקום**. וכן הוא בש"ס דפסחים דף ק"ט אמרו עליו על ר"ע מימיו לא אמר הגיע עת לעמוד בבית המדרש חוץ מליל פסחים ועי"כ כן הוא הגירסא בהרא"ש והתוס' אכן בגירסא שלפנינו איתא חוץ מערבי פסחים ופירש רשב"ם דאף ביום אמר הגיע כו' וע"ש הטעם:

ב **שמצוה למהר ולאכול**. וזה שאמרו בש"ס חוטפין מצה בליל פסחים וכן פרש"י שם שכן עיקר וע"ש דנאמרו עוד פירושים בדבר זה כגון להסיר הקער' שנתבאר בסמוך סי' תע"ג סעיף ו' והרמב"ם פ"ז מהל' חמץ ומצה כ' חוטפין מצה זה מיד זה כדי שיראו התינוקות וישאלו עכ"ל ואפשר שמזה נתפשט המנהג שמניחין לתינוקות במדינות אלו לחטיף האפיקומן שעי"ז לא ישנו ויתעוררו לשאול וע"ש בפיר' רשב"ם:

ג **עד שתחשך**. ע' בת"ה סי' קל"ז דאף הקידוש צריך לשתות גם כן בלילה דוקא דומיא דאכילת פסח והובא ג"כ בב"י אכן מהרי"ל בהל' הגדה סותר טעם זה וכת' דעיקר הטעם שמתחילים בלילה משום טיבול ראשון ושאר סדר הגדה שצריך להיות בלילה ואולי לא יוכל למשוך עם הקידוש עד הלילה לכן מתחילין הקידוש דוקא בלילה:

ד **בכלים נאים לפי כחו**. וכ' מהרי"ל בהל' הגדה וז"ל כל ימות השנה טוב למנוע כלים נאים זכר לחרבן חוץ מלילות הסדר זכר לחירות אפי' כלים המושכנים בידו מן עכו"ם מותר להשים על שלחן מיוחד לשמוח בראותם עכ"ל הרי מבואר להדיא דאף בפסח

עכ"פ אין להשתמש בהם כמ"ש מהרי"ל להדיא בהל' הגעלה רק להשים אותם על שלחן מיוחד לנוי בעלמא ודלא כמ"ש המ"א בשם מהרי"ל דלאשתמש בו קאמר וזה אינו גם מה שמשמע במ"א שיש איסור גזל להשתמש במשכנותיהם לא דק דאין כאן איסור גזל כלל וכמבואר בש"ס ס"פ השוכר את הפועל רק משום גניבת דעת חושש מהרי"ל גם בחשש זה השיג הט"ז והש"ך סי' ק"ך סעיף ט' על מהרי"ל והתירו ע"ש שדבריה' ברורים ודלא כב"ה שם שמחלק בענין אחר ע"ש:

ה **שיסב בהסיבה דרך חרות**. כתב הב"ח דאבל כל י"ב חודש לא יסב וכת' בפסח מעובין סי' כ"ז הב"ח אזיל לשטתו דפוסק כראבי"ה דבזמן הזה אין צריך להסב אבל לדידן דפסקינן דצריך היסבה אם האבל אחר ז' כיון דכבר פסקה אבילתו חייב להסב וכן המנהג עכ"ל הנה אף שהוא ז"ל נמשך אחר דעתו דעת הספרדים וכפסק הב"י בסעיף ז' דבדעבד לא יצא בלא הסיבה ודלא כהכרעת האחרונים אשר אנחנו נמשכין אחריהם כמ"ש שם סי' קס"ג להדיא. מ"מ לענין דין האבל נ"ל דבריו נכונים כי מנין לנו להחמיר באבילות דקולא ולבטל ממצות הסיבה דבר שלא נזכר כלל בפוסקים ראשונים ואחרונים ואדרבא בזמן הש"ס שהיו רגילין להסב על מטתן כל השנה לא מצינו איסור באבל רק כל שבעה כופה מטתו ואחר כך מיסב על מטתו כשאר כל אדם ואי משום דנראה דרך חירות ושררה מה בכך כיון שהוא זכר לנס ואדרבה כן מצינו להדיא גבי אבל ס"פ מציאת אשה מנין לאבל שמיסב בראש שנ' ואשכון כמלך וגו' ועיין במתני' דר"פ כהן גדול כל העם מסובין על הארץ והוא מיסב על הספסל ע"ש אף על גב דיש לדחות כל הנו ראיות בכמה גווני מ"מ כיון שלא מצינו בשום פוסק שיש נדנוד איסור בזה באבל אין לבדות מלבו איסור כזה באבילות דקולא מסברא דנפשיה בלי ראיות כלל ואפשר דהוי כאבילות בפרהסיא לכן אין לבטל מצות הסיבה וע"ל ס"ס תר"ס בדין הקפה שבלולב שכת' הכלבו הובא בב"י שם שסיים ודברי תימא הם למה יפסיד האבל הקפה וע"ש בט"ז שטרח למצוא טעם ליישב המנהג גבי לולב וכאן אין סברא כלל לאסור מ"מ אם אפשר לשנות קצת ישנה: **ועכ"פ** ילבוש הקיטל שהוא בגד מתים וכן מסקנת הט"ז ודלא כמ"א ע"ש נ"ל:

ו **על גבו**. וזהו דקא' בש"ס בע"פ דף ק"ח פרקדן לא שמיה היסבה דהיינו שכב על גבו וכן פרש"י ותוספת שם וכן פרש"י בברכות בהא דפרקדן לא יקרא ק"ש ועיין בפירש"י ר"פ נגמר הדין במתני' נהפך על לבו הופכו על מתניו ופרש"י כי שוכב פרקדן הוא מגונה הוא סותר קצת להפי' של פרקדן שפירש"י במקומות הנ"ל וכבר השבתי ליישב קושיא

זו בכמה דרכים למחותני הרב הר"מ מק"ק באמבורג באריכות וקצרתי כאן כי לדינא קי"ל דהוי פרקדן בין שוכב על גבו או על פניו וכמבואר לעיל סי' ס"ג לענין ק"ש ע"ש:

ז **על שמאלו.** ומותר לסמוך על ירך חבירו אבל לא על ירך עצמו דמחזי כדואג מהרי"ל:

ח **היא חשובה.** ל' הרוקח סי' רפ"ג שאין בעלה מקפיד עליה צריכה הסיבה ועיין בב"י שכת' טעם אחר בזה יע"ש:

ט **אפי' הוא רבו.** הטעם כתבו הכלבו ואבודרהם דסתם אב מוחל בזה לבנו עכ"ל ולפ"ז נראה היכא דידעינן שאב אינו רוצה למחול אין להסב אך י"ל דבטל' דעתו אצל כל אדם והב"ח פסק בכל ענין אין להסב אא"כ יתן לו אביו רשות:

י **אין צריך הסיבה.** מלשון זה משמע לכאורה דאין צריך היסבה אבל אין איסור בדבר אם מיסב אכן מלשון הרמב"ם פ"ז מה' חמץ והכלבו משמע דאסור לו להסב משום מורא וכבוד רבו וכן מבואר בת"ה סי' קל"ח ועיין בב"ח שפירש על דרך זה גם כן לשון הטור והש"ס שהוא כלשון המחבר וכן עיקר ועמ"ש ס"ק ט' ועיין בט"ז ובמ"א שכת' בשם מהרי"ל דכל המיסב ופטור מקרי הדיוט ויצא לו דין זה מהירושלמי פ"ק דשבת ובאמת הבאר שבע כת' דצריך להתיישב בדבר שהרי כמה פעמים מצינו שמחמירין בדבר שאנו פטורין בו עכ"ל המ"א ועיין בספרי מ"י שאלה ט"ו כתבתי ג"כ שיש לחלק ואף שלקמן ס"ס תרל"ט כת' הרב בהג"ה לענין גשמים שאם אינו יוצא מתוך סוכתו נקרא הדיוט שאני התם כיון דתורה פטרתו שלא יצטער גופו כי דרכיה דרכי נועם על כן אסור לי להחמיר ולצער גופו וכ"ש בי"ט וכן מבואר להדיא בתשובת מהרי"ו סי' קצ"א בדיני סוכות ע"ש משא"כ בשאר דברים אפשר דמותר להחמיר היכא דליכא צד איסור אכן בתוספות בסוטה דף י"ז ע"ב משמע קצת דאף כה"ג נקרא הדיוט וצ"ע:

יא **אא"כ יתן לו רבו רשות** אף שבב"י כת' כל שרואה רבו ושותק הוי כנותן לו רבו רשות מכל מקום כת' כאן דוקא שנותן לו רשות דאל"כ איך יסב לכתחלה דלמא יקפיד עליו רבו ובכ"י כת' כן אתלמידי דרבה שלא היה יודעים הדין ע"כ הסיבו ורבה ראה ושתק מחל להם אבל היודע דין אסור לו להסב עד שיתן לו רשות וכל זה נ"ל פשוט דלא כפסח מעובין סי' קע"ב שעושה מחלוקת בזה ע"ש ולא דק וכל זה בתלמיד של תורה אבל תלמיד של אומנות בכל ענין מיסב:

יב **והשמש** ז"ל כסף משנה פ"ז אע"פ שמתעסק בצרכי בית מיסב לפי שהקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו עכ"ל וכ"כ מהרי"ל בהלכה הגדה דעבדים ושפחות חייבין בהיסבה וכן הוא בירושלמי ריש ע"פ אכן בסמ"ק סי' קמ"ד כת' דעבד לפי אדוניו אינו מיסב ואפשר דמיירי בעבד כנעני אבל שלא בפני אדוניו צריך היסבה דהוא מחוייב

בכל המצות שהנשים חייבות אף שהסיבה היא זכר לחירות והוא ובניו משועבדים מ"מ אפשר להם בשחרור ועיין ביבמות פ' הערל דערל אוכל במצה ומרור דכתיב בקרבן פסח בו אינו אוכל אבל אוכל היא במצה ובמרור וכ"כ הרמב"ם פ"ט מה' קרבן פסח:

יג **או שתה בלא היסבה.** בגמרא מסתפק איזה מן הכוסות צריך היסבה ומסיק הש"ס השתא דאתמר הכי והכי אידי ואידי בעי היסבה ועיין בכ"מ פ"ז מה' חמץ שטרח לתרץ בכמה אנפי הא דלא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא כה"ג ולפמ"ש בספרי מ"י כלל א' ס"ק וי"ו לקמן ע"ש:

יד **שנראה כמוסיף.** אע"ג דלאו מוסיף ממש הוא משום די"ל דהוברר הדבר שלא היה ממנין הכוסות וכמ"ש הרא"ש בע"פ מ"מ יש לסמוך על הראבי"ה בזה כיון שנראה כמוסיף ובזה מיושב הקיצור וסתירה שמקשה הט"ז על הרמ"א ובהג"ה סמ"ק ומהרי"ל פסק כדעת הרב כאן אכן הב"ח סימן תע"ט פסק דבכל ד' כוסות אם שתאן בלא היסבה יצא וכן נ"ל עיקר וכ"כ האגודה פ' ע"פ: **והמ"א** כת' דנ"ל דבתחלת היסבה יהיה דעתו לחזור ולשתות בין הראשונות ואז אם טעה ושתה בלא היסבה יחזור וישתה בלא ברכה עכ"ל:

טו **וכן באכילת מצה.** עיין בפסקי מהר"י ס"ס קכ"ב דהרמב"ם וסמ"ג והרא"ש והמרדכי והג"ה מיימוני מדברי כולם נלמד דכזית ראשון של המוציא לא בעי היסב' עכ"ל וע"ל סי' תע"ה ס"ק ז':

טז **ולכתחלה יסב.** כל הסעודה ובדיעבד יצא בשעת אכילת כזית מצה ושתיית ד' כוסות משמע אפי לכתחלה אין צריך להסיב רק בשעת אכילת כזית מצה וד' כוסות וכן משמעות הש"ס וכ"כ הב"ח אף שהט"ז השיג עליו אין דבריו מוכרחים כלל:

יז **זה אחר זה.** וכ"ש שתאן בבת אחת:

יח **רביעית.** דהיינו ביצה ומחצה ומהרי"ל בהל' סדר ההגדה כת' וז"ל כל כוס צריך שיחזיק כמעט מלא שני קליפת ביצה דהיינו רביעית הלוג והא דאמרינן רביעית הוי ביצה ומחצה רוצה לומר מאי שמשערין בהטלת ביצה תוך המים לשער כנגד מים היוצאין אכן כשממלאין ומשערין בקליפת ביצה אז הוא כמעט ולא שני קליפות עכ"ל:

יט **לאחר שימזגנו.** דהיינו על חד תלת דהיינו ביינות שלהם שהם חזקים משא"כ ביינות שלנו וע"ל סימן ר"ד סעיף ח' וסי' רע"ב:

כ **וישתה כולו או רובו.** וכת' מהרי"ל וז"ל וישתה כל הרביעית ואם לא יוכל לשתות כולו ישתה לכל הפחות רובו עכ"ל ומשמעות הפוסקים דאם מחזיק הכוס הרבה רביעית דאין צריך לשתות כולו אפי' לכתחלה אף לדעת י"א שהביא המחבר היינו רובו ולא כולו

אכן הב"ח פסק דלכתחלה צריך לשתות כולו אף בכוס גדול ונוהגין לשתות רביעית או רובו אפי' מכוס גדול ופוק חזי מה עמא דבר וכ"ש במדינות שהיין ביוקר ומ"מ בכוס רביעית שמברכין ברכה אחרונה יש לשתות עכ"פ רביעית שלם וכמבואר לעיל סי' ק"צ סעיף ג' וע"ש בט"ז סק"ג ולקמן סי' תפ"ו בט"ז סק"א:

כא **שלא בהפסק גדול**. וכ' מ"א דאם שהה יותר מא"פ אפי' דיעבד לא יצא וצריך לחזור ולשתות ואם שהה כדי רביעית אם כן הוי ספיקא ובב' כוסות ראשונים יחזור וישתה עכ"ל וברוקח סימן רפ"ג כ' וז"ל בתוספתא שאם שתאן בפוסקין לא יצא פי' שפסק שעה גדולה ביניהם עכ"ל ובמהרי"ל סוף סדר הגדה פי' שלא להפסיק בדברים בטלים דוקא עכ"ל:

כב **מי שאינו שותה יין** ע' בתשו' הר"ש הלוי חלק י"ד דמי שנשבע שלא ישתות יין דישתה מי צמוקים לד' כוסות אך במי שאפשר לשתות יין הוא מצוה מן המובחר ומחויב לשתות יין אך שהניח בצ"ע אי מי צמוקים נכלל גם כן תוך שבועתו ע"ש וכ"כ הט"ז דבמקום שאין יין מצוי ישתה מי צמוקים וע' בתשו' ריב"ש סי' ט' מבואר דדוקא באותן צמוקים שיש בהם לחלוחית כשמעצרין אותם אבל אם אין יוצא מכן דבר רק על ידי שרייה במים אין יוצא בהם ע"ש וכ"כ הרוקח סימן רפ"ג וש"ל סי' ס"ח דהיכי דלא אפשר ביין ישרה צמוקים במים דוקא דאית בהו קיוה' עד כאן לשונו (וע"ל סי' רע"ב ובכ"ג ובע"ש שם לענין קידוש): **ובכ"ג** העתיק בשם תשו' הר"ש הלוי לאסור לגמרי במי צמוקים ואחריו נמשכו מקצת אחרונים וקיצרו בהעתקה כי דבריו מבוארים שם כמ"ש ואין כאן מחלוקת כלל:

כג **לדחוק עצמו**. ואיתא בנדרים פ' הנודר מן המבושל דף מ"ט על ר' יהודה בר אלעאי דלא הוי שתי חמרא ושתי ד' כוסות ואמר חוגרני צידעי מפסחא ועד עצרתא וכ"כ הב"י בשם הירושלמי:

כד **יין אדום**. ובמקומות שמצוים לעלול עלילת שקרים ימנעו מליקח יין אדום וכ"כ הט"ז:

כה **יוצאין** היינו בדיעבד אך לכתחלה מצוה מן המובחר ליקח היין היותר משובח בלי תערובת ע"ל סי' רע"ב וקונדיטן פי' שנתערב בו דבש ופלפלין:

כו **אפי' עני** וכן במ"א ואם אין לו אלא ד' כוסות יקחם בלילה ראשונה הכל אבל נר ביתו משום שלום בית עדיף מד' כוסות עכ"ל:

כז **שהגיע**. וכ"כ הרא"ש בתשו' וע' בתוס' דריש פ' ע"פ ד"ה לא יפחתו לו ומהרי"ל כ' וז"ל מיהו סוגיא דתלמוד משמע לכאורה גם שלא הגיע לחינוך ויתן רביעית להגיע לחינוך עד כאן לשונו והגיע לחינוך דהיינו שהוא כבן ה' או וי"ו שנים ע"ל סי' תר"מ:

כח **מצוה ליתן לכל אחד כוסו**. ואם לא נתן לא עכב רק לכתחלה הוא מצוה מן המובחר וכמבואר לעיל סעיף ט': תעג

## סימן תעג

א **ומברך שהחיינו**. ואם לא אמר אותו ביום א' מברך ביום ב' או באחד משאר ימים כשיזכור ואם אין לו כותח של יין בשעת הקידוש מברך זמן בלא כוס ריא"ז בש"ג פ' בכל מערבין וכ"כ המ"א והוא פשוט בש"ס פ' לולב וערבה וכה"ג מתבאר בהל' חנוכה סימן תרע"ז ע"ש וכ' עוד המ"א ונ"ל דה"ה אם שכח לומר זמן בליל ב' מברך כל ז' עכ"ל ונראה דה"ה בעצרת אע"ג דהוא רק שני ימים מ"מ יש לה תשלומין כל שבעה. ועוד נ"ל פשוט דאם שכח לומר זמן ליל ראשון ובליל ב' אמר זמן דא"צ שוב לומר זמן מכח לילה ראשונה להשלמה דאם יום ראשון קודש א"כ השלים הזמן ביום ב' ואם יום שני קודש הא אמר זמן ואם שכח לומר קידוש בלילה דינו כדלעיל סי' רע"א סעיף ח' וכ"כ הע"ש לקמן ס"ס תפ"ה: **ואם** שכח לומר ההגדה פשיטא שאין לו תשלומין כלל דכתי' בעבור זה בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך וכ"כ המ"א לקמן סי' תפ"ה והשיג על הע"ש בזה שהבין בדבריו דקאי על ההגדה וזה אינו דהוא לא כ' רק דין אם שכח הקידוש וכמ"ש:

ב **שהחיינו** ואין אומרין שעשה נסים לפי שעתיד לאומרו בההגדה כ"כ הטור ומהרי"ל כ' טעם אחר ע"ש וכת' רוקח והאגודה והכל בו הא דאין אומרין ברכה שצונו לשתות ארבע כוסות לפי שכל א' מצוה בפני עצמו ויש לה הפסק:

ג **ואם חל בשבת**. מותר לומר ההגדה בפסח אף שהוא ביחידות ולא חיישינן שהוא יטה כמבואר לעיל סי' ער"א סעיף ט' ודלא כדעת מהרי"ו סי' קצ"ג דאוסר:

ד **אומר יקנה"ז**. ואין מברכין על הבשמים בכל מוצאי שבת לי"ט ונאמרו בו הרבה טעמים עיין בתוס' והרא"ש פ' ע"פ: **וכתב** במ"א שאומרין ההבדלה מיושב כמו הקידוש וכן נוהגין ליישב ונ"ל הטעם כמבואר לעיל סי' תכ"ב דהלל אומרין מעומד דוקא אפ"ה בליל פסח אומרין אותו במיוש' דרך היסבה וחירות א"כ ה"ה לענין קידוש והבדלה ודלא כה"ג שכת' דיש לעמוד כשחל במ"ש:

ה **ישלים ההגדה**. הלבוש כ' וז"ל ולא יפסיק בהגדה משמע דהטעם הוא שאסור להפסיק תוך ההגדה אבל דבר זה לא מצאתי בשום פוסק וגם למה לא יפסיק בסיפור ההגדה

במצות הבדלה (וע"ל סי' תע"ב ס"ק ב') ובפרט בין הפרקים אלא נ"ל הטעם פשוט כי הבדלה צריכה כוס א"כ אם יבדיל תוך אמירת הגדה יפסיק אח"כ בין הבדלה לברכת הכוס באמירת ההגדה וא"ל שיברך על הכוס וימזוג לו כוס אחר לאמירת הגדה משום דזה נראה כמוסיף על הכוס כיון שנוטל כוס קבוע להבדל' והואיל ואפשר בענין אחר עבדינן וע' בסעיף ג':

ו **ואח"כ יבדיל**. וכת' המ"א ואם נזכר באמצע סעודתו שלא הבדיל מבדיל מיד על הכוס ויברך בפה"ג אם לא היה דעתו לשתות יין תוך הסעודה ולא ימתין להבדיל עד אחר הסעודה דהוי כמוסיף על הכוסות דאין לומר ההבדלה והלל על כוס אחד ואם שכח עד אחר ברכת המזון יאמר ההלל והבדלה על כוס א' כיון דא"א בע"א עכ"ל מ"א וע"ל סי' רצ"ו:

ז **ואין ליטול ידיו כלל קודם קידוש**. הנה רבו בזה דעות האחרונים ולע"ד עיקר כפסק הרב וכן הסכמת הט"ז דהרואה שנוטל ידיו סובר שבירך ג"כ ענ"י כמו בשאר שנה ובאמת אסור לברך כיון שאין נטיל' זו על האכילת מצה דהוי הפסק גדול:

ח **לא ימזוג בעצמו**. וזה גם כן כוונת המחבר במ"ש בלשונו ומוזגין לו ע"י אחרים:

ט **שותה בהיסבה**. ואם שתה בלא היסב' ע"ל סי' תע"ב סעיף ז' ומ"ש שם:

י **הרשות בידו**. לפי מ"ש הרב לקמן סי' תע"ד בהג"ה דמנהגינו לברך ברכה ראשונה על כל כוס וכוס דלא כדעת הרא"ש א"כ הא דמותר לשתות בין הכוסות היינו דוקא אם היה דעתו עליו בענין שא"צ לברך עליו בפה"ג דאל"כ הוי כמוסיף על הכוסות כמ"ש הטור בשם הר"מ מרוטנבורג וכן מסקנת הב"ח אף לדעת הרא"ש ע"ש:

יא **כדי שלא ישתכר**. ולפ"ז משמע דשאר משקין שאינם משכרין מותר לשתות אכן לפמ"ש המרדכי הטעם דבין ראשון לשני מותר לשתות דחמרא מגריר גריר ויאכל מצה לתיאבון אפשר דשאר משקים אסור לשתות בין ראשון לשני כיון שאינם גוררים אכן לא מצינו לשום פוסק חשש איסור בזה רק ביין הוצרך להתירו שלא יהא כמוסיף על הכוסות וגם שלא תימא חמרא מסעיד סעיד וע"ל סימן תע"א:

יב **וכרפס**. או ירק אחר דהיינו שנאכל חי ומבושל שמברכין עליו בפה"א כדלעיל סימן ר"ס ונוהגין ליקח מה שקורין פיט"רזילין וטוב ליקח כרפס שהוא נוטריקו"ן ס' פרך ס' רבוא עבדו עבודת פרך וקורין בל"א איפך וכ"כ אחרונים:

יג **או מי מלח**. ואם חל בשבת יעשה המי מלח מע"ש ואם לא עשה מע"ש ואין לו חומץ יעשה מי מלח מעט כמבואר לעיל סימן שכ"א:

יד **ואחד זכר לחגיגה**. אפילו חל ע"פ בשבת ג"כ מסיק הטור ויקח שני תבשילין דלא כדעת הרא"ש וצ"ע דבקיצור פסקי הרא"ש העתיק שיקח ב' תבשילין אף במ"ש לי"ט ודעת הרא"ש באמת שם להיפך:

טו **זכר לחגיגה**: והרוקח כ' אית דאמרי שלוקחין שני תבשילין זכר למשה ולאהרן:

טז **וחרוסת**. והם יהיו יותר קרובים. בש"ע נרשם כאן בשם מהרי"ל ובאמת במהרי"ל לא מצאתי כן רק שכ' וז"ל ירק האיפך נכון להניח שיהא סמוך אליו יותר מן המצות דאי המצות סמוכים לא היה צריך לבצוע אפיקומן מראשונה כדי שלא יהא מעביר על המצות עכ"ל אבל חרוסת ובשר וביצה לא הוזכר כלום כיון דאין מברכין עליהם רק לזכר בעלמא מביאין אותם על השלחן לא שייך גבייהו כלל אין מעבירין על המצות ואיכא מ"ד אין חרוסת מצוה כדאיתא במתני' פ' ע"פ ודוקא גבי מצה הקפיד מהרי"ל דהוא מצוה שמברכין עליה וצונו וגם הוא מוקדם לברכה ע"כ יש להקפיד לקרב אליו הירקות יותר מהמנה ואפילו המרור לא הוזכר כלל במהרי"ל לרחק או לקרב אע"ג שמברכין עליה וצונו ואפשר דכיון שאינו חביב על אדם ואין לו דין קדימה בברכה לכן לא הקפיד מהרי"ל על המרור גם הראיה מנר מערבי שהביא מהרי"ל שם יש לחלק יע"ש:

יז **וה"ה צלייה**. ואוכלין אותו מטעם שהוא זכר לאבילות וכמבואר לקמן סימן תע"ו והבשר צלוי אין אוכלין וכן המנהג אפילו במקום שנהגו לאכול שאר צלי לפי שהוא זכר לפסח: (וכן מסקנת הט"ז שכן עיקר) ואם שכח לצלות הבשר או הביצה מעי"ט אין לצלות בלילה אם לא שדעתו לאכול באיתו לילה ויום (מהרי"ו סי' קציג):

יח **חזרת**. לפי שלאו כל אדם בקי בהן ובשמותיהן וגם הלשון משתנה לפי המדינות ואין כל הירקות מצויין בכל מקום על כן אמרתי להעתיקו כאן כל הפירושים על אלו ירקות כפי מה שמצאתי בפוסקים כדי שכל א' כפי לשונו ומדינתו יבין הדבר על בוריו. חזרת פי' בש"ס בפסחים דהוא חסא ופרש"י לטוגי והערוך לטוק' ובהג"מ לקטיקה או לאט"ך ובלבוש כ' שהוא מה שאנו קורין במדינות אלו זערזיך וגיסי הרב בסא"ז כ' בשם מצאתי כתו' שהשיג על הלבוש בזה רק שהוא הנקרא בל"א לאטו"ך ובלשון רומי לקטוקא ובספרי רפואות ימצא ממנה שבעה מינים ואין ענין כלל לזערזך המצוי במדינות אלו עכ"ל ובברכות פ' הרואה גבי בר הדיא מפשר חלמין עייף עסקיך כחס' פרש"י שהוא כפול ועב ושמעתי מלועז אחד שבארץ לועז שהמדינות חמות מצוי אצלם חזרת ביומי ניסן והוא כפול ועב כמו מה שאנו קורין במדינות אלו הוי"פ שלטי"ן בל"א ואוכלין אותו זהו המין למרור. וע' בב"י שכת' מצוה בחזרת אע"פ שהיא מתוקה ואין בה מרירות ע"כ וע"ש פרק הרואה גבי בר הדיא דאמר לרבא מריר עסקך כתסא צ"ל דמ"מ יש בה מרירת

קצת ובערוך כ' דחזרת גלין הוא חסא מרה. ובאגודה כ' וז"ל אם לא נמצא לטוגה יקח מרעיט"ך עכ"ל: עולשין בגמ' הינדב"י ופרש"י קרישפל"א והערוך פי' עולשין דמישטקי ובלע"ז סינצו"ני וי"א כרספיני"ו עכ"ל ובש"ל כ' מצאתי שהי' אסטרו"לא וי"א בלע"ז דאמטיקא אנדיב"א וכ"כ הרע"ב שהוא אנדיב"א והוא מצוי אצלינו שמבשלין אותו ואוכלים אותו עם צוק"ר וחומץ לבטל המרירות ובהג"מ כ' שהוא קורב"ל והוא ג"כ מצוי אצלינו אך במהרי"ל כ' כיון שבסדורים כ' ליקח קורב"ל לטיבול ראשון משמע דאינו ויצא בו ידי חובת מרור ותמכא פרש"י מרובייא ובערוך קרדווי"א מרייו והאחרונים כתבו שהוא מה שקורין בל"א קרי"ן או מערטי"ך וכ"כ התי"ט וע"ש במה שהשיג על הרע"ב שם וכן נתפשט המנהג במדינות אלו ליקח הקרי"ן למרור ומברכין על העלין וקלח נוטלין לכריכה. חרחבינא איתא בש"ס אצוותא דדיקלא ופרש"י ווידל"א וברוקח אגרורי"ן: מרור בש"ס מרירייתא פ' רש"י אמירפוייל בפורץ ובאגודה שהוא ווערמוט"א דהיינו לענה:

יט **אא"כ הם לחים**. משמע אפילו אינם יבישים לגמרי רק כמושין אין יוצאין בה כיון שאינם לחים כ"כ ריא"ז בש"ג וכן משמעות רוב הפוסקים וכ"כ בכ"ג והא דקאמר בש"ס דיוצאין בכמושין קאי אקלחים כדמסיק בש"ס ובקלחים כיון דקי"ל דיוצאין ביבשים וכ"ש בכמושין שיוצאין לד"ה ואף שהוא פשוט מאוד כתבתי לפי שבמ"א כ' על הא דקלחים יוצאין בין לחים משמע דאין יוצאין בכמושים וכן משמע בטור ורמב"ם עכ"ל והוא טעות הדפוס טעות דמוכח וקאי אעלים וכמ"ש וע"ל סי' של"ו דאם תחבם בעפר מבע"י כדי שלא יכמשו אם מותר ליטלם ע"ש:

כ **אבל לא כבושים**. רש"י פי' בחומץ וכתבו האחרונים דרש"י אזיל לשיטתו כמ"ש בי"ד סימן ק"ה בשמו דאין דין כבישה במים רק בחומץ וציר אבל אנן קי"ל דדבר השרוי במים מע"ל הוי כבוש כמבושל לכן כתבו דיש למחות באותן הנוהגין לשרות המרור ועומד כך מע"ל דאין יוצאין בה. ולע"ד נראה דמנהג של ישראל תורה היא (ששורין אותו כדי שיהא העלין לחין ולא כמושין וכמ"ש בס"ק י"ט) ויש להם על מה שיסמכו דאף להפוסקים לענין איסור דהוי כבוש במים מע"ל לענין בליעה ופליטה ומ"מ כאן מודו דדוקא בחומץ נעשו כבוש וכדאמר בש"ס שם דף ל"ט האי מרירייתא כללו של דבר כל שיש בו טעם מרור יוצאין בו וכל שלא נכבש בחומץ עדיין יש בו טעם מרור וכן הדבר נראה בעין ובחוש וראיה לזה מלשון המתני' ובריייתא שם דקתני אבל לא כבושין ולא שלוקים ולא מבושלין וכתבו תו' שם וז"ל לא שלוקין ולא מבושלין משמע דשליק' הוי טפי מבישול דאי לאו הכי הוה זו ואצ"ל זו וכן משמע בכמה דוכתין עכ"ל התוספת

וכן הסכמת הפוסקים ואכתי קשה דהא עכ"פ יהיה זו ואצ"ל זו ברישא דקתני אבל לא כבושין דהוא פחות מבישול וכל שכן שלוק ובסיפא דקתני אבל לא שלוקין ולא מבושלין יהיה לא זו אף זו כיון דשלוק הוא יותר מבישול אלא ודאי דהאי כבוש מירי בכבוש בחומץ וכפרש"י וטעם החומץ משנה ומבטל טעם מרירות יותר משלוק ומבושל במים וא"כ כל המתני' בחדא מחתא מחתינהו בדרך לא זו אף זו והשתא כללו של דבר לאתויי כבוש במים כיון שיש בו טעם מרור יוצאין בה ובר מן כל דין כתבתי בספרי מ"י דעת כמה פוסקים דאין דין כבוש במים מע"ל אף על גב דלענין איסור קי"ל להחמיר מ"מ במרור בזה"ז דרבנן גם הוא חומרא דאתי לידי קולא שיאכלו כשהן כמושים גם לא נמצא בא' מן הפוסקים ראשונים שכתבו בפי' לאיסור בכיבוש במים יש ראיה ברורה להתיר ע"כ אין להחמיר כנ"ל וכה"ג י"ל לקמן סימן תקכ"א ע"ש:

כא **מצטרפין לכזית.** דהוא כמו חצי ביצת תרנגולת וצריך שיעור זה בשלימות מלבד ריוח שבין העלים וכדאיתא לקמן סימן תפ"ו ויש ליזהר בזה דאם ל"כ הוי ברכה לבטלה כיון שמברך על אכילה ואכילה בכזית משמע ומי שהוא חולה או אסטניס מותר ליקח לו מאיזה מין מרור שערב עליו ביותר ואם א"א לו כלל עכ"פ יאכל מעט או ילעוס בפיו לזכר טעם מרירות בלא ברכה וראוי לדחוק עצמו בכל יכלתו אף אם יכאב עליו לקיים מצות חז"ל וכמש"ל סימן תע"ב ס"ק כ"ב ע"ש:

כב **ועיקר המצוה בחזרת** וכ' הב"י בשם הסמ"ק אפילו לקנות בדמים יקרים דהיינו עד שליש במצוה עיין במ"א מ"ש בשם מהרי"ו ואם מותר לישראל לחתוך בעצמו המרור עמ"ש לעיל סימן תנ"ד ס"ק ו':

כג **לענה.** ע"ל ס"ק י"ח שכתבתי בשם האגודה שזהו המרור שהוזכר בש"ס:

כד **או שאר ירק מר.** ומ"מ אף שאי אפשר בענין אחר עכ"פ אין לברך רק על אלו המינים דקא חשיב במתני' כיון דקתני אלו ירקות וכן משמעות כל הפוסקים דדוקא אלו וכן הסכמת הש"ך והמ"א:

כה **וחרוסת.** יעשה עב וכת' הרוקח סימן רס"ו וז"ל ועושין חרוסת ביום ו' יאם ירצה לעשות במ"ש שהוא י"ט הרשות בידו כדאיתא בפ' ע"פ דף קי"ז חרוסת מצוה ואינו מכשירי מצוה עכ"ל הנה מה שפסק דהחרוסות מצוה היינו זכר לטיט ולדם כמ"ש הרב והוא כדעת הרא"ש פ' ע"פ וכ"פ הרמב"ם בספרו היד והטור סימן תע"ה ואפ"ה אין מברכין עליה לפי שבטל לגבי מרור כמ"ש הטור בסי' תע"ב ודלא כמשמעות הרמב"ם בפי' המשניות וע' בב"ח סימן תע"א ותימה גדולה על הלבוש שבסי' תע"א סעיף ב' פסק

בפשיטות שאין החרוסת מצוה כלל ובסימן זה ובר"ס תע"ה פסק להיפך כמ"ד שהוא מצוה וצ"ע:

כו **מעט חומץ**. לשון אגודה ועל השלחן לשין אותו ופסח שחל להיות בשבת צריך ליתן המשקה בו מע"ש ואם שכח יש לעשות ע"י שינוי דהיינו שיתן המשקה תחלה תוך הכלי ואחר כך ישים בו החרוסת כמבואר לעיל סימן שכ"ח סעיף י"ו וכ"כ המ"א וע"ש בט"ז ס"ק י' דאוסר ליתן טחינת מצה אפויה לערבו עם יין או מי דבש בשבת אפילו ע"י שינוי ואין דבריו מוכרחים גם העולם אין נזהרים בזה:

כז **הדומין לתבן**. ולא ידוכן היטב כדי שיהיו ארוכין. ב"י:

כח **נוטל ידיו**. וכת' הט"ז מכאן יש תוכחת מגולה לאותם שאינם נזהרים בכל השנה ליטול ידיהם לדברים שטיבולו במשקה ואם בא לטהר עצמו טפי בלילה זו עכ"פ ה"ל להזהר גם כן בימי תשובה אלא שאין כאן רק חסרון זהירות ואינם מדקדקים להשוות מדותיהם עכ"ל והל"ח בפכ"ה כ' דהעולם נוהגין שלא ליטול ויש להם על מה שיסמכו שתוס' סוברים כן עכ"ל וזה הוא דעת מהר"מ מרוטנבורג שהביא הטור כאן (ובחנם מתמי' השכ"ג על מהר"ם בזה) וכ"כ המ"א סימן קנ"ח והא דנוטלין בליל זה הוא כאחד מן שאר שינויים שעושין בליל זו כדי שישאלו:

כט **ואינו מברך אחריו**. אף ע"ג שאכל כזית והב"ח כ' וז"ל ונראה הרוצה לצאת ידי חובת כל הגאונים יאכל בטבול זה כזית שלם ויהיה דעתו בשעת ברכת בפה"א שלא לפטור המרור בברכה זו וממילא חייב לברך אחר טיבול ראשון בנ"ר לד"ה ואחר כך כשיברך המוציא יכוין נמי שלא להוציא המרור בברכת המוציא ויחזור ויברך בפה"א על א"מ ובנ"ר דאז יוצא לכל הדעות ואין כאן משום ברכה שאינה צריכה שעושה כן לאפוקי נפשיה מפלוגתא עכ"ל ועדיין לא יצא לדעת הסמ"ג סימן ר"כ דאין לברך על המרור כיון שלא בא להנות ממנו רק לזכר בעלמא לכן נ"ל עיקר כהסכמת רוב ראשונים ומהרי"ל סי' נ"ט והמ"א דאין לברך כלל:

ל **ויתן חצי'**. וכתבו האחרונים דהיינו רוב המצה:

לא **ויגבי' הקער'** עם כל מה שעלי' ויש נוהגין להשים האפיקומן צרור במפה על כתפיהם זכר ליציאת מצרים ובפ"מ סי' רמ"ה כ' וז"ל ונכון להגביה הקערה בידו אחת והמצה בידו האחרת ויאמר הא לחמא וכו' עכ"ל:

לב **הא לחמא**. וי"א הא כלחמא ע' במ"א וכת' מהרש"ל סימן פ"ח לאומרו בקול רם:

לג **יצוה להסירם**. וכת' המ"א ועכשיו לא נהגו להסירם ע"כ וקצת נוהגין לומר שיסור הקערה אע"פ שאין מסירין וכת' בפ"מ סימן רמ"ט אנשי מעשה נוהגין לפתוח הפתח

כשאומרין כל דכפין דאם הפתח סגור איך יבאו עכ"ל והראב"ן כ' דקאי על בני ביתו ולא אאחרים שיבואו:

לד **מיד כוס שני.** וכת' מהרש"ל בתשובה סימן פ"ח וא"צ שטיפה והדחה וכן נוהגין ואינו אוחז הכוס בידו עד שמגיע ללפיכך כמ"ש הרב בסמוך ובשל"ה כ' דגם כשיאמר הפסקא והיא שעמדה לאבותינו ולנו עד והקב"ה מצילנו מידם יאחז הכוס בידי ואז יהיה הפת מכוסה כשאוחז הכוס בידו:

לה **מה נשתנה.** וכת' מהרי"ל דאומר אותו בנגון יפה לשבח לשם יתברך ואם ערב פסח בשבת ממהרין בכל מילי לאכול האפיקומן קודם חצות ושלא ישנו התינוקות דהא צריכין אז לשהות תוך הלילה טרם מתחילין בקידוש עכ"ל ובשל"ה כ' דאין לומר ההגדה בהסיבה רק באימה וביראה עכ"ל וכשיאמר ונאמר לפניו ש"ח יאמר ונאמר בניקוד סגול שהוא לשון עבר דעל גאולה העתידה אין לומר שירה שהיא לשון נקבה כדאיתא במדרש. הסכמת אחרונים:

לו **וכן כשמגיע למרור.** מה שא"כ כשיגיע לפסח שהיו אבותינו לא יאחז בידו דהוה כמגביה קדשים בחוץ אבל מ"מ יסתכל בו. מהרי"ו סימן קצ"ג:

לז **באצבעו.** כ' בהגהת מנהגים דיש לזרוק בקטנה דהיינו הזרת ובמ"א כ' דיש לזרוק בקמיצה שהיא אצל הקטנה כדאיתא בילקוט דבקמיצה הכה ובד"מ כ' דיש ליקח באצבע דוקא זכר למה שנאמר אצבע אלהים היא וכן עיקר וכ' בפסח מעובין סימן רס"א דיש שופכין היין ושוטפין הכוס אחר שזורקין ממנו באצבע ורוחצין ידיהם מטעם שלא לשתות שנזכר שם המכות וגם הטביל בו אצבעו ונמאס עכ"ל ובמדינות אלו אין נוהגין כן ואין לשנות אם לא שהוא אסטניס ביותר ויש בזה הפסד אוכלין ע"ל סימן קע"א ולא הוזכר המנהג בזה בשום פוסק ראשון:

לח **בשעה שאומר ההגדה.** וכת' מהרי"ל ויהיה המצות מכוסות עד שיתחיל עבדים היינו אז מגלה אותן מלמעלה מעט לקיים לחם עוני שעונין עליו דברים גם אין להניח שום מצה על השלחן זולת הג' מצות עד אחר גמר הסדר דאל"כ איך יחשו' עקירת הקערה במקום עקירת השלחן עכ"ל וצ"ל עד גמר הסדר לאו דוקא דהא כשמתחיל עבדים מחזיר הקערה למקומו ואז מותר להשים עליו ג"כ שאר מצות:

לט **שאומר ההגדה.** וע' בב"י דגם סומא חייב בקריאת ההגדה דלא כרי"ו ותשובת רדב"ז סימן נ"ט וכן מסקנת הש"ס דפסחים דף קט"ו דחייב בקריאת ההגדה ומוציא רבים ידי חובתן וע' בשער אפרים סימן כ"ז שמתרץ דברי רי"ו ומ"מ לדינא מסכים כמסקנת הב"י ומ"מ נ"ל דכשמגיע למצה זו ולמרור זה א"ל זה כדאמרינן שם בגמ' זה פרט לסומין הוא

דאתי דזה משמע שיכירהו בראיית העין וכמו שפי' רשב"ם שם אף דלפי המסקנא שם אפשר לחלק מ"מ מה בכך הא אפשר לומר בנוסח קצרה מצה שאנו אוכלין וכו' ועיין בב"ח בסימן ת"ס שכת' בשם מהרש"ל באחד שהיה תפוס ולא ידע באמירת ההגדה והיה לו חומש ואמר כל פרשיות של יציאת מצרים עכ"ל:

מ **הכוס בידו**. בנוסח ברכת אשר גאלנו כ' מהרי"ו כשחל פסח במ"ש דיש להפך ולומר תחלה מן הפסחים ואח"כ מן הזבחים ובליל שני להיפך ובפ"מ סימן רס"א כ' שיש לומר הכל בנוסח אחד מן הזבחים ומן הפסחים והסכמת האחרונים כמהרי"ו:

## סימן תעד

א **לברך ברכה ראשונה על כל כוס וכוס**. וכת' המ"א וז"ל ואף ע"ג דהגדה לא הוי הפסק כמ"ש סי' קע"ח מ"מ כיון דכל חדא וחדא מצוה בפ"ע היא מברכין על כל אחד ואחד עכ"ל וקשה לפ"ז על מה שפסק הטור והמחבר ס"ס תע"ה במי שמשכ' סעודתו עד הלילה פורס מפה ומקדש ואינו מברך בפה"ג הא ודאי מצוה בפני עצמו הוא ואמאי לא מברכין עליה בפה"ג ובאמת לפי הטעם שמבואר בהרא"ש פרק ע"פ להמצריכים לברך על כל כוס וכוס כיון דמפסיקין בהגדה והלל וברכת המזון אם כן לק"מ דהתם ליכא הפסק כלל דהרי לעולם ברכת היין קודם לקידוש היום על כן א"צ לברך שנית אך לפי מ"ש המ"א קשה ואפשר ליישב דבריו בדוחק דאף ע"ג דלא הוי הפסק גמור כדאיתא בסימן קע"א מ"מ כאן הוי כהפסק מכח צירוף הטעם דכל חדא וחדא מצוה בפני עצמו ועמ"ש בט"ז:

ב **וכן דעת רוב הגאונים**. פירוש להכי מברכין על כל כוס וכוס אבל על הא דאין מברכין ברכה אחרונה רק אכוס אחרון אפילו אם לא יהיה כן דעת רוב הפוסקים גם כן אין לברך מספק. וכתבתי כל זה לאפוקי ממ"ש במהרי"ל הלכות הגדה וז"ל ומברכין על כוס שני בפה"ג אף על גב שהרא"ש כ' שלא לברך בעלי התו' פשיטא להן דמברכין והרא"ש כי' דאסור ליהנות בלא ברכה וספק איסור לחומרא עכ"ל ובאמת קי"ל ספק ברכה להקל ולא יברך וכ"כ בתשובת מהרי"ל עצמו בסי' ע"ט ודבריו תמוהים גם הרא"ש עצמו בתשובה כלל י"ד סימן ה' כ' הממעט בברכות אינו מפסיד כי הברכות אינן מעכבות אבל המרבה מפסיד דהוי ברכה לבטלה עכ"ל וע"ל ס"ס ר"י ואין זה בכלל איסור ליהנות בלא ברכה כיון שמונע עצמו מספק ברכה לבטלה רק לכתחילה לא יכנוס עצמו לספק ברכה במה שיכול למנוע והכא גבי כוסות מנהג אשכנזים לברך על כל כוס וכוס כיון שכן דעת רוב הגאונים (ועיין בט"ז) והוא פשוט:

## סימן תעה

א **יטול ידיו**. לשון הש"ס אף על גב דמש' ליה חדא זימנא כיון דבעי למימר אגדת' והלול' דלמא אסוחי אסחי' לדעתיה ונגע. וכת' הב"י שאין לכוין בנטילה ראשונה לגמור בה כל סעודתו בלא היסח הדעת שלא לבטל תקנת חכמים שתקנו ליטול פעמים בליל פסח עכ"ל כוונתו כיון דקאמר בש"ס שצריך ליטול פעם שנית דלמא אסחיה דעתו אין לנו כהחכם על גזרת חכמים ולומר שלא יסיח דעתו וליטול רק פעם אחת ודבריו נכונים וכן הוא המנהג ובחנם השיגו עליו הב"ח והט"ז בזה:

ב **ויאחזם בידו**. לפי שיש דעות חלוקות על איזה מהן לברך המוציא ועל איזה אכילת מצה או יברך שתיהן על אחת לכך יאחזם כולם בידו לצאת ידי כל הדעות: **וכתב** מהרי"ל וז"ל ויתפוס שלש מצות בידו העליונה למוצא ושלישית ללחם משנה ופרוסה על שם לחם עוני ויברך ברכת המוציא ויניח השלישית להשמט מידו ויברך על הפרוסה עם תפיסת העליונה על אכילת מצה ויברך שתי ברכות טרם ישברם עכ"ל וכן הסכמת אחרונים:

ג **ועל אכילת מצה**. הא דמברכין בעל ולא לאכול מצה עי"ל סימן תל"ג:

ד **ואין המנהג לטבלו במלח בלילה ראשונה**. מהרי"ל כת' משום חיבוב מצה והלבוש כת' הטעם משום לחם עוני ובשאר כל השנה המנהג לטבלו אף בפת נקי וכן כל ימי הפסח רק ב' לילות ראשונות ולילה ראשונה שכת' הרב לאו דוקא וכ"כ מהרי"ל להדיא ע"ש:

ה **ויאכלם בהיסבה ביחד**. הטעם נ"ל פשוט אף לאותו דעה שיברך על השלימה המוציא ועל הפרוסה אכילת מצה או איפכא א"א לברך ולאכלם זה אחר זה דאי יברך תחלת המוציא ויאכל איך יברך אח"כ על אכילת מצה כיון שכבר אכל המצה. וכן אין יוכל לברך תחלה על אכילת מצה ויאכל זה פשיטא א"א כיון שלא בירך המוציא וע"כ צריך לברך שני הברכות תחלה. וא"כ אם יאכל אח"כ פרוסת המוציא לבד יהיה הפסק בין ברכת מצה לאכילתה וכן להיפך ע"כ יאכלם ביחד שלא יהיה הפסק כלל ומ"מ אם א"א לו לאכול יחד אוכלו זה אחר זה ולא הוי הפסק דעבד כיון דהוי מענין אכילה ע"ל סי' קס"ז כנ"ל טעם הראשונים פשוט ועיין בדברי אחרונים שכתבו טעמים אחרים בזה ולמ"ש הוא טעם העיקר. ועיין בב"ח וט"ז שהקשו בשם מהר"ל מפראג דאיך יאכלם יחד הא אמרינן בפ' האיש מקדש (ובעירובין דף נ') דכל שאינו בזה אחר זה אפי' בבת אחת אינו עיין מה שתירצו בזה ולע"ד נראה דאין כאן קושיא כלל ואין ענין לזה כאן כלל דודאי הרבה דברים ומצות שמצותן דוקא בבת אחת כגון לדעת הלל במצה ובמרור וכן

בד' מינים שבלולב דמצותן דוקא יחד וכה"ג טובא. ודוקא התם בקדושין בקידש שתי אחיות דאם מקדש אחת מהן קדושיו הוי קדושין ושניה שמקדש אחר זה אינה מקודשת לכן אף אם קידש בבת אחת ג"כ אינה מקודשת וכה"ג כל הני דקחשיב התם משא"כ כאן דמצותן דוקא שניהם יחד ולא א' לבד ולא זה אחר זה כי כך מצותן ביחד והוא פשוט:

ו **כזית מכל אחד.** משמע דגם פרוסת המוציא צריך כזית וכ"כ המ"א ועיין בט"ז מ"ש בזה:

ז **יאכל המוציא.** ע"ל סימן תע"ב ס"ק ט"ז שכתבתי בשם מהרא"י דזית המוציא א"צ היסבה אכן מדברי הטור משמע דשניהם בעי היסבה וכן נוהגין. וכת' המ"א דעכ"פ לכתחלה יש לבלוע כזית מרוסק בבת אחת ובדעבד אף אם אוכל מעט מעט ובלבד שלא ישהה ביניהם כדי אכילת פרס וכן במרור אפי' לכתחלה אם קשה עליו לבלוע ביחד עכ"ל:

ח **וישקענו כלו בחרוסת.** להמית הארס שבתוכו ואינו מברך עד אחר הטיבול קודם אכילה דמקרי עובר לעשייתן וכן מתבאר לעיל סימן תע"ג סעיף ו' גבי טיבול ראשון ודלא כמהרי"ל וכ"כ שם המ"א:

ט **בלא היסבה.** כיון שהוא זכר לשיעבוד ואם רוצה להסב רשאי:

י **וכורכה עם המרור** כן הוא פסחים דקט"ו דפליגי הלל ורבנן בזמן שבית המקדש קיים אם היה כורך מצה ומרור ביחד או כל אחד בפני עצמו וקאמר בש"ס השתא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר עבדינן כתרווייהו מתחלה אוכלין זה אח"ז ואח"כ שניהם יחד וכ"פ הרמב"ם והרא"ש והטור וראיתי בבית הילל סימן צ"ח ס"ק ד' מתמיה שם על הרא"ש והטור וב"י על שפסקו שם בפשיטות דאיסורים מבטלין זה את זה וכת' וז"ל ותמיה נפלאה שנעלם מהם מה דאיתא בפ' התערובות דף ע"ט על הא דר"ל דאיסורים מבטלין זה את זה ופליגא דר"א דאמר כשם שמצות אין מבטלין זו את זו כך איסורים אין מבטלים זה את זה מאן שמעת ליה דאמר מצות אין מבטלין זו את זו הלל היא דתניא אמרו עליו על הלל הזקן שהיה כורכם בבת אחת ואוכלן משום שנ' על מצות ומרורים יאכלהו ומאחר דבגמ' זו תלויה דין דאיסורין אין מבטלין זה א"ז בדין מצות אין מבטלין זו את זו כהלל שהיה כורכן ביחד ואנן פסקינן בפ' ע"פ לצאת ידי כולם לחו מרא ולמה פסק כאן לקולא דאיסורין אין מבטלין זה את זה עכ"ל תמיהת הבית הלל שם ומדחיק מאד לתרץ ע"ש ולע"ד אין כאן אפי' קצת קושיא כלל דלדבריו דשני הדינים אלו תלויין זה בזה ממש אמאי קאמר הש"ס ופליגא אדר"א ואמאי לא קאמר פליגי אדהלל דאמר אין מצות מבטלין זו את זו אלא ודאי והוא פשוט דה"ק הש"ס ופליגי אדר"א דאמר כשם

שאין מצות מבטליו זא"ז כך אין איסורין מבטלין זא"ז וריש לקיש סבר דלא אמרינן האי כשם אלא דאע"ג דאין מצות מבטלין זא"ז כיון שהם שניהם לכוונת ענין אחד זכרון ליציאת מצרים מ"מ איסורים מבטלין זא"ז וזה פשוט וברור ולק"מ ומה שמקשה עוד על שפסקו נגד דעת הרמב"ם הרגשתי בזה בספרי מ"י כלל פ"ה ס"ק מ"א וע"ש:

יא **וכן ראיתי נוהגים**. הסכמת האחרונים לטבול בחרוסת והמ"א כת' היכא דנהוג נהוג:

יב **ואומר זכר למקדש**. וכת' בערוך ערך זכר וז"ל זכר למקדש כהלל פי' בזמן שבה"מ קיים היה הלל כורך מצה ומרור ואוכל בבת אחת כיון ששניהם מן התורה אין זה מבטל את זה אבל בזמן הזה דמצה דאורייתא דכתי' בערב תאכלו מצות ומרור דרבנן אסור לאכלם בבת אחת דאתי דרבנן ומבטל דאורייתא הלכך אוכל תחלה זה בפני עצמו וזה בפ"ע ואח"כ אוכלן בבת אחת זכר למקדש כהלל וכיון דאכילה לזכרון בעלמא לא מברכין עליה עכ"ל ועפ"ז נראה ליישב גם כן דעת הרמב"ם פ"ח מהל' חמץ וניצול מהשגת הראב"ד שפסק שבזמן שב"ה קיים אוכל מצה ומרור ביחד או זה אחר זה מטעם דאין קפידא אם אוכלן ביחד כיון שאין מבטלין זה את זה ובפרטות לשטתך שפסק שאין איסורין מבטלין זא"ז אע"ג דלא אתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן מ"מ דעביד כמר עביד ויש לאכלם לכתחלה בבת אחת דוקא כמשמעות ג"כ לשון הברייתא דהכי עדיף טפי מה שא"כ בזמן הזה כיון דמרור דרבנן אתי ומבטל למצה דאורייתא ע"כ עבדינן כתרווייהו וק"ל ובתשובת שער אפרים סימן נ"ג ונ"ד האריכו ליישב דעת הרמב"ם וכפי מ"ש הוא ברור ונכון:

יג **כהלל** הנוסח שלנו כן הוא כן עשה הלל בזמן שבה"מ קיים הוה כורך מצה ומרור ואוכל כו' והט"ז כ' די"ל היה כורך פסח מצה ומרור כמו שפירש"י בג' שכן עשה הלל עכ"ל ובאמת כן פי' רש"י שם וכ"כ הרא"ש והטור והתו' בפסחים דף ק"כ ד"ה באחרונה אכן הרמב"ם פ"א מהל' חמץ כ' דאף בזמן שבית המקדש היה קיים לא היו כורכין הפסח עם המצה ומרור רק אחר כך הפסח ומסתבר כוותיה כלשון המקרא פרשת בהעלותך על מצות ומרורים יאכלוהו דהפי' שעל המצה ומרורים יאכלוהו הפסח וכן משמעות הסוגיא שבש"ס דרק על המצה ומרור קאמר שאכלו ביחד ואף לדעת הפוסקים שגם הפסח היה כורך עמהם בזמן שב"ה קיים מ"מ הנוסחא שלנו נכון דכיון שאמרינן כן עשה ועכשיו אין פסח אין להזכיר פסח דאל"כ איך יאמר שקר כיון שאין לו פסח וגם אתי למטעי כיון שיזכיר הפסח ויאמר כן עשה יבא לאכול גם כן הצלי עמו ויהא נראה כאוכל קדשים בחוץ לכן אין לשבש נוסחת הישנים ובנוסח להספרדיים בספר פסח מעובין אינו מזכיר כלל שום דבר רק כהלל שהיה כורכן ואוכלן בבת אחת:

יד **לא יסיח בדבר**. בשל"ה כת' שלא ישיח שום שיחה עד אחר אכילת אפיקומן וברכת המצה צריך לכוין גם על אפיקומן ע"כ והוא חומרא יתירא נגד משמעות הפוסקים והוא ממש דבר שא"א ליזהר כלל בכל הסעודה ובודאי הברכה קאי על כל הסעודה ומה בכך שיפסוק דהלא כל השנה מפסיקין בתוך הסעודה אע"ג דברכה ראשונה קאי עד גמר סעודתו והא דלא יסיח קודם הכריכה היינו משום דאיכא למ"ד דעיקר המצוה הוא הכריכה דוקא ועליה צריך לברך על כן לא יסיח בדבר עד הכריכה לצאת ידי כל הדיעות ועיין בב"י:

טו **עד שיאכל הכריכה**. ואם עבר וסח הסכמת האחרונים דא"צ לחזור ולברך רק לכתחלה יזהר:

טז **בטיבול ראשון בפה"א** וכת' במ"א דוקא אם לוקח מאותו מין מרור שראוי לאכול חי מברכין עליו אבל מה שאין דרך לאכלו חי כמו תמכ' שקורין קייי"ן אין לברך רק על אכילת מרור כמו בפלפלין שנתבאר בסימן ר"ב דאין מברכין עליו עכ"ל ובאמת משמעות הש"ס וכל הפוסקים משמע להדיא דבכל מיני מרור מברכין בפה"א אף שאינו נאכל חי והטעם צ"ל כיון דעל ידי טיבול בחומץ וכה"ג מתאכל ועוד י"ל דברכת הנהנין אלו הם כברכת המצוה כמבואר לקמן סימן תפ"ד על כן מברכינן עליה בשעת הטיבול בפה"א ועל אכילת מרור והוא פשוט וברור וע"ל סימן ר"ה:

יז **בלע מצה יצא**. אבל לכתחלה יש ללעסו עד שהוא מרוסק ואח"כ יבליע כמו במרור ועמ"ש האחרונים לחלק בין מנה מבושלת שבסי' תס"א:

יח **בלא כונה**. וכת' המ"א אע"ג דמצות צריכות כונה כמ"ש סימן ס"ד במידי דאכילה שאין שהרי אכל ונהנה עכ"ל וכ"כ התוס' פרק ערבי פסחים (פסחים דף קט"ו) ד"ה מתקיף וכו' וע' בב"י מ"ש בשם הר"ן והמ"מ וצ"ע קצת דמשמעות הסוגיא דר"ה דף כ"ח בהא דאמר רבא זאת אומרת משמע דאין לחלק הכי ועיין בלחם משנה פ"ב מהלכות שופר ומתבאר בש"ס ופוסקים דה"ה מרור אם אכלו בלא כונה יצא ועיין בב"ח שכ' דאף להפוסקים דמצה בעי כונה מ"מ מרור דרבנן לכ"ע לא בעי כונה וסברא זו הוזכר ג"כ בתוס' דר"ה דף כ"ח ד"ה אמר רבא וכ"כ המ"א בסימן ס' סק"ג בשם תשובת האחרונים ולפ"ז אפשר דבמרור אף אם לא ידע שהוא מרור או שהוא סבור שהוא חול ג"כ יצא וכן נ"ל עיקר:

יט **לא יצא**. משמעות הפוסקים בליל שנייה לא יצא דאף די"ט שני דרבנן לא מזלזלינן בה ע"ל סי' תצ"ו: והקשה מ"א בסי' ר"ד ס"ח דכת' שם רמ"א בהי"ה אם אנסוהו לאכול

או לשתות אע"ג דהחיך נהנה ממנו אינו מברך עליו וכאן פסק המחבר אנסוהו ואכל מצה יצא יע"ש:

כ **לפי שאותו אכילה.** אע"ג דבלאו האי טעמא יש לחייבו שהרי בעת שטותו לא היה יודע שהיום פסח שהוא חייב באכילת מצה כדלעיל סעיף ד' וזה אינו כיון דמ"מ לא היה ג"כ בדעתו שהוא חול או שאין זו מצה וה"א דיצא ע"כ הוצרך לטעם זה וק"ל ועיין בלחם משנה פ' ב' מהלכות שופר:

כא **שהיה פטור** ואפ"ה לא אמרינן הואיל ואדחי אדחי כיון שעדיין עליו זמן החיוב וע' בט"ז כאן ובי"ד סי' שצ"ו:

כב **בין אכילה לחברתה יותר מכדי אכילת פרס** כן הוא לשון הש"ס דפ' ע"פ ובאמת מבואר לקמן סי' תרי"ב משו"ס ותו' וכל הפוסקים ע"ש בב"י דמשעת התחלת אכילה ראשונה עד סוף גמר אכילה אחרונה הוא יותר מכדי אכילת פרס ג"כ אין מצטרפות וא"כ צ"ל דהאי בין אכילה לחברתה הוא לאו דוקא וכ"כ המ"א והוא ברור דלא כראש יוסף שעושה חילוקי דעות בזה ובאמת הטור והרוקח סי' רפ"ג נראה דנשמרו מזה וכתבו בין אכילה לאכילה כא"פ עכ"ל כוונתם נלע"ד דהיינו עם האכילה הוי יותר מכדי א"פ וזה הטעם שאמרו דאם יש מתחלת אכילה עד סוף יותר מכא"פ א"כ יש בין לעיסה ראשונה עד לעיסה אחרונה הפסק כדי א"פ לכן אין מצטרפות להדדי לכשיעור נמצא דהטור בדקדוק כת' כאן כא"פ ולקמן סי' תרי"ב מבואר דיותר מכא"פ אין מצטרפות הוא גם כן מכיון א' דהיינו מתחלה עד סוף האכילה וכאן קאמר בין אכילה לאכילה אידי ואידי חד שעיר' הוא ודלא כר"י שכת' על הטור כאן שכת' דבריו שלא בדקדוק והמחבר לא רצה לשנות מלשון הש"ס וסמך עצמו על סי' תרי"ב וע"ל שיעור אכילת פרס כמה הוא וכת' הט"ז דאף שכל שלא הפסיק כשיעור יצא מ"מ מצוה מן המובחר לבלוע כזית מצה וכן מרור כשהוא מרוסק בפעם אחת:

כג **אין חיוב אכילת מצה** וכת' במ"א בשם הר"ן אע"ג שמחוייב לאכול פת בי"ט מ"מ אפשר לו במצה עשירה עכ"ל ובת"ה סי' נ"ח כת' בסמ"ג וא"ז מוכיח מכאן דאינו מחויב לאכול פת בי"ט וכן מצאתי בתו' סוכה דף כ"י ד"ה אי בעי דאינו מחויב לאכול פת אלא בליל י"ט ראשון דפסח וסוכות ועיין במ"א סי' קפ"ח סק"ט:

כד **אלא בלילה ראשונה** וכת' הכל בו סי' נ' ומה"ט אין מברכין על אכילת מצה רק בלילות ראשונות לפי שמכאן ואילך רשות וזה שאוכל מצה אינו אלא מפני שאין יכול לאכול חמץ כמו שהאוכל בשר בהמה טהורה ולא בהמה טמאה שאינו מברך שאותו אכילה אינו אלא לצורך גופו להשביע רעבונו ולא מצוה אבל אכילת סוכה אף שהוא

גם כן בשאר ימים רשות מ"מ כיון שהישיבה אינו צורך גופו אלא קיום מצוה ראוי לברך עליה לישב בסוכה וע"ל סי' תרל"ט בדברי אחר ונים. וכת' תוס' בסוכה דף כ"ז ע"א ד"ה חזר בו דאם לא אכל מצה בלילי פסח אין לו תשלומין בשאר ימי פסח ונ"ל ללמוד מזה דמי שלא אכל מצה בלילי פסח משום איזה אונס ששוב כשאוכל מצה אינו מברך על אכילת מצה כיון שהוא רשות ואין לה תשלומין וק"ל:

כה **זכר ללחמי תודה** וכת' מהרי"ל ועוד דמיקרי לחם עוני ועני מביא עשירית האיפה:

כו **ועושין בהם סי'** וכת' הרב בתשו' סי' קי"ט שאין לעשות אותיות להכירא שכששוברין אותה הוי מוחק בי"ט וע' סי' ש"מ וכ' המ"א בשם מהרי"ו דאם יש לו בנים הרבה שאינו מספיק לו שיעור חלה מותר ללוש ב' עיסות פחות מכשיעור ולצרפם ולעשות משניהם ג' מצות: וכת' עוד מהרי"ו דמצה שניה יעשה יותר גדולה מאחרות לפי שכל א' ואחד צריך לאכול ממנה שני חתיכות א' בשעת המוציא ואחד לאפיקומן עכ"ל כ' מהרי"ל וז"ל טוב לצמצם שלא יהא המצות יותר מעשרון אכן אם ישנו ד' או ה' ביצים יותר אין להקפיד עכ"ל דלא כמ"ש המ"א בשם הד"מ בשם מהרי"ל להיפך וע"ל סימן תנ"ו ותנ"ז כיצד נוהגין:

כז **ואם נשברה א' מהן.** ובמדינות אלו נוהגין לעשות מהעיסה ד' מצות וקורין לרביעי מצת ספיקא כדי שאם יארע תקלה בא' מהן לוקחין אותה אף על גב דאין לעשות רק ג' כלחמי תודה עיין בלבוש אפשר שסומכין העולם כיון שנהגו לעשות העיסה קצת יותר מהעשרון ע"כ עושין מהיתרון מצה אחד והעשרון עושין ממנו רק שלשה מצות ועוד כיון דלספיקא עבדינן אין קפידא בדבר:

כח **לוקחין אותה לשניה.** אפילו אם השלישית נשברה ואם כן מקדמינן עכשיו הג' קודם לשניה מ"מ לשום הקדמה למצוה לא יאפה אחרת עכ"ל אגור ובמדינות אלו לוקחין הספיקא כדי שלא יקדימו וידחה השניה ממצותה ודוקא אם נשברה השלישית משא"כ בב' ראשונות אם נשברה אחד מהן נ"ל פשוט לפי סברת האגור כיון דאין כאן דחיות שלימה ממצותה ואדרבא מעלין את השניה אם נשברה הראשונה לוקחין אותה לשניה כדי שלא נדחית לגמרי ממצותיה וק"ל אף דהידור מצוה היא שגם השניה ההיא שלמה וכמו שכת' מהרש"ל בתשובה סימן פ"ח מ"מ כה"ג לא דחינן אותה אם נשברה בדיעבד.

## סימן תעו

א **בליל פסחים.** עיין בכ"ג ובע"ש מה שהעתיקו בשם תשו' מהרי"ו ודבריהם תמוהים וגם לא מצאתי כן בדברי מהרי"ו אולי הוא טעות שנפל בדפוס וכוונתו על מ"ש לעיל

סימן תע"ג ס"ק י"ז בשמו דהבשר צלוי שמביאין על השלחן זכר לפסח שאותו צלי אין אוכלין אף במקום שנהגו לאכול צלי:

ב **אין אוכלין**. וכת' המ"א אפילו צלי קדירה (ובנ"ץ מתיר בצלי קדרה) ואפילו בשלו ואח"כ צלאו צלי קדרה יש לאסור מפני מראית עין אבל צלו ואחר כך בשלו מותר: **וכתב** הלבוש ובאלו ארצות אין נוהגין לאכול צל:

ג **שה צלי כולו**. ומבואר בש"ס פרק מקום שנהגו דמי שעבר והנהיג בני דורו לאכול גדיים מקולסים בלילי פסחים מנדין אותו וכדשלחו לתודס אלמלא תודס אתה גוזרני עליך נידוי וכמבואר שם ומוכח בסוגיא זו שלפעמים אף מי שראוי לנדותו מותר לנשאו פנים שלא לנדותו אם הוא גדול בתורה כמו בתודס או שמטיל מלאי לשום ת"ח או אפילו גברא אלמא כדאיתא שם בש"ס (ועיין בי"ד סימן קנ"ז) וכל זה כששב מחטאו אבל כששלחו לו והתרו בו ועדיין עומד במרדו מנדין אותו בלי נשיאות פנים ולפעמים על עבירה גדולה מנדין אותו בסתר וכדאיתא במועד קטן דף י"ז גבי האי אלמא ע"ש והארכתי בכל זה בתשובתי למדינת מעהרין:

ד **שלא יאכל אפיקומן על אכילת גסה** דלא קא עביד מצוה מן המובחר אבל מ"מ בדיעבד יצא וכדאיתא בנזיר דף נ"ג לענין פסח שאכל לשם אכילה גסה נהי דלא קעביד מצוה מן המובחר פסח מיהו קעבד וכתבו התוס' וקשה דבפ' בתרא דיומא משמע דאכילה גסה לא שמיה אכילה ואומר ר"ת דתרי עניני אכילה גסות הם דכשנפשו קצה באכילה מרוב שובעו לא שמיה אכילה כלל והכא שאין נפשו קצה אלא שאין רעב לאכול לתיאבון עכ"ל והרוקח סימן רפ"ג כ' וז"ל כשאוכל אפיקומן לא יהיה עליו לטורח כדאמרינן בנזיר אכלו למצה לשם אכילה גסה עליו נא' ופושעים יכשלו בם (מ"ש למצה צ"ל לפסח גם מ"ש עליו נאמר ופושעים יכשלו בם לא קאי במסקנא אלא דלא קעביד מצוה מו המובחר ודוק) ואם אכיל ממש אכילה גסה לא יצא עכ"ל נראה שדעתו לחלק בענין אחר בין אכלו לשם אכילה גסה או אכילה גסה ממש וע"ל סי' תרי"ב משמע שדעת הפוסקים כדעת התוספת וע"ל סי' תע"א ס"ב מבואר דגם בליל ב' יש ליזהר לאכול לתיאבון:

ה **שטעון שחיטה**. לאפוקי דגים וביצים וכה"ג וכן הסכמת הט"ז וכן עיקר דלא כיש מחמירין וע"ל סי' תס"ט ומ"ש שם:

ו **שליל ט"ב נקבע בליל פסח**. פי' כמו שחל יום א' של פסח יהיה לעולם באותו יום ט"ב וסי' על מצות ומרורים יאכלוהו וכמבואר לעיל סי' תכ"ח בסי' לקביעות המועדים א"ת ב"ש ע"ש ולפ"ז בליל שני אין צורך לאכלם אכן לטעם שני יש לאכלם גם בליל ב'

וע"ל סי' תע"ג שהיו מקריבין קרבן פסח ועכשיו בטל ועוד טעם משום דביצה תרגומו בועא דבעא רחמנא לפרקינן וזה הטעם בבצים שעל הקערה וע"ל סי' תע"ג:

## סימן תעז

א **ממצה שמורה תחת המפה.** וכת' מהרש"ל בתשובה סימן פ"ו ויוציא האפיקומן כמו שהוא כרוך במפה וישלשל לאחוריו וילך בבית כמו ד' אמות ויאמר וכך היו אבותינו הולכים במשארותם צרורות בשמלותם עכ"ל ובפ"מ סימן שט"ו כ' וז"ל ומנהגי ליקח מקל בידי ומנעלי ברגלי ולומר וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים ונעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם אותו בחפזון פסח הוא לה' ולכן אני נוהג שלא להפשיט האזור בליל פסח עד אחר אפיקומן עכ"ל ובמדינות אלו אין נוהגין כל זה:

ב **כזית לכל אחד.** וכת' מהרי"ל והסכמת האחרונים דלכתחלה יש לאכול כשיעור ב' זתים א' זכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת עמו ולכל הפחות לא ימעט מכזית:

ג **יקרא קודם חצות.** כ"כ פ' ע"פ וספ"ב דמגילה והרשב"א בתשובה סימן תמ"ה בשם התוס' ובתוס' סוף פ"ב דמגילה כתבו וז"ל צריך למהר לאכול מצה קודם חצות אפילו מצה של אפיקומן שהרי מצה בזה"ז דאורייתא אבל בהלל שלאחר אפיקומן אין להחמיר כל כך שהרי מדרבנן הוא עד כאן לשון תוס': **ונהגו** לשבור חתיכה מאפיקומן ולנקוב אותם ותולין אותו ואין בו חשש איסור מה שמנקבין אותם בי"ט וכ"כ במ"א סימן ת"ק סק"ז:

ד **לא יאכל אפיקומן.** דאם יאכל יצטרך לברך ברכת המזון וליקח כוש וכמ"ש המרדכי ס"פ ע"פ והש"ל סימן ס"ז והכל בו סימן נ' דאין לברך בליל זה ברכת המזון בלי כוס לפי שתקנו כוס שלישי עליו ואם כן יהיה כמוסיף על הכוסות אכן הסכמת האחרונים דלמאן דס"ל דכל השנה בה"מ אין צריך כוס גם עכשיו יאכל אפיקומן ויברך בה"מ בלי כוס ועיין בנ"צ:

ה **בתוך הסעודה.** אף שאכל לבסוף שאר דברים מכל מקום בדיעבד יצא כ"כ הרד"א הובא בב"י דלא אמרו רק אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן ולא אמרו שאם הפטירו יעשו פסח שני ולא עדיף מצה מפסח עצמו:

ו **במקום שנהגו לעשות שימור** עיין בלבוש דמשמע דאפילו יחיד שהנהיג עצמו לעשות שימור משעת קצירה ג"כ דינא הכי:

ז **ויחזור ויברך על הכוס** אע"ג שכוס ששותה עכשיו הוא במקום כוס ג' וכבר הקדים הכוס של הלל שהוא ראוי להיות אחרון אין סדר ברכות מעכב כ"כ הרא"ש בתשובה

הובא בב"י ודלא כמגן אברהם שמוציא דינים בזה מצד סברא דנפשו נגד פסקי ראשונים ואחרונים:

## סימן תעח

א **אין לאכול**. ובדעבד אם אכל א"צ לחזור ולאכול אפיקומן ע"ל סימן תע"ז סק"ה ומדכת' המחבר אין לאכול משמע דלשתות שפיר דמי וכמ"ש הטור סימן תפ"א כמי ששותין עוד השני כוסות רק אחר הכוסות אסור לשתות דברים המשכרים דוקא כמבואר כל זה לקמן להדיא בסימן תפ"א ע"ש וכן משמע בט"ז סימן תע"ט סק"ב וכן עיקר דלא כמ"א שכ' בפשיטות דכמו שאסור לאכול כך אסור לשתות והוא כדעת הרי"ף שהובא בטור סימן תפ"א ואין זה הסכמת הפוסקים:

ב **בשני מקומות**. וכת' המ"א אפילו בבית אחד בשני שלחנות:

ג **שישנו מקצתן**. בטור ורוקח סימן רפ"ג ובפירוש רשב"ם והרע"ב והרא"ש והאגודה פרק ע"פ מבואר דכל שנרדמו מקצתן לא יאכלו אלא א"כ בנתנמנמו מקצתן ופירשו כן דברי ר"י דארישא קאי וכן משמעות פשטא דש"ס שם אכן הרמב"ם וראב"ד פירשו דר"י אסיפא קאי ונרדמו מקצתן יאכלו וסתם המחבר כוותייהו וע' בלבוש שסתם כדעה ראשונה שהוא כדעת הרא"ש וסייעתו וכן נראה עיקר:

ד **אבל שינה קודם לזה**. אפילו בתוך האכילה אין בכך כלום דלא כמהרי"ל כ"כ בד"מ:

## סימן תעט

א **מוזגין כוס ג'** וצריך שטיפה והדחה אם אין הכוס נקי כדלעיל סי' קפ"ג וכת' מהרש"ל סי' פ"ו ואף מי שאינו נזהר בכל השנה לראות אם הכוס נקי מ"מ בזה הלילה יזהר משום הידור מצוה אבל אם רואה שהכוס נקי פשוט שאין צריך הדחה ושטיפה וכן המנהג דלא כמשמעות הב"ח בהעתקתו למהרש"ל:

ב **ושותה בהסיבה**. ואם שתה בלא היסבה ע"ל סימן תע"ב סעיף ו'.

ג **ולא ישתה יין**. ה"ה שאר משקים דמשכרין כ"כ הט"ז וע"ל סו' תע"ג ולקמן סימן תפ"א:

ד **יכול לשתות כמה פעמים** וכת' המ"א והיינו דוקא שהיה דעתו על זה בשעת ברכה עכ"ל וסתמא דמילתא כשיברך על הכוס דעתו על כולו ואם הכוס גדיל ומחזיק הרבה לא ישתה הרבה ממנו כדי שלא ישכר:

ה **אחר זימון**. דהיינו להלל כדי לומר הודו בג' שאחד יאמר לשנים והם עונין אחריו אבל מ"מ א"צ לטרוח אחר זה אם אין אצלו אנשים בר חיובי דסגי לצרף לזה אשתו ובניו שהגיעו לחינוך וכן הסכמת האחרונים ואם אין כאן רק שנים שניהם יאמרו הודו

כ"כ האגודה ועיין בסימן תכ"ב במ"א ס"ק ז' מבואר דדוקא בהודו שבהלל צריך שלשה משא"כ הודו שבהלל הגדול ע"ש. ולענין צירוף לברכת המזון דינו כדין שאר כל השנה הסכמת האחרונים ואם רוצה לצרף אחד מבית אחר לבה"מ ע"ל סימן תפ"ד:

ו **ליתן לקטן רשות.** ואיתא בש"ס פ"ג דסוכה דאם היה עבד או אשה וקטן מקרין עונה אחריהן מה שהם אומרין ותבא לו מאירה שעושה שלוחים כאלה וכתב מהרי"ל ואנו מניחים את הקטנים לומר כדי שלא ישנו וגם כדי לחנכם עכ"ל ולענין נשים כתבו התוספת שם דדוקא בשאר ימים הם פטורות מהלל מה שא"כ בהלל והגדה דפסח אף נשים מחוייבים כמו ד' כוסות ולפ"ז נראה דנשים אומרין הודו ועונין אחריהם וכ"כ במהרי"ל אך לפי מה שנוהגין לומר הודו בניגון נעימות קול יש לחוש למאי דאמרינן זמרי נשי ועני' גברא כאש בנעורת כדאיתא בסוטה פרק עגלה ערופה וע"ל סי' תכ"ב:

ז **שבעה"ב מברך.** אף אם יש לו אורח ע"ל סימן ר"א וכתב האגודה אמנם אין לחוש אם בירך אחר:

## סימן תפ

א **מתחיל לא לנו.** ואינו מברך על ההלל לפניו ולא על מה שאומרין קודם אכילה ולא על מה שאומרין אחר האכילה כן מסקנת הפוסקים כמבואר בטור וב"י סימן תע"ג ע"ש וע"ל סימן תכ"ב מבואר דאף שהלל של כל השנה אומרין מעומד בפסח אומרין מיושב דרך היסב' וחרות ע"ש בדברי אחרונים ועמ"ש לעיל סימן תע"ג סק"ד:

ב **וגו' עליו את ההכל.** ונראה דמה שאירע אבל בי"ט שלא נהג אבילתו קודם י"ט דגומר את ההלל אף על פי שאין אומרין הלל בבית האבל בפסח פשוט שאומרין דהרי אפילו בחנוכה י"א שאומרים כמ"ש האחרונים לעיל בסימן קל"א מכ"ש בפסח שהוא מחיוב לומר שירה על הגאולה ואף גם דהוי כאבילות בפרהסיא כיון שהכל אומרין וע' בי"ד סימן שמ"א וע"ל מדין היסבה לאבל:

ג **עד על נהרות בבל.** ואין אומרין רננו צדיקים וגו'. אחרונים:

ד **ואז יאמר יהללוך עד מלך מהולל בתשבחות** ואנו נוהגין כדעת הטור והרא"ש לומר יהללוך עד מעולם ועד העולם אתה אל אחר ההלל ואחר כך הני כ"ו כל"ח ונשמת וחותם בישתבח עד חי העולמים ועיין בט"ז ס"ס תפ"ו:

ה **ושותהו.** והפיוטים דהיינו אז רוב נסים ואומץ גבורותיך אומדין אסר שתיית הכוס כן הסכמת מקצת האחרונים וי"א לשתות אחר שאמר הפיוט כי לו נאה כדי שלא יהא צמא כשישכב וכן הוא בסידורים וכן המנהג. וכתב המ"א בשם מ"מ בלילה ראשונה יאמר

אז רוב נסים ולא יאמר בסיום ויהי בחצי הלילה ובליל שניה יאמר אומץ גבורותיך ולא יסיים ואמרתם זבח פסח עכ"ל ואין נוהגין כן רק אומרין הכל בשני לילות שוים:

ו **ובזכות**. ובפמ"א סי' שס"א כתב וז"ל ובספר המנהיג מצאתי מנהג בכמה מקומות שאין נועלין החדרים שישנים שם בליל פסח כי בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל דכתי' ליל שמורים לילה המשומר משמת ימי בראשית ואם יבא אליהו ימצא פתח פתוח ונצא לקראתו מהרה ואנו מאמינים בזה ואית סמך לדבר בירושלמי דכתובות פ' הנושא ויש באמונה זו שכר גדול עכ"ל ואין נוהגין כן להניח פתח פתוח כי שכיח היזקא דגנבים. ונוהגין באלו מדינות למזוג כוס אחד יותר מהמסובין וקורין אותו כוס של אליהו הנביא:

## סימן תפא

א **אינו רשאי לשתות יין**. הראב"ד בתמים דעים בהשגותיו על בעל המאור במסכתא פסחים סימן ל' כתב הטעם שאין שותין יין אחר ד' כוסות המנהג הוא לבעבור העניים שפסקי להם ד' כוסות מן התמחוי לב' לילות וכדי שלא ישתה יין שנתנו לו לב' לילות בלילה א' עכ"ל אכן בטור כתב דעיקר הטעם כדי שלא ישתכר לפי שחייב האדם לעסוק כל הלילה בליל פסח ויציאת מצרים עד שתחטפנו שינה ולא משום מבטל טעם מצה ודבריו עיקר וכן מוכח בש"ס וגם מוכח כן מדשותין ב' כוסות וגם כוס ה' למי שנוהג כן וכן האריך בש"ל ס"ז להוכיח כן ושכן דעת הרבה פוסקים ולפי טעם זה היה מותר לשתות אחר שחטפתו שינה כבר וכן מותר לשתות כל המשקין שאינם משתכרין וכן עיקר וכן פסק בנ"ץ וקצת האחרונים מחמירין בדבר: **ובד"מ** כתב שנוהגין היתר בשתיות לקרי"ץ בל"א ואף עפי"ל טר"נק שרי עכ"ל. וכתב המ"א דאותו טראנ"ק שעושין בארץ אשכנז שכותשין תפוחים בבית הבד ויש לו טעם גדול יש לאסור ומי זנגביל שקורין אינג"בר וואסיר יש להתיר:

ב **עד שתחטפנו שינה**. כלשון זה כתב הרא"ש פרק ערבי פסחים וכל המרבה לספר הרי זה משובח:

ג **גם כן בליל שני**. כ"כ הב"י בשם האגור בשם שבולי לקט ושם בסי' ס"ז כתב וז"ל המהדרין שבישראל נוהגין ליל שני כליל ראשון לכל דבריו אבל מי שרוצה לאכול ולשתות בליל שני אחר ברכת המזון ואחר יהללוך אוכל ושותה ואין עליו כלום אלא שמוציא עצמו מכלל המהדרין ועובר על דברי חז"ל לעולם אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל עכ"ל ומטעם זה נ"ל דעכ"פ יש לסמוך על דעת הפוסקים המתירים לשתות שאר משקים בליל שניה אחר הכוסות ועיין בס"ק א':

ד **רק פ' שמע.** מכל מקום קריאת שמע של ערבית מחויב לקרות בזמנו כדלעיל סימן רל"ה רק בקריאת שמע שעל מטתו יאמר רק פר' שמע וברכת המפיל כמ"ש מהרי"ו אבל שאר דברים כדי להגן לא יאמר כלל וכדלעיל סי' רל"ט ואין להחמיר על עצמו בזה כדי להראות שהוא ליל שמורים שנקבע בלבו אמונה זו וע"ל סימן ת"פ ועיין במ"א:

## סימן תפב

א **מברך על אכילת מרור.** דהיינו שמקדש תחלה ומברך המוציא על מצה שאינה משומרת ואחר כך על המרור:

ב **וכשגומר סעודתו.** וכ' במ"א וחולה שאין יכול לאכול כ"א כזית מצה או מי שאין לו רק כזית מצה יאכל תבשילו בלא המוציא ואחר סעודתו יברך המוציא ועל א"מ ויאכל כזית מצה אבל אם אין לו גם כן יין אם כן צריך לקדש על המצה תחלה ואחר כך יאכל תבשילו עכ"ל:

ג **ממצה שאינה משומרת.** וכדאיתא בש"ס פרק ע"פ דף ק"כ הסופגנין והדובשנין אדם ממלא כרסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה וכדאמר רב הונא בפרק כל שעה בציקות שלהם אדם ממילא כריסו מהם זו היא דעת הרמב"ם וסיעתו אכן דעת הרי"ף ורא"ש וסייעתו דמוטב לאכול מצה דמינטרא קודם כדי לאכול לתיאבון וכ' הרא"ש דהאי ברייתא דהסופגנין והדובשנין דקתני שיאכל כזית מצה באחרונה מיירי דוקא בזמן הבית הלכך צריך לאכול כזית מצה שמורה באחרונה מה שאין כן בזמן הוה אף על גב דהא דרב הונא דפרק נל שעה מיירי בזמן הזה ואפילו הכי קתני שיאכל כזית מצה באחרונה עיין בט"ז וב"ח שיישבו זה באורך. אך תמיהא גדולה וקיימת היא על הרא"ש והנמשכים אחריו דאם כן בהני תרי לישנא דש"ס דאיתא בש"ס ללישנא קמא אין מפטירין אחר מצה אפיקומן ולישנא בתרא מפטירין אחר מצה אפיקומן ומייתי שם הש"ס סייעתא ללישנא קמא וקושיא ללישנא בתרא מהא ברייתא דהסופגנין כו' ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה. באחרונה אין בראשונה לא ואם איתא דהאי ברייתא מיירי דוקא בזמן שבית המקדש קיים אם כן מאי קושיא או סייעתא להא דמפטירין אחר מצה אפיקומן דהא התם על כרחך מיירי בזמן הזה וכמו שפירש הרמב"ם שם (ועמ"ש לעיל סימן תע"ה ס"ק ג') וכמו שמחלק הרא"ש ותו קשה קצת על עיקר הקושיא שהוצרך הרא"ש לחלק בין בזמן הבית לזמן הזה אמאי לא מתרץ כפשוטו. וכמו שמתרץ הש"ס דהא דקתני בהא ברייתא באחרונה לא מבעיא קאמר ל"מ דבראשונה קעביד שפיר דקא אכיל מצה לתיאבון אלא אפילו באחרונה נמי יצא דיעבד ומיירי דלית ליה אלא כזית מצה דאז

מוטב לאכול בראשונה כדעת הרא"ש שם והאי דאין מפטירין אחר מצה אפיקומן מיירי בדאית לית מצה כל הצורך וצ"ע:

ד **הכל מן הפרוסה** וכתב הלבוש והט"ז ואע"ג דליל שני אינו אלא משום ספיקא דיומא מ"מ עבדינן כן דאם לא כן לא נשאר לחם משנה לליל שני ע"כ לשונו ואין דבריהם נכונים לענ"ד דהלא מ"מ גם בליל שניה צריך לפרוס חדא מצה קודם שיגיע לברכת המוציא וא"מ וכן הוא מצוה מן המובחר וכדאי' בש"ס הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך השלמה ובוצע ודעת גדולי ראשונים לעשות כן לכתחלה למבצע רק על חדא ופלגא כמבואר בטור וב"י ר"ס תע"ה ע"ש ואם כן קשה אמאי לא עביד מצוה מן המובחר גם בליל א' דיעשה המוציא על אחד ואכילת מצה על השניה ועל ליל שניה יניח ג"כ חדא ופלגא. לכן נראה לי הטעם פשוט כיון דצריך להאכיל מן אותה מצה שמפריש כזית לאכילת מצה ומוציא וכזית ממנה לאפיקומן א"כ יהא מוכרח לעשות הכל מן החצייה ששייר מליל א' וזה לא יספיק לו ולבני ביתו לכך מפריש מצה שלימה בליל שניה שיספיק לכל צרכו לו ולבני ביתו מהמצה פרושה. אבל היכא שידוע לו שיספיק לו לכל צרכי מצותיו ודאי נכון לעשות כמ"ש וכתב ואם יכול לשייר פרוסה קטנה מלילה ראשונה ישייר ויניחנה בין השלמות. ואם אינו מספיק לו בליל ראשון באחת יקח פרוסה מן השניה ויבצע בליל שניה על חדא ופלגא ע"כ לשונו ודבריו נכונים אף אם הוא בענין שאינו יכול לאכול לאפיקומן מהפרוסה מ"מ בשעת הדחק יכול לאכול כזית ממצה אחרת שמורה כדלעיל סימן תע"ז ע"ש:

ה **וב' השלמות לליל שני**. באבודרהם סיים ובליל שני יעשה כסדר הזה וכ"כ הב"י בשמו ס"ס תע"ה ונראה לי פשוט כוונתו ופירושו דגם בליל שני יעשה כל סדר ההגדה כמו בליל א' אבל ודאי כיון שיש לו שתי מצות בליל שני מברך על שתיהן ביחד כדלעיל ריש סימן תע"ה מה שאין כן בליל ראשון שיברך רק על אחת וכל זה פשוט וברור דלא כפסח מעובין סימן רצ"ד שלא דקדק בכל זה ועיין שם:

## סימן תפג

א **מי שאין לו יין**. ע"ל סימן תע"ב ס"ק כ"א דאם אין לו יין או שנשבע שלא לשתות יין דיוצא במי צמוקים אם יש בהם לחלוחית כשמעצרין אותו אף בלתי שרויה במים ע"ש. ועיין בטור שצריך לטרוח להוציא הוצאות הרבה כדי לקנות יין כמו שמחויב לחזור אחר לולב ואתרוג וע"ל סימן תרנ"ו:

ב **מקדש על הפת.** וכתב במ"א דמי שאין לו אלא כוס אחד יקח אותו לקידוש ואם יש לו שנים יקח אותם לקידוש ולברכת המזון ואם יש לו שלשה יעשה בהם שלש כוסות ראשונות עכ"ל ול"נ דאם הוא בליל ראשון ויש לו רק שני כוסות יקיים כוס א' על ליל שני כדלעיל סימן תפ"ב לענין מצה:

ג **ובוצע.** שהיינו שמפריס תחלה האמצעית ונוטל החציה לאפיקומן כדלעיל סימן תע"ג וסימן תע"ה וכ"כ המ"א:

ד **עד גאל ישראל.** אבל יהללוך לא יאמר בחתימה להלל לפי שנתקן על הכוס והא דאמרינן גאל ישראל לפי שהיא במקום שעשה ניסים כמ"ש סימן תע"ג סק"ב ועיין במ"א:

ה **שנוהגין לשתות.** משמע דוקא במקום שנוהגין לשתותו דאז הוי כחמר מדינא וכדמסיק הרב להדיא אם הוא חמר מדינה וגם הב"ח כוונתו כמו שפסק הרב בש"ע וק"ל ודלא כמ"א שכ' דאף אם כל השנה אין דרכם לשתות מ"מ כיון ששותים מהם בפסח מיקרי חמר מדינה ועיקר יסודו מדברי הב"ח ובאמת הב"ח מסכים להדיא עם דעת הרב כאן ואם כן אין יסוד לדבריו כלל ואין להקל יותר ממה שהיקל הרב כאן עכ"ל:

## סימן תפד

**ואיהו לא אכיל ושתי בהדייהו** דהא אכיל כבר אפיקומן ושתה כוס שלישי ואפילו רוצה שלא לאכול אפיקומן עד שיאכל שנית בבית אחר אסור דאסור לאכול בלילה זו שני פעמים ובשני מקומות דמתחזי כאוכל שני פסחים ובשני מקומות אע"ג דאין נפקותא בזה רק לענין אכילת אפיקומן כמבואר לעיל ס"ס בהג"ה מ"מ לכתחלה אף בשאר מצות אין לעשות כן (ועיין שם במ"א) וקצת אחרונים מקילין בדבר לאכול בבית אחר וכל זה לא מיירי אלא במי שרוצה לברך בתרי או בתלתא בתים מפני שאין להם באותו בית מי שיודע לברך כמבואר בטור וב"י בזה אבל אם יש בהם מי שיודע לברך רק שאין להם הצטרפות זימון וע"כ רוצה לילך מבית לבית להצטרף לזימון זה ודאי אינו נכון דמ"ש פסח מכל השנה דלא אמרי שצריך להדר אחר צירוף זמן דוקא ודוקא לענין אמירת הלל ועניית הודו שבהלל הוצרכו לצירוף ולא לענין בה"מ וכמבואר בדברי אחרונים לעיל בסימן תע"ט וכמ"ש שם ג"כ הב"ח בשם ה"ה מהר"ל מפראג וקורא תגר על המנהג הזה וכן נ"ל עיקר ומשבח אני את העצלים שאינם יוצאין מפתח בתיהם ברגל:

## סימן תפה

א **אסור לאכול מצה**. הטעם דאז שבועתו חל בכולל שאר ימים שהם דברים המותרים עם דברים האסורים שהם בשב ואל תעשה אף באיסור דאורייתא ועיין בשבועית בתו' דף כ"ד ד"ה אלא שמחלקין תוס' בשם ריב"א בענין אחר בין אם מזכיר פסח בשבועה ואז אינו חל שבועתו אפילו בכולל משא"כ שאינו מזכיר שמו דפסח והראב"ד בס' תמים דעים בהשגותיו על בעל המאור למסכת פסחים בסימן רמ"ה מחלק עוד בענין אחר בין אם חל שבועתו קודם חיוב מצה שכבר נכלל האיסור עם ההיתר חל שבועתו אבל אם כבר חל האיסור כגון שנשבע בפסח עצמו אין זה כולל אלא מתחיל באיסור עכ"ל ועיין בי"ד סימן רל"ו:

ב **בליל פסח**. דאז יש כאן כולל דבר ההיתר וזו הוא כדעת ר"י שבתוספות שם מה שא"כ לדעת ריב"א שכתבתי אף בכולל אינו חל שבועתו כה"ג ואין להקשות דאף אם אמר בליל פסח גם כן איכא כולל דברים מותרים דהיינו מצה עשירה וי"ל כיון שהזכיר בליל פסח כוינתו דוקא מה שיוצאין בפסח י"ח מצה כמ"ש הריב"ש סימן שצ"ח הובא בב"י בי"ד סימן רנ"ו בהג"ה ש"ע שם ס"ס רט"ז (ועיין בתשובות מהרי"ט חלק י"ד סימן מ"ז שמפקפק על הריב"ש בזה) אבל אם לא הזכיר ליל פסח אפשר דאף מצה עשירה בכלל שבועתו ומבואר בי"ד דסתם נדרים להחמיר ופרושיהן להקל ועיין במ"א מה שהשיג כאן על הע"ש וכבר כתבתי לעיל ר"ס תע"ג שאין זו השגה כלל על הע"ש:

ג **לוקה ואוכל**. ואם נשבע שלא לאכול מרור או ארבע כוסות הסכמת האחרונים דשבועתו חל כיון שהם רק מדרבנן אבל כופין אותו להתיר שבועתו וכמו שנתבאר לעיל סימן תי"ח וסימן תק"ע אך שהלבוש כ' שם די"א דאין השבועה חל בלא כולל אף אמצוה דרבנן שיש לה סמך מדאורייתא אין לדבריו עיקר ויסוד כלל וכמו שהאריך ולהשיג עליו הש"ך בי"ד סימן רט"ו ס"ק י"א ועמ"ש לעיל סימן ער"ב. ס"ק י"ט ועוד דאפשר דאין כאן סמך דאורייתא וכמ"ש בשכה"ג באורך ודלא כמהר"ש הלוי בתשובה חלק י"ד סימן י"ב שנמשך בזה אחר הלבוש ע"ש:

## סימן תפו

א **דהוי כחצי ביצה** כ"כ התוספות פג"ה ובעירובין פר' חלון יע"ש ומה שהקשה המ"א כבר הרגישו התוספות עצמו שם בקושיא זו ועיין בתי"ט פ"ו דכלים ובסוף תשובת חוט השני בקונטרס החשבון ובמהרב"י סימן כ"ז ובשארית יהודה בהגהותיו לת"ה ועיין בבית הלל על א"ה סימן ע':

ב **ויאכלו ביחד**. הטור כתב בסי' דין זה הסדר בקצרה ומ"ש האחרונים בזה נתבאר לעיל בסימניו כל א' וא' במקומה וכתב בפסקי מהרא"י סימן רמ"ה דאפילו אכל כל הבריה דהיינו קלח א' עם העלין שלה אינו יוצא אם אין בו כזית כיון שהברי' חסירה שאינו אוכל השרשים שראוי לאכול עכ"ל:

## סימן תפז

א **את י"ט מקרא קודש**. ומנהגינו לומר את יום חג המצות הזה זמן חרותינו מקרא קודש זכר ליציאת מצרים ואין אומרים באהבה ממקרא קודש שהרי כבר אמרו ותתן לנו ה' אלהינו באהבה מועדים לשמחה אכן כשחל בשבת י"א שאומרים שני פעמים באהבה ועיין בלבוש הטעם באריכות וע"ל סימן ת"צ:

ב **אחר שהוא יודע שהוא י"ט**. אבל אם טעה וסבור שהוא שבת אף שנזכר תוך כדי דיבור ואומר מקדש ישראל והזמנים לא יצא לפי ששינ' מסדר נוסח הברכה מה שתקנו חז"ל שכיון על שבת והוא י"ט אע"ג די"ט ג"כ איקרי שבת מ"מ הא כיון על שבת ממש ושינ' מסדר ומטבע הברכה משא"כ בסמוך סעיף ג' אם שכח לומר אתה בחרתנו הזכיר ביעלה ויבא יצא דהא לא שינה מסדר הברכה ונוסחא עצמו והמ"א האריך בזה שלא לצורך וכמ"ש הוא פשוט:

ג **את יום המנוח**. כן הוא דעת הש"ס במסכת ביצה דף י"ז ע"א וכן הוא לשון הטור וכתב מהרי"ל בסדר תפלת י"ט שכן מנהג ונוסח בני איסטרייך ופליאה הוא שמניחין לשון המקרא זכור את יום השבת וכ"ת י"ט נמי אקרי שבת מ"מ יום השבת לא מתקרי עכ"ל ובאמת לע"ד אין כאן פליאה כלל כיון דאקרי שבת א"כ מיקרי ג"כ יום השבת כדכתי' יום שבתון וראיה ברורה לזה ממה שנתבאר בר"ס תפ"ח דאומרין זמירות של שבת ואומרין מזמור שיר ליום השבת מטעם די"ט ג"כ מקרי שבת ככמ"ש המ"א בשם הד"מ הרי דמקרי ג"כ יום השבת ועיין בפ"מ סי' קל"ב כתב שאין להלעיג על מנהג זה ושכן אומרין כל גדולים בקונשטנטינ' ודלא כאותן שאומרין סי' לדבר מנוח עם הארץ היה כלומר מי שאומר יום מנוחה עם הארץ אכן הרמב"ם כתב בנוסח הברכה את יום השבת הזה וכן הוא נוסחתינו ומנהגינו נהרא ונהרא ופשט' ואין לשנות:

ד **וחותם מקדש השבת**. וכתב המ"א דאם חתם בי"ט או בשבת מקדש ישראל יצא בתפלה אבל לא בקידוש וכן משמע בפסחים דף קי"ז עכ"ל ואין דבריו מוכרחים כלל להמעיין שם בסוגיא דגם בתפלה אפשר דלא יצא דהוי כשינ' סדר הברכה עצמו והש"ס שם לשון קצרה נקט וק"ל ועיין בכ"ג בהגהותיו לטור שכתב דאם היה חל בשבת ולא

הזכיר של שבת וחתם מקדש ישראל והזמנים יצא עכ"ל וצ"ל דזה לא הוי כשינה נוסח הברכה עצמה כיון שאומרין כן בכל י"ט רק ששכח בשל שבת ודינו כמו בסעיף ג':

ה **מקדש השבת וישראל והזמנים** כן הוא ג"כ הנוסחא ברמב"ם מלת וישראל בו"ו אבל בנוסח הש"ס איתא ישראל בלא וי"ו וכ"כ הטור ומהרש"ל במס' ביצה פ"ב סי' י"א כתב ג"כ שני דעות בזה וכתבו דנכון לומר ישראל בלא וי"ו ע"ש וכל כיוצא בזה אין לשנות המנהג וכ"ש שאין להקפיד על מי שאומר כך או כך כי יש להם על מה שיסמוכו:

ו **אין ש"ץ מקדש בב"ה.** אפילו אין יין מצוי בעיר רק בב"ה ג"כ אין לקדש בבהכ"נ דהא בכל השנה שמקדשין בב"ה הוא רק לקיים מנהג ראשונים ובפסח מעולם לא היה מנהג לקדש בב"ה עכ"ל המ"א ודלא כמשמעות הט"ז ואין לפקפק ולומר דבמקום שלא היה יין מצוי גם מנהג ראשונים הי' לקדש בב"ה להוציא רבים אורחים ידי חובתם וע"ל סי' רס"ט י"ל דדבר שאינו מצוי שלא יהיה יין בעיר או דבר שנקרא חמר מדינא דבדבר שאינו מצוי לא שייך לו' מנהג ועיין בש"ך בריש סי"ד ועיין בכל בו בסי' צ' שהאריך מאוד בביאור הטעם שאין מקדשין בבה"כ:

ז **צריך להזכיר ביעלה ויבא.** דעת הרבה האחרונים שאין להזכיר כלל של שבת ביעלה ויבא והט"ז פסק דאף על גב דבברכת המזון וכן בר"ח אין להזכיר של שבת ביעלה ויבא מ"מ בתפלת החג יש להזכירו ועיין בו שהאריו בזה וש"ץ ששכח להזכיר של ר"ח ע"ל סי' תע"ב (וע"ל סי' ר"ע דא"א במה מדליקין כשחל י"ט בשבת וע"ש):

ח **בברכה תחלה וסוף** טעם מנהג זה מבואר לעיל בטור ס"ס תע"ג לפי שאין מברכין קודם ההלל שקורין בשעת ההגדה לכך קורין ההלל בב"ה כדי שלא יצטרך לברך בשעת ההגדה ואם כן קצת קשה אמאי מברכין בשעת ההגדה אחר הלל יהללוך דהיינו אחר הלל הגדול ולמה אין סומכין על מה שבירך בב"ה יהללוך כמו בברכה ראשונה ויש ליישב בדוחק:

## סימן תפח

א **וקורין הזמירות של שבת.** וכת' המ"א בשם הר"ם ואומרין מזמור שיר ליום השבת די"ט נמי אקרי שבת עכ"ל ועיין מ"ש בסי' תפ"ז ס"ק ד' ומ"מ אין אומרין אותו בהכנסת י"ט (כמו שנוהגין לומר בהכנסת שבת זה המזמור ביחידות בשעת קבלת שבת) רק בשחרית אומרים עם שאר מזמורים:

ב **או רבו.** או מי שגדול ממנו בחכמה וכ"ש מלך או אנס כדלעיל סי' ס"ו סעיף א' לענין ק"ש וע"ש בדברי אחרונים מדין שואל בשלום והשבה בבין הפרקים שיש ליזהר וע"ש:

ג **שגומרין בו את ההלל**. וע"ל סי' תכ"ב במ"א ס"ק וי"ו מבואר דאם בא לב"ה סמוך להלל יקרא הלל תחלה עם הצבור ואח"כ יתפלל אבל לא יאמר ההלל עם הצבור באמצע פסוקי דזמרה דכיון שגומרין את ההלל צריך לברך תחלה וסוף וכיון שאמר ב"ש וישתבח איך יברך ב' פעמים משא"כ בימים שאין גומרין ההלל אומרין ההלל בלא ברכה כיון דבלא"ה דעת הרבה פוסקים שלא לברך בשאין גומרין ההלל:

ד **אפילו עשרה קורין כא**'. הטעם אגב דחביב משום זכרון הנס יהיבי דעתייהו ושמעי אע"ג דבעלמא תרי קלא לא משתמעי (וע"ל סי' תקפ"ח הטעם בשופר) ונ"ל דמה"ט המנהג שמקדשין שנים או יותר יחד בשבת וי"ט דג"כ חביב עלייהו כיון שמזכירים שבחר בנו הקב"ה ונתן לנו שבתות למנוחה ומועדים לשמחה זכרון ליציאת מצרים כנ"ל ליישב המנהג:

ה **ואם מוסיפין בי"ט**. ע"ל רפ"ב ושם כתב רמ"א דאין נוהגין להוסיף בי"ט ופה פראג המנהג להוסיף:

ו **ומפטיר ביהושע בעת ההיא**. ואנו מתחילין ויאמר יהושע אל העם התקדשו וכן הוא במחזורים עד ואין יוצא ואין בא בחומשין יש נוסחות מתחילין מן בעת ההיא כנוסחת הרא"ש והטור וי"א בסיום גם הפסוק ויהי ה' את יהושע ועיין בתשובת מהר"מ פדווא' סי' ע"ח:

ז **ואין מזכירין גשם מכאן ואילך**. פי' אחר שהחזיר הש"ץ תפלתו במוסף ואינו מזכיר גשם גם הצבור אינו מזכירין הגשם מתפלת מנחה ואילך או היחיד שאיחר תפילתו במוסף עד אחר שהתפלל הש"ץ וכן העלה במ"א:

## סימן תפט

א **תפלת ערבית**. ואומרים המעריבים השייכים לליל שניה אף אם חל יום ראשון בשבת דבשאר חגים אם חל יום ראשון בשבת אומרים בליל שניה המעריבים של יום ראשון והשניה נדחה (וכמ"ש המ"א שכן עיקר בש"ס סוף סוכה בהא דאמרינן שם ימוטו ידחה ודלא כמנהג פוזנא) מ"מ ביום ב' של פסח אומרין לעולם המעריבים השייכים ליומא משום בכור לספירה וכן נוהגין:

ב **מתחילין לספור העומר**. והא דמברכין על ספירת עומר בי"ט ולא חיישינן דאתי לזלזולי בי"ט שני דהא מה"ט אין מברכין על הסוכה ביום השמיני משום דאתי לזלזולי ולומר שאין זה שמיני רק שביעי שהוא ח"ה דהרי מברכין על הסוכה וא"כ ה"ה כאן אתי לזלזולי ולומר שהוא ח"ה כיון שמברכין על הספירה ולא ספק יום א' שהרי כתיב

ממחרת השבת תספרו דהיינו ממחרת הי"ט עיין במ"א מ"ש בשם הכ"מ ישוב על קושיא זו ועיין בתמים דעים סי' רמ"א בהשגות הראב"ד ובר"ן פ' לולב וערבה ומהרש"ל בתשובה סי' ס"ח שכתבו ישובים אחרים על קושיא זו וע"ל בט"ז ס"ס תרמ"ט ואפשר עוד לחלק דהתם חיישינן דאתו לזלזולי ולומר שהיא עדיין ח"ה שביעי של סוכות כיון שמברכין לישב בסוכה משא"כ כאן לא חיישינן דאתי לזלזולי ולומר שהוא ח"ה ולעשות בו מלאכה דהא לא הבדיל על י"ט ראשון עדיין באיסור הראשון קיים כל שלא הבדיל ולא חיישינן כולי האי דאתי להבדיל ג"כ נגד תיקון חז"ל והמנהג וק"ל:

ג **על כל אחד**. ונשים ועבדים פטורות משום דהוי מצות עשה שהזמן גרמא כן פשוט בכל הפוסקים ומיהו כבר שויה עלייהו הנשים חובה כ"כ המ"א:

ד **לספור לעצמו**. ל' אגודה במנחות וספרתם לכם שיהא ספיר' לכל א' וא' ולא ש"ץ בשביל כולם וכן הוא משמעות הש"ס ופוסקים ראשונים וכ"כ הרשב"א בתשוב' סי' קכ"ו להדיא ואע"ג דשומע הוי כעונ' היינו דוקא לענין ברכ' כמ"ש הרב בסעיף ג' בהג"ה והוא מדברי הרשב"א בתשוב' שהביא בב"י אכן הספירה מתמעט מן המקרא להדיא וספרתם שיהא הספירה לכל א' וא' כמו דדרשינן ולקחתם דגבי לולב שיהא לקיחה לכל א' וא' ה"ה כאן וכן משמע בתוספתא ר"פ לולב הגזול אע"ג דדעת רוב הפוסקים דספירה בז"הז דרבנן מ"מ כעין דאורייתא תקון והוא פשוט ממשמעות הפוסקים וכ"כ הלבוש והמ"מ אך לבסוף העלה בשם הרשב"א שהביא בב"י דאף בספירת הש"ץ יצא וזה אינו דכוונת הרשב"א רק על הברכה דוקא וכמ"ש להדיא בתשובתו סימן קכ"ז ומ"ש הב"י בספירת הש"ץ הוא לאו דוקא כמשמע ומבואר מתחילת וסוף לשונו ודבריו ע"ש בב"י וכן מבואר להדיא משמעות הרב בסמוך סעיף ג' בהג"ה שהוא מדברי הרשב"א שבב"י דאברכה קאי:

ה **מעומד** ובדיעבד אם ספר מיושב יצא:

ו **ולברך**. הא דמברכין על ספירה זו ולא על ספירת נידה וזבה, כתב בתשובת רדב"ז סימן כ"ז כיון דספירת ז' נקיים אינו מצוה הכרחיית, שאם לא רצתה להזקק לבעלה ולהכנס למקדש ולאכול קדשים אלא להשאר טמאה, הרשות בידה, לפיכך אינה מברכת על ספירתה, עכ"ל. וקשה דאם כן איך מברכת על טבילתה, וכן על השחיטה, וכהאי גוונא הרבה ברכות, אלא כיון דעכ"פ כשרצתה לטבול לבעלה צריכה לספור ולטבול, אמאי לא מברכת עליה. ותו, דלמאן דאמר (יומא פח, א) טבילה בזמנה מצוה מאי איכא למימר. לכן נראה לי טעם הראשונים עיקר כמו שכתבו תוספות בכתובות דף ע"ב ושאר פוסקים לפי שאם תראה תסתור למפרע, לכך אינה מברכת. ואף לדעת הפוסקים דבתענית יחיד

אומרים ענינו בשחרית אף שאפשר שיארע אונס ויסתר תעניתו, תירץ הרדב"ז שם מכל מקום הוי תענית שעות, מה שאין כן בנידה דסתרה לגמרי, עכ"ל. ולענ"ד נראה דבלאו הכי לא קשה מידי, דאונס לא שכיח, מה שאין כן בדמים המצויים באשה מליאה דם וקי"ל:

ז **תחלה.** והא דאין מברכין זמן אספירה לפי שליכא שמחה והנאה בדבר כ"כ הראשונים ובמהרי"ל כתב טעם אחר ועיין בלבוש ועיין בר"ן סוף סוכה וברדב"ז סימן רצ"ו:

ח **וסופר הימים והשבועות.** ואם מנה הימים ולא השבועות יצא בדעבד הסכמת האחרונים ואם מנה השבועות ולא הימים כתב המ"א דיצא כמ"ש הטור וכוונתו כמ"ש בשם אבי העזרי דביום שמונה יאמר רק היום שבוע א' ויום א' ואצ"ל היום שמנה ימים שכבר מנאם בשבוע העבר וכן ביום ט' עד שמגיע לי"ד יאמר היום י"ד יום שהם שני שבועות וביום ט"ו יאמר היום שני שבועות ויום א' וכן לעולם עכ"ל משא"כ אם ביום ז' או ביום י"ד לא הזכיר הימים אפשר דלא יצא וכ"כ גיסי הרב בסא"ז בשם ר"י ועיין בנ"ב מהדורא קמא שהביא שני דעות אם מנה הימים בראשי התיבות כגון היום י"ד ימים וכיוצא בזה די"א דלא יצא וי"א דיצא ול"נ דכל כיוצא בזה יש לחזור ולספור בלא ברכה כיון דלדעת הסכמת רוב הפוסקים דספירת הימים והשבועות רק דרבנן בזמן הזה ועיין במ"א שכתב דיש לספור דוקא באותו לשון שמבין מה שאומר דאי לאו הכי לא הוי ספירה כלל:

ט **היום יום א' בעומר.** הסכמת האחרונים שלא יאמר שהיום ובאמת מי שאומר שהיום לא אשתבש ויש לו על מי שיסמוך הרוקח ותניא ומהר"ל וכן נדפס בפסח מעובין וצ"ל הפירוש כך הוא דמלת שהיום הוא נתינת טעם על מה דמברך עכשיו על ספירת עומר לפי שהיום כך וכך ימים. וכן בענין נוסח בעומר שכתב הרב והט"ז האריך בטעם שאין לומר לעומר אבל באמת רוב נוסחות ישינים כתבו שיש לומר לעומר וכן הוא בכל בו ותניא וש"ל ורוקח ותשובת הרשב"א ובב"י והר"ן. וצ"ל דמלת לעומר משמע שהוא ליום העומר כך וכך ימים משא"כ בעומר משמע שעכשיו הוא זמן העומר ובאמת זמן העומר הוא רק יום א' דהיינו י"ו ניסן וק"ל וכ"כ בשל"ה שי"ל לעומר דוקא ומ"מ אין לשנות ממנהג שנהגו מקדם כי יש להם על מה שיסמוכו:

י **עד שיגיע לי"ד ימים.** וכתב בתשובה מהר"ש קאיידנבר סימן כ"ז דלכתחלה יש לספור מנין המועט קודם וכרבי יהודה ביומא דף נ"ה ובמקומות שמונין מנין המרובה קודם כרבי מאיר מונין כמנהג מקומו עכ"ל ועכשיו מונין מנין המועט קודם. וכתב בש"ל

סימן ע"ג עד עשרה אומר ימים ומאחד עשר ולמעלה אומרים יום וזה דרך צחות לשון הקודש עכ"ל:

יא **עד מ"ט יום.** וכתבו תוספות במגילה דף כ' ע"ב בד"ה כל הלילה ואומר יהי רצון שיבנה ב"ה כיון שאינו אלא הזכרה לבנין ב"ה אבל בשופר ולולב יש עשיה עד כאן לשונו. וכתב מהרי"ל כשיגיע למ"ט יום יאמר שהן שבעה שבועות ולמחרתו הוא ערב שבועות עד כאן לשונו: **נוהגין** לומר מזמור אלהים יחננו וכ"כ במ"א וחדשים מקרוב באו והדפיסו נוסח הספירה ע"פ הסוד וכוונת הספירות וכה"ג בהקפה שבלולב אומרין פסוקים על סדר כוונת האר"י ז"ל וכן נדפס סדר התפלה עם עבודת הבורא וכה"ג הרבה ליקוטים מקובלים ונתפשט דבר זה בעיני המון כאלו כל הרוצה ליטול את השם יבא ויטול ובאמת לא נאה לכסיל כבוד כי כבוד אלהים הסתר דבר ואעתיק מ"ש מהרש"ל בתשובה סימן צ"ח וז"ל שראיתי הרבה מן המדקדקים בדקדוק עניות להניח תפילין של יד בישיבה דע שהוא חדשים מקרוב באו ורוצים להיות מכת המקובלים וממדרשים הנעלמים ומחלשי הראות לא יביטו באור הזוהר ולא ידעו מוצאו ומבואו וכוונתו אלא שכך מצאו בספרי רב"י ודע שכל רבותי ואבותי הקדושים ששמשו גאוני עולם לא נהגו כך אלא כדברי התלמוד הפוסקים ועתה פקח עיניך וראה אם היה בזה ממש אי אפשר שלא הזכירו שום מחבר אחד גם לא השתמיט רמז בתלמוד בבלי וירושלמי ספרא ופסיקתא ושאלתות ומי שלא ידע להשיג סודה על נכון יבא לקצץ בנטיעות לכן אהובי אל תלך בדרך אתם ואין לך עסק בנסתרות המתיהרים בחידושים כאלו הן יודעים ומבינים רזי התורה וצפוניה והלואי שידעו הגלוים מה יפה כחו של רבי שמעון מקינון אחר שלמד ספרי הקבלה אמר שהוא מתפלל כתנוק בן יומו וכו' ע"כ נהוג כדרכך ויהיה להם מה שלהם אבל דע שכל המשנה ידו על התחתונה וידינו על עליונה עכ"ל מהרש"ל הרי מדבריו דאין לשנות המנהג אף בכת המקובלים וכ"ש שאר שינוי המנהגים שהוזכרו בספרים חדשים ואף אי נימא דמותר לשנות איזה דבר לאיזה יחידי סגולה מי שמפורסם ומוחזק בחסידות ליודעי חן אם רוצה לכוין איזה דבר או לשנות כפו מה שמצא חידוש בדברי אחרונים גם זו בהצנע לכת ולא לפרסם הדבר לשנות המנהג וצווחין ככרוכיא על מי שעושה כמנהג ישינים כאלו חידושי תורה מאתם תצא והשם יודע אם לעקל וע"ל בסימן ס"ח שכתי' המ"א בשם הכוונת וז"ל המנהגים שנהגו בשרשי תפלות אין לשנות ממנהג מקומו כי י"ב שערים בשמים נגד י"ב שבטים וכל שבט יש לו שער ומנהג לבד מה שנזכר בגמרא שוה לכל וז"ל הירושלמי אע"פ ששלחנו לכם סדר תפלות אל תשנו ממנהג אבותיכם עכ"ל:

יב **חוזרין לספור כשתחשך**. ואם מנה בספק חשיכה יצא בדעבד ולדעת קצת פוסקים אפילו לכתחלה יש לספור בספק חשיכה ע' בב"י ובע"ש כ' דמפלג המנחה ולמעלה חוזר וסופר בלא ברכה וכת' הב"ח ומנהג עולם עכשיו לברך בספק חשיכה אבל קודם ספק חשיכה פשיטא דאין לברך אפילו בע"ש ודלא כהגהות מנהגים:

יג **ואפילו עונה אמן על ברכת הקהל**. דהקהל מברכין בעוד יום אף על גב דזמן הספירה עכ"פ בספק חשיכה ולא מקודם אליבא דכ"ע מכל מקום מברכין הקהל בעוד יום כדי להוציא עמי הארץ שאינם מונים בלילה כמ"ש הלבוש וסומכין כמו שסומכין בתפילת ערבית וק"ש שקורין מבע"י וסומכין דמשתקע חמה מקרי לילה כמבואר לעיל סימן רל"ה וע"ש במ"א ס"ק ג' וה"ה כאן לענין ספירה דרבנן וכן מצאתי להדיא בפסקי תוספות דמנחות סימן קע"ו וז"ל י"א דלאחר שהתפללו תפלת ערבית כיון דהוי לילה לענין ק"ש ותפלה הוי לילה ג"כ לענין עומר עד כאן לשונו על כן סומכין הקהל על דעה זו אבל הרוצה לחוש לעצמו יספור בזמנו ובזה מיושב מה שראיתי בתשובת הר"ש לוי סימן זה שמקשה דברי ב"י אהדדי ומדחיק לתרץ ולפמ"ש לק"מ גם הט"ז מדחיק לפרש בזה להוציא דברי הפוסקים מפשטן ובאמת כמ"ש הכל נכון ופשוט הוא. ומנהגינו שלא למנות אפילו בצבור בעוד יום אף בע"ש וי"ט אא"כ הוא ספק חשיכה עכ"פ וכמ"ש בסמוך בס"ק י"ב בשם הב"ח:

יד **שלא לצאת**. היינו בברכה אבל בספירה עכ"פ מחויב לספור לעצמו וכמ"ש לעיל ס"ק ד' וכת' המ"א ודוקא כשהיתה כוונתו שלא לצאת אבל מן הסתם משמע דאין לברך שנית מספק כיון די"א מצות אין צריכות כוונה וכ"כ הע"ש אבל משמעות הט"ז בס"ק וי"ו אינו כן וע' בסמוך ס"ק ט"ז:

טו **לחזור ולמנות בברכה**. אף על גב דלא אמר בעומר בדיעבד יצא כ"כ המ"א וכן הטור והרוקח ומהרי"ל לא הצריכו אפילו לכתחלה לומר בעומר לכן א"צ לחזור ולמנות בברכה ואף על גב דקי"ל מצות צריכה כוונה (ע' בב"י מ"ש בשם הרשב"א) כמבואר לעיל סימן ס' אפ"ה אין לברך כאן שנית כמ"ש המ"א בס"ק י"ד ועי"ל דאפשר דזה מקרי כוונה כיון שמתכוין עכ"פ לומר כמה ימי ספירה ומצותו הוא רק סיפורא בעלמא וע' בט"ז סס"ק וי"ו שדבריו תמוהים מאוד במה שמפרש דברי הש"ע שמשמעות לשונו להיפך וצ"ע:

טז **וכשהגיע זמן אסור לאכול עד שיספור**. מ"מ צריך להתפלל תחלה תפלת ערבית וק"ש בזמנה שהוא תדיר וקודם לספירה וכן משמע בפסקי תוספות שכתבתי בס"ק י"ג. (וכת' בשל"ה ז"ל ובמקום שיש חבורה שמתפללין מעריב בזמנה ראוי להתחבר להם בימי הספירה כי אז מצוה גוררת מצוה ק"ש בזמנה וספירה בציבור עכ"ל) . ומה"ט

ניחא שלא כתב הרב דחצי שעה קודם זמן נמי אסור לאכול כמו שנתבאר לעיל סימן רל"ב ורל"ה ולפמ"ש ניחא דהוא שלא לצורך דחצי שעה קודם בלא"ה אסור משום תפלה וק"ש בזמנה עכ"פ כמבואר בסימן רל"ה אך דבעי לאשמעינן אף שכבר התפלל וקרא ק"ש בזמנו מ"מ לא יאכל כיון שהגיע זמן הספירה וכל זה נ"ל פשוט וברור ובחנם טרח המ"א לחלק בחלוקים שונים בשביל קושיא זו. וכתבו האחרונים מהרש"ל לא אכל בימי הספירה סעודת ערבית עד אחר צאת הככבים שיספור תחלה הספירה:

יז **פוסק וסופר**. מטעם דאיכא למ"ד ספירה דאורייתא אע"ג דבסמוך סעיף וי"ו סתם הרב כדעת המחבר דאינו חוזר ומברך והיינו מטעם דר"ן כתב דדעת רוב הפוסקים דספירה בז"הז דרבנן וכמבואר בב"י מ"מ פסק הרב להחמיר כאן ולהפסיק ומה בכך שיפסוק מעט משא"כ בסמוך דאיכא חשש ברכה לבטלה וע' בנ"ץ שהניח דברי הרב בצ"ע ולמ"ש לק"מ:

יח **וסיים כמוהו יצא**. משמע דעבד אבל לכתחלה לא יברך עד שיהיה לו בירור כמה ימים יש בימי הספירה וכ"כ הט"ז אבל העולם נהגו להקל ולסמוך אפילו לכתחלה ולברך כה"ג על סמך מה שיאמר חבירו:

יט **אינו חוזר ומברך**. הב"ח ושאר אחרונים השיגו על דין זה מדלעיל סימן נ"ט ור"ט דלא יצא בזה כיון ששקר דבר וכמו שהסכימו הפוסקים כה"ג לעיל בסימן ר"ט דלא כדעת הרמב"ם וכדי שלא להשוות דברי ראשונים לטועה לגמרי נ"ל לחלק דל"ד כלל לדלעיל בנקט כסא דשכרא וסיים בדחמרא דלא יצא דהכא כיון שברך אדעתיה דיום זה וגם כשסיים אמר היום יום וכו' אם כן כוונתו היה יום זה שעמד בו רק שטעה בחשבון בספירת היום אבל עיקר כוונת ברכתו וספירתו היה על יום שעמד בו שאמר היום וכו' אבל התם סיים לגמרי על מין שאינו בידו שבידו כסא דשכרא ובירך על חמרא או שסיים ביוצר אור בתפלת ערבית נמצא שלא בירך לגמרי על דבר זו שרוצה לברך ולא מוכח מילתא כמו כאן שאמר היום והוי טעות דמוכח וק"ל לכן נ"ל דאין להכניס עצמו לספק ברכה לכתחלה ולזה מספק הב"י אשר אנו נמשכין אחריו וגם הרב לא הגיה עליו כלום:

כ **קודם הבדלה**. אחר קדיש תתקבל כן הוא באבודרהם וכן במוצאי שבת ג"כ סופרין מיד אחר קדיש תתקבל אף למנהגינו שאומרין ויתן לך קודם הבדלה מ"מ סופרין מיד אחר קדיש תתקבל קודם ויתן לך כיון שכבר נסתלק התפלה בקדיש חל עליו מצות ספירה וכן נוהגין דהא דכת' האבודרהם ומנהגים קודם הבדלה היינו לפי מנהגם שמבדילין מיד אחר הקדיש תתקבל משא"כ לפי מנהינו והא דסופרין קודם הבדלה אף ע"ג דעדיין הוא

שבת היינו לענין מלאכה אבל מ"מ יום השבת כבר חלף ועבר כ"כ המ"א בס"ק ו' גם כבר הבדיל בתפלה:

כא **וכשחל י"ט האחרון של פסח וכו'**. אבל יום שני של פסח אין מקדשין כלל בב"ה כמבואר לעיל סי' תפ"ז ובביתם לעולם סופרים קודם קידוש כי אסור לאכול קודם ספירה כן כוונת המ"א אך שיש ט"ס בדבריו. וכ' הט"ז וז"ל ונ"ל דבליל י"ט אחרון לעולם יש לספור קודם קידוש די"ט אחרון דהא טפי ניחא למשוך עליו קדושת יום ז' שהוא מן התור' וקדושת י"ט אחרון הוא דרבנן עכ"ל והוא נגד משמעו' הרב דמשמע לעול' יש לספור אחר קידוש אם לא כשחל במ"ש וכן נוהגין ואפש' מטעמי' שנתבארו לטיל ס"ק ב' ודוק:

כב **לאכול חדש**. וה"ה משקין היוצא מהן כדאי' בפ' העור והרוט' דף ק"ד הטבל והחדש משקין היוצא מהן כמותן והיא הסכמת הפוסקי' ראשוני' לאסור מה"ט השכר שנעשו מחדש וכ"כ הרמב"ם להדיא פ"י מה' מ"א דין כ"ב והרוקח סי' רצ"ד ושאר כל הפוסקים שטרחו למצוא היתר בשכר בזמן הזה מכלל דס"ל דמשקין היוצא מהן כמותן כהאי ברייתא וכל זה דלא כמ"ש הש"כ בי"ד סי' רצ"ג בשם הלחם משנה בפי' משניות שמדחיק לומר דקי"ל דמשקה היוצא מהן מותר ואין לדבריו יסוד ועיקר לפי הסכמת ההלכה בש"ס ופוסקים ראשונים וכ"כ הש"כ עצמו שם גם בבית הילל עיין שם. ועיקר ההיתר שסומכין עליו בזה נגד כל גדולי ראשונים ה"ה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור והכל בו ורוקח וסמ"ק וסמ"ג שסברו שאסור מדאורייתא חדש בזמן הזה צ"ל מטעם שכת' רמ"א בי"ד רצ"ג בשם הראשונים וכן הוא ברשב"א סי' רט"ט ובאגדה פ"ק דקדושין דאנו סומכין על רוב תבואה שהם מיושנים או נשרשו קודם לעומר (דאפילו ברובא דליתא קמן אזלינן בתרא דבר תורה ועיין בתשובת הרשב"א סי' ק"כ ואפילו יש מדינה שלא נשרשו קודם לעומר אין דלתות מדינות נעולות עכ"ל): **ובשל"ה** כתב דבארץ פולין יש ליזהר בשעורין ושבולת שועל וכוסמין שאין מביאין לשם ממדינות אחרות ורובן ככולם זורעין אחר פסח עכ"ל. ובליקוטי מהרי"ל כתב דבשנת ה' וי"ו למחזור קטן מאחרין לזרוע עד אחר פסח ויש ליזהר ע"ש שהאריך ומ"מ לא ראיתי נזהרים גם בזה אף אנשי מעשה וחסידים א' מאלף שנזהר בזה וסומכין על מ"ש מהרי"ל ובליקוטיו שא"צ ליזהר בזה כיון דיש פוסקים דחדש בח"ל הוא דרבנן וכ"כ בת"ה סי' רצ"א בשם א"ז וכ"כ מ"א ועתה לא אסרו החכמים כלל כיון שאנו רחוקים מארץ ישראל ע"ש. עוד יש לצדד להתיר מטעם שכת' הב"ח בי"ד סי' רצ"ג דחדש אינו נוהג בשל עכו"ם אף דהוא נגד משמעות הירושלמי כמ"ש תוספת פ"ק דקדושין ונגד משמעות הפוסקים וכמ"ש גם כן הרא"ש

בתשובה כלל ב' סי' א' וכ"כ הסמ"ק וראיות של הב"ח מש"ם דידן כבר דחהו בברכת הזבח דף ר"ן ע"א והש"ך והט"ז שם בי"ד מ"מ סיים הט"ז שם שכן דעת קצת פוסקים ראשונים גם בפסקי תוספות במנחות כתב כן בשם ר"א מאייברא ע"ש ומצורף לזה שעת הדחק כמ"ש הט"ז שם לכן נוהגין להקל:

כג **אף בזמן הזה מדאורייתא**. דהלכתא כסתם מתני' דערלה וכ"פ הרמב"ם פ' יוד מה' מ"א ומה שמקשה על זה לכאורה מסוגיא דר"פ כל הקרבנות והרמב"ם פ"ז מה' תמידין בהאי דפסק אין מביאין תמידין מח"ל כבר יישב שם הכל בלחם משנה ע"ש והיא נכון:

כד **תחלת ליל י"ז בניסן**. ולפ"ז הוי דשיל"מ ואפי' באלף לא בטיל וכ"כ הט"ז ריש סי' קצ"ב ועבי"ד סי' ק"ב ובספרי כלל ע"ד דאם המאכל מתקלקל לא הוי דבר שיל"מ: **ועיין** במ"א שכ' בשם תשובת הרמ"א דאף הנזהרים מחדש אינם נזהרים בפליטת כלים אם לא שברור לו שנעשה מתבואה חדשה אסור אף בפליטת כלים ולא רציתי להאריך לפי שאין נוהגין עכשיו איסור חדש כמו שכ' סעיף קטן כ"ב גם עיקר דין זה מבואר בי"ד סי' רצ"ג:

## סימן תצ

א **עד סוף הענין**. דהיינו עד וידבר משה את מועדי י"י. וכת' בשל"ה שיש לעשות ביום שני בסעודה איזה דבר זכר לסעודת אסתר שביום ההוא נתלה המן:

ב **מתפלל כדרכו**. וא"א מזמור לתודה לפי שתודה עצמו לא היה נקרב לפי שצריך עמו שני לחמי תודה של חמץ ומה"ט ג"כ א"א אותו בע"פ. ובענין הנחת תפילין והסרתן ע"ל ר"ס כ"ה ול"א ונראה הסכמת אחרונים לחלצם קודם הלל וקריאת התורה והש"ץ אחר הלל. וכבר נתפשט המנהג על פי דברי רמ"א ס"ס כ"ה בהג"ה לחלצם רק קודם תפלת י"ח במוסף ואין לשנות מנהגם כמ"ש הט"ז עצמו ס"ס כ"ה אפי' על מי שאינו חולצם כלל וכ"ש במנהג זה שנתיסד על פי רמ"א בשם ב"י שאנו נמשכין אחריהם בכל מקום ובפרט בח"ה של פסח כמ"ש הרא"ש בהל' תפילין בשם ר' יוחנן היה חושש בראשו ולא הוי מנח תפילין אלא מפיסחא לפיסחא ומה שהיה מניח בפסח נ"ל משום דכי כתיב ושמרת את החקה בפסח כתיב עכ"ל. ואם כן איך יסיר התפילין קודם קריאת הפ' הזאת ומשום לא פלוג יסירם תמיד אחר קריאת התורה נ"ל:

ג **ואם לא אמרו אין מחזירין אותו**. לפי שאינו מחויב לאכול פת וכמו שנתבאר לעיל סי' קפ"ח וע"ש בדברי אחרונים וע"ל סי' תע"ה ס"ק כ"ג:

ד **אומר את יום.** וכת' במ"א ומכאן ראיה שאין לו' הרחמן ינחילנו ליום שכולו טוב בבה"מ. ושמעתי שבי"ט שחל להיות בשבת שי"א הרחמן ינחילנו ליום שכולו שבת טוב ומנוחה לחיי העולם:

ה **אין נוהגין לומר** ועכשיו המנהג לו' את יום מקרא קודש וכן הסכמת האחרונים:

ו **קורין ההלל בדילוג.** הטעם בש"ס פרק ב' דעירובין כיון שאין חלוקין בקרבנותיהן ובב"י כתב בשם המדרש הטעם אמר הקב"ה מעשי ידי טבעו בים ואתם אומרים שירה לפני ע"כ:

ז **מש"ך תור"א** והם סימני ראשי פרשיות דהיינו יום א' משכו וקחו וגו' יום ב' תורא שהוא שור או כשב וכן כולם עד יום השמיני:

ח **הרביעי.** פי' בח"ה:

ט **זמן חרותינו.** וכת' מהרי"ל וי"א זמן שמחתינו משום שמחת טביעת מצרים וכת' בשכ"ג סי' תפ"ז וקשה דא"כ הלל למה אמרי' משוה מעשי ידי טובעין בים איך נאמר זמן שמחתינו על הטביעה עכ"ל. ובאמת לק"מ דדוקא ההלל לומר שירה לפני הקב"ה כאלו יש שמחה לפניו אין אומרים משום מעשי ידיו טובעים בים אבל אומרים זמן שמחתינו שיש באבוד רשעים רנה וכדאיתא להדיא חילוק זה ס"פ א' דיני ממונות לכן אותן הנוהגין לומר כן אין למחות בידם אבל מנהגינו לו' זמן חירותינו. ואם חל יום השביעי בשבת כיצד מהפכין היוצרות וכן אם חל מילה בשביעי או בשמיני כיצד נוהגין ביום ליבשה יתבאר היטב בלבוש ומנהגים וע' במ"א:

י **ולא בחתימה.** וע' בדברי אחרונים מה שמחלקים כאן לבין חול המועד של סוכות שמזכירין י"ט בברכת הפטרה מפני דחלוקים במוספין חמיר טפי מ"א:

יא **שלא לברך.** וקצת אחרונים פסקו שיש לברך והט"ז מסיק כדעת הרב שאין לברך וכן עיקר שלא להכניס עצמו לספק ברכה:

## סימן תצא

**מבדיל בתפלה.** וכתב המ"א וז"ל מי שמתחיל לאכול במוצאי פסח מבעוד יום ונמשך עד הלילה ועדיין לא התפלל והבדיל צ"ע אי מותר לאכול חמץ דלכאורה נראה שמותר כיון שחשכה לילה הוא חול לכל מילי וכו' ולכן כיון שחשכה מותר לאכול חמץ עכ"ל וכן נ"ל עיקר דאיסור חמץ אינו תלוי כלל בהבדלה וכן יש קצת ראיה מהא דמקילין כמה דברים ביום אחרון של פסח באיסור חמץ הואיל והוא רק ספיקא דיומא ולא הוזכר בא'

מן הפוסקים להחמיר מטעם שלא הבדיל אם כן עדיין איסור חמץ היום עליו אלא ודאי דאין קפידא לענין איסור חמץ בהבדלה:

## סימן תצב

א **וכן אחר חג הסוכות.** משא"כ אחר חג השבועות ובתמים דעים כתב דאנשי מעשה וחסידים מתענין אף אחר חג השבועות:

ב **מיד.** ומברכין בה"ב ומי שרוצה להתענות בה"ב ומי שיענה אמן א"צ שוב קבלה. ועיין בלבוש ולקמן סי' תקס"ו ותקס"ח ובשבת שמברכין החודש או שהוא ר"ח אין מברכין בה"ב עד שבת הבא וכ"כ הלבוש והמנהגים וכשיש מילה או חתונה מברכין במנחה כ"כ המ"א והאי חתונה קאי אחר חג הסוכות דאחר פסח אין עושין חתונה כדאיתא בסמוך סי' תצ"ג ואם יש מילה בתענית אלו ע"ל סי' תקס"ו ותקס"ח ע"ש:

## סימן תצג

א **נוהגין שלא לישא אשה.** וכת' הב"ח וט"ל דאין חילוק בין נישואין של מצוה כגון שאין לו בנים או יש לו כי כן נהגו שלא לחלק עכ"ל:

ב **עד ל"ג בעומר.** וכת' במנהגים וב"ח והסכמת האחרונים דאם חל ר"ח אייר בשבח שמותר לישא. אף למנהגינו שאוסרין הכל קודם ר"ח וגיסי הרב כתב ששמע ממו"ח זקינו הגאון זצ"ל שהנהיג פ"פ לאסור בנשואין וכן שלא להסתפר בר"ח רק בל"ג בעומר וערב עצרת דוקא עכ"ל וכל מקום ומקום יתפוס כפי מנהגו ובספק אין להחמיר באבילות ישנה דקיל' והוא רק מצד המנהג:

ג **מתו תלמידי ר"ע.** ובש"ל וברי"ו כתב עוד שני טעמים א' לפי שמשפט רשעים בגיהנם לרבי יוחנן בן נורי מפסח ועד עצרת (אך לענין אמירת קדיש י"א חודש מוכח דלא ס"ל הכי אלא כת"ק דמשפטם י"ב חדש) ועוד שהם ימי דין על התבואה שלכך העומר בא מן השעורים ע"ש:

ד **אבל לארס ולקדש שפיר דמי.** וכת' במ"א ומותר לעשות ג"כ סעודת אירוסין ועכשיו שאין מקדשין אלא בשעת נישואין מ"מ מותר לעשות שידוכין ולעשות סעודה דהא אפילו סעודת רשות נוהגין היתר רק לעשות שמחות יתירות בריקודין ומחולות נהגו איסור:

ה **ומרבין בו קצת שמחה.** וכת' מ"א שגדול אחד היה רגיל לומר בכל ימי הספירה נחם ואמר בל"ג ונענש:

ו **ואין אומרין בו תחנון**. גם בערב של יום ל"ב וכ"כ במנהגים בדין התחנון שכן נוהגין במעהרין ובפיהם ובמהרי"ל כתב המנהג באשכנז שבשחרית א"א תחנה משא"כ בערב אומרין תחנה וא"כ מ"ש הרב ג"כ דאין להסתפר עד ל"ג בעצמו הוא מהרי"ל על פי מנהגו אבל לאותן הנוהגין שלא לומר תחנה מבערב ה"ה דמותר להסתפר דהא בהא תליא וכה"ג כתב המי"ט:

ז **נוהגין להסתפר ביום וי"ו**. ולכבוד שבת זה הוא דעת מהרי"ו ומהרי"ל אוסר וכן דעת מקצת אחרונים ומ"מ היכי דנהוג היתר נהוג ואין להחמיר בדינים אלו כמ"ש ס"ק ב':

ח **ומי שהוא בעל ברית**. ע"ל בב"י סימן תקנ"ט מבואר דבעלי ברית נקראים הסנדקים ומוהל ואבי הבן הנימול אף שאינו מל בעצמו ומותר להסתפר בערב קודם כניסה לבית הכנסת וכ"כ מנהגים:

ט **נוהגין להסתפר בראש חדש אייר**. עיין במ"א שכת' שמנהגינו להסתפר בג' ימי הגבלה וע"ש מילתא בטעמא ועמ"ש בסק"ב:

י **מקצת מנהג זה**. עיין במ"א שהאריך בסוגיא דיבמות בחילוק דינים שלא תעשה אגודות אגודות ועמ"ש בסימן תס"ח:

יא **שאין לנהוג היתר בשתיהן**. אבל אם נוהג איסור בשתיהן לא הוי ככסיל בחושך הולך כיון דאסתפק ליה הדין וכמ"ש בספרי מנחת יעקב ריש כלל ל"ז וכ"פ המ"א ס"ס זה אבל מ"מ החומרות יתרות שכ' בזה הוא שלא לצורך כמ"ש ס"ק ב':

יב **נהגו הנשים**. וכת' בכ"ג דה"ה אנשים ולא ראיתי נזהרים בזה אף הנשים ור"ש לוי סימן וי"ו מחמיר בזה יותר מתספורת:

## סימן תצד

א **ביום חמשים לספירת עומר**. וכתבו האחרונים שמאחרין בתפלת ערבית כדי שיהיו תמימות ימי הספירה ומה שמקשה המ"א מי"ד סימן קצ"ו עיין ספרי תורת השלמים מ"ש שם ומה שמקשה עוד המ"א בשם עשרה מאמרות דכיון דביום חמישי יצאו בני ישראל ממצרים כדאי' בשבת וביום וי"ו התחילו לספור הספירה נמצא דיום החמישים הוא ביום וי"ו ולכ"ע בשבת ניתנה התורה נמצא דביום נ"א נתנה התורה ולמה עושין חג השבועות ביום החמישים ותירץ דבא לרמוז לנו שני י"ט של גליות עכ"ל תירוץ זה תמוה דא"כ יהיה יום השני עיקר הי"ט בתמי' ובני ארץ ישראל שעושין רק יום ראשון מאי איכא למימר. ועמ"ש על קושיא זו לעיל בסימן ת"ל ס"ק ב' ונ"ל מעיקרא לק"מ וכמ"ש הריב"ש סימן צ"ו שלא תלה הכתוב חג השבועות ביום מתן תורה אלא ביום החמשים לעומר אלא

שבזמן הזה דידעינן בקביעא דירחי ולעולם ניסן מלא ואייר חסר נמצא דהשלמת חמשים יום הם ששה בסיון על כן אנו אומרין יום מתן תורתינו. וכן מבואר להדיא בפ"ק דר"ה דף וי"ו דתניא רב שמעי' עצרת פעמים חמשה בסיון פעמים ששה פעמים שבעה הא כיצד שניהם מלאים ניסן ואייר חמשה. אחד מלא ואחד חסר ששה הרי להדיא כשהיו מקדשין ע"פ הראי' היו פעמים חל חג השבועות בחמשה בסיון אף שעדיין לא ניתנה התורה אליבא דכ"ע אלא בוי"ו כרבנן או בז' כר' יוסי אלא ודאי דאין נפקותא כלל בזה ועמ"ש לעיל סימן ת"ל בשם סדר עולם ודוק: **עוד** כתבו האחרונים שלא לישן בלילה רק לעסוק בתורה והשכר הוא גדול וכבר נתפשט המנהג הזה בעיני המון עם ללמוד יחד בעשרה ע"פ התקון ולומר קדיש וטובלין כשיאור היום ויש טובלין בערב הרגל ובבית מוח"ז הגאון לא נהגו כך ללמוד בעשרה רק כל אחד וא' לומד ביחידות כי עיקר תיקון לא תקנו רק בפני עמי הארץ שאינן יודעין ללמוד ע"כ אומרים התיקון ולענין ברכת התורה עיין במ"א וע"ל סימן מ"ו סעיף י"ב ועיין סימן רצ"ג ובכל בו סימן ע"ד כיצד עושין עם התינוק כשמחנכין אותו בחג השבועות ללמוד תורה והוא מנהג קדמונים ואל ישנה אדם מן המנהג כ"כ הרוקח וע"ש: **וכתבו** עוד האחרונים שיש לאסור הזיווג אם לא בליל טבילתה:

ב **הוא חג השבועות.** במהרי"ל סוף הל' שבועות כ' וז"ל מהרי"ל לא היה מקדש הלבנה בשום י"ט שחל במ"ש כגון חג השבועות שחל בא' או בב' ויהיב טעמא כשם שיש תחומין למטה כך יש תחומין למעלה ואין לקבל פני השכינה בי"ט חוץ לתחום אמנם העיד על רבו המובהק דלא היה מקפיד והיה מקדשה אף בי"ט במוצאי שבת עכ"ל והובא בט"ז לעיל ר"ס תכ"ו וסיים וכן עיקר לקדשה אף בי"ט ע"כ לא הביאו רמ"א עכ"ל הט"ז ושלא בהשגחה כתב בזה ונעלם ממנו מה שכת' שם בש"ע סעיף ב' בהגהת רמ"א להדיא שאין מקדשין בי"ט ועיי' בתשובת מ"ע סימן ע"ח שפסק ג"כ שאין לקדש בליל י"ט ושבת וכת' שם הטעם דעדיף כבוד שבת מלכתא וקדושת י"ט מהקבלת פני לבנה ואין מערבין שמחה בשמחה:

ג **בראשון מן בחדש.** כ' הט"ז וז"ל מה שנוהגים במדינות אלו לקרות פסוק ראשון ואחר כך מתחילין אקדמות יש לתמוה הרבה היאך רשאים להפסיק וכו' ושמעתי מקרו' שהנהיגו רבנים מובהקים לשורר אקדמות קודם שיתחיל הכהן לברך על קריאת התורה וכן ראוי לנהוג בכל הקהלות גם ביציב פתגם עד כאן לשונו: **אכן** בתשובת שער אפרים חלק א"ח סימן יו"ד האריך לקיים מנהג זה של ראשונים שהוא מנהג וותיקים ושאין כח ביד שום אדם לשנות המנהג ויש לו על מה שיסמוך ע"ש שהאריך וכן נהיגי פה מעולם

ושנים קדמוניות ומקרוב היו רוצים לשנות המנהג בשביל דברי הט"ז ולא עלתה בידם לשנות המנהג ועמ"ש לעיל סימן תפ"ט ס"ק י"א בענין שינוי המנהגים:

ד **מבחודש הג'**. וקורין הדברות בטעם העליון ועיין במ"א שכת' בזה איזה חילוקו דעות בענין הקריאה:

ה **ומפטיר במרכבה**. ונהגו למפטיר דוקא גדול וחכם וסמך לדבר אין דורשין במעשה מרכבה אלא אם כן הוא חכם ומבין מדעתו וכתב גיסי הרב בסא"ז ואומרים אותו בעמידה עכ"ל:

ו **וא"א תחנון וגם אין מתענין בו**. מ"א:

ז **ונוהגין לשטוח עשבים**. ואם חל ביום א' שוטחין בכניסת שבת מהרי"ל אבל המנהג ששוטחין בי"ט כ"כ המ"א ונוהגין גם כן להעמיד אילנות בבה"כ זכר שנידונו על פירות האילן. **וכתבו** האחרונים בשם השל"ה מה שנוהגין לחלק עשבים בבה"כ לא יחלקו עד אחר תפלת י"ח כדי שיוכל לברך דאסור להפסיק מברוך שאמר עד אחר י"ח עכ"ל ובאמת נוהגין לחלק מקודם והטעם אפשר דסומכין דבין הפרקים קי"ל שואל מפני הכבוד ומשיב לכל אדם וכ"ש שמותר לברך על הריח בין הפרקים:

ח **בכל מקום לאכול**. וכתב מהרי"ל דאסור להתענות בשבועות תענית חלום כהא דמר בריה דרבינא דיתיב בתעניתא כולי שמא היינו בתענית חלום לבד מעי"כ ופורים ושבועות משום דאי לאו האי יומא וכ"כ הב"י סימן רפ"ח וכן הסכמת המ"א לקמן סימן תר"ד ס"ק א' ודלא כע"ש שמפקפק בזה:

ט **מאכל**. וכת' הכל בו סימן נ"ב וז"ל גם נהגו לאכול דבש וחלב בחג השבועות מפני התורה שנמשלה לדבש וחלב כמו שנאמר דבש וחלב תחת לשונך ונהגו בכל ישראל לשום בעוגה זפר"ן והטעם לפי שמשמח הלב גם נהגו הנשים לעשות בשבועות לחם ארוך ולו ארבע ראשים ונראה לומר כי נמצא המנהג זכר לשתי לחם הקרב בעצרת או מפני מזל תאומים המשמש בסיון יעכ"ל:

י **חלב**. עיין לקמן סימן תק"ה דחלב שנחלב ביום טוב על ידי עכו"ם יש לנהוג בו איסור ואין לשנות אלא בי"ט שני יש להתירו וכן הסכמת הט"ז והמ"א לקמן דלא כמהרש"ל שהתיר וכ"פ בתשובת חוט השני סימן ל"א ובתשובת נחלת שבעה שאלה ל"ו וסיים מ"מ אם הייתי במקום שנוהגין היתר לא הייתי מוחה בידם:

יא **ואח"כ מאכל בשר**. בספרי מ"י כלל ע"ו ס"ק ה' כתבתי בשם הכל בו דיש אוכלין גבינה בסעודה של עצרת אף דליכא הפסק בשיעור ששה שעות מ"מ סומכין בשבועות לקיים המנהג וגם הוא תאב לאכול בשחרית כבר נתעכל המאכל אך יש לחצוץ שיניו

גם כתבתי שם בשם זכרון משה דיש טעם להתיר בשבועות לאכול מאכל חלב ובשר בסעודה אחת ומ"מ שומר נפשו ירחק מהן וכן הסכמת האחרונים דגם בחג השבועות יש ליזהר בכל כמו בכל השנה וע"ש בי"ד סימן פ"ט:

יב **שתי לחם**. א' למאכל בשר וכן צריך להיות לו שתי מפות ובשכ"ג כתב וז"ל והמהדרים זוכין לשתי שלחנות: